

DANMARKS GAMLE LOVE

PAA NUTIDSDANSK

III

Udgivet af

DET DANSKE SPROG- OG LITTERATURELSKAB

MED STØTTE AF

CARLSBERGFONDET · DET FINNESKE LEGAT

UNDERVISNINGSMINISTERIET

DANMARKS GAMLE LOVE

PAA

NUTIDSDANSK

TREDIE BIND

RETSHISTORISK INDLEDNING

KOMMENTAR · SAGREGISTER

VED

ERIK KROMAN og STIG IUUL

G. E. C. GADS FORLAG

KØBENHAVN

1948

**FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI
KØBENHAVN**

Fortegnelse over de i Kommentar og Sagregister forekommende Forkortelser.

- A: Anders Sunesens Parafrase.
Aakjær: Kong Valdemars Jordebog. Indledning ved Svend Aakjær. 1943.
A & O: Arvebog og Orbodemaal.
Arup: Erik Arup: Leding og ledingsskat i det 13. aarhundrede. (Historisk Tidsskrift 8. Rk. V Bd. S. 141 f.)
ASun, ASun.: Anders Sunesen; Anders Sunesens Parafrase.
Biskop og bedste Bygdemænd: Poul Johs. Jørgensen: Biskop og bedste Bygdemænd. Tidsskrift for Rettsvidenskab 1944 S. 74 f.
Dahlerup: V. Dahlerup: Forelæsninger over 1. Bog af Jyske Lov. 1920.
DgL: Danmarks gamle Landskabslove (Tekstudgaven).
E, EL: Eriks sjællandske Lov.
Feilberg: H. F. Feilberg: Bidrag til en Ordbog over jyske Almuesmål I-IV. 1886-1914.
Fællig og Hovedlod: Stig Juul: Fællig og Hovedlod. Studier over Formueforholdet mellem Ægtefæller i Tiden før Christian V's Danske Lov. 1940.
Gmd. Gr.: Johs. Brøndum-Nielsen: Gammeldansk Grammatik I-III. 1928-35.
Gædeken: Poul Gædeken: Retsbrudet og Reaktionen derimod i gammel-dansk og germansk Ret. 1934.
Haff: K. Haff: Die dänischen Gemeinderechte I. 2 (1909).
Holmbäck & Wessén: Svenska landskapslagar tolkade och förklarade för nutidens Svenskar ved Åke Holmbäck och Elias Wessén. 4. serien. 1943.
Hærværksforbrydelsen: Poul Johs. Jørgensen: Hærværksforbrydelsen i Landskabslovene. Festskrift til Kristian Erslev den 28. December 1927 fra danske Historikere (1927) S. 31 f.
J, JL, JyL: Jyske Lov.
K: Kommentaren.
Kolderup-Rosenvinge: Kolderup-Rosenvinge: Samling af gamle danske Love II. 1821.

- (I. E.) Larsen: I. E. Larsen: Retshistoriske Afhandlinger og Foredrag (Samlede Skrifter. Første Afdeling) 1861.
- Lund; Lund, Ordbog: G. F. V. Lund: Det ældste danske Skriftsprog Ordforråd. 1877.
- Manddrabsforbrydelsen: Poul Johs. Jørgensen: Manddrabsforbrydelsen i den skaanske Ret fra Valdemarstiden. Universitetsprogram 1922.
- Matzen: H. Matzen: Forelæsninger over den danske Retshistorie I-VI 1893-97.
- Matzen, Program: H. Matzen: Om Bevisreglerne i den ældste danske Proces. Universitetsprogram 1893.
- »Med Lov skal Land bygges«: »Med Lov skal Land bygges«. Udgivet af Juristforbundet. 1941.
- Moth: Matthias Moths Ordbog (i Haandskrift paa Det kgl. Bibliotek i Kbhvn.).
- Niels Knud Andersen: Niels Knud Andersen: Kanonisk Rets Indflydelse paa Jyske Lov. (»Med Lov skal Land bygges« S. 84 f.).
- Ostersen Weile: Christen Osterssøn Veylle: Glossarium juridicum Danico-Norvegicum. 1645.
- Peder Syv: Peder Syvs danske Ordsprog udgivet af Det danske Sprog- og Litteraturselskab ved Aage Hansen. 1944.
- Retshistorie: Poul Johs. Jørgensen: Dansk Retshistorie. 1940.
- S: Skaanske Lov.
- v. Schwerin: Germanenrechte. Bd. 8. Weimar 1938.
- SjK, SjKl: Sjællandske Kirkelov.
- Skautrup: Den jyske Lov. Text med Oversættelse, Kommentar og Ordbog ved Peter Skautrup. 1933-41.
- SkK, SkKl: Skaanske Kirkelov.
- SkL: Skaanske Lov.
- Steenstrup: Johs. C. H. R. Steenstrup: Studier over Kong Valdemars Jordebog. 1874.
- Tyveri og Ran: Poul Johs. Jørgensen: Begreberne Tyveri og Ran i de danske Landskabslove. Festskrift til Professor, Dr. juris Vinding Kruse paa Tresaarsdagen den 30. Juli 1940. S. 155 f.
- V, VL: Valdemars sjællandske Lov (I: Første Bog; II: Anden Bog o. s. v.).
- Var, Varr.: Varianter.
- Wennström: Torsten Wennström: Brott och böter. Rättsfilologiska studier i svenska landskapslagar. Lund 1940.
- Vidnebeviset: Poul Johs. Jørgensen: Vidnebeviset i Jyske Lov. (»Med Lov skal Land bygges« S. 315 f.).
- YR: Yngre Redaktion.
- ÆR: Ældre Redaktion.

RETTELSER OG TILFØJELSER.

Bind I.

- S. XXIV. L. 23 A II læs: A III.
- » 6 » 7 Suu, læs: Sun.
  - » 10 » 12 seks *tilf.*: af deres Frænder.
  - » 10 » 13 dem *tilf.*: og at de ikke kan skifte rettere imellem dem.
  - » 19 » 21-22 som . . er læs: og er hun ikke.
  - » 21 » 23 Biskoppen læs: Ærkebiskoppen.
  - » 21 » 26 af Odelbønder *udgaar*.
  - » 21 » 27 Vidnesbyrd *tilf.*: af Odelbønder.
  - » 22 » 5 af Odelbønder *udgaar*.
  - » 22 » 5 Vidnesbyrd *tilf.*: af Odelbønder.
  - » 32 » 16 A II 2 læs: A III 2.
  - » 33 » 10 ASun. 45 *tilf.*: jf. Tillæg A II og B II Till. 3.
  - » 36 » 8 Kap. 101 *tilf.*: (ASun 118).
  - » 40 » 22 Tylvteres læs: Tylvters.
  - » 42 » 8 59 læs: 69.
  - » 48 » 48 *tilf. i Noterne: 7 sine Vidner] sit Tingsvidne A B ofl.*
  - » 92 » 9 SkL. 164 læs: SkL 164-66.
  - » 105 » 3 tilfalder læs: angaar.
  - » 105 » 6 fra sige læs: frasige.
  - » 107 » 26 Børnebørnene læs: Børnebørnsbørnene.
  - » 108 » 9-10 tilhørende læs: tilkommende.
  - » 124 » 19 hand og læs: han dog.
  - » 133 » 25 Boet læs: Boden.
  - » 179 » 6 *tilf. i Marginen: SkL. 201.*
  - » 180 » 22 *tilf. i Marginen: SkL. 101.*
  - » 186 » 33 SkL 132 og 226 *udgaar*.
  - » 225 » 12 Niddingværk læs: Nidingsværk.
  - » 241 » 26 Ar . . . det] læs: hvis Ar . . . det] som.
  - » 263 » 10 Saarlyde, *Komma udgaar*.
  - » 269 » 6 halv Mark læs: Mark Sølv.
  - » 269 » 10-11 den . . . hele læs: den, der skal have Findeløn, skal tage det hele.

Bind II.

- S. 10 L. 2 Slægtsskab (1) læs: Slægtsskab.
 » 20 » 16 mod læs: med.
 » 25 » 24-26 skal . . . . Lodkastning læs: skal han ikke deltage med mere end een Lod (ved Lodkastningen), for hans (Jord) maa ikke fordeles paa flere Lodder som Følge af, at der ikke tidligere er foretaget Lodkastning.
 » 32 » 21 plyndre læs: saare.
 » 44 » 9-10 og derefter . . . anden læs: og vil han derefter volde den anden Vanskeligheder med Hensyn til andre Saar, saaledes at denne.
 » 44 » 11-12 være fri . . . til læs: paatage sig Ansvar for.
 » 48 » 24 eller *udgaar*.
 » 52 » 29 udskyder *tilf.*: tre. Sagsøgeren maa ikke udtage.
 » 55 » 1 Mandshelg læs: Mandhelg.
 » 70 » 28 Markskel læs: Markeskel.
 » 71 » 7, 8 og 9 Markskel læs: Markeskel.
 » 72 » 6 magesikfet læs: mageskiftet.
 » 104 » 15-16 med . . Undtagelse læs: men dog saaledes.
 » 104 » 17 ene (om læs: ansvarlig (for.
 » 105 » 15 Som det . . . Arv læs: Om Arv, hvorom Krav er fremsat.
 » 110 » 14 mod læs: med.
 » 146 » 10 udenlands læs: uden for Landet.
 » 152 » 9 Landstinget *tilf.*: eller for Kongen.
 » 156 » 3 ved læs: efter.
 » 161 » 10 Bonde, om læs: Bonde om.
 » 180 » 12 lige som læs: ligesom.
 » 187 » 11 Afgørelse *tilf.*: hjemme.
 » 193 » 28-29 naar . . Hus læs: i det Hus eller Fællig, (hvor Tyveriet finder Sted).
 » 195 » 21 en læs: end.
 » 199 » 8 eller læs: og.
 » 202 » 20 eller læs: og.
 » 202 » 23 maa læs: maatte.
 » 202 » 24 Konsilium læs: Konkilium.
 » 208 » 4 kan *tilf.*: baade.
 » 212 » 27 og læs: eller.
 » 220 » 7 tilhørte læs: tilhører.
 » 223 » 1 eller læs: og.
 » 228 » 10-11 Kirkesynet læs: Kirkesognet.

EFTERSKRIFT.

Da Udsendelsen af de første Hæfter af nærværende Udgave blev stærkt fremskyndet paa Grund af, at Trykkerierne i Efteraaret 1944 og Foraaret 1945 var meget udsatte for Schalburgtage, var det ikke muligt for Udgiverne at gennemarbejde Oversættelsen i saa nær Tilknytning til Arbejdet paa Kommentaren, som det var ønskeligt. Som Følge heraf har det paa flere Steder i Kommentaren været nødvendigt at foretage Korrektioner af Teksten i Oversættelsen. En Oversigt over disse er meddelt i »Rettelser og Tilføjelser«, der tillige indeholder Rettelser af indløbne Trykfejl.

Arbejdet har været fordelt mellem Udgiverne paa den Maade, at Oversættelsen af Lovteksterne, bortset fra Anders Sunesens Parafraze (se Alm. Indledning S. XXIV f.), er foretaget af Erik Kroman og revideret af Stig Iuul. Den almindelige Indledning er forfattet af Erik Kroman, den retshistoriske Indledning, Kommentaren til Parafrazen og Sagregistret af Stig Iuul. Resten af Kommentaren er udarbejdet af Udgiverne i Fællesskab.

UDGIVERNE

Som Indledning til Oversættelsen af Danmarks gamle Love er der i 1ste Bind givet en kortfattet Redegørelse for Forholdet mellem de forskellige bevarede Lovtekster og for nogle af de Spørgsmaal, der staar i Forbindelse hermed. Disse er i første Linie af litteraturhistorisk Art, for saa vidt som de angaar Lovenes Alder, deres Oprindelse, Forfattere, Fremstillingsform, Overlevering o. s. v. og lader sig i Nutiden ihvert Fald til Dels besvare.

Foruden disse mere almene litterære Problemer rejser Landskabslovene i deres Egenskab af Lovtekster imidlertid en Række særlige Spørgsmaal, hvis Besvarelse er væsentlig mere usikker paa Forskningens nuværende Standpunkt. Trods de danske Landskabsloves ikke ubetydelige Omfang er det Billede, de giver af Retsordenen i Middelalderen, langt fra klart. For det første er Lovteksterne udpræget kasuistiske, d. v. s. de løser enkelte konkrete Tvivlsspørgsmaal og afholder sig næsten altid fra at opstille almindelige Retsgrundsætninger. Dernæst har de forskellige Retsforhold tiltrukket sig Opmærksomheden i højst varierende Omfang. Medens saaledes Familie- og Arveretten er meget udførligt fremstillet i næsten alle Lovene, og Legemsfornærmelser i hvert Fald i nogle af dem, er der næsten ingen Regler af forfatningsretligt Indhold optaget i Retsbøgerne, og Kontraktsretten er i det hele meget stedmoderligt behandlet. Endelig maa man erindre, at selv om Retsudviklingen i Middelalderen foregik meget langsommere end i Nutiden, og en

skriftlig Fiksering af Retsreglernes Indhold som den, der foreligger i Landskabslovene, i sig selv var egnet til at retardere Retsudviklingen, er der næppe Tvivl om, at adskillige af de Regler, som har fundet Optagelse i Landskabslovene, allerede dengang maatte føles som temmelig forældede og sikkert ikke har haft Gyldighed længe efter Lovenes Nedskrivning. Paa den anden Side havde sikkert mange af Landskabslovenes Bestemmelser ikke været gældende i mange Aar i den Form, hvori de nu er overleveret. Valdemarstiden var som bekendt kendetegnet ved dybtgaaende Ændringer i de økonomiske Forhold og i Samfundets Struktur, ved Opgivelsen af gamle Forestillinger og Indførelsen af helt nye Institutioner. Der har derfor næppe været nogen Periode inden for den danske Retsudvikling, hvor Retsordenen i den Grad har været i Bevægelse, som netop det Tidsrum, da Nedskrivningen af Landskabslovene fandt Sted, og den ældre Opfattelse, hvorefter Landskabslovene i det hele skulde være Udtryk for en gennem Aarhundreder fra Mund til Mund overleveret Retsorden¹, har ikke blot paa Forhaand Sandsynligheden imod sig, men modbevises paa afgørende Maade ved en Undersøgelse af de enkelte Lovregler. I Landskabslovene findes gammelt og nyt Retsstof Side om Side — undertiden føres man endog midt ind i en veltalende Diskussion om, hvorvidt den ene eller den anden Løsning af et retligt Problem er den rette —; men Afgørelsen af, hvilke Regler der repræsenterer et ældre Udviklingstrin, og hvilke der er Udtryk for nye Principper, kan ofte være vanskelig. I Kommentaren er der i adskillige Tilfælde gjort Rede for, hvorvidt de enkelte Retsregler maa opfattes som tilhørende et saadant yngre Lag i Retsdannelsen, og undertiden er der ogsaa meddelt Oplysninger om, hvorledes Ordningen maa antages at have været i ældre Tid. Videregaaende Undersøgelser vil sikkert paa adskillige Punkter

¹ saaledes endnu i Illustreret dansk Litteraturhistorie ved Carl S. Petersen og Vilh. Andersen I (1929) S. 61.

kunne supplere Kommentaren, ligesom denne i høj Grad staar i Gæld til foreliggende Specialundersøgelser, især afdøde Professor Poul Johs. Jørgensens Fremstillinger af Manddrabsforbrydelsen i den skaanske Ret fra Valdemarstiden, af Hærværksforbrydelsen i Landskabslovene og hans øvrige i Litteraturhenviisningerne nævnte Arbejder.

Landskabslovene er ubetinget de vigtigste Retskilder, vi har bevaret fra Middelalderen; men en Fremstilling af denne Tids Retsorden kan ikke indskrænke sig til at behandle disse Kilder. Den maa tillige tage Hensyn til ikke blot de Lovregler, der er overleveret uden for Landskabslovene, men ogsaa til de Normer, som tilhørte den uskrevne Rets udstrakte Omraade, og hvis Indhold vi kun indirekte kan slutte os til gennem et detailleret Studium af det fra Middelalderen bevarede Brevstof. At samle alle disse Enkeltheder til en Helhed er den retshistoriske Videnskabs Opgave; men paa dette Sted er det naturligvis udelukket at give en udførlig Fremstilling af hele den danske Ret i det 13. Aarhundrede. Der maa i saa Henseende een Gang for alle henvises til Poul Johs. Jørgensen: Dansk Retshistorie (1940) samt for de Retsomraaders Vedkommende, som ikke er behandlet i dette Værk, til H. Matzens Retshistorie, der dog paa adskillige Punkter maa betegnes som forældet. I det følgende skal kun gives en sammenfattende Skildring i store Træk af den i Landskabslovene indeholdte Ret inden for en Række vigtige Omraader som almindelig Baggrund for Forstaaelsen af de enkelte Regler i Lovene.

FORFATNING OG FORVALTNING

Om Forfatningsretten indeholder Landskabslovene kun faa Regler, naar bortses fra Fortalen til JL, der opstiller en Række statsretlige Principper, hvortil intet Sidestykke findes i de andre Landskabslove. Som omtalt i Kommentaren er denne

Fortale i det hele en Gengivelse af Retssætninger fra den kanoniske Ret og for saa vidt Udtryk for den af Kirken i den ældre Middelalder hævdede Opfattelse af Statsmagts Opgave inden for Samfundet. Om en slavisk Overførelse af de kanoniske Maximer er der dog ikke Tale. Paa flere Punkter er de modificerede og til en vis Grad bragt i Overensstemmelse med nedarvet Retsopfattelse, en Omstændighed, der uden Tvivl har haft stor Betydning for den Autoritet, Fortalens Ord opnaaede og bevarede gennem mange Aarhundreder i dansk Forfatningsret.

Kongen.

JLs Fortale, som er dateret Marts 1241, er det politiske Testamente, Valdemarstidens stærke Kongemagt efterlod til Eftertiden. Ved at knytte denne Fortale til den mest tidsvarende af Landskabslovene, saaledes at den selv opnaaede Lovens Autoritet, sikrede Valdemar II og hans gejstlige Raadgivere, at den Stilling inden for Samfundet, Kongemagten havde opnaaet i Tiden efter Valdemar I's Tronbestigelse 1157, ingen Sinde gik helt tabt, selv om de politiske Forhold i Eftertiden jævnlig begrænsede den Magt, som stod til Kongens Raadighed, i meget betydelig Grad. JLs Fortale fastslaar Befolkningens Pligt til at adlyde Kongens Bud, og som en Konsekvens heraf hjemler den ham Ret til at deltage i Udøvelse af Lovgivningsmagten, medens i ældre Tid Lovreglerne ikke havde behøvet Kongens Sanktion for at opnaa Gyldighed som saadanne.

Af denne Befalingsmyndighed kan kun ses enkelte Spor i de ældre Landskabslove. EL III 47 forudsætter, at Landstinget paa egen Haand kan vedtage Love; men af de skaanske Retsbøger fremgaar ikke blot, at Kongen har været med ved Udstedelsen af visse Love, men ogsaa at han har forsøgt sig som Lovgiver paa egen Haand. Maaske har Kongen dog

oprindelig ikke turdet gaa videre end til at give saadanne Love, som havde til Formaal at tilvejebringe Overensstemmelse mellem den verdslige Ret og de af Kirken hævdede Principper, der var Udtryk for den guddommelige Ret. For nogle af disse Loves Vedkommende ser det ogsaa ud til, at de ikke ubetinget anerkendtes som forpligtende Retsforskrifter.

Ældre end den kongelige Befalingsmyndighed er forskellige Beføjelser, som tilkom Kongen i Forbindelse med Retshaandhævelsen. Disse har formodentlig deres Udspring i en Tilbøjelighed, man fra gammel Tid har haft til i Retsretter at søge Bistand hos Kongen paa Grund af den faktiske Magt, han var i Besiddelse af. Denne Magt beroede i første Linie paa, at han til Stadighed havde et væbnet Følge, Hirden, der var rede til at udføre og gennemtvinge hans Befalinger. Naar Kongen saaledes ydede en Mand sin Bistand til at gennemføre den Ret, han ikke kunde opnaa paa anden Maade, var det naturligt, at det paalagdes Retsbryderen at udrede en Bøde til Kongen ved Siden af Bøden til den forurettede, og i Tidens Løb fæstnede den Opfattelse sig, som JLS Fortale udtrykker i Sætningen, at Kongen er skyldig at give alle Fred. Som Vederlag for Udførelsen af denne Opgave fik han Ret til Bøder ogsaa i Tilfælde, hvor han og hans Embedsmænd ikke direkte havde hjulpet de forurettede til deres Ret, men deres Modparter godvilligt opfyldte de af Tingene afsagte Domme. Endnu paa Landskabslovenes Tid var Kongens Ret til Bøder dog ikke trængt igennem ved alle Forbrydelser, og i nogle Tilfælde ser man klart, at Bøden til Kongen ved en Forbrydelse er af ganske ny Dato.

Kongens fiskale Interesse i de ham tilkommende Bøder førte til, at han ogsaa blev interesseret i at rejse Paatale ved Forbrydelser, som den forurettede ikke selv vilde forfølge, og af EL III 48—49 fremgaar, at man var i Færd med at anerkende en egentlig Ret hertil for Kongen, foreløbig dog

kun som subsidær i Forhold til den private forurettedes Paataleret. Den egentlige Afgørelse af Retstrætter laa derimod paa Landskabslovenes Tid stadig i Tingenes Haand, og der er ikke Tale om, at Kongemagtens stedlige Repræsentant, Ombudsmanden, førte Forsædet paa Tinge eller deltog i Domsafsigelsen. Dog kunde det naturligt tænkes, at to Personer frivilligt indbragte deres Mellemværende for Kongen, saaledes at denne optraadte som Voldgiftsmand i Sagen, og efterhaanden som Kongens Befalingsmyndighed naaede frem til Anerkendelse, skete det ogsaa, at Kongen enten selv eller ved en af sine Embedsmænd paadømte Retssager i Konkurrence med de almindelige Domstole paa Begæring af Sagsøgeren alene. Eksistensen af en saadan kongelig Domstol forudsættes flere Steder i Landskabslovene, navnlig i Tillæg B V til SkL, der indeholder udførlige Regler om Indstævninger til det kongelige Retterting.

Desuden var det paa Landskabslovenes Tid ved at blive Reglen, at Fuldbyrdelsen af de af Tingene idømte Livsstraffe overlodes til Ombudsmanden, medens det oprindeligt var Domhaveren selv, der sørgede herfor. JL II 87 siger udtrykkeligt, at det er Ombudsmanden, der skal hænge Tyven, fordi han hænger ham for Retten og for Kongens Magts Skyld og ikke af Hævn, en Bestemmelse, der øjensynlig vender sig imod den ældre Ordning.

For saa vidt angik Fuldbyrdelsen af Fredløshedsdomme, har det sandsynligvis tidligt beroet paa Kongens Medvirkning, om saadanne Domme skulde fuldbyrdes i deres fulde Omfang, idet den Adgang for enhver til straffrit at dræbe den fredløse, som var en Følge af Dommen, sjældent blev benyttet. Som Følge heraf blev det ogsaa Kongen, som fik den fredløses Ejendom. En yderligere Konsekvens heraf var, at Kongen fik Adgang til at benaade den fredløse. Hvor en Genoptagelse i Freden fandt Sted, maatte den fredløse eller hans Slægt erlægge en Afgift til Kongen: *Fredkøb*, og for

at undgaa, at Kongen misbrugte sin Benaadningsret af Hensyn til Fredkøbet, bestemte Lovene, at Benaadningsretten kun kunde anvendes til Fordel for en fredløs Manddraber, naar den dræbtes Slægt samtykkede heri.

Som Kongens stedlige Repræsentant nævner Landskabslovene *Ombudsmanden*, en Betegnelse der bruges afvekslende med *Bryden*. Han havde oprindeligt været Bestyrer af kongeligt Gods og for saa vidt ganske svaret til de Bryder, som private Jordejere havde; men Udvidelsen af de Kongen tilkommende Beføjelser kunde naturligvis ikke undgaa at indvirke paa Kongsbrydens Stilling og førte til, at han ikke mere betegnedes som Bryde, men som Ombudsmand. Som Embedsomraade havde han i Reglen et eller flere Herreder, inden for hvilke han optraadte paa Kongens Vegne i Sager, der vedrørte denne, samt opkrævede Kongens Skat: *Studen*.

Foruden de i det foregaaende nævnte Indtægter af Rets-
haandhævelsen og de kongelige Skatter havde Kongen betydelige Indkomster af Krongodset, der laa spredt ud over hele Landet. Landskabslovene forudsætter som noget almindeligt, at Kongen har en Gaard i hvert Herred, og der er intet i Vejen for, at denne Gaard kan have været Centrum for et Komplex af Fæstegods. Desuden anerkender Landskabslovene en Ret for Kongen til det, som ingen Mand ejer, hvorved betydelige, men fra Aar til Aar stærkt svingende, Indtægter tilfaldt Kongen. Endelig havde Kongen stor økonomisk Fordel af Møntregalet, idet han alene var berettiget til at slaa Mønt og som bekendt i Tidens Løb jævnlig forringede Metalværdien af Mønterne. I Landskabslovene var Værdiforholdet mellem umøntet Sølv og de udmøntede Penge 3:1; men der forekommer dog ogsaa andre Omregningsforhold, der maaske er Udtryk for Forsøg paa at forhøje Værdien af de udmøntede Penge.

M. H. t. Møntvæsenet skal blot bemærkes, at de eneste Mønter, som blev præget, var *Penninge*. De øvrige Pengeværdier: *Mark*,

Øre og Ørtug var blot Regningsenheder, saaledes at der paa 1 Mark gik 8 Øre à 3 Ørtug à 10 (i Jylland 12) Penninge. Udredelsen af Bødeløb af en vis Størrelse har paa Grund af Mønternes relative Sjældenhed ikke kunnet ske i Penge, saa at en Domhaver i vidt Omfang har maattet modtage Vadmel eller Kvæg for sit Tilgodehavende, saaledes som det ogsaa udtrykkelig siges i ASun 48. Om Pengenes Købeevne har vi kun faa og usikre Oplysninger; men en Okse kan vistnok sættes til en Værdi af 1 Mark Sølv paa Landskabslovenes Tid.

Stænderadskillelsen.

Den for den senere Middelalder karakteristiske Stænderadskillelse præger — naar bortses fra Sondringen mellem frie Mænd og Trælle, der vil blive omtalt nedenfor S. XXXV. — kun i ringe Grad Landskabslovene. Af de fire Stænder: *Adel, Gejstlighed, Borgere* og *Bønder*, omtales de tre første meget sjældent, saaledes at Lovene i det hele maa siges at være skrevet for et Samfund af Bønder. Kun af ganske enkelte Bestemmelser er det overhovedet muligt at se, at der fandtes Købstæder paa Landskabslovenes Tid, og om de privilegerede Stænder: *Adel* og *Gejstlighed*, findes ogsaa forholdsvis faa Regler. For saa vidt angaar *Gejstligheden*, hænger dette naturligvis til Dels sammen med, at Kirken i det hele levede efter sin egen Ret: den kanoniske Ret, og havde sine egne Domstole. Eksistensen af Kirkeretten og de kirkelige Domstole forudsættes flere Steder i Landskabslovene; men paa mange Omraader var der overhovedet ikke nogen Mulighed for Kollision mellem den kirkelige og den verdslige Ret, f. Eks. naar det drejede sig om Spørgsmaal vedrørende den kirkelige Organisation, Anvendelsen af Kirkestraffe o. s. v. Andre Dele af Retssystemet, navnlig for saa vidt angik Sager om Ægteskabs Indgaaelse og Ophævelse og om Testamenter, hævdede Kirken hørte ind under dens Jurisdiktion, og det lykkedes den i vidt Omfang at gennemføre disse

Præentioner. Naar Gejstligheden betegnes som en privilegeret Stand, skyldes dette, at dens Personer og Gods i vidt Omfang var unddraget Skattepligt og samtidig havde faaet tillagt Ret til at oppebære Indtægter, der efter de almindelige Regler tilfaldt Kongen. Disse Fordele havde imidlertid ikke almindelig Hjemmel i Lovene, men beroede paa specielle Privilegier, som Kongen havde meddelt de paagældende kirkelige Institutioner eller Personer, og saadanne Privilegier kunde være meget forskellige i Omfang. Hvad Adelen angaar, maa det erindres, at Landskabslovene er nedskrevet paa en Tid, da Adelen endnu var i sin Vorden. Man hører navnlig i JL om *Herremænd*, men Herremandsforholdet var endnu længe efter 1241 et rent personligt Forhold mellem Kongen (eller en fyrstelig Lensmand eller en Biskop) paa den ene Side og »Manden« paa den anden Side, og de vigtigste Retsfølger af dette Forhold bestod i, at Herremanden var pligtig at yde sin Herre Krigstjeneste i bedre Udrustning end den, de almindelige Ledingsbønder mødte i. Til Gengæld tilkom der ham en begrænset Skattefrihed og Ret til at oppebære visse af de Bøder, som hans undergivne blev idømt. Herremandsstandens Omdannelse til en Fødselsadel tilhører senest det 15. Aarhundrede.

Inden for Bondestanden ser man allerede i Middelalderen et vist Skel mellem Selvejrbønderne og Fæsterne (de saakaldte Landboer). Fæstebønderne kunde dog paa den Tid ikke siges at være Godsejernes undergivne, og Lovene gaar nærmest ud fra, at de to Parter: Jordejer og Jordlejer staa som ligeberettigede over for hinanden ved Fæstekontraktens Indgaaelse, ligesom hver af dem kan opsiges Forholdet. Man ser endog, at Herremænd kan fæste Jord ved Siden af den Jord, de selv ejer. Alligevel er der umiskendelige Tegn paa, at der var et vist socialt Skel mellem dem, der var Jordejere, og dem, som kun lejede den Jord, de dyrkede, idet de sidstnævnte kun kunde beklæde Tillidshvervet som Nævning,

naar der ikke fandtes det fornødne Antal Selvejerbønder. Om det talmæssige Forhold mellem de to Klasser af Befolkningen kan intet siges med Sikkerhed paa Grundlag af Landskabslovenes Bestemmelser. SkL og JL synes at gaa ud fra, at Selvejendom er den almindelige Besiddelsesform, medens de sjællandske Retsbøger er saa neutrale i deres Betegnelser for Indehaverne af Gaardene, at det ligger nær at antage, at Selvejendom ikke har været saa udbredt paa Sjælland som i de andre Lande.

Politiske Forsamlinger.

Paa Landskabslovenes Tid var *Riget*, d. v. s. det Omraade, som havde fælles Konge, en forholdsvis løst sammenknyttet Enhed. Det var i det væsentlige kun Kongens Person, som holdt det sammen, og umiddelbart før Valdemarstiden havde *Riget* som bekendt været splittet. At der ikke bestod Retsenhed indenfor *Riget*, fremgaar allerede af den Omstændighed, at der findes særlige Landskabslove for de enkelte Lande, hvoraf *Riget* bestod. Egentlige politiske Organer for alle Landene fandtes heller ikke; men hvert Land havde sin særlige politiske Forsamling: *Landstinget*, der tillige var i Besiddelse af den kongevælgende og dømmende Myndighed. Af saadanne Landsting fandtes paa Landskabslovenes Tid først og fremmest de tre Hovedlandsting: *Viborg*, *Lund* og *Ringsted*; men ved Siden af dem fandtes ogsaa mindre Landsting (i Sønderjylland saaledes Urnehoved). Kort efter Valdemarstiden traadte de mindre Landsting imidlertid helt i Skyggen af de tre store Ting, navnlig efter at det var blevet Reglen, at de paa Hovedlandstingene vedtagne Retsregler uden videre var gældende for de Lande, som havde deres særlige mindre Landsting. Paa denne Maade opstod tre Retsomraader: det *skaanske*, det *sjællandske* og det *jyske*, som formelt eksisterede, indtil Danske Lov 1683 tilvejebragte

Retsenhed i hele Danmark. Det jyske Retsomraade omfattede Nørrejylland, Sønderjylland, Fyen og Langeland; det sjællandske: Sjælland med Møen, Laaland og Falster og det skaanske: Skaane, Halland, Blekinge og Bornholm. Hvor langt denne Sammensmeltning af Retsomraaderne var fremskreden paa Landskabslovenes Tid, kan ikke siges med Sikkerhed.

Paa Landstinget var alle frie vaabenføre Mænd berettigede til at give Møde; men der har formodentlig været en snævrere Kreds af mere fremtrædende Mænd, som i Realiteten traf Afgørelserne paa Tinge. Nogen fast Formand for Landstinget omtales ikke i Landskabslovene; men da det maa anses for givet, at Ledelsen af Tingets Forhandlinger har ligget i en Enkeltmands Haand, er det nærliggende at antage, at det er de Mænd, der havde det afgørende Ord i Tingets Forhandlinger, som efter Tur har ført Forsædet paa Tinget. Af Landskabslovenes Regler om, at Tingets Afgørelser bifaldes af Tingmændene ved Vaabentag, fremgaar, at det var tilladt at møde bevæbnet paa Tinge; men i øvrigt skulde der herske en særlig Fred paa Tinget og i en vis Afstand fra dette, saaledes at Drab og Legemsfornærmelser straffedes særlig strengt, hvis de var forbundet med Brud paa denne Tingfred.

Skatter og andre offentlige Byrder.

Blandt de Forpligtelser, som paahvilede Samfundets Medlemmer over for det offentlige, maa i første Række nævnes *Ledingspligten*, d. v. s. Pligten til personlig Krigstjeneste. Mere detaillerede Oplysninger om den militære Ordning findes kun i JL og den skaanske Ledingsret, og disse Lovbestemmelser er i sig selv temmelig ufuldstændige. Det er dog overvejende sandsynligt, at man i Datiden har sondret mellem Tilfælde af *Angrebskrig* og af *Krig til Landets Forsvar*. Hvis Landet blev angrebet af Fjenden, var alle vaabenføre

Mænd pligtige at møde til Forsvar efter Indkaldelse, og man talte da om *Landeværn* (der i JL dog ogsaa synes anvendt om den militære Ordning som Helhed). Drejede det sig derimod om Angrebskrig, skulde Landstinget samtykke i Ledingsudbudet, for at Bønderne var pligtige at give Møde. Selve den militære Organisation gaar sandsynligvis tilbage til Vikingetiden, og Enheden var det saakaldte *Skipæn*, hvorved man forstod det Omraade, som var pligtigt at stille og udruste et Skib samt bemande det. Hvert Herred omfattede altid et helt Antal Skipæn (1—3), og hvert Skipæn var inddelt i et vist Antal *Havne*. — EL III 18 nævner Tallet 40 —, der hver skulde stille een Mand, formodentlig saaledes at Mødepligten har gaaet paa Omgang inden for den enkelte Havne. Hvert Skib havde sin Fører, *Styrismanden*, og hans Embede (Styrishavnen) var arveligt inden for snævre Grænser. I de fleste Tilfælde var det Styrismanden, som bekostede Tilvejebringelsen af Skibet imod at faa Udgifterne herved godtgjort af Bønderne inden for Skipænet.

Paa Valdemarstiden omformedes den personlige Ledingspligt, saaledes at der i de Aar, da der ikke blev Tale om at møde i Leding, erlagdes en Skat, *Ledingspengene*. Disse hvilede vistnok oprindelig paa Havnene, iflg. JL dog paa de enkelte Ejendomme. Efterhaanden hørte det dog til Sjældenhederne, at der blev udbudt Leding paa samme Maade som i ældre Tid, idet Herremandsstanden overtog hele Krigstjenesten, hvorved Kongen fik en veludrustet Hær til sin Raadighed. Som ovenfor omtalt vederlagdes Herremændene gennem Indrømmelse af Skattefrihed og Tilladelse til at oppebære kongelige Indtægter; men det er ogsaa muligt, at Kongen i et vist Omfang har ydet dem kontant Vederlag i Lighed med, hvad der i ældre Tid havde været Tilfældet med Hirdmændene.

De i JL III 12 ff. indeholdte Regler om Skattesatserne ved Udredelsen af Ledingsafgiften volder temmelig store

Vanskeligheder at forstaa. En særlig Afgift var *Kværsæde*, som udrededes af saadanne Ejendomme, som af en eller anden Grund ikke var inddraget under den almindelige Beskatning. Hvad angaar den egentlige Ledingsafgift, gaar JL vistnok ud fra en Inddeling af de faste Ejendomme i tre Grupper: Tredingshavne, Sjettingshavne og Tolvtingshavne, henholdsvis med Skattesatserne: $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{6}$ og $\frac{1}{12}$ Mark Sølv, idet Skattesatsen for en Havne formodentlig oprindeligt har været 1 Mark Sølv. Disse Satser kombineredes imidlertid med den saakaldte Guldvurdering, der angav Ejendommens Værdi i Mark Guld (1 Mark Guld=8 Mark Sølv), saaledes at en Ejendom af 1 Mark Gulds Værdi ansattes til Tredingshavne. Hvis Ejendommen var bortfæstet, svarede den Tredingshavne, saafremt den aarlige Landgilde var 8 Øre Sølv. Imidlertid kender JL ogsaa Begrebet »en fuld Plovs Jord«, der oprindeligt sandsynligvis har betegnet saa megen Jord, som kunde dyrkes med een Plov. Efter JL er der ingen Tvivl om, at denne Enhed er større end 1 Mark Gulds Jord, maaske var den 3 Mark Gulds Jord. Ikke desto mindre var Skattesatsen ogsaa her Tredingshavne. Hvis Ejendommene var endnu større, blev det overskydende selvstændigt ansat til Ledingskat.

Af andre faste Skatter omtaler Landskabslovene den tidligere nævnte *Stud* (Støtte), der erlagdes i Naturalier, især Korn. Ogsaa her var der sandsynligvis Tale om Afløsning af en ældre Forpligtelse af intermitterende Karakter, nemlig Befolkningens Pligt til at underholde Kongen og hans Følge, hvis han paa sine Rejser rundt i Landet kom til det paagældende Herred. Endelig nævner Lovene *Innæ*, d. v. s. Pligten til at forrette visse Arbejdsydelser, f. Eks. transportere Kongen og hans Følge og til at arbejde paa Befæstningsværker. At almindeligt Markarbejde paa Kongens Gaarde skulde være indbefattet under *Innæ*pligten paa Landskabslovenes Tid, er der ingen Grund til at antage.

RETSPLEJEN.

De almindelige Domstole paa Landskabslovenes Tid var *Herredstinget* og *Landstinget*, og disse Domstole var for saa vidt sideordnede, som der ikke var Tale om, at der kunde appelleres fra den ene til den anden. I de fleste Sager havde Sagsøgeren frit Valg mellem de to Domstole; men visse større Sager, f. Eks. Sager angaaende Manddrab, var dog forbeholdt Landstinget, og hvis man paa Herredstinget var i Tvivl om, hvorledes en Sag burde falde ud efter Loven, kunde Sagen henskydes til Landstingets Afgørelse.

En Sag begyndte i Reglen med en mundtlig Stævning, idet Sagsøgeren ledsaget af to Vidner henvendte sig til Modparten og med et kort Varsel indstævnede ham til at give Møde paa Tinget. Hvis han udeblev, maatte fornyet Indstævning finde Sted, og Landskabslovene er overordentlig langmodige over for saadanne Udeblivelser, idet Indstævningen efter Omstændighederne maatte foretages to, tre eller fire Gange. Hvis sagsøgte stadig udeblev uden lovligt Forfald, medførte dette, at han havde tabt Sagen eller i visse Tilfælde endog blev dømt fredløs. Den omtalte Fremgangsmaade anvendtes baade i Sager, som efter en moderne Opfattelse maatte betegnes som borgerlige Sager, og i Straffesager, idet det maa erindres, at der som Hovedregel ikke var Tale om, at de sidstnævnte Sager forfulgtes af det offentlige.

Hvad selve Behandlingen af Retssagen angaar, var Tingets Virksomhed væsensforskellig fra en moderne Domstols. Medens Domstolen i vore Dage blandt andet har til Opgave at skønne over Vægten af de af Parterne tilvejebragte Bevisligheder, og man nutildags taler om en *Bevisbyrde* for derved at give Udtryk for, at Tilvejebringelsen af saadanne Beviser er en Ulempe for den paagældende Part, stillede Forholdet sig paa en ganske anden Maade efter Landskabslovene. Ganske vist anerkender Landskabslovene forskellige Former for

Bevis; men det er karakteristisk for Beviserne, at de har en rent formel Karakter, og at Modbevis ikke kan føres, saaledes at der ikke bliver Spørgsmaal om at afveje Bevis og Modbevis over for hinanden. Det er Loven, der bestemmer, hvem der skal føre Bevis, og hvilket Bevismiddel der skal anvendes, og dette Bevis er ofte saa nemt af føre, at man snarere vil kunne tale om en *Bevisret* end om en *Bevisbyrde*.

Dette gælder saaledes det almindeligste Bevismiddel: *Partsed med Mededsmænd*. »Beviset« bestaar her i, at den paagældende Part aflægger Ed paa Rigtigheden af sit Udsagn og skaffer et i Loven fastsat Antal Mænd til Stede, der sværger paa, at hans Ed er »ren og ikke mén«. En saadan Ed kan de aflægge uden det ringeste Kendskab til Indholdet af den foreliggende Sag, idet de blot skal støtte sig til deres almindelige Indtryk af Partens Paalidelighed. Mededsmændene toges i Reglen af Partens Slægt, men kunde ogsaa tages uden for denne. I Jylland fandtes der dog en særlig Form for dette Bevis, den saakaldte *Kønsed*, hvor Mededsmændene *skulde* være Slægtninge af Parten, men udtoges af Modparten. Samme Ordning findes dog ogsaa i nogle enkelte skaanske Bestemmelser, om hvilke det vides eller maa antages, at de skyldes Kongemagtens Indgriben i Lovgivning.

Mededsmændene har sikkert oprindeligt været 11 i Tallet, saaledes at Parten svor selvtolvt; men i Landskabslovene findes dog adskillige Bestemmelser, som lader Antallet rette sig efter Sagsgenstandens Værdi. En Part kunde saaledes komme til at aflægge Ed selvtredie, selvsjette eller i Forbindelse med to eller tre Tylvter. Denne Ordning var formodentlig forholdsvis ny paa Landskabslovenes Tid og er langt fra konsekvent gennemført.

I nogle af Landskabslovene forekommer *Jernbyrd* som Bevismiddel. Efter at det paa det 4. Laterankoncilium (1215) var blevet forbudt Gejstligheden at medvirke ved *Jernbyrd*, afskaffedes *Jernbyrd* i Skaane (Till A III), og det samme har

sandsynligvis været Tilfældet i de andre Lande. Herefter bliver det efter de forskellige Landskabsloves Stilling til Jernbyrden muligt at datere dem med tilnærmelsesvis Nøjagtighed (se iøvrigt Alm. Indledning).

I de skaanske Retsbøger haves udførlige Regler om tre forskellige Former for Jernbyrd, af (*Skudsjern, Trugsjern og Skraa*) hvilke de to første bestod i, at den paagældende Part skulde bære et Stykke glødende Jern, den sidste i, at han skulde gaa hen over 9 glødende Plovjern. Det forudsættes, at en Præst medvirker ved Jernbyrden, og at han oppebærer Betaling herfor. Heraf ses, at Jernbyrden i Landskabslovene har Karakter af en Gudsdøm, saaledes at det overlades til Gud ved sin Indgriben over for de almindelige Naturlove at hjælpe Parten til at føre Bevis for sin Paastand. Ifølge en udbredt Opfattelse er det Gejstligheden, som har indført Jernbyrden som Bevismiddel i Norden, idet Kirkens Uvilje mod Gudsdømme var af forholdsvis sen Dato; men de Grunde, hvorpaa denne Teori støttes, synes dog ikke afgørende¹.

Det er klart, at Jernbyrden efter sin Natur var et væsentlig vanskeligere Bevis end Partsed med Mededsmænd², og som Følge heraf var den kun foreskrevet som Bevismiddel, hvor Modparten bekræftede sin Paastand med Ed — eventuelt i Forbindelse med Ed af et vist Antal Vidner — og dens Anvendelse var i Lovene begrænset til visse Sager.

Da Jernbyrd blev afskaffet, traadte Afgørelse ved *Nævninger* i dette Bevismiddels Sted. Nævninger forekommer allerede i Kirkeretterne; men deres Oprindelse fortaber sig i fuldstændigt Mørke. Nogle har ment, at Nævningerne har

¹ Den nyeste Behandling af Spørgsmaalet findes i en Afhandling af Adalbert Erler: »Der Ursprung der Gottesurteile«. (Paideuma 1941 s. 44 f).

² Den berømte Albertus Magnus († 1280) meddeler Sammensætningen af en Salve, der skulde beskytte mod Ildens Virkninger. Andre saadanne Opskrifter er overleveret paa anden Maade; men fuldstændig Beskyttelse kunde disse Midler ikke yde.

udviklet sig af Mededsmændene. Ifølge en anden Opfattelse skal Afgørelsen ved Nævn derimod betegne en Videreudvikling af en særlig Form for Vidnebevis, der bestod i, at Herredets eller Sognets Beboere aflagde Vidnesbyrd om Forhold, som var almindelig bekendte inden for det paagældende Omraade. Imod denne sidste Teori er dog anført, at den omtalte Form for Vidnebevis kun synes meget lidt udviklet i Landskabslovene, hvor den kun forekommer i ganske enkelte Tilfælde. Derimod var der intet urimeligt i, at ligesom man kunde overdrage til et vist Antal af Retskredsens Beboere at aflægge Vidnesbyrd om et vist Forhold, kunde det overlades dem at træffe Afgørelsen i en Sag. I begge Tilfælde blev deres Udsagn Udtryk for, hvad der maatte anses for at være den almindelige Opfattelse af det paagældende Forhold inden for Retskredsen.

I vore Dage vilde det være nærliggende, at betragte den Udtalelse, Nævningerne afgav i Sagen, som en egentlig Dom. Efter Datidens Opfattelse maatte den imidlertid karakteriseres som et Bevis i Sagen, hvorfor Landskabslovene ogsaa sidestiller Nævn og Partsed med Mededsmænd. Nævningerne skulde desuden aflægge Ed paa deres Udtalelse paa samme Maade som Mededsmændene. At Nævningernes Erklæring i Realiteten afgjorde Sagen, var heller ikke noget for dette Bevismiddel særligt, men skyldtes simpelthen, at Tinget ikke kunde tilsidesætte et paa den i Loven foreskrevne Maade præsteret Bevis.

Mellem Mededsmænd og Nævninger var der dog paa den anden Side væsentlige Forskelligheder. Mededsmændene blev udtaget af den sværgende Part — ved Kønsed dog af Modparten —, Nævninger af Tinget eller en uvildig Trediemand. I Jylland forekom desuden visse staaende Nævningekollegier (se nærmere nedenfor). Mededsmændenes Ed var alene støttet paa deres Tillid til den paagældende Parts Udsagn, Nævningernes derimod paa en egentlig Gransk-

ning af den foreliggende Sag. Mededsmændenes Ed skulde være enstemmig, saaledes at blot en enkelt Mededsmands Vægning ved at aflægge Eden medførte, at Beviset var bristet. Med Hensyn til Nævninger var Reglen vel oprindelig den samme; men paa Landskabslovenes Tid gik Udviklingen i Retning af at anerkende Flertalsafgørelser, saaledes som Tilfældet er efter JL II 7. Andre Bestemmelser i Lovene har dog opretholdt den ældre Ordning.

Medens Nævningerne i de andre Lande blev udtaget for den enkelte Sag, fandtes der i Jylland faste Nævn: *Sandemændene*, der udnævntes af Kongen for Livstid, 8 i hvert Herred, og svor i visse større Straffesager og enkelte borgerlige Sager. *Ransnævningerne*, der blev valgt af Bønderne, men skulde tages i Ed af Ombudsmanden. De fungerede kun for et Aar ad Gangen og skulde sværge i Sager om Ran og større Tyverier. *Biskopsnævninger*, af hvilke der principielt var to i hvert Sogn, og som ligeledes blev valgt af Bønderne for et Aar ad Gangen og taget i Ed af Ombudsmanden. Deres Opgave var alene den at sværge i Sager om Helligbrøde. *Skibs-* eller *Skursnævninger*, der svor i Sager mellem Styresmand og Ledingsbønder, men om hvilke Lovene iøvrigt ikke indeholder særlige Oplysninger.

For saa vidt angaar Nævninger, der udtoges for den enkelte Sag, skal blot bemærkes, at Valget af dem undertiden var begrænset ved særlige Regler. I Reglen skulde de blot tages blandt Herredets Beboere, men i nogle Tilfælde dog af det paagældende Sogn.

Paa Landskabslovenes Tid var endelig *Vidnebeviset* ved at blive et Bevismiddel af stor Betydning. Herved maa dog ikke overses, at Vidnebeviset i Landskabslovene var noget andet end i en senere Tid. Saaledes var der i hvert Fald ikke altid Tale om, at Vidnerne aflagde Ed paa Rigtigheden af deres Udsagn, og der var ikke fri Adgang for en Part til at føre Vidner til Støtte for sine Anbringender. Det var Loven, som

afgjorde, om der i et givet Tilfælde kunde føres Bevis ved Vidner, og i bekræftende Fald, hvem af Parterne der skulde føre dette Bevis. Vidnebeviset var ligesom de øvrige Bevismidler et formelt Bevis, saaledes at der i Reglen ikke var Tale om, at Tinget kunde underkende Beviset. Saa længe Jernbyrd fandt Anvendelse som Bevismiddel, kunde et Vidnebevis dog tilsidesættes paa denne Maade.

Ogsaa m. H. t. Indholdet af Vidnebeviset var Landskabslovenes Ordning forskellig fra senere Tidens Regler. Mens man i vore Dage kræver, at Vidnet udtaler sig om et Faktum, som det ved Selvsyn har konstateret, var dette ikke Tilfældet paa Landskabslovenes Tid. Et Vidne skulde tage Stilling til — for eller imod — en ganske kortfattet Udtalelse, som forelagdes det af en af Sagens Parter, og i mange Tilfælde kunde Vidneudsagnet være Udtryk for et Skøn eller en Vurdering. Der var heller ikke Tale om, at Tinget eller Modparten ved at udspørge Vidnerne søgte at bringe paa det rene, ud fra hvilken Kundskab til Sagen de udtalte sig. Forsaavidt mindede Vidnernes Stilling til det Spørgsmaal, Beviset angik, meget om Mededsmændenes, og den Risiko, de løb ved at afgive en urigtig Erklæring, maatte tilmed føles ringere, fordi Vidneforklaringen ikke blev afgivet under Ed. Naar Lovene i en Række Tilfælde foreskriver, at et vist Bevis skulde føres med to Vidner og Tylvtered, er der saaledes kun til Dels Tale om en Skærpelse af Beviset. Forskellen beroede alene paa, at Vidnerne dog paa den ene eller anden Maade skulde have Kendskab til det Forhold, Beviset angik, medens Mededsmændene, som ovenfor omtalt, afgav deres Udsagn alene i Tillid til den paagældende Parts Troværdighed.

Naar det i Loven krævede Bevis var præsteret eller bristet, var Tingets Opgave reduceret til at fastslaa, at den i Loven foreskrevne Retsfølge indtraadte, og mod den saaledes trufne Afgørelse fandtes oprindelig ingen Retsmidler. Det er tidligere omtalt, at Landskabslovene ikke kendte til nogen Appel

fra een Domstol til en anden; men i JL omtales en særlig Institution, der til en vis Grad udførte en Appeldomstols Opgave, nemlig *Biskop og bedste Bygdemænd*. I II 7 fastslaas, at Sandemændenes Ed kan underkendes af Biskoppen og 8 bedste Bygdemænd, og en lignende Regel i II 41 om Underkendelse af Ransnævningers Ed ved de fleste og bedste Herredsmænd førte snart til, at den i II 7 omtalte Institution ogsaa blev kompetent til at underkende Ransnævningers Ed. Senere gjaldt det samme om andre Nævninger og om Partsed med Mededsmænd. Af forskellige Grunde er det sandsynligt, at Indførelsen af denne Institution skyldtes kirkelig Indflydelse; men oprindelig var der ikke Tale om, at Biskop og Bygdemænd havde andet at gøre end at underkende det førte Bevis, hvorefter Sagen maatte gaa tilbage til Tinget til fornyet Behandling; men da Tinget i saa Tilfælde maatte lægge Biskop og bedste Bygdemænds Kendelse til Grund som Bevis, blev det tidligt almindeligt, at disse straks afgjorde Sagen.

Med Hensyn til Fuldbyrnelsen af de af Tingene afsagte Domme gælder, at Tingene som saadanne ikke var udstyret med særlige Tvangsmidler, hvorfor det oprindelig i høj Grad beroede paa Domhaveren selv, om han kunde faa sit Krav gennemført, uagtet han havde faaet Dom for det. Dog kunde en domfældt ved et efterfølgende Søgmaal blive fradømt sin *Mandhelg*, saafremt han undlod at opfylde den Dom, som var overgaaet ham. Virkningen af en saadan Mandhelgsfortabelse var en begrænset Fredløshed, idet Domhaveren herefter kunde slaa eller saare ham uden derved at ifalde noget Ansvar, naar han blot ikke gjorde ham til Krøbling (EL II 51). Denne Indskrænkning i Domfældtes Retsbeskyttelse gjaldt dog kun inden for det paagældende Herred og kun i Forhold til Domhaveren. Desuden medførte Mandhelgsfortabelsen, at vedkommende var udelukket fra at optræde som Sagsøger og fra at aflægge Partsed med Mededsmænd.

Var en Person blevet idømt en Bøde paa 3 Mark, medførte det, at han, indtil han rettede for sig, betegnedes som *lovfældt* og som saadan var ude af Stand til at afhænde noget af sit Gods. Ligeledes maatte han ikke optages i nogens Gaard eller i noget Fællig. Om Domhaverens Adgang til paa egen Haand at tage *Nam*, der dog ikke gav ham nogen egentlig Fyldestgørelse for sit Krav, se nedenfor S. XXXIV. Derimod opnaaedes en virkelig Tvangsfuldbyrdelse i de Tilfælde, hvor domfældte tillige dømtes til at betale Kongen en Bøde paa 3 Mark. Denne Bøde, som jævnlig betegnes som »Kongens Ret«, vilde nemlig blive eksekveret af Kongens Ombudsmand, der i saa Tilfælde samtidig vilde gøre Eksekution for Hovedkravet. Om Ombudsmandens Fuldbyrdelse af Livs- og Fredløshedsstraffe er talt ovenfor S. VI.

FAMILIE- OG ARVERET.

I Landskabslovene indtager Behandlingen af familie- og arveretlige Spørgsmaal som tidligere omtalt en fremtrædende Plads. Dels er de herhen hørende Regler anbragt først i Lovene, dels er Fremstillingen mere indgaaende end m. H. t. de fleste andre Spørgsmaal. Hvad Grunden hertil er, kan ikke siges med Bestemthed. Muligvis er Forklaringen den, at disse Spørgsmaal havde Interesse for alle Medlemmer af Samfundet, hvilket ikke i samme Grad gjaldt Lovenes øvrige Bestemmelser; men det kan ogsaa tænkes, at det paagældende Retsomraade i særlig stor Udstrækning havde været Genstand for Reformere, saaledes at Trangen til at faa fastslaet, hvad der var gældende Ret, gjorde sig stærkere gældende her end paa noget andet Omraade. Under alle Omstændigheder kan det siges, at de familie- og arveretlige Regler, vi møder i Landskabslovene, kun til Dels kan være af ældre Dato.

Der er ingen Tvivl om, at *Slægten* i en Tid, som ligger ikke meget forud for Landskabslovenes Nedskrivning, har spillet

saa stor en Rolle i Samfundets Organisation, at man med Rette vilde kunne betegne Samfundet som snarere bestaaende af Slægter end af Enkeltpersoner. De enkelte Individets Stilling, ikke blot i social, men ogsaa i retlig Henseende, afgang ganske af deres Slægt. Stridsspørgsmaal inden for den enkelte Slægt blev afgjort af denne uden Adgang til at indbringe Sagen for de almindelige Domstole, og et Mellemværende mellem to Personer, der tilhørte forskellige Slægter, blev automatisk et Spørgsmaal, som angik samtlige Medlemmer af begge Slægter. Klarest traadte dette Solidaritetsforhold for Dagen ved Blodhævnen og Pligten til at deltage i Udredelsen af Mandebod; men det viste sig ogsaa paa adskillige andre Punkter.

Paa Valdemarstiden spillede Slægten imidlertid ikke længere helt den samme Rolle som tidligere. Medvirkende hertil var den Omstændighed, at Statsmagten i stigende Grad overtog de Funktioner, som tidligere havde været Slægtens, og samtidig hermed søgte at bekæmpe, at der i Tilfælde af Retskrænkelser blev øvet Blodhævn. Ogsaa selve Slægtsbaandet var i Tidens Løb løsnet, idet man var kommet ind paa at tillægge Slægtskab paa Moderens Side Betydning ved Siden af Slægtskabet paa Faderens Side. Dette medførte, at samme Person paa een Gang blev Medlem af to Slægter, hvilket oprindeligt havde været utænkeligt, idet det vilde have været en Hindring for Slægtens Udøvelse af sine Funktioner.

I Landskabslovenes Regler ses dog stadig tydelige Spor af Slægtens tidligere dominerende Stilling. Om Arveretten ligefrem kan betragtes som en Rest af et tidligere kollektivt Slægtseje, er dog tvivlsomt. I hvert Tilfælde lader ikke alle de arveretlige Regler sig forklare paa denne Maade. Med Hensyn til de faste Ejendomme træder Hensynet til Slægten dog stærkt for Dagen. Reglen er her den, at Jord, som en Mand eller Kvinde arver — eller faar skænket i levende Live af sin Arvelader —, skal forblive i Slægten. Der er principielt ikke

Tale om, at den anden Ægtefælle faar Andel deri. Derimod arver naturligvis de i Ægteskabet fødte Fællesbørn i denne Jord i deres Egenskab af Slægtninge.

Ogsaa et andet Sæt Regler beskytter Slægtens Interesse i Jorden, nemlig Bestemmelserne om *Lovbydelsespligten*. Herved forstaas Pligten for en Person til, forinden han sælger sin Jord, at tilbyde den til sine Frænder. Der har i Litteraturen været Tilbøjelighed til at betragte denne Lovbydelsespligt som et ældgammelt Retsinstitut; men Sandsynligheden taler dog for, at det snarere var et helt nyt Retsinstitut paa Landskabslovenes Tid, idet der i ældre Tid slet ikke havde været Trang til Regler af dette Indhold, fordi Omsætningen af faste Ejendomme ikke spillede nogen Rolle. I hvert Fald viser Landskabslovene, at der i Løbet af en forholdsvis kort Aarrække foregik en betydelig Skærpelse af Lovbydelsesreglerne, hvilket ikke tyder paa, at denne Pligt var en Rest af en fjern Fortids Retsorden.

Som Reminiscens af den Forpligtelse til gensidig Underhold, som i ældre Tid formodentlig havde paahvilet alle Slægtsmedlemmerne, staar i Landskabslovene *Fledførelsesforholdet* tilbage. Dette Retsinstitut bestod i, at en Mand overdrog al sin Ejendom til sine Arvinger (Frænder) mod til Gengæld at blive underholdt af dem, saaledes at han gik paa Omgang mellem dem. Ogsaa dette Forhold var under Omdannelse paa Landskabslovenes Tid, bl. a. saaledes at det blev muligt for Fledføringen at forblive hos en enkelt af Arvingerne. Endvidere udøvede Slægtningene *Værgemaal* for de umyndige Medlemmer af Slægten, paa Landskabslovenes Tid dog saaledes, at en enkelt, nemlig den nærmeste voksne mandlige Slægtning, varetog det paa samtlige Slægtninges Vegne, men under disses Kontrol, navnlig naar det drejede sig om Udøvelsen af Retten til at bortgifte de ugifte Kvinder. Selv Ægtemanden maatte staa sin Hustrus Slægt til Ansvar for sin Behandling af Hustruen.

Endelig optraadte Slægtningene som *Mededsmænd* — særlig ved Kønsed — og Stridigheder mellem Hel- og Halvsøkende m. H. t. Arv o. lign. var i vidt Omfang henskudt til Afgørelse af *Samfrænder*, d. v. s. fælles Slægtninge. Nedenfor vil blive nærmere omtalt, paa hvilken Maade Slægtningene var pligtige til at bidrage til og berettigede til at tage Del i Udredelsen af Mandebod.

Til Trods for den Betydning, Slægten saaledes havde endnu paa Valdemarstiden, er det dog umiskendeligt, at Slægten paa flere Omraader er ved at træde i Baggrunden for *Familien*, hvorved her forstaas den Kreds af beslægtede og besvogrede, som boede sammen i samme Husstand. Formodentlig har den familieretlige Ordning ret kort Tid før Nedskrivningen af Landskabslovene været rent patriarkalsk, saaledes at Familiens mandlige Overhoved havde en meget udstrakt Myndighed over alle til Husstanden hørende Personer — frie og ufrie — samt over den Formue, som dannede Grundlaget for Familiens økonomiske Eksistens. I Lovene er dette Forhold imidlertid ændret paa afgørende Maade ved Anerkendelsen af *Familieformuefælliget*. Hvorledes dette Formuefællesskab er opstaaet, vides ikke; men det er sandsynligt, at det er sket ved, at den Formue, Hustruen indbragte i Ægteskabet bortset fra hendes Arvejord, sammen med den tilsvarende Del af Mandens Formue blev betragtet som tilhørende begge Ægtefæller i Forening. Til at begynde med er det sikkert foregaaet paa den Maade, at der ved Indgaaelsen af hvert enkelt Ægteskab blev truffet Aftale herom mellem de interesserede Parter; men efterhaanden blev saadanne Aftaler saa almindelige, at de til sidst ansaas for overflødige. Af Landskabslovene fremgaar imidlertid, at Formuefællesskabsordningen var i stadig Udvikling, dels saaledes at Jord, som erhvervedes gennem Køb under Ægteskabet af en af Ægtefællerne, nu betragtedes som en Del af dette Formuefællesskab, medens saadan Jord oprindelig behandledes

som Arvejord, dels saaledes at Løsørearv, der tilfaldt en af Ægtefællerne, under visse Betingelser — navnlig ved det saakaldte *Arvebed* — indgik i Fælliget. I Lovene er desuden ikke blot Manden og Hustruen, men ogsaa Børn og Børnebørn, samt undertiden ogsaa Svigerbørn og Stifbørn lodtagne i Fælliget. Heraf fulgte, at ogsaa disse Personers Erhvervelser ved Arv, Gave eller Arbejde — bortset fra Arvejord — indgik i Fælliget, saaledes at ogsaa de øvrige Deltagere i dette nød godt deraf. Et andet Spørgsmaal er, hvilke retlige Konsekvenser man iøvrigt drog af dette Formuefællesskab. Paa dette Punkt er der imidlertid visse Forskelle mellem de forskellige Love. Fælles for dem alle var, at Fælliget ved Faderens Død opdeltes i en Række Lodder, hvis Antal og Størrelse afhang af Fælligdeltagernes Antal og Køn. Den Lod, som heretter tilfaldt en af Deltagerne, betegnedes som hans *Hovedlod*, idet der fandt en Deling Sted efter Hoveder, men saaledes at der beregnedes Dobbeltlodder for den afdøde Mand, Hustruen og Sønnerne, men kun Enkeltlodder for Døtrene. Hvis der saaledes var 3 Sønner og 3 Døtre, beregnedes der $\frac{2}{13}$ til Faderen, Moderen og hver af Sønnerne og $\frac{1}{13}$ til hver af Døtrene, hvorefter Faderens $\frac{2}{13}$ skiftedes mellem hans Børn i Forholdet 2:2:2:1:1:1, idet Hustruen ikke tog Arv efter Manden. Hvis det derimod var et af Børnene, der afgik ved Døden i Faderens levende Live, fandt der intet Skifte Sted, idet det paagældende Barn da betragtedes, som om det aldrig havde eksisteret, og Følgen heraf var, at der ved Skifte efter Faderens Død blev Tale om Deling i en Lod mindre end ellers.

Paa den anden Side var der ikke Tale om, at der altid fandt Skifte Sted ved Mandens eller Hustruens Død, idet det øjensynligt var almindeligt, at den længstlevende af Ægtefællerne blev siddende i uskiftet Bo med Børnene. Det kunde ogsaa ske, at Børnene efter begge Forældres Død fortsatte Fælliget uden at foretage Skifte.

I de sjællandske Retsbøger har man imidlertid draget

videre Konsekvenser af den Betragtning, at Fælligformuen (Løsøre og Købejord) tilhørte Familiemedlemmerne i Forening, idet der indrømmes en Søn eller Datter, som vil gifte sig eller af andre Grunde vil drage af Fællig, Ret til i levende Live at faa den Lod (Hovedlod) udskiftet, som vilde tilfalde ham ved Skiftet efter Faderens Død, og den paagældende Hovedlod betragtes derfor som tilhørende ham allerede, forinden Skiftet fandt Sted. Denne Opfattelse har derimod ikke præget de skaanske Retsbøger og JL. ASun fremhæver tværtimod udtrykkelig, at det ganske beror paa Faderens Forgodtbefindende, hvor meget Sønnen kan faa udskiftet i Tilfælde af, at han forlader Fælliget. JL indtager principielt samme Standpunkt, men har dog til en vis Grad begrænset Faderens Myndighed, for saa vidt som han ikke kan nægte at give et Barn noget i Hænde, hvis han tidligere har indrømmet et andet Barn en saadan Begunstigelse.

Paa den anden Side gaar ingen af Landskabslovene saa vidt, at samtlige Fælligdeltageres Samtykke udkræves til Dispositioner over Fælligformuen. Saa længe Skifte ikke har fundet Sted, har Faderen fri Dispositionsret over hele denne Formue (der bortses her fra Arvejorden, som jo ikke indgik i Fælliget, men bl. a. var undergivet de særlige Regler om Lovbydelse). Kun m. H. t. visse Dispositioner var hans Raadighed begrænset. Drejede det sig saaledes om Gaver til Kirken, kunde han kun disponere over Halvdelen af sin Hovedlod. Grunden hertil var naturligvis, at det af Kirken fremstilledes som naturligt eller endog nødvendigt, at man ved sit Testamente betænkte Kirken, og fra Kirkens Synspunkt var det blot tvivlsomt, hvorvidt den kanoniske Regel om, at Kirken skulde have tillagt en Hovedlod, indeholdt andet end en Minimumsfordring til Gavens Størrelse. Naar Landskabslovene fastsætter en halv Hovedlod som Maximum for Gaver til Kirken, er der derfor klart Tale om et Kompromis mellem Kirkens videregaaende Krav og den nedarvede Retsopfat-

telses Utilbøjelighed til overhovedet at anerkende Gyldigheden af saadanne dispositiones mortis causa.

Faderens Raadighed over Familieformuen havde sit Modstykke i, at han, saa længe Børnene befandt sig i Fællig med ham, hæftede for de Bøder, de ifaldt ved deres skadegørende Handlinger. I de sjællandske Retsbøger ser man imidlertid, hvorledes den Konstruktion, at hver af Fælligdeltagerne ejer en Hovedlod i Fælliget, benyttes til at opstille en Regel om, at ingen kan paadrage Fælliget et Ansvar, der overstiger hans Hovedlod i dette. Denne Regel lod sig imidlertid kun gennemføre, for saa vidt angik Ansvaret over for det offentlige. I Forhold til den private skadelidte gjaldt stadig det gamle Princip, at Faderen uden Begrænsning hæftede for Fælligdeltagernes Retsbrud, indtil vedkommende var definitivt udskiftet af Boet.

Landskabslovene sonderer mellem to Former for Fællig: 1) det aftalte Fællig og 2) det Fællig, som indtræder i Henhold til Lovens almindelige Regler. Af disse to Former er den første formentlig den ældste og har været Forløber for den sidste, idet man bl. a. gennem Aftaler har udvidet Kredsen af Fælligdeltagere. I JL er Svigerdatteren saaledes kun Deltager i Fælliget, naar der foreligger særlig Aftale herom, mens hun efter de andre Landskabslove automatisk indtræder i det. Paa den anden Side overflødiggjorde Lovenes Regler om den almindelige Fælligordning ikke fuldstændig særlige Aftaler, idet den legale Ordning efter Omstændighederne kunde føre til ubillige Resultater, hvis f. Eks. en Person, der optoges i Fælliget, indbragte en meget betydelig Formue. I saadanne Tilfælde vilde man da ofte indrømme ham (hende) en større Brøkdæl af Fælligformuen end en Hovedlod. Endelig var der i visse Tilfælde Mulighed for, at man ligefrem vurderede de indbragte Formueværdier, saaledes at vedkommende til sin Tid udtog tilsvarende Værdier af Boet uden Hensyn til, om dette var blevet formindsket eller forøget i den mellem-

liggende Tid. I saa Fald forelaa der imidlertid i Realiteten en Særejeordning, omend modificeret saaledes, at det ikke var selve de indbragte Ejendele, som til sin Tid blev udtaget, men kun hvad der i Værdi svarede til dem.

M. H. t. Spørgsmaalet om Betingelserne for Indgaaelse og Ophævelse af Ægteskab samt om selve Ægteskabsformen er Landskabslovene yderst ordknappe. Forklaringen herpaa maa søges i, at disse Forhold efter Kirkens Mening henhørte under den kanoniske Ret, og at det var lykkedes Kirken paa dette Punkt helt at sætte sin Opfattelse igennem. Som bekendt var Slægtskab og Svogerskab selv i meget fjerne Grader Ægteskabshindring efter kanonisk Ret, og ad anden Vej ved vi, at disse Regler ikke trængte igennem uden Modstand i de nordiske Lande; men i Landskabslovene findes ingen Bestemmelser herom. Den skaanske og den sjællandske Kirkelov forudsætter vel, at et Ægteskab kan opløses paa Grund af for nært Slægtskab mellem Ægtefællerne, men giver ikke nærmere Oplysninger om, hvor nært Slægtskabet skal være, for at det skal ske, hvilket maa være ensbetydende med, at dette Spørgsmaal er blevet afgjort efter kanonisk Ret. Ligeledes forudsætter Landskabslovene forskellige Steder, at et Ægteskab kan være opløst — hvorved dog maa erindres, at efter kanonisk Ret kunde der, hvor der ikke var Tale om egentlig Annullation af Ægteskabet, kun blive Spørgsmaal om Separation, ikke om Skilsmisse — og at dette er sket ved kirkelig Domstol.

For saa vidt angaar de arveretlige Regler, staar Landskabslovene principielt paa det Standpunkt, at det er Slægten, som arver. JL omtaler dog Testamenter og de andre Landskabslove Døds-gaver, d. v. s. Gaver, som skænkes i levende Live, men først opfyldes ved Giverens Død. Grænsen for saadanne Dispositioner var som ovenfor omtalt en halv Hovedlod, og den begunstigede — som oftest en kirkelig Institution — opfattedes ikke som egentlig Arving, men som

Legatar. Efter Landskabslovene er der ikke Tale om, at Hustruen tager Arv efter Manden, hverken i hans Arvejord eller i hans Hovedlod i Fælliget. Derimod arver Manden Hustruen omend i meget forskelligt Omfang i de forskellige Lande og kun paa Betingelse af, at der er født et Barn i Ægteskabet, og dette overlever Moderen.

En nærmere Redegørelse for de meget detaljerede Regler om Slægtningenes Arveret skal ikke gives paa dette Sted. Kun nogle faa Hovedpunkter skal fremhæves:

Slægtsarvingerne er fordelt i flere Klasser, saaledes at en nærmere Klasse udelukker de fjernere; men de enkelte Klasser omfatter iøvrigt ikke de samme Personer efter samtlige Love. Den første Klasse bestaar dog overalt af Arveladerens Børn. Er alle Børnene døde, indtræder Børnebørnene som Arvinger, saaledes at et Kuld af Børnebørn tilsammen arver den Lod, deres Fader (Moder) vilde have arvet. Derimod anerkender ikke alle Lovene, at Arveladerens overlevende Børn arver *sammen* med en afdød Søns eller Datters Descendens.

Hvis Arveladeren ikke efterlader nogen Descendenter, gaar Arven til hans Forældre og Søkende, vistnok oprindelig saaledes, at Faderen, hvis han var i Live, udelukkede baade Moderen og Søkende fra Arv. I de sjællandske Retsbøger udgør de imidlertid alle en enkelt Klasse. Er der heller ingen Arvinger i denne Klasse, gaar Arven til fjernere Slægtninge; men Rækkefølgen er her stærkt varierende i de forskellige Love. Om Repræsentationsret i Sidelinien, d. v. s. at flere Generationer arver sammen, saaledes at Børnene tilsammen tager den Lod, som vilde være tilfaldet deres Fader eller Moder, er der ikke Tale. Kvinder arver i visse Tilfælde kun halv Lod mod Mand, i andre Tilfælde samme Lod som Mand.

Endelig skal bemærkes, at der ikke i Landskabslovene findes Regler, der sigter til at bevare Jorden paa en enkelt

Haand eller til at modvirke en alt for stærk Splittelse af Efterladenskaberne ved Arv. Førstefødselsret eller lignende Ordninger er ukendte.

FORMUERET.

De Formueværdier, Landskabslovene omhandler, er i første Linie Bondens Jord, Bygninger, Heste og Kreaturer. Om Løsøregenstande, der har deres Plads i Husene, Beklædningsgenstande, Vaaben, Smykker o. s. v. findes kun ganske enkelte Regler, og hvis vi alene var henvist til Lovbestemmelserne, vilde det kun i meget ringe Udstrækning være muligt at danne sig et Indtryk af den materielle Kultur i den danske Middelalder. Derimod faar vi gennem Lovene et ret tydeligt Billede af Landsbyens Indretning og de Retsforhold, som opstod i et Bondesamfund. Den Ordning, de danske Landskabslove afspejler, svarer i det store og hele til den, vi kender fra en langt senere Tid før Udsiftningen af Landsbyerne siden Slutningen af det 18. Aarhundrede, og kendetegnes i første Linie ved Jordfællesskabet og Landsbybebyggelsen.

Gaardene er samlet i Landsbyer. Nogle af disse er opstaaet ved Udflytning fra ældre Landsbyer (Adelbyer) og betegnes som Torper. Til hver Ejendom hører en Toft, paa hvilken Gaardens Bygninger ligger med tilhørende Have o. lgn. Uden om det Areal, som Tofterne tilsammen optager, ligger Bymarken, der drives af Bønderne i Fællesskab. I Almindelighed er den inddelt i 2 eller 3 Vange. I sidste Tilfælde besaas Vangene skiftevis med Vaarsæd og Vintersæd og henhører til Græsning som Fælled. Desuden hører der i Reglen til Byen et Overdrev, der ikke egner sig til Dyrkning, men udelukkende benyttes til Græsning. Den Omstændighed, at Bymarken dyrkedes i Fællesskab, medførte ikke, at de enkelte Gaardes Andele i den var upaaviselige. Tværtimod var By-

marken opdelt i en næsten uoverskuelig Mængde smalle Jordstrimler (Agre), der var fordelt mellem Gaardene, saaledes at hver Ejendom havde sine Agre liggende paa undertiden over 300 forskellige Steder i Bymarken. Grunden hertil maa søges i den Omstændighed, at man ved Fordelingen af Jorden først inddelte Bymarken i Stykker af ensartet Bonitet (Aase), og derefter delte hver Aas mellem Gaardene; men ogsaa den Omstændighed, at Byens Tilliggende i Tidens Løb udvidedes ved successiv Nyopdyrkning kan have medført, at Antallet af Aase udvidedes stærkt. Ved Fordelingen af Jorden inden for en Aas gik man i Reglen frem efter et bestemt Princip. Var der gennemført *Solskifte* i en By, var Rækkefølgen af Agrene inden for den enkelte Aas bestemt ved Gaardenes Beliggenhed i Landsbyen fra Øst over Syd og Vest til Nord. Ved Bolskiftet forelaa derimod en Kombination af Solskiftet og en uregelmæssig Fordeling, ved Lodkastning, idet Jorden inden for en Aas først fordeltes mellem de i Landsbyen værende Bol (se nedenfor), hvorefter man gennemførte Solskiftet inden for hvert enkelt Bol. JL forudsætter, at Solskifte er noget nyt, som ikke er gennemført overalt; men iøvrigt kan intet sikkert siges om Aldersforholdet mellem Bolskifte og Solskifte, og navnlig er der ikke nogen Nødvendighed for, at Bolskiftet har været en Forløber for Solskiftet.

Ved Afgørelsen af, hvor mange Agre der tilkom en Gaard — og hvor mange Kreaturer Indehaveren maatte lade græsse paa Fælleden — gik man ud fra en Regningsenhed, der betegnedes som *Bol* (se Definitionen i ASun 26). Den enkelte Gaard udgjorde i Reglen en Brøkdelt af et Bol (en Fjerding, Otting, Treding eller Sjetting). Hvornaar og hvorledes Bolet, hvis Størrelse varierede fra By til By, er opstaaet, kan ikke siges. Efter en meget udbredt Teori skulde Bolet oprindelig være en Skatteenhed, som var indført med Henblik paa Fordelingen af Ledingspligten. En anden Forklaring gaar ud

paa at Bolene, hvis Antal jo var konstant inden for den enkelte By, var en Fortsættelse af den ældste Tids Bol, der blot betegnede en Ejendom; idet det forudsættes, at disse Bol i ældre Tid var af nogenlunde samme Størrelse inden for een og samme Landsby.

Af ældre Kilder kan man se, at Bolene før Valdemarstiden kun forholdsvis sjældent var delt i smaa Ejendomme, men af Landskabslovene fremgaar, at Afhændelsen af enkelte Agre (Stuf, Særkøb) var begyndt at spille en vis Rolle, selv om Retsordenen ikke var naaet til fuldstændig Klarhed over, hvilke Konsekvenser en saadan Afhændelse medførte. Til Overførelse af Ejendomsretten krævedes iagttaget en vis Ceremoni, den saakaldte *Skødning*, der bestod i, at Sælgeren kastede en Jordklump, der var taget fra Ejendommen, i Erhververens Kappe eller Skød. Denne Handling foregik vistnok oprindeligt paa selve Ejendommen; men Lovene forudsætter, at den ogsaa kan foretages paa Tinge, og JL indeholder et egentligt Krav herom. Derimod kendes Ejendomserhvervelse ved *Hævd* kun i JL, der fastsætter en Frist paa 30 Aar til Fordel for Kirken, men paa 40 Aar, naar private vilde vinde Hævd fra Kirken. De andre Love har alene Regler om *Lavhævd* (Besiddelse i 3 Afgrøders Tid), der ikke i sig selv overførte Ejendomsretten, men alene medførte, at Besidderen havde Ret til ved Partsed med Mededsmænd at bevise, at han virkelig var Ejer af Ejendommen.

En Skødning havde normalt til Formaal at overføre Ejendomsretten, men kunde ogsaa gaa ud paa en *Pantsætning* af Ejendommen. Om en Underpantsætning i moderne Forstand, hvor Pantsætteren beholder Besiddelsen af Ejendommen, var der dog ikke Tale i Landskabslovene, idet Pant-haveren ifølge disse erhvervede Besiddelsen af Pantet. Hans Retsstilling kan herefter i Korthed karakteriseres saaledes, at han ved Pantsætningen fik indrømmet Retten til at blive Ejer af den pantsatte Ejendom, saa snart den Gæld, som Pan-

tet skulde sikre, ikke blev betalt. Hermed fulgte, at han i og for sig ikke var berettiget til at oppebære Indtægterne af Ejendommen forinden dette Tidspunkt; men det blev tidligt almindeligt at træffe Aftale herom, og Kirken blev paa denne Maade i Stand til indirekte at skaffe sig Udbytte af udlaaente Kapitaler uden at komme i Strid med den kanoniske Rets Renteforbud, idet man lod Retten til at oppebære Ejendommens Indtægter fremtræde som en frivillig Gave fra Pant-sætteren til Kirken.

For saa vidt angaar *Løsøre*, var der i visse Tilfælde indrømmet Adgang til Ejendomserhvervelse ved *fri Bemægtigelse*; men det var en Forudsætning for en saadan Erhvervelse, at Tingen var herreløs, eller at dens Erhvervelse i hvert Fald ikke var forbeholdt nogen anden, f. Eks. Kongen. Dette Synspunkt førte til, at bortfløjne Bier ikke altid kunde tilregnes af Finderen, men at der eventuelt kunde blive Tale om, at den oprindelige Ejer og Finderen fremtidig ejede dem i Fællesskab. M. H. t. Træhugst sondredes der mellem Almindingskov, hvor Hugsten var fri, og private Skove, hvor dette ikke var Tilfældet, bortset fra, at den, hvis Vognaksel var knækket, havde Ret til at fælde et Træ til Erstatning af Akslen. Adgangen til Fiskeri var paa tilsvarende Maade kun fri i Almindingsvand. Om Jagtretten tier Lovene ganske.

Ogsaa ved *Løsøre* forekommer *Panterrettigheder* i Form af Haandpanterrettigheder. I Forbindelse hermed maa nævnes de Sikkerhedsrettigheder i *Løsøre*, som stiftedes ved den berettigedes ensidige Handlinger, f. Eks. ved Optagelse af Kreaturer, der gjorde Skade paa hans Jord. Her havde Optageren Ret til at beholde Kreaturerne, indtil Ejeren indløste dem, efter Omstændighederne ved at erstatte den Skade, de havde gjort, eller ved at stille egentligt Pant for Betalingen af en saadan Erstatning. Den Sikkerhedsret, Optageren havde i Dyrene, adskilte sig imidlertid fra den almindelige Haandpanteret ved ikke at give ham Ret til at

blive Ejer af disse, men kun til at besidde dem, og maa derfor nærmest karakteriseres som en *Tilbageholdsret*. Paa lignende Maade stiller det sig m. H. t. den *Pantning*, som Landsbyens Bønder kunde foretage over for den af Granderne, som misligholdt de Forpligtelser, der paahvilede ham som Følge af Jordfællesskabet.

I denne Forbindelse kan erindres om det tidligere omtalte *Nam*, som kunde tages af en Domhaver i Domfældtes Formue, saafremt han ikke opfyldte Dommen. Det var dog en Forudsætning, at det ikke skete under Anvendelse af Vold mod Person. Heller ikke her var der Tale om, at Domhaveren kunde skaffe sig Fyldestgørelse for sit Krav gennem Godset. Hans *Nam* virkede fortrinsvis som et Tvangsmiddel over for Domfældte, idet han havde Ret til at beholde Godset, indtil denne rettede for sig, og desuden Adgang til at bruge det, hvis det ikke blev indløst inden en vis kortere Frist.

Ejendomsretten over *fast Ejendom* var beskyttet over for den, som ulovligt havde sat sig i Besiddelse af Ejendommen, gennem de ovennævnte Regler om Lavhævd, der gav den oprindelige Besidder Adgang til at føre Bevis ved Partsed med Mededsmænd. Ved *Løsøre* maa sondres mellem Husdyr og forarbejdede Brugsgenstande med særlige Ejendomsmærker paa den ene Side og uforarbejdede Ting paa den anden Side. Ved forarbejdede Ting maatte Sagsøgte over for Sagsøgerens Udleveringskrav føre Bevis for, at han selv havde frembragt dem — ved Husdyr, at han selv havde opfødt dem —, eller saafremt han paastod at have købt dem, henviser til den, som havde solgt ham Tingen eller Husdyret. Denne Person kunde da efter visse af Lovene henviser til den, af hvem han for sit Vedkommende hævdede at have købt dem; men Adgangen til saaledes at »skyde paa Hjemmel« var meget begrænset, og den, der erhvervede en af de nævnte Ting eller Husdyr, maatte derfor sørge for, at hans Sælger enten selv paatog sig

Ansaret i Tilfælde af et Vindikationssøgsmaal eller stillede en Kautionist (vin), der paatog sig dette Ansvar. Drejede det sig om uforarbejdede Ting, var det derimod tilstrækkeligt, at Sagsøgte beviste, at han havde torvekøbt dem. Disse Regler afspejler klart Forholdene i et Samfund, hvor Om-sætningen af Løsøregenstande endnu spillede en meget ringe Rolle, og hvor man derfor ved mange af den Slags Ting kunde regne med, at Anbringender om, at Genstanden var gaaet fra Haand til Haand ad den almindelige Handels-omsætnings Vej, var i Strid med Sandheden.

Om *Fordringsretsforhold* er Landskabslovenes Bestem-melser — naar bortses fra Reglerne om Ansvar uden for Kontraktsforhold — i det hele meget sparsomme. For at en Person gyldigt kunde indgaa en forpligtende Aftale, kræ-vedes, at han var myndig; men Myndigheden indtraadte allerede ved det fyldte 15 (14) Aar. Til Paatagelse af Kautionsforpligtelser krævedes dog iflg. JL, at vedkommende var 18 Aar. Kvinder var principielt umyndige uden Hensyn til Alder. Dette gjaldt dog ikke ubetinget m. H. t. Enker. Saa-ledes giver JL udtrykkelig Enker Adgang til at indgaa Kaution. Desuden var det naturligvis en Forudsætning, at det drejede sig om frie Personer, idet Trællene helt manglede Retsevne og derfor ikke kunde indgaa Kontrakter. Heller ikke Fled-føring var i Besiddelse af Retsevne, og det samme var Til-fældet med fredløse. For »Klostermænd«s Vedkommende gjaldt den særlige Regel, at de ikke kunde paatage sig Kaution for Penge, idet de ikke havde nogen Formue, og alle gejstlige var udelukkede fra at gaa i Kaution for nogen, som skulde miste Liv eller Lemmer.

Trældomsforholdet synes i det hele at spille en forholdsviis ringe Rolle i Landskabslovene og mistede enhver Betydning i Løbet af det 13. Aarhundrede, dels formentlig fordi Trællenes Antal i Tidens Løb gik stærkt tilbage, da der ikke mere blev erobret Trælle paa Krigstogter, dels fordi Lovgivningsmagten efter kirke-

lig Tilskyndelse sandsynligvis har virket hen imod en Afskaffelse af Trældommen. JL indeholder saaledes næsten ingen Regler om Trælle. I juridisk Henseende var Trællen at opfatte som en Ting, og Herren hæftede for hans Forbrydelser, ligesom Forbrydelser imod Trællen betragtedes som Tingsbeskadigelse, der gav Herren Krav paa Bøder. Paa den anden Side forudsætter Lovene, at Trællen kan løskøbe sig selv, hvilket maa have til Forudsætning, at man faktisk har anerkendt ham som Ejer af en vis Formue, uagtet denne efter en strengt juridisk Betragtning maatte siges at tilhøre Herren.

Om Formen for Indgaaelsen af Aftaler udtaler Landskabslovene sig i Reglen ikke. Der er intet Spor af Skriftlighed; men heraf følger ikke, at det blotte mundtlige Løfte under alle Omstændigheder var tilstrækkeligt til Stiftelsen af en retskraftig Forpligtelse. Ganske vist udtaler JL II 27, at det blotte Løfte om at erlægge Mandebod forpligter til at udrede denne, fordi man skal udrede, hvad man aftaler, og en tilsvarende Regel findes i JL II 61; men for Gyldigheden af visse andre Aftaler var det en Forudsætning, at de var indgaaet paa Tinge, og i nogle Tilfælde krævedes der Vidner paa, at en Aftale var indgaaet.

Af særlig praktisk Betydning var Aftaler om Leje af Jord. De vigtigste Jordlejekontrakter var *Brydefælliget* og *Fæsteforholdet*. Ved Brydefælliget blev der indgaaet et Interessentskab mellem Jordejeren og Bryden, saaledes at Besætning og Inventar ejedes i Fællesskab og Udbyttet af Ejendommen, — som blev drevet af Bryden — deltes imellem dem i et vist Forhold. Fælligbryden var vistnok oprindelig en Træl, men paa Landskabslovenes Tid i Reglen en fri Mand. M. H. t. Fæsteforholdet gælder, som tidligere omtalt, at det endnu paa Landskabslovenes Tid var et frit Kontraktsforhold mellem to principielt ligestillede Personer. Det stiftedes for kun et Aar ad Gangen, og Lovene omtaler ikke andre Forpligtelser

fra Fæsterens Side over for Jordejeren end Pligten til at erlægge den aarlige Landgilde.

Et særligt Retsforhold forelaa ved det saakaldte *Holdsgods* (halzfe). Herved forstod man en Kontrakt, hvorved Kvæg blev overladt til Brug efter forudgaaende Vurdering. Formaalet med denne Vurdering var at fastslaa, hvor meget Laantageren til sin Tid skulde svare til, idet Afleveringspligten ikke behøvede at blive opfyldt med de samme Dyr, som han havde modtaget til Laan.

Paa Grund af den Rolle, Trællene hidtil havde spillet som Arbejdskraft, er Landskabslovenes Regler om Arbejdskontrakter kun udviklet i ringe Grad. Dog forudsætter Lovene Eksistensen af forskellige Slags frit Tyende; men om det nærmere Indhold af saadanne Arbejdsaftaler meddeler de ingensomhelst Oplysninger.

M. H. t. *Kautionsforhold* er det ovenfor omtalt, at Lovene indeholder særlige Regler om Habiliteten til at indgaa Aftaler om Kaution (Borgen). Ligeledes fremgaar det af Landskabslovene, at Kaution kunde stilles ikke blot for Pengeforpligtelser, men ogsaa for andre Forpligtelser, navnlig for, at en sigtet Person kom til Stede under Sagen imod ham, eller for, at Koster, som befandt sig hos en Mand, og som af Sagsøgeren paastodes at være stjaalne, ikke blev skaffet af Vejen. Kautionisten hæftede øjensynlig som Selvskyldner, d. v. s. at Kreditor ikke var nødt til først at anlægge Sag imod den Person, for hvem Kautionen var stillet (Hovedmanden), men straks kunde holde sig til Kautionisten, naar den Situation forelaa, som Kautionen havde Hensyn til (f. Eks. Udeblivelse under Sagen eller Undladelse af at opfylde en Pengeforpligtelse).

STRAFFERET.

Det er klart, at Eksistensen af en egentlig Strafferet forudsætter, at Samfundet har naaet en vis Udvikling, saaledes

at det selv er i Stand til at gribe ind over for Lovovertrædere og derigennem trænge den Selvtægt tilbage, som paa et mere primitivt Udviklingstrin er den naturlige Reaktion i Anledning af en virkelig eller paastaaet Krænkelser. Landskabslovene forudsætter klart, at det danske Samfund paa Valdemarstiden i det hele havde naaet dette Stadium; men visse Reminiscenser af den tidligere Tilstand staar dog tilbage i Lovene og røber, dels at den gældende retlige Ordning ikke var af særlig gammel Dato, dels at Udviklingen endnu ikke var helt afsluttet.

Saaledes anerkender Lovene stadig visse Tilfælde af lovlig Selvtægt, nemlig hvor den forurettedes Trang til at tage personlig Hævn over Retsbryderen var saa uimodstaaelig, at en Adgang til at gaa Rettens Vej maatte føles som højst utilfredsstillende for ham. Som Følge heraf hjemler Lovene den Ægtemand, som griber sin Hustru i Ægteskabsbrud, Ret til paa Stedet at dræbe baade hende og Horkarlen. Ligeledes fremgaar det klart af Lovene, at Lovgivningens Bestræbelser for at trænge Blodhævnen tilbage i Tilfælde af Manddrab foreløbig var af meget forsigtig Karakter. M. H. t. Tyveri laa den Tid, da den bestjaalne selv dræbte Tyven, heller ikke langt tilbage.

Naar bortses fra de omtalte Tilfælde, var Reglen iøvrigt, at den Sanktion, som indtraadte i Anledning af et Retsbrud, blev fastsat af Samfundet gennem en af Tinget afsagt Dom. Efter Indholdet af saadanne Sanktioner kan en Hovedsondring lægges mellem de Forbrydelser, der medførte Fredløshed (*Orbodemaal*), og dem, som blev afgjort ved Erlæggelsen af en i Loven fastsat Bøde (*Bodemaaal*). Denne Sondring er dog ikke udtømmende, idet Landskabslovene indeholder Regler om Anvendelse af Livs- og Legemsstraffe samt af Tvangsmidler, der staar paa Grænsen til egentlig Straf.

Med Hensyn til *Fredløhedsstraffen* har det tidligere været den almindelige Opfattelse inden for Litteraturen, at denne Straf skulde betegne Samfundets oprindelige Reaktion over

for Retsbryderen, idet han, som havde brudt den i Samfundet herskende Fred, havde sat sig selv uden for denne. Denne Opfattelse lader sig dog næppe forene med de nordiske Kilder. Sandsynligheden taler for, at Fredløshedsstraffene er af forholdsvis sen Oprindelse, og det er muligt, at det først er Kirkens Krav om, at der i Samfundet skulde herske Fred, og at Samfundets Myndigheder skulde bestræbe sig for at sikre denne Fred, der har ført til Anvendelsen af Fredløshedsstraffe. Under alle Omstændigheder viser Lovgivningen fra det 13. Aarhundrede, at Fredløshedsstraffe blev anvendt i stadig større Omfang, og at der herved er Tale om en bevidst Retspolitik over for de grove Forbrydelser. Fredløshedsstraffen medførte, at den domfældte blev fuldstændig retsløs. Han kunde frit dræbes af hvemsomhelst og var nødsaget til — som det hedder i VLYR 87e — at søge Tilflugt i Skov og Mose. De Retsforhold, i hvilke han var Part, ophørte, og hans Løsøre var forbrudt. Hans Jord tilfaldt hans Arvinger, undtagen hvis han var blevet fredløs, fordi han havde gjort sig skyldig i Landsforræderi. I saa Tilfælde var nemlig ogsaa hans Jord forbrudt.

Bødestraffenes Oprindelse fortaber sig i en fjern Fortid. Sandsynligvis har det tidligt været almindeligt, at det ved et Retsbrud opstaaede Mellemværende mellem den krænkede og Retsbryderen blev bragt ud af Verden ved et Forlig, hvorved Retsbryderen forpligtede sig til at erlægge en Bod til den forurettede. I Landskabslovene er Modtagelsen af en saadan Bod blevet obligatorisk for den krænkede, og dens Størrelse afhænger ikke mere af Parterne selv, men er udtrykkelig fikseret i Lovene. Kun ved Mandeboden blev der Tale om Erlæggelse af en Tillæggsbod (*Gørsum*), hvis Størrelse beroede paa, hvad Parterne kunde forliges om. Om Kongens Ret til Bøder er talt ovenfor S. V.

Hvor Loven foreskriver Straf af Bøde, virker denne ofte som en rigelig beregnet økonomisk Erstatning til den foruret-

tede, og der bliver derfor ikke Plads for noget Erstatningskrav ved Siden af Bøden, selv om Tabet i det enkelte Tilfælde kunde overstige det, som normalt maatte paaregnes. I andre Tilfælde ifalder domfældte derimod ved Siden af Bødeansvaret Pligt til at udrede en nærmere angiven Erstatning, f. Eks. ved visse Legemsfornærmelser Erstatning for Udgifter til Lægehjælp og for tabt Arbejdsfortjeneste. VLYR 86 f fastsætter dog paa den anden Side i et saadant Tilfælde et Maximalbeløb for denne Erstatning. Undertiden indtræder der et Bødeansvar, hvor man ud fra moderne Forestillinger vilde vente et videregaaende Kontraktsansvar, f. Eks. hvor en Person havde bortsolgt Jord, som ikke tilhørte ham, og derfor ikke var i Stand til at hjemle Erhververen denne. I saa Fald var han pligtig at betale en Bøde paa 3 Mark og intet derudover.

Af Livsstraffe kender Landskabslovene *Hængning* og *Hals-hugning*. Efter nogle af Lovene straffes Mordbrænderen med *Baalstraf* eller *Radbrækning*, og disse Strafarter fandt iflg. ASun ogsaa Anvendelse over for Kirkeranere og Snigmordere. Af Legemsstraffe forekom iflg. JL Afhugning af den ene Haand¹. Mindre Tyverier straffedes med Tyvsmærke (Brændemærkning eller Afskæring af Øren), og Hudstrygning — oprindelig vistnok en Trællestraf. — Endelig kunde Trældom ogsaa anvendes som Straf, saaledes at vedkommende blev Træl i Kongens Gaard.

Det vil heraf ses, at Anvendelsen af Livs- og Legemsstraffe i det hele var meget begrænset og fortrinsvis hørte hjemme ved Tyveriforbrydelsen eller Forhold, der var beslægtet med denne. Naar en kvalificeret Dødsstraf ramte Kirkeraneren, er der sikkert her Tale om en Nydannelse inden for Strafferetten, der skyldtes kirkelig Paavirkning og næppe har nogen Forbindelse med en særlig Beskyttelse

¹ En saakaldt afspejlende Straf, idet den ramte det Organ, som havde udført den forbyderiske Handling.

for Templer o. lign. i den hedenske Tid. Ligeledes var Straffen for Falskmøntneri, der kun omtales i JL, forholdsvis ny paa Lovens Tid, og det er næppe usandsynligt, at fremmede Forbilleder har været afgørende for Fastsættelsen af en lemlæstende Straf for en Forbrydelse, der hvert Fald i sin typiske Form krænkede Kongens økonomiske Interesser.

Blandt de Retsfølger, der staar paa Grænsen til egentlig Straf, skal her kun erindres om de tidligere omtalte Instituter: Lovfældning og Mandhelgsfortabelse, hvis Virkninger var væsentlig føleligere for den paagældende end den Bødestraf, som havde givet Anledning til deres Anvendelse.

Med Hensyn til de subjektive Betingelser for at ifalde Straf maa erindres, at det store Flertal af Forbrydelser medførte Bødestraf, og at denne i første Linie bestod i en økonomisk Skadeløsholdelse af den, der var blevet krænket ved Retsbruddet. Det var derfor naturligt, at man principielt ikke kunde tillægge Skadevolderens subjektive Forhold nogen Betydning, naar han iøvrigt maatte anses for Aarsag til Skaden. Denne Betragtning har fundet klart Udtryk i ASun 67. Den Pligt, som paahvilede Manddraberens Slægt til at deltage i Udredelsen af Mandebod, var paa tilsvarende Maade aldeles uafhængig af, om Frænderne havde nogen direkte eller indirekte Medskyld i Drabet. Pligten paahvilede dem alle uden Hensyn til Køn eller psykiske Defekter. Dog var Kvinder og gejstlige vistnok i alle Retsomraader fritaget for at yde Bidrag; men denne Undtagelse havde sit Korrelat i, at disse Personer heller ikke var berettigede til at faa Del i en erlagt Mandebod. Det kollektive Ansvar for Mandeboden var sikkert en Rest af en ældre Ordning, hvorefter der i adskillige andre Tilfælde blev Tale om en tilsvarende Hæftelse for Slægtninges Handlinger. Naar saaledes baade skaansk og jysk Ret udtrykkelig nævner, at man kun ved Mandebod maa modtage Bidrag af Frænderne, er det overvejende sandsynligt, at denne Bestemmelse retter sig imod den nævnte

ældre Ordning. Herved maa dog erindres, at saafremt Skadevolderen ikke var udskiftet af sin Faders Fællig, maatte Faderen hæfte for hans Bøder i Kraft af de almindelige familieretlige Regler.

Disse Ansvarsprincipper var klart i Modstrid med den kanoniske Rets Principper, der har fundet et kortfattet Udtryk i ASun 45. Herefter skulde alene den skyldige undgælde for sine Handlinger, og Ansvarret tillige være subjektivt betinget, og adskillige Bestemmelser i Landskabslovene kan kun forstaas som Kompromisser mellem den gamle Ret og de diametralt modsatte kanoniske Retsprincipper.

Lettest gik det naturligvis med at indføre de moderne Grundsætninger om Skyld, naar Talen var om Kongens Ret til Bøder. Ved disse Bøder indtræder der aldrig noget Ansvar for Frænderne for Bødens Erlæggelse. Desuden gøres Ansvarrets Indtræden betinget af, at Skadevolderen er fyldt 15 (14) Aar, saaledes at denne Alder altsaa bliver den kriminelle Lavalder. Endvidere er Ansvarret overfor det offentlige afhængigt af, om den skadevoldende Handling kan betegnes som *Viljesværk*, d. v. s. at Skaden har været tilsigtet eller i hvert Fald har været forudset som overvejende sandsynlig Følge af Handlingen. Hvis der kun foreligger *Vaadesværk*, indtræder der intet Ansvar over for Kongen, men vel over for den Skadelidte, og Ansvarret over for denne er da uafhængigt af, om Handlingen er *Haandgerning*, d. v. s. at Skadevolderen har foraarsaget Skaden ved sine egne Handlinger, eller om den er *haandløs Vaade*, d. v. s. at den skyldes Ting eller Dyr, som vedkommende har Ansvarret for. Endelig findes der i EL I 45 den tidligere omtalte Regel om, at den, der er i Fællig, ikke kan forbryde mere end sin egen Hovedlod til Kongen eller Biskoppen, hvorved Princippet om Ophævelsen af det kollektive Ansvar er gennemført til sin yderste Konsekvens. Forsaavidt angik Ansvarret over for den skadelidte lod en tilsvarende Ansvarsbegrænsning sig ikke gennem-

føre, men der forekommer dog Regler i Lovene, som maa opfattes som Forsøg herpaa, f. Eks. JL II 99 og VLYR 87.

Som Resultat af Brydningen mellem de nationale og de kanoniske Retsprincipper er der i Landskabslovene desuden opstaaet et særligt *Meddelagtighedsansvar*. For et saadant Ansvar havde der ingen Plads været i den ældre Ret, der byggede paa det Princip, at der af et Retsbrud kun kunde opstaa et enkelt Bødekrav, for hvilket paa den anden Side Slægtingene hæftede uden Hensyn til Skyld. Havde der været meddelagtige ved Udførelsen af Forbrydelsen, vilde disse i Reglen tilhøre Hovedmandens Slægt; men i saa Fald blev der ikke Tale om, at de ifaldt noget særligt Ansvar ved Siden af deres Pligt til at bidrage til den Bøde, Hovedmanden ifaldt. Hvis de meddelagtige ikke tilhørte Hovedmandens Slægt, indtraadte der overhovedet ikke noget Ansvar for dem.

Ved Ophævelsen af det kollektive Ansvar for en Frændes Retsbrud blev der Plads for et særligt Ansvar for de medvirkende, og et saadant maatte desuden synes en naturlig Følge af de Principper, som de strafferetlige Reformer i Valdemarstiden var Udtryk for. For saa vidt angik Manddrab, hvor Pligten til at bidrage til Mandebod stadig bestod, medførte Indførelsen af Meddelagtighedsansvaret en Udvidelse af meddelagtige Slægtinges Ansvar.

Som Former for Medvirken nævner Landskabslovene *Færd og Følge*, d. v. s. at vedkommende var nærværende, da Forbrydelsen blev begaaet, *Raad*, d. v. s. at han ydede psykisk Medvirkning til Forbrydelsen, og *Saar* (nemlig ved Manddrab), naar den meddelagtige havde tilføjet den dræbte Saar. I det første Tilfælde ifaldt den medvirkende i Reglen en Bøde paa 3 Mark til den forurettede + 3 Mark til Kongen. I de sidste to Tilfælde var Bøderne 9 + 3 Mark.

Endelig skal blot nævnes, at Straf for *Forsøg* i det hele var ukendt paa Landskabslovenes Tid, idet Forsøgshandlinger

jo som Regel ikke medførte nogen Skade. Hvis de undtagelsesvis i sig selv udgjorde en strafbar Krænkelſe af en anden Person, ifaldt Gerningsmanden naturligvis den for et saadant Retsbrud forskyldte Straf; men den Omstændighed, at Handlingen blev foretaget i et videregaaende forbryderisk Formaals Tjeneste, medførte i Reglen ikke nogen strengere Straf for den paagældende Handling. Dog findes der i Landskabslovene enkeltstaaende Bestemmelser, som straffer det mislykkede Forsøg paa at tilføje en Person en Legemskrænkelſe.

Havde en Person begaaet *flere Retsbrud*, blev disse i Reglen betragtet som selvstændige Forbrydelser, der hver for sig ramtes af den for hvert enkelt Forhold fastsatte Straf, saaledes at Bødeansvaret kumuleredes. Dog indeholder Lovene forskellige Bestemmelser, der begrænser det samlede Ansvar, f. Eks. naar der ved Saar, som tilføjes under samme Angreb, højst skal bødes for ialt 5 Saar. Undertiden absorberer Straffen for en større Forbrydelse Bødeansvaret for en mindre Forbrydelse, der er begaaet i Forbindelse med den, og som er beslægtet med Hovedforbrydelsen.

Spørgsmaalet om, hvilke Retsbrud Lovene behandler og hvilke Straffe de fastsætter for hver enkelt Forbrydelse, lader sig ikke besvare i Korthed. Landskabslovene indeholder en meget rig Kasuistik, som navnlig ved Legemsfornærmelserne er præget af en overordentlig Fantasi. Der skal derfor her kun gives en meget kortfattet Oversigt over de vigtigste Forbrydelsestyper, mens der iøvrigt maa henvises til Sagregisteret. M. H. t. Straffen maa erindres, at denne næsten altid var absolut lovbestemt, saaledes at Tinget ikke var i Stand til at foretage nogen egentlig Strafudmaaling.

Som ovenfor omtalt var en Række grove Forbrydelser Orbodemaal, saaledes at de straffedes med Fredløshed. I flere af Landskabslovene forekommer Opregninger af de Forbrydelser, der var Orbodemaal; men disse Fortegnelser er

ikke fuldstændig overensstemmende. En medvirkende Aarsag hertil er formodentlig den Omstændighed, at der paa Valdemarstiden fandt en væsentlig Udvidelse Sted af den Kreds af Forbrydelser, som straffedes med Fredløshed, og denne Udvikling behøver ikke at være foregaaet aldeles samtidig i de forskellige Lande. Et karakteristisk Eksempel er Bestemmelsen i SkL 90 om, at Drab, der bliver begaaet, medens Kongen opholder sig i det paagældende Land, er Orbodemaal. Paa tilsvarende Maade stiller det sig m. H. t. 40 Marks Sagerne. En ældre Opfattelse inden for Litteraturen har antaget, at 40 Marks Bøderne navnlig skulde være indført i Valdemarstiden i Tilfælde, der tidligere havde været Orbodemaal; men dette er næppe rigtigt. Den almindelige Tendens i Retning af at skærpe Straffene for de grovere Retsbrud, som præger denne Tidsalder, viste sig dels ved en Udvidelse af Kredsen af Orbodemaal paa 40 Marks Bødernes Bekostning, dels ved at der indførtes nye 40 Marks Sager. Derimod var der — bortset fra Hærværksforbrydelsen — ikke Tale om, at Forbrydelser fra at være Orbodemaal gik over til at blive 40 Marks Sager.

M. H. t. de enkelte Forbrydelser skal følgende bemærkes:

Af *Statsforbrydelser* omtaler Landskabslovene alene Landsforræderi, der straffes med Fredløshed og Forbrydelse af alt Gods, herunder ogsaa fast Ejendom. Denne Forbrydelse betegnes af ASun som Majestætsforbrydelse, medens de andre Love ikke kender dette Udtryk.

De fleste af de i Lovene omhandlede Forbrydelser retter sig mod Liv eller Ejendom. *Manddrabsforbrydelsen* er i sin ukvalificerede Form en Bødesag, der medfører Mandebod (3×15 Mark — i Jylland 3×18 Mark) + Bøde til Kongen. Til Udredelsen af Mandeboden kan Manddraberen kræve Hjælp af sine fædrene og mødrene Frænder, saaledes at han selv kun er pligtig at betale den ene Trediedel, medens de nævnte Grupper af Frænder hver betaler sin Trediedel. Boden erlægges paa tilsvarende Maade med $\frac{1}{3}$ til nærmeste

mandlige Arving (i Sjælland dog alle Arvingerne) og $\frac{1}{3}$ til fædrene og $\frac{1}{3}$ til mødrene Frænder. I adskillige Tilfælde betragtes Forbrydelsen dog som kvalificeret ved de Omstændigheder, under hvilke den er begaaet, og medfører da en Tillægsbøde paa 40 Mark til den dræbtes Slægt og 40 Marks Bøde til Kongen, og i sine mest kvalificerede Former er Forbrydelsen Orbodemaal.

Inden for *Legemsfornærmelserne* gennemfører Lovene en Sondring mellem *Afhug* — hvormed sidestilles Berøvelsen af Synet, Hørelsen o. s. v. — *Saar* og *Hug* (Slag). Bødesatserne er uhyre differentierende, men staar dog i Reglen i et fast Forhold til Mandebodens Størrelse. De groveste *Afhug* (begge Øjne, begge Øren o. s. v.) medfører fuld Mandebod. *Afhug* af det ene Øre, det ene Øje o. s. v. halv Mandebod o. s. fr. Ogsaa *Legemsfornærmelser* kan medføre en Tillægsbød paa 40 Mark, naar tilsvarende Betingelser foreligger, som vilde gøre Manddrab til Orbodemaal eller 40 Marks Sag.

Om *Ærefornærmelser* indeholder Lovene kun en enkelt Regel, naar bortses fra de reelle Injurier, der behandles som *Legemskrænkelser*. Hvor Bøden for en *Legemskrænkel* synes paafaldende høj, vil Forklaringen nemlig i Reglen være den, at den tillige skal tjene som Oprejsning for en i *Legemskrænkel* liggende *Ærefornærmelse*. Den omtalte Særregel om verbale Injurier refererer sig til Fremsettelse af Sigtelse for Tyveri, idet den foreskriver, at Undladelse af at gennemføre en Sigtelse for Tyveri, som er fremsat paa Tinge, straffes med en Bøde paa 3 Mark til den krænkede + 3 Mark til Kongen.

Hærværksforbrydelsen havde i noget ældre Tid indtaget en central Stilling inden for Strafferetten; men paa Landskabslovenes Tid var den ved at miste sin oprindelige Karakter. Det for denne Forbrydelse mest ejendommelige Træk var, at den forudsatte, at en ret stor Gruppe af bevæbnede Personer i Forening deltog i en Ejendoms- eller Frihedskræn-

kelse, der blev begaaet under Indtrængen i Andenmands Hus. Det var denne Krænkelse af Husfreden, som kvalificerede Forbrydelsen, idet den dermed forbundne Ejendoms- eller Frihedskrænkelse ikke behøvede at være strafbar som saadan. Hærværksforbrydelsen var saaledes en typisk Bandeforbrydelse med Sidestykke i andre germanske Retsordener. Muligvis hører 40 Marks Bøden oprindeligt hjemme ved denne Forbrydelse, saaledes at en Række af de paa Valdemarstiden forekommende 40 Marks Sager, der ikke kan forklares som Udslag af den paa denne Tid herskende Tendens til at skærpe Straffene for grove Forbrydelser, er opstaaet ved, at de paagældende Forbrydelser er blevet udskilt af Hærværksforbrydelsen, idet man har opgivet Kravet om, at de skulde være begaaet af en Flerhed af bevæbnede Personer. Dette gælder saaledes Drab med Krænkelse af Husfreden, Frihedskrænkelser, Voldtægt, Kvinderov og forsætlig Brandstiftelse uden for Mordbrandtilfældet. Under disse Omstændigheder blev der ikke meget tilbage af Hærværksforbrydelsens oprindelige Omraade, og i JL har man helt opgivet Kravet om, at der skulde være flere med til Forbrydelsen, saaledes at denne kunde begaas af Enkeltmand. Det for Hærværksforbrydelsen herefter karakteristiske var, at der forelaa en ved Krænkelse af Husfreden kvalificeret Form af mindre Forbrydelser (Ran, Saar, Slag o. s. v.). Straffen var stadig 40 Marks Bøde. JL har tilmed ikke fuldtud opretholdt Kravet om, at der skulde foreligge en Husfredskrænkelse, hvorved Afgrænsningen af Forbrydelsen blev aldeles vilkaarlig (jfr. JL III 48—49).

Om *Sædelighedsforbrydelser* indeholdes kun faa Regler i Lovene, og disse Forbrydelser betragtes jævnlig fra et helt andet Synspunkt end i en senere Tid. Dette gælder dog kun til Dels *Voldtægt*, der behandles som en meget alvorlig Krænkelse af Kvindens Kønsfrihed og medfører Straf af 40 Marks Bøde — i JL er Forbrydelsen endog Orbodemaal.

I Lovenes Bestemmelser om denne Forbrydelse findes dog Reminiscenser af en ældre retlig Ordning, hvorefter det afgørende Moment var, om der forelaa Kvinderov, idet denne Forbrydelse betragtedes som rettet imod Kvindens Slægt og meget vel kunde foreligge, selv om Kvinden frivilligt havde samtykket i Samlejet. M. H. t. det simple *Lejermaal* er den gamle Opfattelse af Forbrydelsen fuldtud opretholdt, idet der for dette Forhold skal bødes til Slægten og kun til denne. Forskellen mellem Landskabslovenes Indstilling og en senere Tids Opfattelse træder dog klarest for Dagen ved *Horforbrydelsen*, der efter Lovene kun kan tænkes begaaet af Hustruen (ikke af Ægtemanden) og altsaa betragtes som en Krænkelser af Ægtemanden, ikke af Ægteskabsinstitutionen. Forhold som Sodom, Blufærdighedskrænkelser, Blodskam m. fl. omhandles overhovedet ikke i Landskabslovene.

Inden for Ejendomsforbrydelserne er de vigtigste *Tyveri* og *Ran*, der behandles paa højst forskellig Maade i strafferetlig Henseende, idet Tyveri jævnligen straffes med Døden, medens Straffen for Ran kun er en Bøde paa 3 Mark. Indholdsmæssigt ligner de to Forbrydelser hinanden meget, i hvert Fald i deres typiske Fremtrædelsesform, idet de begge bestaar i en ulovlig Tilegnelse af fremmede Løsøreting, der befinder sig i en andens Varetægt. Dog er der en afgørende Forskel mellem selve de Handlinger, hvorved Forbrydelserne bliver begaaet. For Tyveriet er det karakteristisk, at det foretages hemmeligt. Ranet forøves derimod aabenlyst. Denne Forskel hænger sammen med, at Gerningsmændene ved de to Forbrydelser var højst forskellige i social Henseende. Tyven var i Reglen en ejendomsløs Person, der ikke havde nogen Støtte i sin Slægt og i enhver Henseende var den bestjaalne underlegen. Lykkedes det at paagribe ham paa fersk Gerning, var det derfor klart, at Retsordenen i ældre Tid havde maattet indrømme den bestjaalne en vid Adgang til

at tage sig selv til Rette over for Tyven, navnlig ogsaa fordi en forligsmæssig Ordning, hvorved Tyven gik ind paa at betale den bestjaalne Bøder, vilde strande paa, at Tyvens økonomiske Kaar ikke tillod ham at opfylde en saadan Forpligtelse. Ransmanden var derimod ofte en Mand af en vis Anseelse og Formue, der i Tillid hertil forgreb sig paa en anden Mands Ejendom ganske aabenlyst. Her vilde der ofte være god Udsigt til, at Forholdet kunde bringes ud af Verden ved Erlæggelsen af en Bod, og Udøvelse af Selvtægt eller Hævn over for Ransmanden kunde efter Omstændighederne være en risikabel Sag for den krænkedes Part. Derimod er der ikke Grund til at tro, at den strenge strafferetlige Behandling af Tyveriet var Udtryk for en særlig moralsk Fordømmelse af Tyveriet som en foragtelig og nederdrægtig Handling.

Ifølge en meget udbredt Opfattelse skal Anvendelsen af Dødsstraf ved Tyveri gaa tilbage til den hedenske Tid og oprindeligt have haft Karakter af en Ofring til Guderne. Formaålet med dette Offer skulde være at afvende Gudernes Vrede i Anledning af det ved Tyveriet begaaede Nidingsværk. Denne Teori er dog efter al Sandsynlighed urigtig. Der er ingen Grund til at antage, at Tyveriet, som efter sin Natur var et privat Mellemværende mellem den bestjaalne og Tyven, hørte til den Kreds af Forbrydelser, hvor Samfundet tidligst tog Retsfølgningen i sin Haand, end sige at Tyveriet oprindeligt skulde have medført Anvendelsen af en sakral Dødsstraf. Derimod er det af de ovennævnte Grunde naturligt, at naar Samfundet i Almindelighed søgte at trænge den private Selvtægt tilbage ved at tage Retshaandhævelsen i sin Haand, maatte dette for Tyveriets Vedkommende føre til en udstrakt Anvendelse af Dødsstraffe. Der er i Landskabslovene ogsaa Spor af, at Dødsstraffen har været den almindelige Straf for Tyveri i den forudgaaende Tid, medens den i Lovene er trængt noget i Baggrunden, saaledes at den kun

anvendes ved Tyveri til Værdi af $\frac{1}{2}$ Mark eller mere, og det er desuden en Forudsætning, at Tyven er grebet paa fersk Gerning eller har tilstaaet Tyveriet, eller at Kosterne er fundet hos ham ved Ransagning, efter at han havde fragaaet Besiddelsen af dem. I andre Tilfælde af Tyveri er Straffen Legems- eller Formuestraf eller en Kombination heraf.

Medens Tyveribegrebet paa Landskabslovens Tid kun var undergaaet mindre væsentlige Udvidelser — saaledes straffes efter visse af Lovene ulovlig Omgang med Hittegods som Tyveri — var Begrebet Ran i en meget stærk Udvikling, der efterhaanden førte til en fuldstændig Omdannelse af den oprindelig meget snævert afgrænsede Forbrydelse. Saaledes behandles efter Lovene visse Former for aabenlys Tingsbeskadigelse som Ran, idet man har opgivet Kravet om, at der skal foreligge en Borttagelse af en Løsøretning fra en andens Varetægt. I adskillige af disse Tilfælde havde man tidligere kun kendt til Straf af en Bøde paa 2 Øre; men nu ifaldt Gerningsmanden altsaa en Bøde paa 3 Mark, d. v. s. det 12dobbelte af den oprindelige Bøde. 2 Øresbøden forekommer dog endnu paa adskillige Steder i SkL og betegnes undertiden som en *Tokkebod*, d. v. s. en Bod for den i Forbrydelsen liggende Fornærmelse. Da der i disse Tilfælde er Tale om forholdsvis smaa Formuekrænkelser, har man øjensynlig lagt større Vægt paa den Ringeagt over for Ejeren, som Handlingen var Udtryk for, end paa den foraarsagede økonomiske Skade. Da disse mindre Retskrænkelser nu i vidt Omfang blev betragtet som Tilfælde af Ran, medførte dette ikke blot, at Ransbegrebet næsten sprængtes, men tillige at Vejen blev banet for en yderligere Omdannelse af det, idet man nu under Ran ogsaa medtog andre Handlinger, der var Udtryk for en aabenbar Mangel paa Respekt for en andens Ret. Endog den blotte Nægtelse af at efterkomme en Forpligtelse over for en anden behandledes som Ran, naar Nægtelsen var konstateret paa visse særlige Maader. I Sjæl-

---

land og Skaane anvendtes i adskillige Tilfælde — men dog langtfra konsekvent — Udtrykket *Retløshed* (rætløsæ) for denne særlige Form af Ransforbrydelsen. Desuden behandles *Underslæb* m. H. t. betroet Gods i visse Tilfælde som Ran, medens Landskabslovene ikke kender til nogen særlig Bedrageriforbrydelse.

KOMMENTAR

SKAANSKE LOV

3. 5. *Væрге*] »*xæriændæ*«; jfr. Kap. 2 — vel den samme, som i Kap. 46 og 219 omtales som »den, der er hendes nærmeste Frænde og raader for hendes Giftermaal«.

7. *Læsøre*] »*bolfæ*«; omfatter her baade levende og døde Ting; jfr. ASun.: mobilia vel se movencia.

9. *anden Jord*] ɔ: Arvejorden, som var uden for Fællesskabet.

15. *tolv* . . *Slægt*] ifølge ASun. skulde de tolv Mænd udnævnes af Modparten. Kønsnavn udtaget af den bevisførendes Slægt anvendes i Skaane kun i ganske enkelte Tilfælde, se foruden dette Sted Kap. 4 og Till. A III Kap. 4. Ligesom den sidstnævnte Regel findes i en kongegiven Lov, kan det tænkes, at SkL's Bestemmelser i Kapp. 2 og 4 skyldes Kongens og Kirkens Indflydelse, jfr. ogsaa at Kønsed paa Sjælland forekommer i Rigsloven af 1284, der var givet af Kongen. I JL findes Kønsed overordentlig hyppigt.

17—18. *Negl* . . *Haar*] Allitterationen viser, at det er en gammel mundtlig Formular. I den hedenske Tid var det almindeligt at udsætte Børn, der led af alvorlige Misdannelser. I den bevarede Kristenret af den norske Eidsivatingslov (fra c. 1160) hedder det endnu, at intet Barn, som har Menneskehoved, maa udsættes, selv om der findes andre Misdannelser. I den norske Gulatingslov (fra det 12. Aarh.) bestemmes, at hvis Barnet har Ansigtet i Nakken eller har Tærne, hvor Hælen skulde være, skal det døbes og derefter anbringes i Kirken for at dø der.

20—25. *Hvis* . . *Kirken*] mgl. hos ASun.

21. *faa* . . *Kristendom*] ɔ: blive døbt. At Barnet skulde være døbt for at tage Arv, kunde synes at være et Princip, som Kirken havde faaet gennemført. Sandsynligere er det dog, at det drejer

3. sig om en Modernisering af den i den hedenske Tid gældende Regel, hvorefter Faderen ikke kunde udsætte Barnet, naar det først havde faaet Navn.

26. *Højmand*] hedensk, udøbt Mand, som begravnes i Høj og ikke i indviet Jord. Sammenlign den endnu i det 17. Aarhundrede anvendte Domsformel i Tyverisager, hvorefter Tyven dømtes »til Galge og Gren, til Høj og hedensk Jord«.

4. 9—10. *to . . Slægt*] jfr. Kap. 2.

15—16. *og der . . dem*] om Fælliget efter skaanske Ret se Rets-historisk Indledning. S. XXIV f.

18—19. *sammen . . Søskende*] den yngre Haandskriftsgruppe har: »efter deres Fader«, hvad der maa betyde, at Børnebørnene tilsammen faar den Lod i Fælliget, som deres Fader skulde have haft, hvis han havde levet, mens de efter den ældre Haandskrifts-gruppe hver faar lige saa stor Lod som de øvrige Deltagere i Fælliget. Det sidste, der stemmer overens med ASun., maa være det oprindelige. Ordene: »og deres Faders Søskende« findes ikke i Lovteksten og bør maaske snarere erstattes med: »og andre Deltagere i Fælliget, jfr. ASun.

20—21. *medmindre . . noget*] jfr. Kap. 37. Denne Bestemmelse findes ikke hos ASun. og skyldes maaske en senere Tilføjelse. Naar Børnebørnene som Hovedregel ikke fik noget af Arvejorden, skyldes dette, at de ikke tog Arv efter Bedstefader og Bedstemoder, naar deres afdøde Fader eller Moder efterlod sig Søskende. (Repræsentationsret var ikke anerkendt).

21—22. *Træffes . . Boet*] hvis der er truffet Overenskomst, faar Børnene det, der ved Overenskomsten er fastsat som Faderens Andel.

25—26. *træffes . . Gods*] »lægs hænne fæ æi i fælæh«; ordret: bliver hendes Gods ikke lagt i Fællig; jfr. Note til foreg. Kap. Gods betegner her Løsøre, ikke Jord.

27—28. *da . . Børn*] Konen faar kun lige saa stor Lod, som tilkommer et af hans Børn, d. v. s. i dette Tilfælde en Søn (jfr. ASun.). Hovedloden er den Lod, der tilkommer hver af Deltagerne i Formuefællesskabet. Benævnelsen hentyder til, at Lod-

4. dernes Størrelse var bestemt af Deltagernes Antal (Hoveder) jfr. Fællig og Hovedlod S. 82 f., 106.

5. 5. *Kommer . . Vis]* d. v. s. hvis de er lovformelig gift. Det underforstaas, at der ikke er Børn eller andre Deltagere i Fælliget.

10. *Løsøre]* herved maa dog erindres, at arvet Løsøre i Reglen behandlede som Arvejord.

10. *anden Jord]* 3: den afdødes Arvejord eller Jord erhvervet før Ægteskabet.

11—12. *der . . Sted]* »uarþæ æi barnmynd ællær arfbet«; hvis der var Børn i Ægteskabet, medførte det, dels at Manden fik Ret til en Søns Lod af Hustruens Jord ved hendes Død, dels at Hustruens arvede Løsøre indgik i Fælliget, dels at Manden fik Adgang til i levende Live at disponere over Hustruens Jord. Dette kaldtes at mynde med Barn. Ordet mynde synes snarest at være afledt af et Substantiv *mund* med Betydning Magt (jfr. latinsk manus). Af Udtrykket »mynde med Barn« er atter dannet Ordet barnmynd, der snarest maa opfattes som et Verbalsubstantiv. Arvebed fandt Sted, naar den ene Ægtefælle havde arvet en Arv, efter at den anden Ægtefælle havde arvet en Arv. Den ene Arv sagdes da at bede (egl. jage) den anden, og begge Arve indgik da i Fælliget. Arvebed er et Verbalsubstantiv dannet af bede paa lignende Maade som Barnmynding af mynde. Om Ordene Barnmynding og Arvebed se Paul Diderichsen, i Arkiv f. nord. fil. 55 S. 297 ff., Fællig og Hovedlod S. 109 ff., Holmbäck och Wessén, Svenska landskapslagar IV, S. 25 ff. og 27 f. Ordene »barnmynd ællær« er formentlig indsat senere, idet de forudsætter, at der er Barn i Ægteskabet, medens Resten af Kapitlet gaar ud fra, at Ægteskabet er barnløst. Maaske er hele Sætningen »og . . Sted« interpoleret.

Kapp. 8—15 indeholder øjensynlig en Sammenarbejdelse af flere Tekster af beslægtet Indhold, idet visse Regler (f. Eks. at Konen ikke kan rejse Sag imod Manden, og at Bonden, hvis han ikke selv har Jord, skal udrede Erstatning i Løsøre til Konens Arvinger) forekommer flere Gange. Kap. 10 er i det væsentlige et Resumé af Kapp. 8—9.

5. 14—15. *før . . Barnmynding*] A¹: »før æn han ær barnmyndær uibær hana«. DF o. fl. rigtigere: »før æn barnmynt ær« (jfr. Arkiv f. nord. fil. 55 S. 300 ff.). Ang. Ordet barnmynt se foreg. Kap. Kun hvis Husbonden havde Barn med sin Kone, havde han Ret til at afhænde af hendes Jord.

16—17. *fordi . . lever*] jfr. Kap. 15.

21. *Guds Ret*] o: kanonisk Ret.

24. *hvor . . ligger*] hun kan rejse Krav om Erstatning for sin Jord over for Husbonden, men ikke fremsætte noget Krav imod Køberen.

27. *Erstatning*] BC tilføjer: og dertil Tylvtered af Odelbønder; jfr. flg. Kap.

6. 6. *Tylvtered . . Odelbønder*] de skal bevise, at Jorden ikke var mere værd. Nærmere Regler for Retsforfølgningen er givet i Tillæg B II Kap. 1.

19. *paa Bord og Delebræt*] »a borþ ok brutstok«; som er forbrugt i Husholdningen. »brutstok« er det Bræt, hvorpaa Madvarerne »brydes« eller deles, før de uddeles til Medlemmerne af Husstanden (jfr. Dahlerup i Festschrift für E. Mogk S. 465).

22—23: »uanset . . Købesummen«] o: selvom den er brugt til begge Ægtefællers Tarv.

7. 4—5. »og . . Odelbønder«] nemlig paa, at han har givet fuld Erstatning. Denne Regel modificeres ved Tillæg B II Kap. 1, hvorefter Erstatningens Størrelse principielt fastslaaes af 3 eller 4 Mænd udmeldt paa Tinge. Kun hvis Hustruens Arvinger ikke vil nøjes med denne Erstatning, bliver der herefter Tale om Ed af Odelbønder.

5—11. *Vil . . Kongen*] Reglerne om Stævning til 3 Ting og Bødesatserne, hvis man ikke møder, har ogsaa Gyldighed i andre Sager end de i det foregaaende omhandlede og fremstilles ogsaa saaledes i ASun 7; jfr. Kap. 73 og 83. To Øres Bøden til Sagsøgeren nævnes kun ved 1. og 2. Ting, men gælder utvivlsomt ogsaa 3. Ting; jfr. ASun. (Fællig og Hovedlod S. 203 Note 71).

Kap. 15] jfr. ovf. ved Kap. 8.

17. *vinder*] (sml. isl. vinna) Herved tænkes først og fremmest paa Arbejdsfortjeneste. »taber« refererer sig fortrinsvis til For-

7. ringelse af Boet, ved at Tingene gik tilfældigt til Grunde, eller ved at de ødelagdes eller beskadigedes ved den paagældende Fælligdeltagers egne Handlinger. Endelig kunde der blive Tale om at forringe Boet ved, at det hæftede for et Bødeansvar, som vedkommende paadrog sig. Om Tab ved Afhændelse af Boets Ejendele blev der derimod normalt ikke Spørgsmaal; jfr. Kap. 152.

23—24. »og give .. lever] efter SkL har Børnene altsaa vel Krav paa at blive udskiftet, men ikke paa at faa en bestemt Brøkdæl af Boet med. Størrelsen af den Lod, de faar med, beror alene paa Faderens Forgødtbefindende — saaledes som det udtrykkelig siges hos ASun. Denne Ordning er sandsynligvis ældre end den i de sjællandske Retsbøger hjemlede.

27. saaledes .. er] jfr. Kap. 85.

8. 5. *Tingsvidne*] Vidnesbyrd af Mænd, der har været til Stede ved Tinglysningen (se foreg. Kap.); jfr. ASun., som tilføjer en Regel om, hvorledes Faderen skal benægte, at han har frasagt sig Barnet. I Kap. 170 og andre Steder bruges *Tingsvidne* som Betegnelse for Vidner, som føres paa Tinge om, hvad der er foregaaet uden for Tinget.

11—12. *for .. Mænd*] ved Edsbevis skal de bevise, at det hele er givet tilbage. Odelbønder 3: Selvejerbønder. Lovfaste Mænd 3: Mænd, som opfylder Lovens Betingelser med Hensyn til Alder og Paalidelighed for at kunne aflægge Ed.

16. *Landstinget .. Herredstinget*] i Reglen stod det Sagsøgeren frit, om han vilde anlægge Sag ved Herreds- eller Landsting. Kun i visse Sager var det i Loven foreskrevet, hvor Sag skulde anlægges.

17. *Lovdag*] en Dag, der er fastsat af Tinget.

18. *Lovløshed*] »*rætløsæ*«; Trods mod at opfylde de Forpligtelser, som Tinget paalægger. Forholdet behandledes ligesom Ran og medførte den herfor fastsatte Bødestraf. Medens Ran oprindeligt var den aabenlyse Bemægtigelse af anden Mands Ejendom, som fandt Sted i Ejerens Paasyn, var Begrebet nemlig paa Landskabslovenes Tid undergaaet forskellige Udvidelser, saaledes at det ogsaa omfattede den blotte Nægtelse af klare Forpligtelser, her-

8. under Undladelse af at efterkomme en Dom. Rethistorisk Indledning S. L-LI.

25—27. *der . . Fællig* (2)] Formuleringen er noget uklar, da en Udarving (en Arving, som er udskiftet og bortflyttet fra Fællesboet), nødvendigvis maa være uden for Fælliget. Forklaringen er sandsynligvis den, at Bestemmelsen fortrinsvis tager Sigte paa Udarvinger, men at man tillige har villet angive, hvilken Retsstilling der i saa Tilfælde tilkom Børnene, der var i Fælliget. Ordene: »hvad enten de er i Fællig eller uden for Fællig« er muligvis interpolerede (Fællig og Hovedlod S. 142 f.). ASun. gengiver Reglen saaledes: Naar Manden er død og har efterladt sig Hustru og Børn, hvad enten de er i Fællig eller er Hustruens Stifbørn, skal der udtages en Lod af Fællesgodset for den døde, som fuldstændig skal fratages Hustruen og alene overgives Børnene. Stykket findes ikke i Ledreborg 13, som er lagt til Grund for Udgaven, og er derfor ikke kommet med i Oversættelsen af ASun.

27—28. *da . . døde*] »*þa resær þæt þæm døbæ lot*«; det udskiftede Barn bevirker, at der beregnes en Lod for den døde, som deles mellem alle Børnene, baade de udskiftede og dem, der stadig er i Fællig. Derimod tager Hustruen ikke Arv efter sin Mand.

29. *Men . . Side*] en Udarving, som er Konens Barn og Husbondens Stifbarn, bevirker ikke, at der beregnes Lod for den afdøde Moder. Om den senere skaanske Ret se Till. B II med Kommentar.

9. *Kap. 22; 6—7 Fædrenejorden . . Børnene*] $\circ$: med Udelukkelse af Moderen.

11. *Barnmynding*] se ovf. ad. S. 5 L. 10.

12. *i Løsøre*] der tænkes herved maaske paa det Løsøre, Hustruen havde erhvervet ved Arv under Ægteskabet, og som ikke var »bedet« af Arv fra Mandens Side. Iflg. Kap. 7 (jfr. Kap. 29) indgik imidlertid saadanne Løsørearve i Fælliget, naar der indtraadte Barnmynding, hvilket jo var sket i det foreliggende Tilfælde. Meningen er sandsynligvis, at Manden efter at have udtaget sin egen Lod af Fællesboet, arver en Lod i dette og i Hustruens Arvejord (P. J. Jørgensen i Ugeskrift for Retsvæsen 1940 B S. 303), jfr. dog Fællig og Hovedlod S. 213.

9. 14. *fuld Lod*] ∅: Søns Lod eller dobbelt Datterlod.
 16. *to Lodder*] ∅: to Trediedele af Jorden, mens Datteren kun faar een Trediedel.
 20—21. *tager .. senere*] den i Slutn. af Kap. 21 givne Regel synes her at være ændret; jfr. at ASun. oplyser, at den ubillige Forskel mellem ældre og yngre Kuld er hævet (jfr. Fællig og Hovedlod S. 143).
Kap. 25] jfr. Kap. 1 og 7.
10. 4. *at .. alle*] at det er Købejord og ikke Arvejord.
 6. *Bevis*] ∅: med Partsed med Mededsmænd.
Kap. 27—28] iflg. disse Kapitler skal Afgørelsen af Stridigheder paa Skifte afgøres af et Nævn af Samfrænder, iflg. Kap. 29 derimod ved Partsed med Mededsmænd. Denne Modstrid findes hos ASun.
 13. *dem*] C²⁻³DdδEF²I tilføjer: *og at de ikke kan skifte rettere imellem dem*. Sætningen er oversprunget i den yngre Haandskriftsgruppe, men hører utvivlsomt med til den oprindelige Tekst, hvorfor den burde have været medtaget i Oversættelsen.
 17. *Samsøkende*] ∅: Helsøkende.
Kap. 29] Kapitlet gengives meget summarisk af ASun. i Kap. 4.
 21—22 og 29—30. *finder .. Sted*] se ovf. ad S. 5 L. 10. Naar Barnmynding sidestilles med Arvebed, er der Tale om en Interpolation, der til Dels gør Reglen meningsløs. Naar der forelaa Barnmynding, arvede Manden jo sammen med Hustruens Arvinger i hendes Jord.
 25—26. *paa .. Delebræt*] se ovf. S. 6 L. 19.
11. 7. *Tages .. beder*] hvis der indkommer Arv baade fra Husbondens og fra Konens Side, indgaar de begge i Fælliget. Om Ordet *beder* se ovf. ad. S. 5 L. 10. Se dog Till. B II Kap. 4.
 10—11. *uanset .. taget*] »*huær sum tækin ær*«. *13. som .. sagt*] se Kap. 29.
 15. *Nægtes .. Arven*] ∅: hvis den ene Part nægter at have modtaget en Arv, som er tilfaldet den anden; jfr. ASun.
 17. *Indrømmer .. noget*] hvis han indrømmer, at han har modtaget noget af en Arv, som tilkommer den anden Part.

11 18. *Tylvtered*] nemlig paa, at han ikke har modtaget mere, end han har udleveret. Reglen om Tylvtered var sandsynligvis ny paa Lovens Tid, jfr. Kap. 29 og ASun 4.

20—21. *Har . . Arv*] Børnebørnene arvede saaledes kun i Tilfælde af, at ingen af Børnene var i Live; derimod havde Bedstefaderen Ret til i levende Live at give Børnebørnene Gaver (Kap. 37).

22—23. *saaledes . . Moder*] ∴ saaledes at Søn tager fuld Lod og Datter halv Lod.

23—28. *Er . . Sønner*] kunde synes urigtigt, idet man venter, at den afdøde Søns Lod vilde være dobbelt saa stor som den afdøde Datters, saaledes at Sønnedatteren skulde tage dobbelt saa meget i Arv som Dattersønnerne tilsammen. Hermed stemmer ogsaa ASun. Maaske er Forskellen mellem Sønners og Døtres Stilling i arveretlig Henseende først efterhaanden trængt igennem, saaledes at Reglen i SkL afspejler et ældre Standpunkt, som er forladt hos ASun.

12 2—3. *men . . ude*] »ok ær barnæbarns barn til ællær frammer«. Flertallet af gamle Hss. har dog »æi« i St. for »ær«, hvad der giver en væsentlig anden Mening, idet i saa Fald Deling efter Mandtal kun finder Sted, naar der ingen Efterkommere findes efter Arveladeren. ASun. gengiver Reglen saaledes: Mangler de to første Grader, kaldes Børnebørnsbørnene til Arv uden Hensyn til Kønsforskellen, alle til lige Lod, og samme Lov gælder i alle fjernere Grader. Hermed stemmer ogsaa A&O Kap. 13. »æi« er derfor sikkert ikke oprindeligt. Paa den anden Side synes den sidste Sætning i Kap. 34 at forudsætte »æi«, hvilket maaske kan forklares ved, at den først er tilføjet, efter at »ær« var rettet til »æi«.

3—4. *efter Mandtal*] Arvingernes Antal er bestemmende for Loddens Størrelse, idet alle, baade Mænd og Kvinder, arver lige meget.

5. *gaa fremefter*] arves i nedadstigende Linje.

6. *Fremarvinger*] Descendenter af Arveladeren.

7. *Gangarv*] sml. tysk Ganerben ∴ Samarvinger, som i For-
ening og med lige Ret arvede en Formue. Gangarv har Hensyn

12. til Arvingernes Ligestilling, specielt til Kvindernes Ligestilling med Mænd.

9. *Dør . . Søn*] der er Tale om en udskiftet Søn, da man med Hensyn til en Søn, der døde i Fællig, skulde forholde sig, som om han ikke havde været til (Kap. 20); jfr. ASun.

9—10. *Barn . . Arving*] Herefter synes Faderen at gaa forud for den afdødes Børnebørn og fjernere Descendens, hvilket maaske oprindelig ogsaa har været Tilfældet. ASun. lader derimod den afdødes hele Descendens gaa forud for hans Fader.

10. *skal . . ham*] Ifølge den almindelige Opfattelse i Litteraturen forudsætter denne Bestemmelse, at Moderen er død; jfr. derimod Slutningen af Kapitlet, hvor der er Tale om det Tilfælde, at den døde efterlader Moder og ingen Fader. Saafremt begge Ægtefæller var i Live, deltes Arven mellem dem. Denne Opfattelse er dog næppe rigtig, idet det maa anses for sandsynligt, at Faderen oprindelig udelukkede Moderen fra Arv efter Børnene. (Fællig og Hovedlod S. 147 f.).

11. *Halvbroder*] d. v. s. paa mødrene Side; jfr. ASun.

17. *Fremarvinger*] Arvinger i nedadstigende Linie.

22. *Gangarv*] se ovf. ad. L. 7.

27. *skøder*] Skødningen var en symbolsk Handling, idet Overdragelsen af Jorden skete ved, at lidt af Jorden blev lagt i Køberens Kappe. Fremgangsmaaden beskrives i ASun 38.

28—29. *Husbondens Børn . . Børnebørn*] Bestemmelsen omhandler det Tilfælde, hvor en Mand i levende Live har skænket Jord til et afdødt Barns Barn, som jo ikke var arveberettiget efter Giveren, naar denne ogsaa efterlod sig Børn ved sin Død. Disse Børn gør nu efter Giverens Død gældende, at der ikke har fundet en virkelig Overdragelse af Jorden Sted i Giverens levende Live, og at de som Følge heraf er berettigede til at tage Arv i den. I denne Situation har Børnebørnene kun Bevisretten, saafremt de har opnaaet *Besiddelsen* af Jorden i Giverens levende Live, hvilket vil sige, at en egentlig Døds gave var uden Retsvirkning i Forhold til afdødes Børn.

13. 2—3. *hvad . . Mødrenearv*] den Lod, der kunde tilkomme deres Fader eller Moder, hvis de havde overlevet Bedstefaderen.

13. 9. *sund og frisk*] »*kuiøkær og kuiøkæ fuldær*«. Allitterationen »*kuiøkæ fuldær*« betyder egl. med fuld Mave (on. subst. *kviøkær-fylli*, fuld Mave).

10. *hele . . Hovedlod*] herved forstaas her 1) den Lod, der ved Skifte af Fællesboet mellem ham og hans Børn og eventuelt andre Deltagere i Fælliget (herunder Hustruen) tilfalder ham + 2) en tilsvarende Lod af hans Særeje (hvorved maa erindres, at ikke alle de Personer, som fik Lod i Fælligsformuen, ogsaa deltog i Skiftet af Særejet, men kun afdødes Descendenter). Om Hovedlodden som Grænse for Dispositioner til Fordel for Kirken se Fællig og Hovedlod S. 66 ff.

15—16. *da . . Død*] jfr. ASun., hvorefter vedkommende er som død for Verden. Efter kanonisk Ret antoges derimod, at den i Klosteret indtraadte Person stadig var i Stand til at tage Arv (jfr. Fællig og Hovedlod S. 68 Note 17).

19—20. *Har . . Hovedlod*] hvis en Mand ingen Børn har, men kun andre Arvinger, betragtes hele hans Ejendom som hans Hovedlod, som han kan disponere over efter Reglerne i Kap. 38, hvis han gaar i Kloster. Den særlige Definition af Ordet Hovedlod i dette Tilfælde maa antages at være fremkommet ved en deduktiv Slutning ud fra de Regler, der gjaldt, naar der fandtes Børn (Fællig og Hovedlod S. 84).

21—24. *Har . . til*] har han Børn, er hans Hovedlod lige saa stor som en Søns Lod.

Kap. 41—45. Fledførelsesforholdet (af Fled: Hus), der bestod i, at en Person overdrog alt, hvad han ejede og fremtidig maatte erhverve, til andre mod til Gengæld at blive forsørget af disse, spillede øjensynlig en betydelig Rolle paa Landskabslovenes Tid og blev i dansk Ret først endeligt afskaffet ved Tinglysningsloven af 31. Marts 1926. Landskabslovenes Ordning er maaske fremkommet ved en Sammensmeltning af Reglerne om to forskellige Retsforhold: 1) hvor en Person frivilligt hengav sig i Trældom hos en fremmed, 2) hvor han gik paa Aftægt hos sine Slægtninge (jfr. Retshistorie S. 208 f.). Det sidste Forhold har formodentlig oprindeligt været ordnet saaledes, at Fledføringen skiftede hele sin Formue mellem Arvingerne og derefter gik paa Omgang mellem

13. dem. I SkL er denne Ordning suppleret med en yngre, hvorefter Fledføringen ved Skiftet forbeholdt sig selv en Hovedlod og med den begav sig, til hvem han vilde af Arvingerne (jfr. ASun.: quemlibet heredum), saaledes at han blev hos denne, og vedkommende ved Fledføringens Død beholdt Hovedlodden, medmindre den oversteg 3 Mark. Endelig kunde det tænkes, at Arvingerne nægtede at modtage Fledføringen, og i saa Fald kunde han iflg. Kap. 42 begive sig, til hvem han vilde *uden* forinden at skifte sin Formue (ligesom Gavetrællen) VL, der som Kap. 85 har optaget SkL Kap. 42, udelader Ordene »med alt det han ejer«, og synes saaledes at kræve, at der ogsaa i det sidste Tilfælde skal finde et Skifte Sted (jfr. Fællig og Hovedlod S. 84 f. med Henvisninger), hvilket utvivlsomt hænger sammen med, at VL i langt højere Grad end de skaanske Retsbøger gennemfører Hovedlodsstruktionen.
14. 4—6. *Er . . Arvinger*] af ASun. fremgaar, at det kun er det Beløb, hvormed Arven overstiger 3 Mrk., som skal skiftes.
20—21. *Kongens . . Ret*] ∴ Kongens og Ærkebiskoppens Ret til Bøder.
21—23. *Dræber . . Trediedele*] ASun. tilføjer: Ifølge den nye Ret skal dog Modtageren alene udrede hele Boden. »Den nye Ret« er Loven om Ættebod. (Tillæg A II), som maa være kommet, efter at Skaanske Lov var skrevet, men før Anders Sunesen skrev sin Parafraze.
15. 13. *Barnmyndig*] se ovf. ad S. 5 L. 10.
16. *femten . . gammel*] Myndighedsalderen var endnu paa Skaanske Lovs Tid 15 Aar; ASun. har dog 14 Aar, hvilket ogsaa var Tilfældet efter romersk Ret; jfr. Kap. 57.
19. *raader . . Giftermaal*] heller ikke Enken kunde paa egen Haand indgaa Ægteskab.
16. 4. *Lovhævd*] naar en Mand havde haft Jord i sin Besiddelse upaatalt og ubestridt i tre Vintre, havde han erhvervet Lovhævd, og Bevisretten tilkom herefter ham.
7. *Legebørn*] »æplis børn«; egl. Børn, der leger med Æbler.
8. *fuldvoksne*] havde naaet Lovalder, som var 15 Aar (S. 15 L. 16).
8—14. *da . . købt*] mgl. i flere Hss. (A²·³F²), A¹ har her:

16. »da er han nærmest til at bevise, at de var fuldvoksne.« Naar Reglen er forbigaaet i de nævnte Hss., staar det maaske i Forbindelse med, at det senere blev bestemt, at et Nævn paa 12 Mænd, udtaget paa Tinget, skulde afgøre, om Børnene var myndige eller ikke, dengang da Salget fandt Sted. (Till. B II Kap. 5).

18. *lovbudt*] Hvis en Mand vilde sælge af sin Arvejord, var han forpligtet til først at »lovbyde« den til sine nærmeste Frænder 3: tilbyde dem Jorden for dens rette Pris; jfr. ASun. om Lovbydelse i visse Tilf. af Mageskifte. Lovbydelsespligten indtraadte, selv om der var Børn i Ægteskabet (Fællig og Hovedlod S. 137 f.) og bestod lige til det 18. Aarh. (se Stig Juul: Lov og Ret i Danmark, 1942, S. 62). Lovbydelsespligten var næppe meget ældre end Landskabslovenes Tid, omend en udbredt Opfattelse inden for Litteraturen hævder, at den gaar meget langt tilbage i Tiden. En Sammenligning af Landskabslovenes Regler viser imidlertid, at der i Løbet af faa Aar foregik en betydelig Skærpelse af Reglerne om Lovbydelsespligten, og da Omsætningen af fast Ejendom først paa denne Tid begyndte at spille større Rolle, er der ikke Grund til at henføre Lovbydelsespligtens Indførelse til et væsentlig tidligere Tidspunkt (jfr. Fællig og Hovedlod S. 137 f.).

23. *Tylvtered . . Mænd*] som Bevis paa, at Jorden har været lovbudt til Frænderne, men at de ikke har villet give den rette Pris (jfr. ASun.).

25. *skøde*] se ovf. ad. S. 12 L. 27.

27. *lyse . . Tinge*] nemlig, at Skødningen har fundet Sted.

17. 2—3. *at . . ubestridt*] der kræves altsaa blot, at Faderen skal have været i retmæssig Besiddelse deraf, men ikke, at han har haft det i 3 Aar; se nærmere ASun 37.

14. *Lodkastning*] ved Skiftet fordeltes Jorden mellem Arvingerne ved Lodkastning, som vel snarest har skullet fastslaa den Rækkefølge, hvori Arvingerne skulde have Lod i Toften, hvorefter deres Del i Markjorden beregnedes. Lodderne behøvede ikke at være lige store, idet en Arving kunde have købt en anden Arvings Lod; jfr. ASun. og ndf. Kap. 65.

18. 5. *værge*] være Værge eller Formynder for. ASun. supplerer Reglerne om Værgemaal med Tilføjelsen, at blandt flere lige

18. nære Frænder paa samme Side foretrækkes ved Overdragelse af Værgemaal altid den ældre for den yngre. Oprindeligt har Værgemaal et vistnok tilkommet Slægten som Helhed, og efter Landskabslovene var Værgen endnu undergivet en vis Kontrol fra Slægtningenes Side.

13—15. *kan . . er]* den mindreaarige skal ikke bøde hverken til Kongen eller til Ærkebiskoppen, derimod skal Værgen iflg. ASun. af den mindreaariges Gods udrede Bøde til den private forurettede.

20. *gifte sig]* »mannas»; gifte bruges ikke i denne Betydning i Gmld.; jfr. ad. S. 19 L. 21—22.

21—22. *Børnene . . Ejendom]* ASun. tilføjer i Kap. 23, som ikke har noget tilsvarende i SkL, at for at undgaa uretfærdig Svig og ond Mistanke skal Børnenes Gods enten lægges i Fællig med Værgens, saaledes at Vinding og Tab bliver fælles for begge i Forhold til hver Parts Andel, eller det skal modtages efter Vurdering.

Kap. 59—64. Landskabslovenes Regler om Slegfredbørn var næppe ret gamle, da Lovene blev nedskrevet.

Adam af Bremen omtaler (ca. 1100), at i Sverige gik ægte og uægte Børn lige i Arv. Det er muligt, at man oprindeligt har haft en tilsvarende Ordning her i Landet, men at de uægte Børns Retstilling senere er blevet forringet, saaledes som Tilfældet forøvrigt ogsaa var i Sverige. — Dette synes at fremgaa af ASun., af hvis Udtalelse om, at Slegfredsøn tidligere ved Jernbyrd kunde udpege sin Fader, det ses, at den uægte Søns arveretlige Stilling oprindeligt ikke vilkaarligt kunde forringes af Faderen. Adskillige af Kongerne i ældre Tid var ogsaa født uden for Ægteskab, og den afgørende Forskel, der i Landskabslovene findes mellem Ægtebørn og Slegfredbørn, skyldes formodentlig Kirkens Indflydelse. Paa den anden Side bærer Landskabslovene Spor af en modgaaende Tendens, der dels viser sig ved, at de fleste af dem — om end i forskelligt Omfang — anerkender, at Børn født uden for Ægteskab legitimeres ved Forældrenes efterfølgende Ægteskab, dels ved at Faderen ensidigt kan forbedre Slegfredbørnenes Retstilling. Iflg. SkL kan det ske, *enten* ved at han

18. i Forbindelse med en Tinglysning giver Slegfredbarnet en Livsgave, og i saa Fald tager det vel ikke Arv efter ham, men derimod efter sine Søsken og andre fædrene Frænder, *eller* ved at han tinglyser Barnet og indsætter det som sin Arving, i hvilket Tilfælde det ligeledes arver Søsken og andre fædrene Frænder. Denne sidste Ordning, der iflg. ASun. er yngre end den anden, forudsætter dog, at Faderen ikke ogsaa har Ægtebørn. Hvis han senere faar saadanne, arver Slegfredbarnet efter sin Fader kun halv Lod mod Ægtebørn.
19. 11. *været Bryde]* bestyret eller forvaltet Børnenes Gods. Bryde (on. bryti), egl. den, der uddeler Maden til Gaardens Folk, dernæst Bestyrer, Forvalter paa en Gaard (lat. villicus), som uddeler Maden og fordeler Arbejdet og leder dette. Der kræves altsaa, at Børnene selv skal have haft Besiddelsen; det er ikke tilstrækkeligt, at Faderen siger, at han har siddet inde med Godset paa Børnenes Vegne.
19. *tinglyst]* jfr. Beg. af Kap.
- 21—22. *ikke . . gulfæstet]* »æi gift oc æi gulfæst»; ikke lovmæssig gift; gift 3: bortgiftet, givet til Ægte af den nærmeste Slægtning; gulfæst 3: fæstet til Hustru ved Gave af Guld. Alliterationen betegner det lovformelige Ægteskab i Modsætning til det blotte Lejermaal og Konkubinat.
26. *avlet]* afgørende er saaledes ikke, om Barnet er *født*, men om det er *avlet* i Ægteskab.
- 26—27. *medmindre . . tinglyst]* jfr. foreg. Kap.
20. 4. *Tjenestekvinde]* »huskonu»; Trælkvinde. Barnet følger altsaa Moderens Stand.
- 19—20. *skøde . . Slegfredbørn]* jfr. Kap. 59.
- Kap. 65* omhandler Søskeneskifte og fortsætter saaledes Kap. 55—56.
- 28—2 (S. 21). *da . . var]* Lodder er her de Lodder, der bruges ved Lodkastningen, mens Lodder de to andre Steder i Teksten er Jordlodder. ASun. gengiver det: »Lodderne skal kastes efter Personer, ikke efter Arveloddernes Antal» og begrundet det med, at en enkelt, hvis han maaske forskaffer sig flere Arvelodder, ikke til Ulempe for de andre skal kunne blande dem ind imellem

20. disses Andele derved, at han (ved Lodkastningen) faar flere Lodder paa flere Steder.
21. 9—11. *thi . . lovet]* den, der indtræder i en Retssag paa en andens Vegne som negotiorum gestor, kan altsaa ikke paadrage denne nogen Forpligtelse; men vedkommende har paa den anden Side Ret til at benytte det tilvejebragte Retsgrundlag.
15. *Forte]* »forta«; den aabne Plads mellem Landsbyens Gaarde, Bypladsen. Ordet, der er det samme som nyd. Fortov, har som sidste Led to = vestn. tá, brolagt Plads foran Huset.
16. *føre Beviset]* iflg. ASun skal det føres med Tylvtered og to Mænds Vidnesbyrd. Efter EL II 53—54 og JL I 52 skulde Afgørelsen derimod træffes af Nævninger.
17. *Hustofterne]* Hustoften eller Toften var den Grund, hvorpaa Gaarden var bygget, og den nærmest derved liggende Grund. I Modsætning til Bymarken blev Tofterne ikke drevet i Fællesskab.
19. *Reb]* Opmaaling ved Hjælp af Maalereb, Rebning. Iflg. ASun. finder Rebning Sted i det Tilfælde, at den, der har bygget Forten, klager over, at Hustoften er for lille.
23. *Kongens . . Ret]* Bøderne, som Kongen eller Biskoppen har Krav paa (for Lovløshed, se S. 8 Linie 18). Biskoppens Ret forudsætter, at Sagen er paadømt af Ærkebispens Domstol. ASun taler kun om Bøde til Kongen (paa 3 Mark) i dette Tilfælde i Overensstemmelse med, at han heller ikke omtaler, at Sagen paadømmes af Ærkebispens Domstol.
22. 5. *Odelsbønder . . Vidnesbyrd]* Kombinationen Nævninger og 2 Vidner er ret enestaaende (jfr. dog Kap. 69) og kan maaske forklares ved, at Nævningerne er traadt i Stedet for et oprindeligt Bevis ved Partsed med Mededsmænd. At der i Kap. 69 er Tale om Nævninger, fremgaar af, at de ifalder Bøde til Kongen, hvis de undlader at sværge.
19. *Alminding]* maa her være det samme som Overdrev (jfr. Retshistorie S. 187).
24. *Frist]* »fæmt«; egentlig et Tidsrum af fem Dage, men kan dog ogsaa undertiden betegne en Tidsfrist af anden Længde.

22. 27—29. *faar . . Jord]* de, der ikke har villet rebe før Opdyrkingen og ikke har taget Del i denne, kan ikke ved senere Skifte faa Del i den opdyrkede Jord, før de selv har opdyrket deres Jord.
23. 2. *Torp]* Udflytterby.
 4. *Oldinge]* »aldungæ«; ældre, ansete Mænd.
 5—6. *om . . Jord]* ∴ om Skel mellem Ornum og Bymarken. Ornum (af or (udenfor) num (nema: tage)). Jord, der er undtaget fra Fællesskabet og ikke rebes sammen med Bymarken; iflg. JL. I 46 skulde det være særlig afmærket.
 11—12. *som . . tilsvoret]* som har faaet Ret m. H. t. Skellet.
 12. *mere]* ∴ mere, end han har faaet tilkendt ved Oldingenes Afgørelse.
 13—14. *da . . Odelbønder]* de, der har »faaet Markskellet tilsvoret«, har derved faaet Bevisretten; jfr. ASun.
 18. *de andre]* ∴ Oldingene.
24. 4. *Bol]* Byens Jordtilliggende var delt i et vist Antal lige store Dele, Bol (jfr. ASun 26), som dannede Grundlaget for Fordelingen af Ledings- og Skattebyrder. I hvert Bol var der som Regel flere Gaarde, som kunde være et halvt Bol, Fjerdings, Otting o. s. v.; jfr. det flg. Til Byen hørte ogsaa Overdrev, hvortil alle Bymændene havde Ret i Forhold til deres Andel i Bymarken.
 6—7. *Otting . . Bol]* Ejerne af en Otting kan kræve Udligning af de øvrige Ejere af vedkommende Fjerdings, paa tilsvarende Maade kan Ejere af Fjerdings og af halvt Bol kræve Udligning af de øvrige Ejere af det halve og det hele Bol, hvortil de hører.
 17. *tre Mark (1) . . Kongen]* at der skal bødes 3 Mark til Bonden i dette Tilfælde, stemmer ikke overens med Kap. 14 og Kap. 83, der kun hjemler to Øres Bøde, men er maaske en yngre Regel, hvis Formaal var at sidestille Forholdet med Ran, fordi der forelaa en Handling paa Trods af et udtrykkeligt Forbud. (Tyveri og Ran S. 190).
 26. *Bøder]* for Lovløshed (se S. 8 Linie 18).
 Kap. 75 f. frembyder den Ejendommelighed, at flere forskellige Opfattelser refereres Side om Side, hvilket viser, at Retstilstanden

25. ikke har været fuldt afklaret. Forklaringen herpaa maa søges deri, at Omsætning af fast Ejendom, der hidtil havde været forholdsvis sjælden, nu var kommet til at spille en betydelig Rolle, saa at de gamle Regler, hvorefter det havde Formodningen imod sig, at der havde fundet et Jordsalg Sted, ikke mere var tidssvarende.
25. 4. *Vang*] Bymarken var delt i Vange, sædvanligvis tre (Tre-vangsbrug), som dyrkedes skiftevis med Rug, Byg (og Havre) eller hvilede. Hvor der kun fandtes een Vang, forelaa det saakaldte Alsædsbrug. Vangen var atter delt i Aase eller Fald og disse igen i Agre, hvoraf hver Gaard ejede flere eller færre efter Gaardens Størrelse.

10. *Leding* .. *Stud*] de tre Byrder, der hvilede paa Jorden. Leding var endnu paa Skaanske Lovs Tid personlig Krigstjeneste paa Ledingskibet i Forbindelse med Ydelser til Udrustning af Skibet og til Styrismanden. Inne var Arbejdsydelse til det offentlige. Stud (on. stoð, Understøttelse), den egentlige Skat, var en Afgift i Korn (spec. Havre). Byrderne beregnedes paa Grundlag af Toftens Størrelse, og man kunde derfor rejse Spørgsmaalet, om det var lovligt at bortsælge af Markjorden. Som det fremgaar af dette og det flg. Kap., var der delte Meninger herom, idet nogle hævdede, at man skulde have Ret til at sværge den solgte Markjord tilbage til Toften eller omvendt Toften til Markjorden, hvis en Mand havde købt hele Markjorden, mens andre vilde hævde, at den, der havde haft tre Afgrøder af Jorden, dermed havde faaet Ret til at forsvare den. ASun tilføjer (Kap. 35), at den sidste Anskuelse har den almindelige Mening skaffet Stadfæstelse som den mest tiltalende.

13. *sværge* .. *Hustoften*] sværge, at Markjorden hører til Hustoften, og derved faa den tilbage.

15. *have Bevisretten*] have Ret til at bevise med Ed, at det er hans Jord.

20. *skal* .. *anvendes*] Meningens maa være: skulde paa den anden Side Rebning kunne ophæve Besiddelse.

27—28. *høstet* .. *ubestridt*] det udvikles nærmere af ASun

25. (Kap. 37), som i Kap. 36 giver en egentlig Definition af Hævd (Lavhævd).
26. 7. *Rebning* .. *Grund*] saaledes som det hævdes af Tilhængerne af det modsatte Standpunkt.
15. *Øres Jord*] Jord til en Øres Værdi.
- 16—17. *hvad* .. *ikke*] det bortsolgte rebes sammen med det Bol eller den Boldel, det hører til.
- 22—23. *Lover* .. *Jord*] »*Fæstær man andrum iorb at køpæ*»; »*fæstær*« betyder lover under et vist Ceremoniel f. Eks. Haandslag (jfr. ASun).
- 24—25. *Hvis* .. *lover*] »*mælær han*»; blot giver et mundtligt Løfte, jfr. ASun: si nudam et simplicem promissionem fecerit.
28. *Dette* .. *Lov*] i Kap. 78—80 fremsættes forskellige Anskuelser om, hvem der har Bevisretten, hvis en Mand køber Jord, og Sælgeren kræver den tilbage. Nogle mener, at han først faar Bevisretten, naar han har faaet Lovhævd paa Jorden ved at have høstet tre Afgrøder, mens andre mener, at han faar Bevisretten, saa snart Skødningen har fundet Sted (Kap. 79), og atter andre, at han faar den, naar der er skødet og Køberen er kommet i ret Besiddelse af Jorden (Kap. 80). Iflg. ASun er den sidste Opfattelse, som indtager et Mellemstandpunkt, den almindeligt antagne. Det kræves, at Skødningen skal være bekræftet af 2 Mænd.
27. 12—13. *fordi* .. *Stikken*] hermed stemmer ASun. Iflg. Varianterne til SkL skal dog Sælgeren sværge sammen med Besidderen, hvis de, der skal sværge, vil svigte denne (formentlig i Tilfælde af, at de ikke stolede paa, at Adkomsten var i Orden).
- 18—19. *Jord* .. *sværges*] Sælgeren maa med sin Jord staa inde for Salget, hvis han ikke aflægger Mened paa, at han har solgt. Refererer sig vistnok oprindelig til Mageskifte af Jord og stemmer ikke med den foregaaende Regel, hvorefter Sælgeren alene var pligtig til at tilbagebetale Købesummen (+ 3 Marks Bøde). Noget andet er, at det i Middelalderen var almindeligt, at Sælgeren *samtidig* med Overdragelsen paatog sig en udtrykkelig Forpligtelse til at erstatte Køberen den solgte Jord med anden lige saa god og velbeliggende Jord.

29. *hjemle*] alm. Betydning: er forsvare Ejendomsretten for en anden (over for Trediemand).
29. 1. *faaet . . den*] at have høstet tre Afgrøder paa den; (jfr. Kap. 78).
2. *Ranshævd*] en ved Anvendelse af Magt erhvervet Besiddelse.
7. *han*] ∴ Sælgeren.
30. 7—8. *Panteskødning*] ∴ at Pantet blev Panthaverens Ejendom, hvis Pantefordringen ikke blev betalt, i Modsætning til Skødning »til evigt Eje« hvor Erhververen straks erhvervede Ejendomsretten.
- 12—15. *Vil . . sagt*] mgl. hos ASun.
- Kap. 85—90 (første Stykke)* gengiver Knud VI.s Manddrabsforordning (Tillæg A I). Andre Bestemmelser vedr. Manddrab findes spredt i det flg.: *Kap. 90 Slutn., 92, 97, 113, 118—21.* ASun omgrupperer og samler Manddrabsbestemmelserne i Kap. 45 ff. Lovbestemmelserne er af forskellig Alder, se Poul Johs. Jørgensen, Manddrabsforbrydelsen i den skaanske Ret fra Valdemarstiden (1922), S. 15 ff.
18. *Ættebod*] den Del af Mandeboden, som Drabsmandens Frænder maatte erlægge til den dræbtes Slægt. Bestemmelserne om Ættebod er fremgaaet af Bestræbelserne for at hindre Blodhævn.
19. *Rate*] »*Sal*«; egl. Overgivelse, Betaling (af sæliæ), Mandeboden var delt i tre lige store Rater, hvoraf Drabsmanden betalte den ene og hans fædrene og mødrene Frænder henholdsvis den anden og tredie. Iflg. ASun 47 deltes hver af de tre Trediedele atter i tre Dele, den ene til den dræbtes Arving, den anden til hans fædrene Frænder og den tredie til hans mødrene Frænder.
25. *Sikkerhedsed*] »*tryghd*«; Ed paa, at Frænderne kan være sikre mod Hævn. Det nye i Forordningen er, at der skal gives Sikkerhedsed til de fædrene Frænder, naar disse har betalt. Iflg. ASun skulde den gives af fire af den dræbtes Frænder. Naar hele Mandeboden var betalt, afgaves den fulde Sikkerhedsed af tolv Mænd (ASun 46). Bestemmelsen om Sikkerhedseden mangler i selve Forordningen (Tillæg A I), men dette beror formentlig paa en Fejl i den bevarede Tekst.

30. *nødt* .. *Gang*] hvis Mandeboden ikke blev betalt, var Frænderne udsat for Blodhævn.
31. 2. *Nam*] den Handling at tage med Magt, hvad man har faaet tildømt, eller paa anden Maade har Krav paa. Til Nam hører Verbet næmæ ɔ: tage Nam. Der var fastsat bestemte Regler for den Maade, hvorpaa Namtagningen skulde foregaa. Iflg. JL II 58 skulde det foregaa hemmeligt og uden for Gaardsleddet. — Mens Drabsmanden tidligere havde haft Ret til at tage Nam hos uvillige Slægtninge, forbydes dette nu. Det begrundes i Forordningen (Till. A I; jfr. ASun 45) med, at Manddraberen ofte benyttede sin Ret til at tage Nam til at berige sig, hvad der iflg. Forordningens Indledning forøgede Hyppigheden af Drabene.
- 3—4. *Frænderne* .. *Ret*] hvis Frænderne ikke kan faa den uvillige Slægtning til at betale, skal de have Kongens Hjælp dertil (jfr. Forordningen: han skal tvinges dertil af Frænderne med vor Hjælp). Kongens Ret betyder utvivlsomt her som ellers i SkL en Bøde paa 3 Mark til Kongen (Jørgensen anf. St. S. 80 ff.). Foruden om en Bøde har der formodentlig kunnet blive Tale om direkte Hjælp fra Ombudsmanden ved Indkrævningen (jfr. ASun.: per exactorem uel ius regium).
10. *hænge* .. *Tyv*] iflg. Kap. 151 straffedes Tyveri kun med Hængning, hvis de stjaalne Ting havde en Værdi af en halv Mark eller mere. Kap. 85 synes imidlertid at gaa ud fra, at enhver Tyv, der blev grebet med Kosterne, kan hænges, hvilket sandsynligvis er Udtryk for en ældre Ordning.
- 13—15. *I* .. *ham*] er øjensynlig vendt imod en tidligere Ordning, hvorefter Slægtens Bidragspligt m. H. t. Bøder ikke var begrænset til Mandeboden.
18. *hvad* .. *ikke*] det maa antages at være noget nyt, at Slægtninge skal bøde for Følgeskab, foruden at de deltager i Mandeboden sammen med Drabsmanden (Jørgensen anf. St. S. 61 f., 84).
- 20 og 25. *tre* .. *Kongen*] Bøden paa 3 Mark til Kongen for Meddelagtighed i Drab er utvivlsomt indført ved denne Forordning. (Jørgensen anf. St. S. 84).
23. *Jernbyrd*] det tidligere Befrielsesbevis for Saar var Tylv-

tered, Jernbyrd betegner derfor en alvorlig Skærpelse. (Jørgensen anf. St.).

24. *Tre Tylvter*] da Bøden for Færd og Følge var 9 Mark, maatte det hertil svarende Bevis være tre Tylvter, jfr. Kap. 111 og ASun 48.

29—2 (S. 32). *i . . der*] I de sjællandske Love omfatter Husfreden kun Huset selv og tilhørende Bygninger, hvad der maa være det oprindelige. Forordningen 28/12 1200 udvider — utvivlsomt under gejstlig Paavirkning — Husfreden til ogsaa at hjemle Fred under Arbejde paa Marken og der, hvor man midlertidig har taget Ophold under aaben Himmel (jfr. Jørgensen anf. St. S. 85).

29—30. *paa . . er*] »ofna akrum sinum, som han ær«; Forordningen har: mens han pløjer; »ær« er maaske Fejl for æriær, pløjer.

32. 1. *eller . . Sadel*] mgl. i den latinske Tekst, hvor det formodentlig er oversprunget af Skriveren.

5. *Hærværk*] »hærwarki«; Voldshandling udført af en væbnet Skare, »hær« (jfr. Hærværksforbrydelsen S. 31 ff.). Reglerne om Deltagernes Antal og Bevæbning var meget forskellige i de forskellige Love. SkL kræver 5 Ledsagere og 5 Vaaben (jfr. Kap. 88 og ASun 60). Desuden forudsatte Hærværksforbrydelsen, at der forelaa en Krænkelser af Husfreden. I det foreliggende Tilfælde behøvede de almindelige Betingelser for Hærværket dog ikke at være til Stede (jfr. ASun 59).

5. *af . . eget*] Frænderne skal altsaa ikke deltage i Udredelsen af 40 Marks Boden, hvad der maaske var noget nyt (Jørgensen anf. St. S. 66 og 84).

7—8. *tre . . Kongen*] jfr. ovf. ad. S. 31 L. 20.

10. *fem . . Folkevaaben* jfr. ovf. ad L. 5. Iflg. ASun krævedes der 5 Folkevaaben, altsaa et til hver af Ledsagerne. Folkevaaben er de Vaaben, hvormed den ledingspligtige Bonde skulde møde i Leding (jfr. JL. III 4.).

12—13. *saaledes . . derom*] iflg. ASun skal han, hvis der ikke er Vidner, rense sig med 3 Tylvters Ed.

32. 15. *fyrretyve* . . *Sagsøgeren*] Till. A I Kap. 6 fastsætter tillige Tremarksbøder for Medhjælperne. Da denne Bestemmelse heller ikke findes hos ASun, maa Forklaringen være den, at han kun har kendt den kgl. Forordning i den Skikkelse, hvori den var optaget i SkL.

18. *Saar*] Naar Saar er medtaget i Manddrabsforordningen, skyldes det formodentlig, at Drab i mange Tilfælde vilde være tilsigtet, naar der tilføjedes Saar. (Jørgensen anf. St. S. 83).

19. *Jernbyrd*] betegner en Skærpelse over for det ældre Tylvtered (jfr. Kap. 96).

20. *Kødsaar*] »*wathwa sar*«; *wathwi* (vestn. *voðvi*) Muskel; AI o. fl. har *waþa sar* ∴ *Vaadesaar*.

21. *Hulsaar*] Saar, der naar ind i Hulhederne i Legemet og berører de indre Dele.

21—22. *den* . . *Kropshule*] *Brysthulen* og *Bughulen*.

25—26. *tre* . . *Kongen*] at der skulde bødes til Kongen for Saar, er noget nyt; jfr. ovf. ad S. 31 L. 20.

28—30. *Dræber* . . *Jord*] Stykket afslutter de Lovbestemmelser, der er hentet fra Forordn. 28/12 1200, og de fleste Hss. har herefter nyt Kap. Mens Straffen for at dræbe en Mand, efter at der er bødet for Drab eller for andet, tidligere snarest har været 40 Marks Bøde, skærpes den nu til Fredløshed (Jørgensen anf. St. S. 86).

30—4 (S. 33). *I* . . *vil*] Stykket behandler et andet Tilfælde af Orbodemaal d. v. s. Forbrydelse, der ikke kan sones med Bøder, men som medfører Fredløshed. Som det fremgaar af ASun Kap. 61, udgør Stykket sammen med Kap. 91 en Forordning udstedt af Valdemar Sejr, hvori formodentlig ligger, at Landstinget ikke har medvirket ved Fastlæggelsen af disse Regler. Den vidtgaaende Regel har næppe heller kunnet trænge igennem. Tilfældet er ikke medtaget i Till. B I, og iflg. Rigsloven af 1284 Kap. 3 gjaldt Kongefreden kun inden for det paagældende Herred. (Jørgensen anf. St. S. 86 f.). ASun nævner i Kap. 61 en Række andre Tilfælde, der er Orbodemaal, og flere kom til i Tillæg B I, hvoraf fremgaar, at Kredsen af Orbodemaal stadig udvidedes.

33. 4. og . . vil] Bestemmelsen skal maaske modvirke, at Ombudsmanden i for stor Udstrækning lader Drabsmanden løse sin Fred (Jørgensen anf. St. S. 103).

17—18. lige . . Værdi] »e til ørtok man uarpar«; egl.: lige til (den, der skal udrede), bliver Ørtugmand. Ørtug = $\frac{1}{24}$ Mark, idet Marken deltes i 8 Øre og en Øre atter i 3 Ørtug. Iflg. JyL II 26 strakte Bødepligten sig til 4. Mand 3: Næstsøskendebarn.

11—20. Sker . . Maade] Bidragspligten har maaske været fordelt saaledes, at der til anden Rate (5 Mark) udrededes $2\frac{1}{2}$ Mark af Brødrene tilsammen, $1\frac{1}{4}$ Mark af Brodersønnerne tilsammen, $\frac{5}{8}$ Mark af Søskendebørnene paa fædrene Side tilsammen o.s.fr. Hvis Bidragspligten strakte sig til 4de Mand (se om Slægtskabsberegningen ndf. S. 90f) vil dette medføre, at dennes Bidrag blev $\frac{15}{16}$ Ørtug 3: ca. $9\frac{1}{2}$ Penning og at det samlede Bidrag blev ialt 5 Mark ÷ ca. $9\frac{1}{2}$ Penning, en Difference, man i Praksis kunde bortse fra (Manddrabsforbrydelsen S. 47 f.).

20—28. Er . . dræbt] Jørgensen mener (l. c. S. 50 f.), at disse Bestemmelser forudsætter en yngre Ordning, der ikke fordelte de enkelte Bidrag til Mandeboden paa Grupper af lige nær beslægtede Frænder. Efter den ældre Ordning skulde Brødrene nemlig kun komme til at bøde een Gang. Imidlertid synes der ikke at være en saadan Modsætning mellem de to Grupper af Bestemmelser, at det er nødvendigt at antage Eksistensen af en ældre og en yngre Ordning. Iflg. de Regler, som Jørgensen betegner som de ældre, maatte Brødrene principielt komme til at deltage *saavel* i Udredelsen af 2. Rate (sammen med fædrene Frænder) *som* af 3. Rate (sammen med mødrene Frænder), hvilket stemmer vel overens med de formodede yngre Bestemmelser i Slutningen af Kap. 92 om, at dette alene gælder Helbrødre, medens Halvbrødre deltager *enten* i Udredelsen af 2. *eller* af 3. Rate. Derimod kan det snarere antages, at der ved Till. B II Till. 3 er indført en saadan Nyordning, hvorved de enkelte Grupper af lige nær beslægtede Arvinger opdeltet, samtidig med at der skete en væsentlig Nedsættelse af Bidraget for de Personer, som stod alene i den paag. Slægtskabsgrad. Medens saaledes Drabsmandens eneste Helbroder efter den ældre Ordning

33. maatte antages at være pligtig at yde et Bidrag paa 5 Mrk. selv, kunde han nu kun komme af med 1 Mark i det hele.
34. 19. *derefter . . Fingre*] jfr. ASun; videre end hertil gaar Halveringen ikke, for at der ikke for noget Afhug skal indtræde Pligt til at erlægge mindre Bod end tre Mark Penge eller een Mark Sølv.

20—21. *det . . mest*] det, som kræver den største Bøde. Der skulde kun bødes for en af Delene.

25. *efter . . Mænd*] iflg. ASun. skulde de gode Mænds Skøn afgives Aar og Dag efter Saarets Tilføjelse.

Kap. 96 indeholder ældre Ret, som er ændret ved Till. A 18, jfr. Kap. 89.

28. *Hulsaar*] se ovf. ad S. 32 L. 21.

28—29. *seks . . Sølv*] Værdiforholdet 3:1 mellem Mark Sølv og Mark Penge fremtræder oftere i SkL; jfr. ogsaa ASun 65.

29. *to . . Ed*] i Forordn. 28/12 1200 erstattes Tylvtered i dette og de fig. Tilfælde af Jernbyrd, saafremt der er Vidner paa det, og der indføres Bøder til Kongen (se ovf. Kap. 89).

29. *Kødsaar*] se ovf. ad S. 32 L. 20; ogsaa her har AI og flere »wapa sar«, Vaadesaar.

35. 1. *Stanghug*] Stang indbefatter, siger ASun., Kæp og Stok, Spydskaft, Øksehammer, Kølle og Sværd i Skede.

1. *seks Mark*] den høje Bøde motiveres af ASun. med den store Vanære, der følger med at blive slaadet.

Kap. 97. Kapitlet bryder Sammenhængen i Fremstillingen af Saar og maa derfor antages at være en Interpolation.

13—14. *eller . . bort*] Iflg. ASun. var denne Regel i Overensstemmelse med den gamle Lov. Jørgensen antager (anf. St. S. 55 f.), at denne har gaaet ud paa, at en hel Sal, den fædrene eller mødrene, af Ætteboden, bortfaldt, eftersom den dræbte var i Slægt med Drabsmanden paa fædrene eller mødrene Side. Hævnen havde ingen Plads mellem Frænder, og det var derfor naturligt, at der ikke betaltes Bod.

Kap. 99. ASun. tilføjer en Lovbestemmelse om, at hvis et Stykke Træ slipper ud af en Mands Haand og dræber en Mand, skal den, der holdt det, bøde fuld Mandebod.

36. 9. *Rævegrav*] jfr. Kap. 203. Lergrav 3: Grav, hvoraf der er optaget Ler.

10—11. *men . . Bøde*] som nedenfor nævnt ved Kap. 104 er der i visse nyere Bestemmelser i SkL en Tendens til at begrænse Ansvar, hvor der ikke forelaa Skyld hos Skadevolderen, og i flere Tilfælde kan det ses, at disse Regler er indført paa Kongens Initiativ. Ogsaa i Kap. 101 ses Modsætningen mellem det ældre og det nyere Standpunkt. Naar Kapitlet ikke er medtaget af ASun., skyldes det formentlig, at det i det hele stemmer med Kap. 203, som refereres af ham i Kap. 118.

13. *haandløs Vaade*] Vaadesgerning, som ikke er foraarsaget af Menneskehaand, jfr. S. 38 L. 5. I den foreliggende Bestemmelse tænkes formentlig kun paa Manddrab, forvoldt ved Vaade, jfr. ASun 56.

14—15. *Horn . . Tand*] allittererende Udtryk: Skade voldt af Kreaturer, Heste eller Hunde; jfr. Kap. 105.

15—17. *for . . Skade*] jfr. Kap. 108. Man kan formentlig slutte heraf, at der ved Manddrab ellers bødedes til Kongen; jfr. JL II 13 og EL III 46.

28. *Tokkebøder*] »*pokka bötær*»; Bøder for Tilføjelse af Fornærmelse; *pokki* (vn. *pokki*) egl. Tykke, Mening.

37. *Kap. 104* Bødebestemmelserne i dette Kapitel er i Modstrid med Bestemmelserne i foreg. Kap. og mildere end disse. Som ASun udtrykkelig siger, skyldes Bødesatserne i Kap. 104 en Forordning af Valdemar Sejr, hvori muligvis ligger, at Landstinget ikke har været medvirkende ved deres Tilblivelse. Den foretagne Lempelse af Ansvar er sikkert Udslag af Bestræbelser fra Kongemagtens Side for at lade Ansvar være afhængigt af, at der forelaa Skyld hos Skadevolderen; men en Reform af denne Art kunde ikke paaregnes Tilslutning fra Landstingets Side. De nye Regler er i SkL blevet tilføjet ved Siden af de gamle, uden at Forfatteren har turdet tage Standpunkt for eller imod dem.

Kap. 105. ASun. tilføjer, at selv om en Hest til 20 Marks Værd dræbes eller gøres ubrugelig af en Hund eller af et andet Dyr, skal der ikke bødes mere end tre Mark, og den, der skal bøde,

37. skal føre Bevis for Skadens Størrelse med sine Mededsmænd.
 21—25. *Sine* .. *Tylvtered*] mgl. hos ASun.
 30. *laaner* .. *ud*] det forudsættes, at han udlaaner dem, for at der skal gøres Skade med dem; jfr. ASun.
38. 2—3. *For* .. *Saaret*] jfr. Kap. 102.
 4. *Køngens Ombudsmand*] ASun.: Kongens eller Biskoppens Ombudsmand.
 5. *Vilje* .. *Vaade*] Viljesværk svarer nærmest til Forsæt i moderne Ret, medens Vaade ikke alene omfatter Uagtsomhed, men ogsaa Hændelse. Inden for Vaade sondredes mellem Haandgerning (jfr. Kap. 235) og haandløs Vaade (jfr. Kap. 102).
 9. *Nævninger* .. *Lodkastning*] »lotatha wæhtæ« (F¹ m. fl.); »lotatha« af lota, bestemme ved Lodkastning; »wæhtæ« vel snarest Plur. af et Ord, der betyder Vidne: en der aflægger Ed ved Tylvtered el. Nævn (jfr. Schlyter, Glossar S. 736). Stedet er forvansket i A¹ »lotæ uætte«, der er søgt forklaret af A. Kock i Festskrift til Finnur Jonsson S. 438 f. Da Kap. 108 forudsætter, at Kongen i Almindelighed har Ret til Bøder for Saar, maa det være en forholdsvis ny Bestemmelse. Naar Loven i Tilfælde af Vaadesaar ikke giver Kongen Ret til Bøder, er dette sandsynligvis begrundet i, at det er Kongens Opgave at straffe den forbryderske Vilje, men ikke at skride ind over for Handlinger, der ikke er baaret af en saadan. At der skulde bødes til den forurettede uden Hensyn til Gerningsmandens subjektive Forhold, skyldes Hensynet til den forurettede, jfr. den udførlige Argumentation hos ASun.
 10—11. *Dette* .. *Kongen* (eller »*Dette* .. *Nævn afværger Bøder til Kongen*«)] »þæt ær þæt enæ mal ær næfnd kumbær fore kunungs ræt«; ASun. gengiver Stedet saaledes: dette er det eneste Tilfælde, hvor der i Anledning af Kongens Ret (til Bøder) kræves Ed af een udnævnt Mand, nemlig den saarede selv.
 13. *Ved* .. *Rate*] »At þriþiæ sal«; naar den fulde Mandebod er erlagt.
 13—14. *aflægge* .. *Grav*] »uitæ i graf mæþ þæn dræpna«; bevise, at den dræbte og begravede har tilføjet Drabsmanden Saar eller Slag under den Kamp, hvori han selv blev dræbt.

38. 15—16. *om . . Stanghug*] ASun. har henholdsvis een Mark Sølv og to Mark Sølv; han tilføjer, at hvis det er Saar eller Slag, der er tilføjet paa et tidligere Tidspunkt, skal Arvingen, hvis han ikke vil indrømme, værge sig med Mededsmænd efter Klagens Størrelse enten inden Udredelsen af den sidste Trediedel, eller efter at hele Bøden er udredet.

17. *Ligplyndring*] »*ualruf*«; JL III 24 indeholder en nærmere Beskrivelse af, hvad der forstaas ved Valrov. Det maa forudsættes, at det er Drabsmanden, som foretager Ligplyndringen.

22. *Raadssag*] Sag mod en Mand for ved Raad at have tilskyndte til en Forbrydelse.

23. *Hvis . . død*] »*at manne flotum*«; iflg. Axel Kock er *flotum* Dat. Sing. til Part. *flother*, flyttet, afgaaet ved Døden (Festskrift til Finnur Jonsson S. 437).

24. *ni Mark*] der omtales ikke Bøde til Kongen, hvorfor Kap. maa antages at være ældre end Forordn. 28/12 1200; jfr. Jørgensen anf. St. S. 64).

30. *fornem Mand*] »*heþuarþe man*«; Stormand; se den nærmere Forklaring hos ASun. i Kap. 63.

39. 6. *Lighedsed*] »*iafnahæ eþ*«; iflg. ASun. skulde Lighedseden gaa forud for Sikkerhedseden (Kap. 46). Af Kap. 85 ses, at der blev aflagt Sikkerhedsed til fædrene Frænder alene, naar deres Rate var udredet. Denne Ordning var sikkert indført ved Forordningen af 28/12 1200 (Till. A I), men den hertil sigtende Bestemmelse er ikke overleveret i de bevarede Haandskrifter af Forordningen (se Jørgensen anf. St. S. 82). Af ASun 46 ses, at der foruden denne partielle Sikkerhedsed ogsaa blev Tale om Aflæggelse af en partiel Lighedsed.

6. *med 12 Mænd*] ASun. taler kun om Ed af 12 Mænd, men underforstaar sikkert, at Drabsmanden ogsaa aflægger Eden.

8. *Bog*] se ad S. 77 L. 1.

10—11. *vilde . . dem*] det fremgaar heraf, at den dræbtes Frænder ikke var nødt til at tage mod Bøder for den dræbte endside til at tage mod et bestemt Beløb (Jørgensen anf. St. S. 41 f.).

Kap. 114. Anvendelsen af Lighedsed viser ikke alene, at det

39. var almindeligt, at der blev øvet Hævn i Tilfælde af Saar eller Slag, men ogsaa at det betragtedes som nedværdigende at lade sig nøje med Bøder ved saadanne Krænkelser.

19—20. *skal* .. *Lighedsed*] som det fremgaar af ASun., skal der heller ikke gives Sikkerhedsed. Bestemmelsen forudsætter, at det ikke har været ualmindeligt, at der blev taget Hævn for Drab af Træl eller Husdyr.

25. *ligesom* .. *Hulsaar*] se Kap. 96.

40. 2—3. *skal* .. *faar*] Maksimumsgrænsen var dog 5 Mark, og der skulde ikke bødes for mere end fem Saar (ovf. Kap. 96).

7. *en* .. *Penge*] ASun. har 30 Penninge, se Retshistorisk Indledning. S. VII f.

10—11. *Naar* .. *Landstinget*] der bestod dog ikke en egentlig Pligt for Drabsmanden til at melde sig uopfordret. Som det fremgaar af Kap. 121, var det tilstrækkeligt, at han mødte paa Landstinget, naar Arvingen lyste efter Drabsmanden.

11—12. *og bede* .. *Tinget*] Bestemmelsen kunde synes at forudsætte, at Drabsmanden blev fredløs allerede ved at begaa Drabet, saaledes at der ikke krævedes nogen egentlig Dom herfor. En saadan Ordning er dog næppe sandsynlig. Bestemmelsens Formaal er maaske i første Linie at forebygge, at Freden paa Tinge blev krænket ved Hævndrab (sml. Jørgensen anf. St. S. 34 f.).

12—13. *han* .. *Gerninger*] de nærmere Omstændigheder ved Udredelsen gengives af ASun 48.

13. *bofast*] Udgaven har *bol fastær*, der har samme Betydning: som har eget Bo.

17. *Følge* .. *Raad*] de 3 Former for Meddelagtighed; Reglen om, at Meddelagtighed medfører et særligt Bødeansvar, anses af P. J. Jørgensen for at være relativt ung (anf. St. S. 58 f.).

23. *som* .. *foreskriver*] se Kap. 123. ASun. tilføjer en Lovregel om, hvorledes Forholdet er, hvis Drabet er foregaaet i Nærvarelse af Husbonden eller Sønnen i Huset.

27. *to Tylvter*] der savnes her en Regel om, at 9 Mark kræver tre Tylvter, idet ASun. siger, at hvert Krav paa tre Mark skal benægtes med en Tylvt, indtil Tylvtereden er tredoblet; jfr.

40. DgL Text III Var. Reglen er formentlig faldet ud ved en Afskrivningsfejl.

27—29. *Derefter . . tilbage*] ASun. tilføjer, at der er nogle, der vil, at der for hver Trediedel af Mandeboden skal føres Bevis af to Vidner og tre Tylvters Ed (altsaa ialt 6 Vidner og 9 Tylvters Ed).

29—30. *Saaledes . . Gæld*] d. v. s. Edsbeviset er højst tre Tylvter; jfr. Note til L. 27 og ASun.: Men i alle andre Tilfælde er tredobbelt Tylvtered nok; jfr. ogsaa Till. B III. *ð* tilføjer: *Æn tho sigher koningh Waldemar at foræ all hogh giæld schal sæliæ thriggæ tylter eed.*

41. 2. *dølger . . sig*] et lønligt Drab var Mord, som straffedes med Fredløshed. Det var dog en Forudsætning, at Gerningsmanden var stævnet til tre Ting efter hinanden i Overensstemmelse med Reglerne i Kap. 121.

5—6. *da . . efter*] da skal han lyses i Band af Kirken.

11. *Tingsvidne*] se ovf. ved S. 8 L. 5.

13—17. *saa at . . Banemand*] er sandsynligvis en i Teksten interpoleret Marginalnote, der resumerer de foregaaende Regler.

18. *Skudsjern*] *ɔ*: Kastejern. Fremgangsmaaden ved Jernbyrd med Skudsjern beskrives i Kap. 155.

19. *skal . . skyldig*] »*wete hanum ey asswaru ep*»; Ordlyden af en saadan Ed se Kap. 149.

25—26. *Bliver . . Sag*] *ɔ*: han erklæres fredløs. (Manddrabsforbrydelsen S. 41).

29 f. Ialt kan saaledes 10 Mænd sagsøges for Mordet. Det forekommer ejendommeligt, at den tiende skal præstere et vanskeligere Befrielsesbevis end de ni foregaaende (gaa paa glødende Plovjern i Stedet for at bære Skudsjern), idet man maatte antage, at jo flere der i Forvejen havde været indstævnet, desto ringere Sandsynlighed var der for, at de efterfølgende var Skyld i Mordet. Det strenge Befrielsesbevis kan maaske forklares ved, at Sigtelsen mod den tiende Mand skal støttes af 12 Mænds Ed, og at det paa Grund af den økonomiske Risiko, deres Ed medførte for dem, vilde være vanskeligt at faa dem til at aflægge Eden, medmindre der var stor Sandsynlighed for, at Sigtelsen var rigtig. Herefter var det rimeligt at skærpe Kravene til Befrielsesbeviset.

41. 31. *han . . Plovjern]* »*ma han þæn tindæ til scra cummæ; C²⁻³*
tilf.: Thæt ær at ga at skra. at man skwldæ ga offnæ tolff plogh-
jern allæ brænnandæ mæt sinæ baræ fôtær.
42. 9—12. *Bliver . . derpaa]* iflg. ASun. skulde der efter den gamle
Ret betales 3 Mark for en Træl, efter den nye Ret skal man
føje saa meget til, at man trygt med Tylvtered kan godtgøre, at
Trællen ikke var mere værd.
14. *halvanden Mark]* 3: det halve af Drabsbøden jfr. for frie
Mænds Vedkommende Kap. 95.
20—21. *Tokkebod]* se Side 36 Linie 28.
24—26. *Bliver . . bliver]* jfr. ASun. (Kap. 69) om større Tokke-
bod, hvis en Træl bliver slaet i Herrens Paasyn.
43. *Kap. 124.* jfr. ASun 71 om Skade forvoldt af Træl paa en
anden Træl eller paa et Dyr af tam Natur.
4—5. *aldrig]* ifølge Gædeken (S. 68) er denne Udtalelse vendt
imod en ældre Opfattelse, hvorefter Herren hæftede for Trællens
Gerninger som for sine egne (jfr. Kommentaren til JL I 32).
12. *Kongen]* iflg. ASun 50 Kong Valdemar (II).
16—19. *Giver . . ham]* ang. de nærmere Regler om Frigivelsen
se ASun 73.
44. 1. *Bæltebod]* »*lindæ botæ;* ang. Oprindelsen til Udtrykket se
ASun 52.
15. *avler . . Kvinde]* iflg. ASun 74 fulgte Barnet altid Mo-
derens Kaar.
26—27. *Stjæler . . Ombudsmand]* jfr. Kap. 151.
27. *Kongens Gaard]* nemlig i det paagældende Herred.
45. 6—7. *stjal . . Magt]* mistede sin Frihed paa Grund af Tyveri.
11—14. *skal . . Maade]* om den ældre Retstilstand se ASun
77.
24—26. *inden . . Mark]* bemærk Modsætningen mellem Landet
(Skaane) og Kongens Rige 3: Danmark.
46. 2. *Ransagning]* om Ransagning se nærmere Kap. 140. — ASun.
tilføjer yderligere 2 Kapp. om Trælle, som ikke findes i SkL.
Hvis nogen overfor Trællens Herre paastaar, at den flygtede
Træl har Ret til Frihed (Kap. 80), og hvis en Mand, der er i
Frihed, kræves til Trældom. (Kap. 81).

46. *Kap. 135.* Kapitlet afslutter Kapitlerne om Trælleretten; ASun. tilføjer et Kap. (84), som ikke findes i SkL om Hjemkomstret (jus postliminii), hvorefter den, der vender hjem fra Fangenskab fra Fjenden, har Ret til at faa alt sit Gods tilbage uanset den Hævd, andre har kunnet faa paa det.
- 12—13. *som . . dømmer*] se nedenf. Kap. 151.
- 14—16. *og senere . . foreskriver*] der er saaledes efter SkL ikke Tale om, at Hæleren uden videre behandles som Tyv, modsat JL II 96.
- 16—17. *som . . foreskriver*] se de flg. Kapp.
- 20—21. *skal . . By*] »*takføræ at hanum til førstæ by*»; Teksten er muligvis noget forvansket. Iflg. ASun. skal han kræve Borgen paa den Maade, at han skal kræve sig anvist en Mand, der paa fyldestgørende Maade vil gaa i Borgen for, at han giver Møde og retter for sig enten paa Herredstinget eller i sit Hjem.
28. *Jern og Lænker*] »*iarn ok fiatur*»; fiatur, jfr. vn. fjoturr, Lænke, især Fodlænke.
47. 3—4. *være . . paa*] man maatte ellers kun binde den Mand, man greb med sine Ejendele (jfr. Kap. 138).
3. *med . . Ret*] han skal ikke bøde til Kongen for det.
- 10—11. *Borgen . . Tinget*] han skal skaffe Borgen for, at han giver Møde enten hjemme i sit Hus eller paa Tinget; jfr. ASun.
- 13—14. *ubunden . . Lænker*] med Fodlænker og ikke bagbunden.
14. *Kan . . Herredstinget*] kan den sagsøgte ikke paa Herredstinget føre Bevis for sin Ejendomsret til Godset.
- 23—24. *gøre . . dømmer*] Reglen synes at forudsætte, at det er den bestjaalne selv, som eksekverer Hængningsstraffen (jfr. ogsaa Kap. 151).
24. *Landet*] ∅: Landstinget.
48. 7. *sine Vidner*] AB o. fl. har (urigtigt) Tingsvidne.
- 12—13. *derefter . . for*] det er Sagsøgeren, der fører Bevis for, hvormeget det stjaalne beløber sig til; jfr. ASun 86.
20. *uden . . skiftes*] jfr. ASun 87, der giver Reglens Begrundelse. Det fremgaar heraf, at Gerningsmandens Hovedlod først beregnes, efter at den bestjaalne har faaet, hvad der tilkommer ham. I Forhold til den private Sagsøger hæfter altsaa

48. *hele Boet*, i Forhold til Kongen kun en Hovedlod af Boet ÷ det, som den bestjaalne har faaet.
23. *under . . Laas]* i aflaaset Kiste eller Skrin i et laaset Hus.
24. *med . . Hovedlod]* jfr. JL. Iflg. de sjællandske Love var hun kun skyldig at bøde tre Mark.
26. *stjæle]* ASun. omtaler i Kap. 87, hvorledes der efter nogles Mening kan føres Bevis for god Tro af dem, hos hvem Kosterne findes.
29. *kræve Borgen]* »*takføræ*«; kræve, at en Mand skal staa inde for, at han vil komme til Tinget.
49. 3. *en Femt]* en Frist paa fem Dage; se dog ASun 88 om kortere og længere Frister i visse Tilfælde.
4. *Brofjæl]* »*brofial*«; Planke, der danner Overgang fra Vejen til Huset.
14. *Sværd . . Sværdrem]* ASun.: Sværd i Skede, som der endnu ikke er fastgjort Bælte ved.
20. *Garant]* »*uin*«; egl. Ven, en Mand, der skulde være tilstede ved Køb af Løsøre, og som kunde garantere for, at Tingen var lovlig købt.
23. *saaledes . . sagt]* nemlig i Slutn. af Kap. 142.
- 28—29. *kommer . . Anvendelse]* »*æræ bortæ bast ok band ok kunungs ræt*«; ɔ: da kan han ikke bindes som Tyv, og Kongen har ikke Ret til Bøde.
30. *Bonden . . sit]* hvor Beviset lykkes for sagsøgte, har Sagsøgeren kun Krav paa at faa sit Gods tilbage.
50. 2. *desuden . . dobbelte]* ASun. tilføjer: og fængsle Besidderen som Tyv.
13. *Bonde . . stjaalne]* »*sinæ uirþning*«; egl. det, Bonden (ɔ: Sagsøgeren) vurderer det stjaalne til.
14. *Kongen . . Ret]* ɔ: 3 Mark i Bøder til Kongen (jfr. ASun 90).
14. *Madban]* jfr. ASun.
- 15—17. *Efter . . Landstinget]* der gives her ingen Begrundelse for, hvorfor Sagsøgeren skal drage til Landstinget. Derimod udtaler ASun., at Sagsøgeren skal drage til Landstinget, hvis han ikke vil nøjes med den Retsstilling (nemlig som følger af

50. Herredstingets Dom) eller ikke kan faa det tildømte i Hænde.

21. *Skudsjern*] se ovf. ad S. 41 L. 18.

22—23. *da .. dobbelt*] »*þa brændær han bondænum til sinæ uirþning, ok a tuægildis*«; hvis han fældes ved Jernbyrden, skal han betale Sagsøgeren Værdien af det stjaalne og desuden det dobbelte (Tvigild) af Værdien.

26—27. *trods .. Fraværelse*] »*ofna bak*«; egl. paa hans Ryg.

27. *Vaabentag*] Udtryk for Tingmændenes Tilslutning til den trufne Afgørelse, jfr. ASun 90, hvorefter Vaabengny (d. v. s. at Vaabnene slaas mod hinanden) og Vaabentag anvendes for at understrege, at enhver har Lov til at anfælde den fredløse med Vaaben. Lignende Skik omtales i norske og islandske Love. Fortegnelse over Litteratur vedr. Vaabeneden, se Lund, Ordbog S. 161, Svenska landskapslagar IV S. 101. Se ogsaa Svend Grundtvig: Om de gotiske Folks Vaabened (Oversigt over det kgl. danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1870).

31—1 (S. 51). *Mænd .. Forfald*] i Kap. 147 Slutn. foreskrives Formen for Beviset.

51. 1. *Landet*] Skaanske Retsomraade.

3 og 4: *en halv Maaned*] formodentlig fordi der kun afholdtes Ting hver 14. Dag, jfr. Till. A III 1.

25. *Sværger Nævnet*] ɔ: følger Nævnet den sagsøgte Paastand og sværger ham uskyldig.

26. *Brister .. ham*] ɔ: sværger Nævnet ham skyldig.

27—1 (S. 52). *Sagsøgeren .. skyldig*] »*hin, ær sak sökær, uetæ hanum æi asæræs eþ*«; havde den sagsøgte straks valgt at bære Jern, skulde Sagsøgeren have svoret ham skyldig (jfr. det flg. og ASun.). M. H. t. Ordlyden af Eden se Kap. 149.

52. 5. *man*] Sagsøgeren, jfr. ASun 92.

8—9. *Stoler .. Nævnet*] ɔ: frygter han for, at Nævnet vil fælde ham.

10. *bære Jern*] iflg. ASun. drejer det sig om Trugsjern.

10—11. *Sagsøgeren .. Ed*] Ordet »ikke« findes i alle Haandskrifter undtagen A² og er derfor medtaget i Oversættelsen. ASun. viser dog, at det sandsynligvis er fejlagtigt.

13—16. *De .. Bog*] denne Sætning har formentlig oprindelig

52. sluttet sig til Kap. 146, saaledes at den foregaaende Del af Kap. 147 udgør en Interpolation (Manddrabsforbrydelsen S. 8).
 Kap. 148. Det forudsættes øjensynligt, at hvis Finderen ikke gaar frem efter de her fremstillede Regler, behandles han som Tyv, hvilket næppe var den oprindelige Ordning.
 29. *Kongens. . Bonden*] Bøder til Kongen og til Sagsøgeren.
 31. *Den . . skyldig*] jfr. Kap. 121, 147, 149.
53. 8—9. *Edsbevis . . om*] jfr. Kap. 142—44.
 15. *som . . Sager*] se ovf. Kap. 142—44.
 17—18. *Tingmændene . . mindre*] det er dog en Forudsætning, at Kosterne findes hos ham (jfr. Kap. 145).
 19. *fradømme . . Huden*] ∴ dømme til Piskning (Hudstrygning).
 19—20. *eller . . vil*] f. Eks. et Øre; ASun. nævner ogsaa Brændemærkning i Ansigtet.
 21—22. *for . . vil*] jfr. Kap. 153.
 24—25. *Men . . ham*] iflg. Kap. 184 maatte en Tyv ikke bindes for mindre end en Værdi af en Øre (∴ 30 Penninge).
 27—28. *Kirkebryder . . Morder*] ∴ Indbrudstyv i en Kirke eller Snigmorder; ASun. tilføjer yderligere Brandstifter.
 28. *dømme . . Hjul*] iflg. ASun. kan de foruden til Radbrækning dømmes til at stenes eller brændes.
54. 10—12. *Men . . derfor*] Begrundelsen er formodentlig, at Trællen eller Tyendet maatte have stjaalet Tingen fra Herren (Tyveri og Ran S. 186).
 Kap. 153] fortsætter Kap. 151.
 21—23. *derefter . . andet*] m. H. t. Begrundelsen af Reglen se ASun 99.
 29. *til . . Fald*] »til fulz oc æy til falz«; fuldt ud, som han skulde, og ikke blev fældet.
55. 2. *Trugsjern*] anvendtes iflg. ASun 99 kun som Bevismiddel ved Tyverisigtelse. At dette ikke var Tilfældet, fremgaar af SkL 177, 226 (ASun 110, 132).
 3. *fra Stokkene*] »fra staffum«; fra de Stokke eller Pæle, hvorpaa det glødende Jern blev anbragt.
 6. *Ed . . skyldig*] »asswaru eth«; se ovf. Kap. 121, 147 og 149.
 9. *om Lørdagen*] nærmere Regler om Tidspunktet for Jern-

55. byrden og om den Fremgangsmaade, som skulde følges, findes i ASun 99.
- 10—11. *Tingtiden* .. *ude*] jfr. EL II 48.
- 14—16. *yde* .. *Ret*] Præsten skulde have en Godtgørelse for sin Bistand ved Jernbyrden; ASun. tilføjer: efter Kirkens eller Provinsens Sædvane.
18. *Fastehelg* .. *Helg*] ASun. redegør nærmere for, hvilke Tider det drejer sig om.
27. *som* .. *kræver*] se ovf. Kap. 145.
56. 10. *som* .. *foreskriver*] se ovf. Kap. 142—44.
- 19—20. *Indrømmer* .. *Træl*] »*Ryftær bondæn sialfær sahu* (Fejl for *sahn*) *æftir sinnum þrælle*; jfr. ASun.: hvis han efter at have erfaret sin Træls Tyveri har sørget for at kundgøre det, inden han blev stævnet.
23. *ikke*] mgl. i A; i B tilføjet i Marg.
25. *give Tylvtered*] nemlig paa, at der ikke er mere.
28. *med* .. *Ed*] iflg. ASun 97 kræver nogle Tylvtered, mens andre kræver Mededsmænd i Forhold til Værdien.
29. *give* .. *Ed*] paa, at der ikke er mere.
57. 3—4. *give Tylvtered*] nemlig paa, at der ikke skyldes mere for Tyveriet. Beviset for at Trællen er bortløbet føres altsaa kun med to Mænds Vidnesbyrd, jfr. ASun 98.
4. *to* .. *bortløbet*] saa at Trællen altsaa ikke kunde antages at have begaaet Tyveriet efter Herrens Ordre.
11. *Bryden*] den kgl. Ombudsmand, jfr. L. 15.
- 18—19. *helt* .. *holdent*] »*al gørlæ*»; »*gørlæ*« opfattedes tidligere som Navn paa en Fisk. Ordet er rigtigt forklaret af Johs. Steenstrup, Hist. Tidsskr. 7, VI S. 119 f.
21. *Kongens Gaard*] i Herredet.
26. *bøde* .. *Mark*] Forholdet behandledes som Ran i Overensstemmelse med den Tendens, der ogsaa finder Udtryk andetsteds i Landskabslovene, til at behandle Ikke-Opfyldelse af en Retspligt som Ran (Tyveri og Ran S. 188).
58. 11. *efter Loven*] jfr. Kap. 142—44.
15. *aflægge Adkomsted*] »*dryhæ til uinningæloh*»; bevise sin Adkomst ved Ed. Brøndum-Nielsen (Gammeldansk Grammatik III

58. S. 217) mener dog, at uinningæloh betyder Betaling for Tilbagebringelse af fundne Sager, hvilket imidlertid ikke giver Mening paa dette Sted. Se derimod om uningælogh i EL III 59.
21. *Haandran*] der tænkes formodentlig fortrinnsvis paa Kreaturer, jfr. det flg.
- 28—1 (S. 59). *Gaar . . Mark*] iflg. JL III 48 er det Hærværk og skal bødes med 40 Mark.
59. 2—3. *Hjord . . Svineflok*] se Beg. af Kap. 169.
- 7—8. *Tolv . . Flok*] hører indholdsmæssigt til foreg. Kap.; jfr. L. 2—3.
9. *Øg*] Trækdyr, Hest (vn. eykr).
- 11—13. *med . . Optagelse*] ASun. tilføjer en særlig Regel for det Tilfælde, at Skadevolderen hører hjemme i en anden Landsby.
15. *i Drift*] »a flot«; flot er samme Ord som oht. fluht, nht. Fluch (se Axel Kock i Festskrift til Finnur Jonsson S. 437 f.). Det var tilladt at drive Kvæg over Landsbyens Marker.
60. 7—8. *saa . . Værdi*] jfr. Kap. 175.
- 10—11. *hans Tingsvidner*] Vidnerne, han har ført paa Tinge for sin lovlige Fremgangsmaade.
- 15 og 16. *Bryde*] Forvalter, se ovf. ad S. 19 L. 11 og S. 57 L. 11.
- 20—21. *Tokkebod . . der*] iflg. ASun. var Tokkeboden til Kongen og Ærkebiskoppen 3 Mark Penge ligesom til Bryden. At Tokkeboden til Bryden ogsaa er tre Mark, er formodentlig en nyere Bestemmelse.
23. *tredie . . Ed*] paa, at Kvæget var kommet ind i Kornet ved Vaade.
30. *tre Mark*] jfr. ovf. ad L. 20—21.
61. 3. *to Øre*] den almindelige Tokkebøde for en Bonde; jfr. Kap. 122 og 175. Kun for Hor var Tokkebøden 3 Mark (Kap. 217). ASun. opstiller som Alternativ til Udredelsen af Toøresboden, at Dyrenes Ejer skal rense sig for Skyld i Tyveri. Den usædvanlig lave Bøde for Tyveriet viser maaske tilbage til en Tid, da det paagældende Forhold ikke betragtedes som Tyveri, men kun medførte almindelig Tokkebod (Tyveri og Ran S. 202).
8. *give . . Ed*] paa, at Skaden ikke var større.

61. 15—18. *Var . . Tylvtered]* Lovstedet giver ikke nogen klar Regel om, hvilket Bevis der skal føres, hvis Dyret er mindre værd end 2 Øre, eller Værdien ligger mellem 2 og 4 Øre. Af ASun. fremgaar, at der i det første Tilfælde skal anvendes Trediemands Ed, i det sidste Sjettemands Ed.

26. *to . . Penge]* Formaalet med denne Bestemmelse er øjen-synlig at fiksere Bøden til et bestemt Beløb i Penge paa en Tid, da Møntværdien var stærkt svingende. Ifølge ASun 65 (jfr. SkL 96) kunde Bøder til private altid afgøres ved Erlæggelsen af en Trediedel af Bødebeløbet i Sølv eller Sølv's Værdi, hvilket vil sige, at Kursen paa udmøntede Penge paa den Tid var $33\frac{1}{3}\%$. Paa tilsvarende Maade bestemmer Valdemars sjællandske Lov, Yngre Redaktion Kap. 87j, at 2 Øre — som jo svarede til 6 Ørtug — er 2 Ørtug Sølv. SkL Kap. 175 indeholder i hvert Fald en herfra afvigende Bestemmelse, men iøvrigt er dennes Indhold uklart. Jørgensen (Manddrabsforbrydelsen S. 25) mener, at den fastslaar, at to Øre skal have en Værdi af 4 Ørtug Penge (i Stedet for 6 gamle Ørtug, der svarede til 2 Ørtug Sølv), d. v. s. at Kursen fikseres til 50%. En anden Opfattelse findes hos Wennström (S. 240), der forstaar Bestemmelsen saaledes, at hver Øre skal svare til 4 Ørtug Penge. Herefter skulde der altsaa være fastsat en Kurs paa 25%. Holmbäck & Wessen (S. 120) mener ogsaa, at en Øre for Fremtiden skal svare til 4 Ørtug Penge, men antager, at der med »Øre« tænkes paa »Øre Sølv«. Dette giver en Kurs paa udmøntede Penge paa 75%. Ogsaa Steenstrup (S. 236) antog, at »Øre« betød »Øre Sølv«; men fastslog herefter, at Bestemmelsen havde samme Omregningsforhold som EL III 46, hvorefter Kursen imidlertid er $66\frac{2}{3}\%$. Af de her refererede Fortolkningsforsøg synes Jørgensens at have den største Sand-synlighed for sig, ikke mindst fordi de ændrede Bødesatser i Till. B III lader sig tilfredsstillende forklare ud fra Jørgensens Fremstilling af Sammenhængen, ligesom det støttes af de andet-steds foreliggende Oplysninger om Møntværdien ca. 1240 (jfr. Aakjær S.*129 med Henvisninger). Hvor meget yngre Till. B III er end SkL, kan ganske vist ikke siges; men Bestemmelsen i SkL 175 kan meget vel repræsentere et yngre Indskud i

61. den oprindelige Tekst, jfr. ogsaa, at ASun. ikke har nogen hertil svarende Bestemmelse.

29—30. *nægte* .. *Ed*] nemlig ved at sværge paa, at det ikke var to Øre værd.

31. *tredie* .. *Ed*] paa, at Dyret ikke var mere værd, end det Erstatningen beløb sig til.

62. 2. *Gorniddingsværk*] Gor er Indholdet af Tarmene; Ordet kendes endnu i danske Dialekter.

7—8. *tre Mark* .. *det*] Bødens Størrelse gør det sandsynligt, at Forholdet er blevet opfattet som Ran, idet der under dette Begreb nu ogsaa indgik visse grove og aabenlyse Tilfælde af Tingsbeskadigelse.

10. *stjæler* .. *dræbe*] mens der i det foreg. er Tale om aabenlyst Drab af Kvæg, navnlig i Forbindelse med Optagning, er der her Tale om hemmeligt Drab, hvorfor Straffen var langt strengere.

23. *Stodheste*] Heste, som hører til et Stod, en Flok paa mindst tolv. Stodheste og vilde Heste er løsgaaende Heste, som ofte holdtes paa Øer og Halvøer og andre afsondrede Steder.

25. *Mikkelsmesseaften*] Aftenen før Mikkelsdag d. 29. Sept.; jfr. JL III 59.

63. 1. *som* .. *sagt*] nemlig i Kap. 170.

10. *Bøder* .. *foreskriver*] iflg. ASun. 3 Mark.

17—18. *kundgøre for*] »*skærskytæ foræ*«; jfr. isl. skirskota, erklære i Vidners Overværelse, tage til Vidne paa jfr. Secher: Om Vitterlighed og Vidnebevis (1885) S. 5 f.

20—22. *Nægter* .. *Mark*] Forholdet betragtes som Ran (jfr. Slutningsbestemmelsen i samme Kapitel). Der foreligger her ligesom adskillige andre Steder i Landskabslovene en Udvidelse af det oprindelige Ransbegreb. ASun. taler om »negata justitia«, fordi han har forholdt sin Modpart hans Ret : Lovløshed, jfr. Kap. 19 med Kommentar.

64. 2—3. *fordi* .. *Erstatning*] han kan altsaa vente, indtil hans Korn er indhøstet.

Kap. 184] Det var formentlig en forholdsvis ny Regel, at Tilegnelse af Korn paa Marken behandledes som Tyveri, og det

64. skyldtes Kirkens Interesse i Tienden, som ydedes af Kærven (de paa Marken staaende Neg), at Gejstligheden ønskede en vidt-gaaende Beskyttelse af Agerfreden. (Tyveri og Ran S. 177 f.).

15—16. *da . . Værdi]* saavel ASun 95 — der svarer til SkL Kap. 151 — og ASun 106, der svarer til nærv. Kapitel, hjemler, at en Tyv kan bindes for Tyveri af 5 Pennings Værdi, saaledes ogsaa Valdemars sjællandske Lov yngre Redaktion Kap. 87 a.

17—20. *ikke . . dømmet]* tilsvarende Bestemmelser i Kap. 151.

23. *Fælle]* betegner her en Mands Markjord, der er lagt ud til Græsning.

65. 17. *før . . Korn]* 3: før hele Byen har faaet indhøstet.

66. 5. *at . . Ejendom]* 3: tage Nam til Værdien af den Bøde, som de, der ikke vilde sætte Gærde, er blevet idømt.

12. *sætte . . Kantgærde]* »*brungærþæ*«; sætte Gærde langs Kanten (jfr. A. Kock, Forklaring af fornsvenska lagord S. 73 ff.).

14. *før . . Aften]* da Rug er Vintersæd, maatte Rugmarken indhegnes før Bygmarken, som først skulde indhegnes til Pinse; jfr. Kap. 179.

Kap. 190. Kapitellet mgl. hos ASun.

16. *Skødehund]* »*køfæn* (Varr. ogs. *køuærnæ* o. lign.) *rakki*«; jfr. on. kofarn el. kofan, Skødehund.

17. *Mynde]* »*miohund*«; jfr. on. mjóhundr. egl. smal Hund (adj. mjór, smal, tynd).

18. *Tæve]* »*garþtik*«; jfr. on. tik, Tæve; egl. Gaardtæve, Gaardhund.

21. *Hest . . Manden]* Hest med Rytter.

25. *Brændelæs]* »*flohæ las*«; Ordet findes ogsaa i SkKI, men er iøvrigt ukendt. Betydningen fremgaar af ASun.s Gengivelse: hvis det huggede Brænde kan føres bort paa een eller to eller flere Vogne, indtil et Tal af tolv. Om forskellige Forsøg paa at forklare Ordet se Tidsskr. f. Filologi 4. R. VII S. 42 f. Note.

25—26. *indhegnede Skov]* »*hægnæþæ skohæ*«; private Skove, som er indhegnet i Modsætning til Almindingskove.

67. 2. *Vedstort]* »*Withstorth*«, »*Widstord*« o. lign.; Ordet forekommer ogsaa i Valdemars og Eriks sjæll. Love og i Kirkelovene,

67. men er iøvrigt ukendt. Det er hyppigt i Hss. forvansket eller erstattet med andre Ord, hvad der viser, at det allerede var forældet paa Lovhaandskrifternes Tid.
16. *Pant* .. *Borgen*] »wæþ ællær uarþnæþ«; med Alliteration: stille *Pant* for *Bøderne* eller faa nogen til at staa inde for, at *Bøderne* bliver betalt.
- 17 og 21. *kundgøre*] »skærskyti«; jfr. ovf. ad S. 63 L. 17—18.
68. 4. *som* .. *Hugst*] i Kap. 191—92.
7. *til* .. *Husdyr*] for at bruge *Løvet* som *Føde* til *Dyrene*; jfr. ASun 114.
8. *som* .. *sagt*] jfr. Kapp. 192—94.
- 17—19. *Fælder* .. *Tylvtered*] Forholdet behandledes som *Ran*, idet det formodentlig er forudsat, at *Ejeren* har nægtet den ønskede *Tilladelse* (*Tyveri* og *Ran* S. 190).
22. *tage Borgen*] faa nogen til at staa inde for *Bierne*.
- 23—24. *søge* .. *rantagne*] jfr. Kap. 142.
69. 3. *paa* (1) .. *Jorden*] saaledes at han kan *tage* dem uden at *fælde Træet*, jfr. ASun 116 hvorefter han, hvis han *fælder Træet* uden *Ejeren*s *Samtykke*, skal *bøde* 3 *Mark* eller *nægte* med *Tylvtered*.
26. *Høge*] ASun 116 »Falke og *Høge* og hvilke som helst vilde *Fugle*.«
27. *ikke* .. *Krog*] »hugge æi kraka ok æi krok«; Alliteration. *Krage* er en *Træstamme* med *afhuggede Grene*, der kan bruges som *Stige*.
70. 2. *Almindingskov*] *Skov*, der ikke var *privat Eje*. *Almindingskovene* ejedes af *Kongen*, men kunde bruges af *Bønderne*.
- 2—3. *binder* .. *Reden*] »bindær høkæ a flakæ«; »flakæ«, *Flage* ell. *Risfletning*, jfr. ASun 116.
6. *sværge* .. *Tyveri*] jfr. Kap. 136 ff.
- 7—10. *Hvis* .. *Tyveri*] slutter sig til Kap. 198.
- 24—25. *Omkommer* .. *Mark*] jfr. Kap. 101.
71. 2. *Indelukke*] »haha« (Akk.); *Plads* *afspærret* ved *fældede Træer* og *Hegn* som *Fælde* for *Vildtet*.
10. *som* .. *Vaade*] jfr. Kap. 102.
- 15—16. *som* .. *Optagelse*] jfr. Kap. 167 ff.

71. 17—18. *som .. sagt*] jfr. Kap. 168—169.
 27. *bryder .. Skoven*] »brytær skoh«.
 30—31. *skære .. Ender*] »skyri af at beþum ændum«; afskære Roden og Toppen; jfr. ASun 120 mærket ved Afskæring af begge Ender.
72. 5. *Tømmer*] ɔ: tilhugget Træ.
 8. *Vindfælde*] »lihþu træ«; egl. »Leje«-Træ, liggende Træ, jfr. Lejesæd (Hänninger: Fornskånsk ljututveckling S. 27 Note 2).
 13. *sikret .. Dæmning*] ɔ: kunstigt opdæmmet Vand betragtes ikke som Almindingsvand.
 13—14. *er Almindingsvand*] ɔ: tilhører alle. Lovstedet indrømmer i Overensstemmelse hermed alle og enhver Adgang til Fiskeri. Det er dog tvivlsomt, om der med Vandets Karakter af Almindingsvand fulgte andre Retsvirkninger end netop Retten til Fiskeri, se iøvrigt Jørgen Bentzon: Ejendomsretten til Søer; Ugeskrift for Retsvæsen 1942 B S. 113 f.; Steenstrup S. 340 f.
 17. *Fiskegaard*] Gærde opsat i Vandløb for at fange Fisk.
 23. *Mader*] Made, græsbevokset Lavning = eng. meadow. Ordet nu mest dialektalt og i Stednavne.
 28—1 (S. 73). *tage .. Mikkelsaften*] en saadan Mølle er altsaa en Vintermølle; jfr. EL III 5 og 7.
73. 14—15. *uden .. ham*] »utæn kirkiu garþe ofna ugildum akre«; Udtrykket »ugildum akre«, der er allitererende, forekommer ogsaa i svenske Love (Svenska Landskapslagar IV S. 127 Note 2). Befrielsesbeviset i Kap. 215 er ændret ved Till. B II Till. 4.
 24. *fly .. Landet*] dette er dog ikke ensbetydende med, at han var fredløs, men medførte kun, at han til enhver Tid var udsat for Ægtemandens Hævn.
74. 1—2. *fyrretyve .. Tokkebøde*] iflg. de sjæll. Love kunde den forurettede i dette Tilfælde selv fastsætte Bødernes Størrelse. Muligvis skyldes de i SkL angivne Bøder en kongelig Forordning.
 2—3. *Dette .. Tokkebøde*] Tokkebøden var i de fleste Tilfælde 2 Øre (se ovf. S. 38). Men der var en Tendens til at forhøje Tokkebøderne, jfr. ASun 69 f. Den i Kap. 227 fastsatte 3 Marks Bøde maa ogsaa opfattes som en Tokkebøde.
 5. *En Mand*] ɔ: en enkelt Mand (jfr. ASun 128: selv om

74. han er alene). Naar Voldtægt betegnes som Hærværk — der oprindeligt forudsatte en Flerhed af Personer som Deltagere — selv om Forbrydelsen begaas af en enkelt Mand, hænger det sammen med, at man oprindeligt har set Voldtægt som et Led i Kvinderov, der betragtedes som en Krænkelse af Kvindens Slægtninge, ikke af hende selv, hvorfor hendes Samtykke til Forbrydelsen ogsaa var uden retlig Betydning (Hærværksforbrydelsen S. 45 ff.). Der foreligger saaledes her en dobbelt Udvidelse af Hærværksbegrebet, idet Forbrydelsen dels kan begaas af en enkelt Person, dels uden for Huset (jfr. det flg.).

6—7. *ude . . Husene*] jfr. ASun.: *ubicumque*. Dette betegner en Udvidelse af det oprindelige Hærværksbegreb, som forudsatte Indtrængen i Huset (Jørgensen anf. St.).

10. *til Sagsøgeren*] iflg. ASun. skal de 40 Mark udredes til den forurettedes Værge, men dog til Nytte for hende selv.

15. *Kvinden . . deraf*] Reglen er formentlig vendt imod Bestræbelser for at skaffe Kvinden Andel i Bøderne; heller ikke et evt. Barn skal have Bøden; se Kap. 222, hvor der redegøres for, hvem der skal modtage Bøderne.

19—23. *saaledes . . Giftermaal*] mgl. hos ASun.

75. Kap. 220. Indholdet er meget beslægtet med Kap. 223. Resultatet er det samme, hvad enten Konen ikke kan nægte sin Forseelse, eller hun bliver fældet ved Jernbyrd; det er formodentlig af den Grund, at ASun. ikke har medtaget Kapitlet.

8. *tinglyst*] jfr. Kap. 59 f.

14. *Avler . . Kvinde*] jfr. Kap. 219.

21. *sammenskudte Bøder*] »*skutabot*«; Bøder, der udredes af Gerningsmanden og hans Slægt, saaledes som det er Tilfældet med Drabsbøder.

Kap. 223. Overfor Reglerne i dette Kap., som i det hele svarer til Bestemmelserne i Skkl. 14, opstiller ASun. den kanoniske Rets Regler, hvorefter Sager vedr. Ægteskabsbrud skal underkastes Kirkens Undersøgelse og Afgørelse, og Jernbyrd ikke kan anvendes.

76. 8—9. *en . . Tjenestekvinde*] »*sættes ambut annars mans*«; egentlig

76. en Trælkvinde, der sidder inde i Huset (jfr. on. sæti, Sæde), Kammerpige.
22. *Brandstud]* Brandhjælp, Hjælp til brandlidte.
23. *fra . . Herredet]* c: fra alle, der bor i Herredet.
77. 1. *Bog]* ∴: Hellig Bog, Evangeliar el. lign. I senere Tid ses Bogseden aflagt paa Tingbogen (Samlinger til jydsk Hist. og Top. 4. VI S. 307 f.; 5. III S. 249); men en saadan Bog fandtes ikke i Middelalderen. Lejlighedsvis ses Bogsed ogsaa aflagt paa Lovbogen (smst. 5. VI S. 263 f.).
2. *Den . . Ilden]* den, hos hvem Ilden oprindeligt opstod.
5. *Skæppe . . Havre]* ASun. giver her sin bekendte Beskrivelse af den skaanske Skæppe.
10. *bøde . . Brandstuden]* naar ASun. fastslaar, at den paa-gældende skal udrede bemeldte Penning og 30 andre, svarer dette nøje til Reglen, idet en Øre var 30 Penning, og Brandstuden var en Penning.
- 12—13. *Man . . Lov]* Meningen hermed er efter ASun., at Sagsøgeren ikke skal ulejlighes hermed mere end een Gang, idet der »ved samme Dom gives Sagsøgeren Lov til at fratage den modvillige hans Gods«, hvis han fremturer.
- 13—15. *Man . . Gods]* mgl. hos ASun.
- 15—21. *Sætter . . det.]* der er her sandsynligvis Tale om Mordbrand (hemmelig Ildspaaættelse) d. v. s. en kvalificeret Form for forsætlig Ildspaaættelse. I ældre Tid har ukvalificeret Ildspaaættelse formodentlig kun været strafbart, naar Hærværksbetingelserne var opfyldt; men ved SkL er den blevet undergivet samme Behandling som Mordbrand; se EL II 14 med Kommentar. ASun. opstiller overhovedet ikke nogen Sondring mellem de to Former for Ildspaaættelse; men i SkL er de endnu formelt adskilt fra hinanden, omend de ogsaa her undergives samme retlige Behandling.
- 22—23. *hans Hovedlod]* d. v. s.: Naar Erstatningen er udredet af hele Boet, beregnes Gerningsmandens Lod i det tiloversblevne, og denne tilfalder Kongen (Fællig og Hovedlod S. 95).
24. *med Hærskjold]* ∴: med væbnet Magt.

77. 25. *Indsidder, »innæsman«*] Mand, som bor i en andens Hus.
78. 5—6. *nægte . . Tylvtered*] iflg. ASun. skal han nægte med sjette Mands Ed.
8. *tre Mark*] maa opfattes som en Tokkebod, jfr. ovf. S. 74 L. 2—3.
14—15. *for . . Mark*] jfr. Kap. 172—73.
27—1 (S. 79). *og af . . Bøde*] den Omstændighed, at der ikke skal bødes til Biskoppen for Mened, kunde tyde paa, at Vidnerne — i Modsætning til, hvad der gjaldt efter EL I 33 — ikke aflagde Ed paa Rigtigheden af deres Udsagn.
79. 26—27. *paa . . dem*] ASun. tilføjer, at hvis Brydens Herre stadig fremturer i sin Indsigelse (mod at Skifte foretages), skal han bøde tre Mark til Kongen.
80. *Kap. 232.* Bevisretten tilkommer altsaa Kreditor, hvis Gælden paastaas at være eftergivet, men Debitor, hvis den hævdes at være ophørt ved Betaling eller ved datio in solutum. Oprindeligt har Bevisretten i alle de nævnte Tilfælde formodentlig tilkommet Debitor. ASun. tilføjer en Regel om, hvorledes der skal forholdes, hvis Fordringshaveren har pantsat den Jord, han har faaet i Pant, til en anden Fordringshaver.
22—23. *løse . . ham*] »*lösæ hanum dom i hændæ*»; tage Dommen, som han paaberaaber sig, fra ham; jfr. ASun 137 benægte, at vedkommende Dom er lovligt afsagt af Tingmændene.
25—26. *hjemle . . Dom*] indestaa for, at Dommen er afsagt.
81. 2—3. *da . . Hændelse*] »*þa ma þæt aldrih tapas foræ ænti uæfli*»; Laantageren kan end ikke paaberaabe sig vis major — (force majeure) — i Modsætning til, hvad der er Tilfældet med lejede Ting (se ifg. Kap.).
5. *Edsbevis . . til*] jfr. Kap. 120 om Edsbevisets Størrelse ved forskellige Gældskrav samt Tillæg B III andet Stykke.
Kap. 235. Ansvar for det lejede Gods paadroges iflg. Kapitlets Indledningsbestemmelse kun ved Lejerens egne Handlinger (∴ ikke ved hans Undladelser). Naar han iflg. Kapitlets sidste Bestemmelse skal aflægge Ed paa, at Skaden ikke er indtraadt p. Gr. af hans Vanrøgt, — hvilket forudsætter, at han

81. ogsaa hæfter for sine Undladelser — er denne Udvidelse af Ansvarret formodentlig foretaget senere.

16. »Ejeren . . til«] i Almindelighed hjemler Loven den Regel, at det er den erstatningspligtige, som betaler saa meget, som han selv anser for passende, og desuden præsterer Edsbevis (jfr. Kap. 175).

22. Holdsgods] »halzfæ«; Gods, som en anden overtager med Forpligtelse til at levere tilsvarende Gods af samme Værdi tilbage; jfr. ASun 142. Til Konstatering af denne maatte foretages en Vurdering (jfr. ASun 23), jfr. Jyske Lovs Regler om Overtagelse »til virthæ pænning«, (JL II 113). Forholdet kendes fra mange ældre Retsordener (vaccae non moriturae, Eisenvieh), og har til Forudsætning, at Pengeøkonomien enten slet ikke eller kun til Dels er trængt igennem, saaledes at der kun findes faa varige Formuegoder bortset fra fast Ejendom. Under disse Omstændigheder var det nærliggende i Forbindelse med Leje- og lign. Kontrakter at vedtage, at Tilbageleveringspligten refererede sig til Ting af samme Art og Godhed, saaledes at Medkontrahenten derved kom til at bære Risikoen for Genstandens Undergang eller Forringelse, og Retsstillingen for saa vidt kom til at svare til den, der indtræder ved et Pengelaan.

28—2 (S. 82). man . . Ejendom] ASun. tilføjer, at hvis man nægter at have modtaget Godset som Holdsgods, skal man nægte med Tylvtered.

82. 4. Fæster . . Gaard] iflg. ASun. var Lejemaalet bindende, naar Aftalen var bekræftet med Haandslag.

6. Fardag] iflg. ASun. Torsdag efter Paaskeugen.

8—10. Nægter . . Gaard] ASun. tilføjer en Regel om, hvorledes man skal forholde sig, hvis to Mænd paastaar, at de har lejet den samme Jord.

12. nægte . . Ed] den tilsyneladende Modsætning mellem Bevisreglerne i Kapitlets første og sidste Punktum maa forklares ved, at den første Regel angaar Stiftelsen af et helt nyt Lejemaal, den sidste omhandler Fornyelse af Lejemaalet for en ny Lejeperiode jfr. ASun 144 i. f.

82. 14—15. *da . . Hus*] ASun. redegør nærmere for, hvorledes Vederlaget for Huset skal udredes.

16. *fæstes . . Ploven*] »*fæstis at bara kroke*»; fæstes til en, der kun dyrker Jorden, men ikke bor der.

19—21. *Ved . . Gaard*] Fæstemaalet var sædvanligvis etaarigt, saa der hvert Aar blev indgaaet nyt Lejemaal og hvert Aar udrededes ny Lejeafgift (ASun.). Første Mariemesse ☉: Marie Himmelfartsdag d. 15. Aug., jfr. ASun.s Begrundelse (143) for, at netop dette Tidspunkt var Forfaldstid.

24—1 (S. 83). *Det . . intet*] Efter SkL har den bortdragende Fæster Pligt til at tilsaa i hvert Fald en Del af Jorden med Rug. Efter ASun. er det en Ret, han har ifølge »naturlig Billighed«. Begge Tekster lader imidlertid Herredets (Bygdens) Sædvane være afgørende for, hvor meget af Jorden der kan eller skal tilsaas paa denne Maade. Der bestaar dog næppe noget egentligt Modsætningsforhold mellem Reglerne i de to Tekster. Fæsteren har trods Opsigelsen baade Ret og Pligt til at tilsaa Jorden i det i Bygden sædvanlige Omfang, saaledes at han hverken vilkaarligt maa formindske det Høstudbytte, der til sin Tid tilfalder den Fæster (evt. Gaardens Ejer), som overtager Gaarden efter ham efter Fraflytningen Torsdag efter Paaske, eller søge at forøge det, muligvis til Skade for Udbyttet det følgende Aar.

27. *to . . Rugsæden*] ☉: kun en Trediedel besaas med Rugsæd.

83. 1—2. *den . . Dag*] den ovenfor nævnte Første Mariemesse Dag.

TILLÆG TIL SKAANSKE LOV

84. Som omtalt i den almindelige Indledning S. XXIV er Tillæggene til Skaanske Lov i Oversættelsen anbragt i en anden Orden end i DgL. Ved hvert Tillæg er i Parentes anført Betegnelsen i DgL.

Tillæg A I. Loven er med Undtagelse af Indledningen i det hele gengivet i Skaanske Lov Kap. 85—91 (Beg.), hvorfor der her kan henvises til Kommentaren til disse Kapitler.

9—10. *Idet . . Naade]* af denne og andre Udtalelser i Loven synes at fremgaa, at den er blevet til under kirkelig Indflydelse.

17. *Manddrabsforbrydelser]* der tænkes utvivlsomt herved i første Linie paa de Drab, som blev begaaet ved Udøvelsen af Blodhævn.

17—22. *Endskønt . . kræver]* som den vigtigste Grund til det store Antal Manddrab nævnes her den Adgang, Drabsmanden har til egenmægtigt at tage Nam hos sine Slægtninge. De strengere Regler for Namtagningen, som gives i EL III 26, har muligvis ikke haft noget Sidestykke i Skaane (se Manddrabsforbrydelsen S. 78). Loven forbyder derfor (i Kap. 2) Drabsmanden at tvinge sine Frænder til at bøde ved at tage Nam hos dem.

27—1 (S. 85). *Eftersom . . uretfærdige]* Bibelcitater (1. Tim. 1.9).

85. 12. *bøde]* herefter er utvivlsomt udfaldet nogle Ord om Sikkerhedsed til de fædrene Frænder; jfr. SkL 85 L. 24—25 og Kommentaren hertil.
86. 31—32. *hvis . . sig]* mgl. i Teksten, men maa være oversprunget; jfr. SkL 89 L. 19—20.
87. 10—11. *denne Bestemmelse]* »*legem hanc*»; der har været forskellige Meninger om, hvad disse Ord sigtede til. Ifølge P. J. Jørgensen (anf. St. S. 17) maa de snarest antages at referere sig

87. til den nærmest foregaaende Bestemmelse, idet der L. 14—15 er Tale om »de øvrige Artikler i vor Lov«.

20. *Aar 1200*] den latinske Tekst har 1201, da Aaret paa den Tid regnedes fra Juledag (Absalon døde 21. Marts 1201).

20. *Ordet . . Kød*] jfr. Johs. Evang. I. 14.

20—22. *det . . Enekonge*] Knud blev kronet 1170 og overtog Regeringen ved Valdemars Død 1182.

22. *Gældker*] den højeste Embedsmand i Skaane.

Tillæg A II. »Loven om Ættebod« er hos ASun. optaget i selve Teksten (Kap. 45), hvor Loven omtales som en kongelig Forordning for nylig udstedt af Kong Valdemar. I flere gamle Haandskrifter forekommer den umiddelbart efter SkL, mens den i yngre Hss. er indført i Loven efter Kap. 92 (jfr. Alm. Indledn. S. IV f.). Ifølge ASun 45 havde Loven af 28/12 1200 i nogen Grad forebygget onde Menneskers Svig, men den havde vist sig utilstrækkelig til at udrydde al Svig og mindske Tilbøjeligheden til Manddrab, navnlig da det kun var en ringe Del af Boden, nemlig en Trediedel, der paahvilede Drabsmanden. Den nye Lov betegner derfor paa flere Punkter en alvorlig Skærpelse af Reglerne.

27—29. *skal . . dertil*] i Modsætning til tidligere gøres det nu til en frivillig Sag, om Frænderne vil hjælpe Drabsmanden med Udredelsen af Boden. Som det fremgaar af det følgende, var Frænderne dog faktisk nødt til at bøde deres to Trediedele, hvis Drabsmanden flygtede fra Landet (∅: Landsdelen), da de i modsat Fald var udsat for Hævndrab.

29—30. *Tilbyder . . Drabet*] ogsaa dette er en Skærpelse, idet Drabsmanden tidligere kunde afvente Sagsanlæg af den dræbtes Arving; jfr. SkL 121.

30—31. *skal . . fredløs*] jfr. ASun. 45 om Følgerne af Fredløsheden.

32. *skal . . anden*] Frænderne var saaledes beskyttet mod Hævn, saalænge Drabsmanden var i Landet, men paa den anden Side heller ikke længere.

88. 5—6. *to . . Sikkerhedseden*] Ed af 8 Mænd i Stedet for 12. Om Sikkerhedseden, se ovf. ad S. 30 L. 25.

88. 6—7. *Drabsmanden . . Trediedel*] den Trediedel, som det efter den gamle Ordning paahvilede Drabsmanden selv at udrede, skal Frænderne ikke betale.

15—19. *Arvingen . . Slægtningene*] Bestemmelsen, som gengives i ASun 47, betegnes der som gammel Ret. Om Mandebodens Deling i tre Rater se SkL 85.

Tillæg A III. Forordningen er ikke dateret, men den maa være udstedt kort efter, at Gejstlighedens Medvirken ved Jernbyrd var blevet forbudt paa Laterankonciliet 1215. (Canon 18, jfr. ogsaa Pave Honorius III's Brev (c. 3 X 5—35)).

Kap. 1] jfr. SkL 147.

25. *Paven . . Jernbyrd*] der sigtes til Pave Innocens III's Brev paa Grundlag af den af det 4. Laterankoncilium vedtagne Beslutning.

89. 15—16. *vor Ret*] Bøde paa tre Mark til Kongen.

90. 3. *fordi . . Urette*] »før thy han drap honum sakløsan«; som paavist af P. J. Jørgensen (anf. St. S. 94 f.) maa der herved sigtes til det samme Tilfælde, som nævnes i Tillæg B I, hvorefter det er Orbodemaal at dræbe en Mand, der er sagesløs, idet han ikke i Forvejen er sagsøgt paa Tinge. Da Ættebodsløven (Tillæg A II) maa være ældre end Jernbyrdsforordningen, gaar Bestemmelsen sandsynligvis tilbage til en Lov, som har skærpet Bestemmelsen i Loven om Ættebod om, at et saadant Drab kunde sones med Bøder.

4—5. *i . . Hævn*] der er her næppe Tale om Hævn for et begaaet Drab (jfr. foreg. Note); en Sammenligning med JL II 12 viser, at der snarest er Tale om, at den forurettede straks dræber Gerningsmanden som Hævn for Saar og Hug (jfr. Jørgensen anf. St. S. 96 ff.).

Kap. 4] jfr. SkL 218 og 87.

15. *udtaget . . Slægt*] jfr. Note til S. 3 L. 15.

Tillæg B I. Liste over Sager, der ikke kan afgøres med Bøder, men medfører Fredløshed. Stykket forekommer (sammen med Tillæg A II) hyppigt i Haandskrifterne umiddelbart efter SkL (jfr. Alm. Indledning S. III). Da det udvider Rækken af Orbodemaals-tilfældene i SkL og Parafrazen, maa det være yngre end begge

90. disse. Af de to Redaktioner findes den ældre kun i et enkelt Hs., mens den yngre, som yderligere udvider Tilfældene af Orbodemaal, findes i et stort Antal Hss.

29—30. *Rider . . selv*] iflg. SkL 87, der hviler paa Forordn. 28/12 1200, kunde et saadant Drab afgøres med Bøder.

30—32. *Tager . . Fæstemø*] iflg. SkL 218 (jfr. ASun 128) var Straffen for Voldtægt 40 Marks Bøder.

32—1 (S. 91). *Hævnes . . Bøder*] jfr. SkL 90 (og Till. A 19) samt ASun 61.

91. 1. *Sætter . . Hus*] jfr. SkL 226 og ASun 61 og 132.

2—3. *En . . Tinge*] jfr. ovf. ad S. 90 L. 3.

3—5 *dræbe . . Kirkegaarden*] jfr. ASun 61.

5—7. *dræbe . . Allehelgensdag*] Kyndelmissedag 5: 2. Februar. St. Laurentius' Dag 5: 10. August; Den hellige Laurentius spillede en særlig Rolle i Skaane, idet Domkirken i Lund var indviet til ham. Allehelgensdag 5: 1. Novbr. Disse Orbodemaalstilfælde kendes ikke i SkL eller ASun.

21. *endvidere . . Aaret*] herunder faldt naturligtvis Paaske- og Pinsedag, sml. den mindre vidtgaaende Bestemmelse i den ældre Redaktion.

22—8 (S. 92). *Saarer . . Sag*] disse Bestemmelser, der ikke helt dækkes af Overskriften til Lovstykket, repræsenterer formodentlig en Tilføjelse til dettes oprindelige Indhold. (Manddrabsforbrydelsen S. 21 f.). Naar Manddrab ikke nævnes i denne Forbindelse, skulde dette ifølge Jørgensen skyldes, at Manddrab ifølge en efter SkL indført Reform nu i Reglen var Orbodemaal, saaledes at det var ufornødent særligt at nævne denne Forbrydelse. Hvis denne Forklaring er rigtig, er det dog vanskeligt at forstaa, af hvilken Grund man vedblev særligt at opregne en Række Manddrabstilfælde som bødeløse Sager.

27—28. *Saar . . Kirkegaarden*] ifølge den ældre Redaktion var kun Drab i Kirken og paa Kirkegaarden Orbodemaal.

27—3 (S. 92). *Saaledes . . Tylvter*] om de tidligere Regler se SkL 89.

92. 5. som .. sagt] jfr. SkL 98.

11—14. *Alt .. Kongen*] Stykket findes i Haandskrifterne i Alm. efter Tillæg B I og er derfor her anbragt som Tillæg til dette. Det findes først i Hss. fra 15. Aarh. Mens Bestemmelserne om Kongens Ret til Vrag findes i SkL 164 ff., findes Bestemmelserne om jordfundet Gods og Sølv i Høje (o: Gravhøje) ikke i SkL. Lign. Bestemmelser findes derimod i JL II 112. Bødens Størrelse, 40 Mark, kunde tyde paa, at den skyldes en kongelig Forordning.

Tillæg B II. Tillægget findes i ret gamle Hss. (Stockh. C 69 fra Midten af 14. Aarh.; Brudstykke i Runehaandskriftet fra c. 1300). I yngre Hss. siges, at Loven er givet i Dalby af Erik Klipping og Danmarks Riges Raad, hvorfor den i ældre Litteratur benævnes Erik Klippings dalbyske Forordning. Da Henførelsen til Erik Klipping er ganske usikker, er Lovstykket i nærværende Udgave behandlet som Privatarbejde. Dets Bestemmelser supplerer og ændrer de i Marginen citerede Kapitler i SkL.

93. *Kap. 3.* Formaalet med denne Bestemmelse er formodentlig at give Ægtemanden en bedre Retsstilling end den, som tilkom ham efter SkL 6, hvorefter han kun havde Krav paa en Hovedlod af Boet, idet dette forekom urimeligt, hvor han havde indbragt en væsentlig Del af Boets Formue. Hvis Forholdet var det omvendte, nemlig at Hustruen og hendes Særbørn havde indbragt største Delen af Fællesformuen, kunde Skiftenormen efter Kap. 3 formentlig tilsidesættes ved Aftale (jfr. Kap. 2).

18 og 23—24. *ved Barnmyndig]* jfr. Note ad S. 5 L. 11.

19—20. *baade .. Stifbørn]* der er saaledes ikke Tale om, at Hustruens i Ægteskabet indbragte Børn forlods udtager deres Mødrenearv.

27. *en .. Mark]* Iflg. SkL 31 skulde en Arv for at bede en anden være paa 3 Mark. Mindre Arve blev Særeje, da de ikke selv kunde bede andre Arve, og den anden Ægtefælle ingen Interesse havde i at bede den lille Arv med en større Arv. Bestemmelsen i Kap. 4 udvider altsaa Omraadet for Arvebed betydeligt.

94. *Tillæg til den dalbyske Forordning.* Findes i de ældste Hss. (det ældste Ledreb. 12 fra 1. Halvd. af 14. Aarh.) sammenskrevet med Till. B II og er derfor anbragt som Tillæg til dette.

6. *Sognerævn]* Nævn udtaget inden for Sognet. Efter den ældre Bestemmelse i SkL 86 skulde han værge sig ved Jernbyrd.

14. *Sognerævn]* ogsaa her træder Sognemænd i Stedet for Jernbyrd.

17—18. *een . . mere]* SkL 92 fastsætter ikke nogen Maksimums-størrelse for den enkelte Slægtnings Bidrag. Tilføjelsen i nærv. Kap. »og ikke mere« synes vendt mod den tidligere Ordning, som altsaa har kunnet føre til, at den paagældende kom til at udrede et større Beløb.

25. *gøre . . ugild]* faa Dom for, at der ikke skal betales Bøder for den dræbte, f. Ex. ved, at Drabsmanden beviser, at han har dræbt ham i Sengen hos hans Hustru. Bestemmelserne supplerer saaledes Reglerne i SkL 215 (jfr. Jørgensen anf. St. S. 23).

5. *Tillæg B III.* Forekommer først i Hss. fra 15. Aarh. og findes fortrinsvis sammen med Birkeretten, hvortil Tillægget formodentlig oprindelig hører; jfr. følgende Noter.

7. *En . . Mark]* iflg. ASun 43 var Mandeboden 15 Mark Sølv eller 45 Mark Penge; den er saaledes her nedsat med en Trediedel. Se Noten til S. 61 L. 26.

8—9. *Fredkøb]* det Beløb, som en Fredløs betalte for at faa sin Fred igen. Fredkøbet er efter Skaanske Ret altsaa af samme Størrelse som Overboden.

10. *Edsbevis . . er]* Antallet af Mededsmænd retter sig efter Størrelsen af Kravet, hvad enten det drejer sig om Gæld eller Bøder.

Tillæg B IV. De ældste Hss. med Tillægget er fra Midten af 15. Aarh.

96. 3—4. *Den . . Mandens]* ændrer Bestemmelsen i SkL 21.

Tillæg B V. Stykket stammer sandsynligvis fra den senere Middelalder. De ældste Hss. er fra Midten og anden Halvd. af 15. Aarh. Som omtalt i Alm. Indledning S. XXIV følger Over-sættelsen i det væsentlige Stockh. B 71 (B 1), som paa flere

96. Punkter har en mere oprindelig Tekst end den i DgL trykte fra Stock. B 73 (A¹).

13. *Hvorledes* .. *Retterting*] de fleste Hss. har: Om Stævning til Kongens Ting i Skaane. Om Kongens Deltagelse i Retsplejen se Retshistorie S. 517 ff.

14—15. *Dette* .. *rette*] mgl. i A¹ &c.

14. *Kongens Ting*] ∅: Rettertinget, den kgl. Domstol. En saadan Domstol forudsættes vel allerede flere Steder i SkL (Kap 67—69 og 82), men i Løbet af Middelalderen fik den større Betydning. Naar der i middelalderlige Kilder sondres mellem »Kongens eget Ting« og »Kongens Retterting«, betegner det sidste den Domstol, som forestodes af en Retter eller Justitiarius, der dømte paa Kongens Vegne. Rettertinget dømte fortrinsvis i Ejendomssager, men ogsaa i andre Sager, i Konkurrence med Tingene.

15. *rette*] ∅: dømme.

16. *Brofjæl*] se Noten til S. 49 L. 4.

17. *bruger* .. *Dug*] ∅: har sin Bolig.

97. 5. *Vidnesbyrd*] A¹ &c tilføjer: for hvert Krav.

10—11. og .. *Fremgangsmaade*] mgl. A¹ &c.

15. *senere* .. *Mænd*] forskrevet i A¹ &c.

17 og 19. *Skattegaard*] »*scuth (stuth) gardhæ*»; den Gaard, hvor der betaltes Skat, Ombudsmandsgaarden. Iflg. Erik Klipping's Rigslov af 1284 skal Stud erlægges til Andreasmesse (30. Novbr.) paa Kongens eller Ombudsmandens Gaard, hvis en saadan findes i Herredet, ellers ved Herredskirken.

17. *Bygd*] Omraade, der danner en administrativ Enhed, snarest Herred; A¹ &c. har By.

Tillæg C. Ledingsretten. Findes kun i de to Hss. Stockh. B 71 fra 1460 og Stockh. B 215 fra Midten af 16. Aarh. Stykket maa antages at stamme fra 2. Halvdel af 14. Aarh. (se Arup, Hist. Tidsskrift 8. R. 5. Bd. S. 144 og 232 ff.). Om Ledingspligten i Alm. se Retshistorisk Indledning S. XI f.

23. *Ret Leding*] der er her Tale om Ledingskatten, som i første Halvdel af 13. Aarh. afløste den personlige Leding.

24. *Styrismanden*] Lederen af Ledingsvæsenet inden for et

97. Skipen og Befalingsmand paa Ledingskibet, som Skipenet stillede.

25. *Udgærdsleding*] Levering af Proviant til Ledingskibet. Som paavist af Arup (anf. St. S. 232 f.) var den i det 13. Aarh. gaaet over til at blive en Naturalieafgift, som ydedes, uanset om der blev udbudt Leding eller ej. Ydelsen kunde dog ikke kræves mere end hvert fjerde Aar, medmindre Landet blev angrebet af Fjender. I saa Fald blev der imidlertid Tale om personlig Krigstjeneste.

27. *Kongens Gældker*] se Noten til S. 87 L. 22.

28—29. *lade . . Spade*] Arup oversætter »lade bære Skovl og Spade« og antager, at der her er Tale om en Ceremoni, der skulde tilkendegive, at det fredelige Arbejde skulde hvile. Denne Tankegang synes dog temmelig fjernliggende, idet man snarere maatte vente, at der blev foretaget en Handling, som havde Hensyn til den Virksomhed, Bønderne gik ind til, end refererede sig til den, som de forlod. »Spatha« er Betegnelsen for det tveæggede Sværd, som i Jernalderen afløste det ældre enæggede (jfr. Johs. Brøndsted: Danmarks Oldtid III (1940) S. 184 m. fl.). Ordet findes stadig i det franske épée (af espée), men »Spade« blev iøvrigt i Løbet af Middelalderen Betegnelsen for en bred Pil. I sin Omtale af Frodeloven fortæller Saxo, at der ved Udbydelse af Leding gik en Træpil fra Hus til Hus. At en Pil eller et Sværd bringes til Landstinget som Indledning til Ledingsudbudet synes meget forstaaeligt. Vanskeligere er det at forklare, hvad den anden Ting er, som Gælkeren eller Ombudsmanden havde med sig. Det ældre Hs. af Ledingsretten har Ordet »scolf«, det yngre (som stammer fra Midten af det 16. Aarh.): scoffil. Det er derfor muligt, at scolf er en Skrivefejl for scold (som allerede foreslaaet af Velschow: De institutis militaribus Danorum (1831) S. 50), eller at en Afskrivers Misforstaaelse af spathæ har medført, at han har anset scold for en Fejlskrift for scolf og derfor har rettet til dette Ord.

31. *Skæpper*] det er usikkert, om det er den gamle skaanske Skæppe eller den sjællandske, som blev indført i Skaane ved Erik Klippings Lov 1284.

98. 3. *Skibsleje*] Leje for Skibet til den, der har ladet Skibet bygge, hvad enten det er Styrismanden eller Kongen; jfr. ndf.

13. *da . . Skibsleje*] »*tha krævæ kuningh schipleghæ*»; Sandsynligvis er der udfaldet et s efter kuningh p. Gr. af, at det følgende Ord begynder med dette Bogstav. At Kongen skulde oppebære Skibslejen, naar Styrismanden selv stillede Skib til Raadighed, lader sig nemlig ikke forklare paa tilfredsstillende Maade.

ANDERS SUNESENS PARAFRASE

Som omtalt Side IV i den almindelige Indledning har Anders Sunesens Parafrase den væsentligste Del af sit Indhold tilfælles med Skaanske Lov, der maa antages at have været Grundlaget for Anders Sunesens Arbejde. I det ældste bevarede Haandskrift betegnes dette som »Liber legis Scanie, quem dominus Andreas Lundensis ecclesie archiepiscopus Suethie primas apostolice sedis legatus composuit ad utilitatem totius terre«¹⁾: Skaans Lovbog, som Hr. Anders, Ærkebiskop i Lund, Sveriges Primas og den hellige Stols Legat, forfattede til hele Landets Tarv. Hvilket Formaal han har forfulgt med sit Arbejde, fremgaar ikke af Teksten; men sandsynligvis har han ønsket at tilvejebringe et Grundlag for Undervisningen i Domskolen i Lund i den verdslige Ret, som de gejstlige kom i Berøring med, saaledes at disse fik Mulighed for at optræde som Folkets Vejledere ogsaa paa dette Omraade. Den pædagogiske Form, som præger Anders Sunesens Parafrase i Modsætning til de øvrige Landskabslove, faar derved sin naturlige Forklaring. Da der indholdsmæssigt er meget stor Overensstemmelse mellem Parafrasen og Skaanske Lov, vil der i det hele kunne henvises til Kommentaren til de tilsvarende Steder i Loven, som i hvert enkelt Tilfælde er anført i Marginen til Parafrasens Tekst. I det følgende er kun meddelt saadanne Oplysninger, som det skønnedes mindre naturligt at anbringe i Kommentaren til den danske Tekst af Loven, navnlig f. s. v. angaar Spørgsmaalet om et eventuelt Slægtskab mellem Bestemmelser i Parafrasen og den romerske og kanoniske Ret¹⁾.

¹⁾ Om dette Spørgsmaal i Almindelighed kan iøvrigt henvises til Stig Iuul: Anders Sunesen som Lovgiver og juridisk Forfatter (Svensk Jurist-tidning 1948 S. 6).

101. 24. *idet . . Ed*] En tilsvarende Bestemmelse mangler i SkL.
 Kap. 2. ASun udelader SkL's Regler om Nødtaab, formodentlig fordi de var af rent kirkeretlig Karakter.
102. 7—8. *andre Deltagere*] Herved tænkes i første Linie paa den afdøde Faders Søskende, men eventuelt ogsaa paa deres Ægtefæller, saafremt de var optaget i Fælliget, samt paa Moderen (jfr. Kap. 4).
103. 2—3. *af Afkom . . i Live*] En tilsvarende udtrykkelig Udtalelse findes ikke i SkL, men Reglen fremgaar forudsætningsvis af SkL 23.
 5—6. *idet . . Forsorg*] Denne Forklaring synes utilfredsstillende og maa formentlig opfattes som et Forsøg fra ASun's Side paa at give en Begrundelse af et Retsinstitut, hvis Oprindelse ikke stod Datiden klart. Muligvis er denne Barnmyndingen Reminiscens af en ældre Ordning, hvorefter de til Ægteskabet knyttede Retsvirkninger først indtraadte i deres fulde Omfang, naar der blev født Børn i Ægteskabet (jfr. Fællig og Hovedlod S. 214 f.).
 7. *eller flere Arve*] Udtrykket synes rent umiddelbart at kunne forstaas saaledes, at en Arv paa den ene Side var i Stand til at bede flere Arve paa den anden Side, hvilket ikke er Tilfældet efter SkL 31. Da ASun. imidlertid i den følgende Bestemmelse udtrykkelig fremhæver, at der skal være lige mange Arve paa hver Side, for at Arvebed kan indtræde, er Meningen formentlig alene den, at Arvebed kan tænkes at indtræde m. H. t. flere Arve under Forudsætning af, at der til hver Arv paa den ene Side svarer een paa den anden Side.
104. 24—25. *selv om . . tre Mark*] Naar ASun. i Modsætning til SkL 32 udtrykkelig fremhæver tre Marks-Grænsen, hænger det formodentlig sammen med, at man andre Steder finder det Princip udtrykt, at et Krav skal overstige tre Mark, for at der kan blive Tale om Ed af flere Tylvter.
105. 3. *tilfalder*] læs: *angaar*.
 17—19. *Ej heller . . Forgodtbefindende*] Oprindeligt har det sikkert beroet paa Faderens Forgodtbefindende, hvorvidt et Barn kunde opnaa Udskiftning af Fælliget i Faderens levende Live, og hvor meget det i saa Fald kunde medtage af Familieformuen.

105. Efter de sjællandske Retsbøger havde Barnet en egentlig Ret til at forlange en Hovedlod udskiftet af Fælliget, og det er sandsynligt, at der i Skaane har været Ønsker fremme om at skaffe Børnene en tilsvarende Retsstilling som i Sjælland. Det er imod en saadan Ordning, at Bestemmelsen hos ASun. vender sig.
106. 2. *Naar . . Død]* se Kommentaren til SkL S. 8 Linie 25—27.
Kap. 12. Den ældre Ordning, hvis Afskaffelse omtales i dette Kapitel, har formentlig gaaet ud paa, at en Kvindes Børn af tidligere Ægteskaber ikke tog Arv i den Formue, hun erhvervede i et senere Ægteskab, hvorimod hendes Indgaaelse af nyt Ægteskab ikke berørte deres Adgang til at tage Arv i hendes Arvejord.
107. 9—11. *Ifølge . . Sidelinien]* »naturlig Billighed« (naturalis equitas) I Glossen til Gratians Decret dist. 1 c 7 betegnes den Ret, der følger af Naturen og ikke beror paa nogen Lovbestemmelse, som naturalis equitas. Som Eksempler paa saadan Ret nævner Decretet »viri et femine coniunctio, liberorum successio et educatio«.
108. 9—10. *Halvdelen . . Lod]* Denne Oversættelse er maaske lidt for skarp. Den latinske Tekst har: »medietatem porcionis ipsum contingentis«, der snarere bør oversættes ved: »Halvdelen af den ham tilkommende Lod«. Hverken ASun eller SkL kender til den for de sjællandske Retsbøger karakteristiske Konstruktion af det familieretlige Formuefællesskab, hvorefter samtlige Deltagere i dette betragtes som Ejere af ideelle Anparter i Fælliget, forinden det er skiftet imellem dem.
 18. *død for Verden]* jfr. Gratians Decret c 8 C. 16 q 1: »mundo mortuus est, Deo autem vivit«.
 25. *saa meget . . Sønnen]* Der maa her formodentlig underforstaas: i Arv, idet Sønnen — som omtalt i Kommentaren til Kap. 10 — ikke havde Krav paa nogen bestemt Del af Familieformuen, saa længe Faderen var i Live.
110. 17. *fjortende Aar]* Efter SkL 46 er Myndighedsalderen 15 Aar. Efter romersk Ret indtraadte Myndigheden for Drengene derimod med det fyldte fjortende Aar.
 20—21. *fordi . . Døren]* At Nødvendigheden ikke anerkender nogen Lov er udtrykkelig udtalt i Gratians Decret c 11 dist. 1 de consecratione: »quoniam necessitas legem non habet«.

111. 15—21. *Efter nogles . . forstandigst.*] Den her forkastede Opfattelse er næppe — som hævdet af S. Skov (»Scandia« XIII S. 182 f.) — Udtryk for en ældre Retstilstand, men repræsenterer tværtimod et yngre Standpunkt. De andre Landskabsloves Regler om Virkningen af, at Lovbydelse er undladt, viser, at dette trængte igennem i de andre Lande (jfr. Fællig og Hovedlod S. 137 f.).
112. 18—19. *for at . . Død*] ASun's Motivering af, at Værgemaalet følger Arveretten (»ut onus sentiat in defensione, quem emolumentum respiceret . . in successione«) er formelt og materielt i Overensstemmelse med Begrundelsen i den til C 5, 30, 1 knyttede authentica (»tutelae onus comitatur emolumentum«), men er utilfredsstillende for den skaanske (og de andre Landes) Rets Vedkommende, idet denne — som det fremgaar af det følgende — kun lod en enkelt Slægtning være Væрге, medens Arven deltes mellem de lige nære Arvinger. Efter romersk Ret var lige nære Arvinger derimod Værger i Fællesskab.
113. *Kap. 23*] Begrebet »mistænkelig Væрге« (tutor suspectus) er hentet fra romersk Ret.
116. *Kap. 26*] ASun meddeler her en Definition af Begrebet Bol, hvortil intet tilsvarende findes i SkL.
121. *Kap. 36*] Den her meddelte Definition af Begrebet Lovhævd, der ikke har noget Sidestykke i SkL, synes med de fornødne Ændringer udformet paa Grundlag af Romerrettens Hævdsdefinition (D 41, 3, 3): »Hævd er Tillæggelse af Ejendomsretten ved Opretholdelse af Besiddelsen i den i Loven fastsatte Tid«.
122. 21—22. *fordi . . uvisse*] Ogsaa denne Begrundelse er hentet fra Romerretten (D 41, 3, 1).
124. *Kap. 38*] ASun's Redegørelse for Skødningens Formaliteter har ikke noget Sidestykke i SkL. Sml. Innocens III's Brev til Absalon af 1198 (Bullarium Danicum Nr. 7).
127. *Kap. 43*] Dette Kapitel danner efter sit Indhold Indledningen til de følgende Bestemmelser, af hvilke Kap. 44 kun har til Formaal at forklare Ordet *sal*, der forudsættes bekendt i SkL.
- Kap. 45*] Indeholder hovedsagelig en Sammenarbejdning af Loven af 28. December 1200 og Ættebodsloven, af hvilke den

127. sidste siges at være vedtaget novissime. F. s. v. angaar Loven af 28. December 1200, synes ASun ikke at have benyttet dennes latinske Tekst, idet der ikke er nogen større sproglig Overensstemmelse mellem denne og ASun's Gengivelse af dens Bestemmelser, saaledes at det maa antages, at ASun kun har haft SkL's Referat i Kap. 86 f. af Forordningen som Forlæg.
132. 8. *et Onde . . Middel*] I Oldtidens og Middelalderens Medicin spillede Læren om Modgifte en meget betydelig Rolle. Samme Tankegang har fundet Udtryk i Anders Sunesens Hexaëmeron v. 6033—34.
 12—13. *dennes Værge . . mindreaarig*] Sondringen mellem umyndige (under 14 Aar) og mindreaarige (under 25 Aar) og mellem Værge og Kurator er hentet fra Romerretten og var ikke Udtryk for dansk Rets Regler.
133. 6—7. *forbande og bandlyse enhver*] Denne Bestemmelse synes at forudsætte, at der ved Udtrykket »en af de ledende Mænd paa Tinget« tænkes paa en gejstlig (jfr. herved de indledende Bemærkninger i Kommentaren ovfr. S. 58). Desuden fremgaar det af Bestemmelsen, at der i den verdslige Ret ikke fandtes noget Retsmiddel over for den, som krænkede Løftet om at lade Manddraberen i Fred (Manddrabsforbrydelsen S. 75 f.).
135. 4—13. *Hvis imidlertid . . Bod*] En tilsvarende Bestemmelse mangler i SkL. Naar den er medtaget af ASun, skyldes det formodentlig, at det efter Kirkens Opfattelse var nødvendigt at fastslaa, at Herren i det i Bestemmelsen omhandlede Tilfælde ifaldt fuldt Ansvar.
 22—23. *Men Kong Valdemar . . samtykke i*] Da ASun alligevel medtager den paagældende Lovregel, maa dette forudsætte, at det paa denne Tid ikke var tilstrækkeligt til at hidføre Ændringer i Lovgivningen, at Kongen ønskede dem. Det af Kongen i dette Tilfælde hævdede Standpunkt var en Konsekvens af et almindeligt Princip, der paa flere Steder i Landskabslovene er ved at bryde igennem, hvorefter Ansvar — eller i hvert Fald fuldt Ansvar — var betinget af subjektiv Skyld.
136. 29—32. *Men hvis . . Mandebod*] En hertil svarende Bestemmelse findes ikke i SkL, og Reglen maatte set fra Kirkens Stand-

136. punkt betragtes som irrationel, hvorfor dens Optagelse i Parfrasen viser, i hvor høj Grad det har ligget ASun paa Sinde at give et korrekt Billede af den samtidige skaanske Ret, og at det er uberettiget at indlægge en Reformtendens i hans Arbejde. I Gratians Decret c 50 dist. 50 omhandles netop det Tilfælde, at en Mand omkommer ved Træfældning, og Ansvar for Manddrab gøres her betinget af, at der foreligger Hensigt eller Skødesløshed. Hvis den omkomne improvisus er kommet ind under Træet, hæfter den, der fælder Træet, ikke som Manddraber. I Glossen bemærkes hertil: *fortuiti enim casus nullo hominum consilio prævideri possunt* ∴ tilfældige Hændelser kan nemlig ikke forudses ved noget menneskeligt Raad.
137. 19—25. *Men . . tre Mark*] »secundum nouam uero regis Waldemari constitutionem«. Udtrykket *constitutio* kunde tyde paa, at den omtalte Lov var udstedt af Kongen paa egen Haand uden Landstingets Medvirken; men Meningen er maaske blot, at den er vedtaget af Landstinget paa Kongens Foranledning. Bestemmelsen staar ikke i noget Modsætningsforhold til den i Kapitlet først refererede Regel, der anføres som stadig gældende, idet denne angaar Dyr, der kan tæmmes, medens den til Kong Valdemar henførte Regel angaar egentlig vilde Dyr og Fugle. SkL 103 kender ikke til denne Sondring, men lader den strenge Regel gælde alle vilde Dyr. Hvorvidt den nye Regel hos ASun har haft Romerrettens Regel i D 9, 1, 10 om Ansvarsfrihed for Skade, forvoldt af en bortløben Bjørn, som Forbillede, er dog tvivlsomt.
140. 9—11. *eller under Arbejdet . . Hvile*] »uel in agricultura uel in campo, ubi uel fixa lancea uel sella posita uel erecto clipeo sibi hospicium quietis elegit«. Bestemmelsen indeholder en næsten ordret Oversættelse af det tilsvarende Sted i SkL 87, men dette afspejler sandsynligvis en kirkelig Regel om Gudsfreden, jfr. at det paa det 3. Laterankonsilium 1179 vedtoges, at *peregrini, mercatores, rustici euntes et redeuntes et in agricultura existentes* skulde nyde godt af denne (se Manddrabsforbrydelsen S. 85 og Noten til SkL 87).
141. 12. *den nye . . Forordning*] Se Noten til S. 137 Linie 19—25

141. og til SkL 90. Om Kongefreden er indført ved denne Forordning, er tvivlsomt. Ligesom Tilfældet var forskellige Steder i Udlandet, kan man ogsaa her i Landet fra gammel Tid have kendt en særlig Fred i Kongens Nærhed, saaledes at det nye i Forordningen maaske blot bestod i, at man søgte at udstrække Grænserne for denne Fred til hele Stiftet, hvis Kongen opholdt sig i dette. At det ikke lykkedes at gennemføre denne Prætention er omtalt i Noten til SkL 87.

21—24. *ogsaa . . hans Rige*] At Landsforræderi straffedes med Forbrydelse af baade fast Ejendom og Løsøre, var sikkert en gammel Regel. I sin Omtale af Frodeloven nævner Saxo saaledes, at Straffen for Landsforræderi var Tab af Liv og Gods, uden at der antydes nogen Begrænsning til den rørlige Ejendom. Maaske var denne Begrænsning af forholdsvis ny Dato, f. s. v. angik Fredløshedsstraffen i Almindelighed, idet det ikke er usandsynligt, at Ejendomsforbrydelsen ogsaa her oprindeligt ramte baade fast Ejendom og Løsøre. Da Fredløshedsstraffene paa Valdemars-tiden fik et langt større Omraade, end de tidligere havde haft, blev det nødvendigt — af Hensyn til Slægten — at unddrage Jorden fra Ejendomsforbrydelsen, hvor der var Tale om andre Fredløshedsstraffe, medens man for Landsforræderiforbrydelsen opretholdt den gamle Regel (jfr. Retshistorie S. 266). At Landsforræderi betegnes som Majestætsforbrydelse, var ogsaa noget nyt paa Landskabslovenes Tid og skyldes utvivlsomt Kirkens Indflydelse. Ligesom selve Udtrykket *crimen læsæ majestatis* er hentet fra Romerretten, er det karakteristisk for Udformningen af dennes Majestætsforbrydelsesbegreb, at det ogsaa indbefattede Forbrydelser imod Folket, herunder Deltagelse i Angreb paa Staten (*contra rem publicam arma ferre*), jfr. D 48, 4, 1, og at Straffen var Forbrydelse af Liv og Gods, jfr. C 9, 8, 5 pr.

142. *Kap. 64*] Et hertil svarende Kapitel findes ikke i SkL, hvis Bestemmelser om Legemsfor nærmelser findes spredt paa forskellige Steder i Loven.

145. 24—28. *hvis Sag . . Frygt for Straf*] Den her fremsatte Opfattelse af Straffens Formaal (Afskrækkelsesteorien) er i Overensstemmelse med Fortalen til Jyske Lov. Fra den kanoniske Rets

145. Synspunkt maatte — i hvert Fald som Hovedregel — Ansvar forudsætte Skyld; men som det fremgaar af Indledningen til Kapitlet, var det ikke lykkedes at gennemføre dette Princip, f. s. v. angik Ansaret over for skadelidte, og ASun. giver derfor en særlig Motivering af, at det sidstnævnte Ansvar er uafhængigt af, om der foreligger Skyld. I Forhold til det offentlige (Kongen eller Ærkebiskoppen) er den kanoniske Rets Skyldprincip derimod gennemført (se iøvrigt Noten til S. 136 Linie 29—32).
147. 26—29. *Hvis imidlertid . . tre Mark*] Den Regel, som iflg. ASun. gælder »efter nogles Mening«, er ikke optaget i SkL.
150. 5—7. *Ofte . . Frihed*] SkL kender ikke til en saadan Frigivelse — eller Forkyndelse af Frigivelsen — i Kirken; men denne Ceremoni, som kan føres helt tilbage til Konstantin den Stores Tid (C 1, 13, 1), blev indført rundt om i Landene under Kirkens Indflydelse.
- 15—20. *Barn . . ædel Byrd*] Til denne Regel, som iøvrigt ogsaa var Udtryk for Romerrettens Standpunkt, findes ingen tilsvarende i SkL.
151. *Kap. 77*] Forskellen mellem den ældre Ret og den nye Ret skyldes maaske, at Trællenes Antal nu var væsentlig ringere end tidligere, saa at den enkelte Træl var blevet saa værdifuld, at en Erstatning paa 3 Mark var utilstrækkelig som Godtgørelse for at afgive Trællen.
152. *Kapp. 80—81*] Tilsvarende Bestemmelser findes ikke i SkL.
153. *Kap. 84*] De jure postliminii. Begrebet er hentet fra Romerretten, og de nærmere Regler — hvortil intet Sidestykke findes i SkL — stemmer i det hele med denne. Den ejendommelige Slutningsbestemmelse, der ikke havde nogen større Betydning efter skaansk Ret, som jo kun kendte til Lavhævd og ikke til egentlig Hævd, er direkte overtaget fra Gratians Decret c 13 C 16 q 3.
155. 27—30. *Thi . . dem alle*] Denne Begrundelse synes ikke tilstrækkelig til at motivere, at Fællesgodset ogsaa hæftede for det dobbelte af Tingens Værdi. Den virkelige Forklaring synes at være den, at den bestjaalnes Krav fra gammel Tid kunde rettes imod den Formue, som dannede Grundlaget for Familiens økono-

155. miske Eksistens, og forsaavidt ramte baade skyldige og uskyldige. Denne Ordning lod sig ikke afskaffe, selvom Kirken ønskede, at kun de skyldige skulde gøres ansvarlige, se f. Eks. Glossen til Gratians Decret dist. 1 c 2: Item iniquum est, ut unus puniatur pro alio, quia non debet ultra progredi quam reperiatur delictum 3: Ligeledes er det ubilligt, at een straffes i Stedet for en anden, fordi man ikke bør gaa videre, end hvor der findes nogen Forbrydelse. ASun's Motivering stemmer overens med et berømt romerretligt Princip: (D 50, 17, 10), der gaar ud paa, at det er naturligt, at Fordelene ved en Ting tilfalder den, som har Ulemperne ved den.
157. 28. *Aars og Dags Frist*] »unius anni et unius diei spacium«. Det fremgaar heraf, at Aar og Dag efter skaansk Ret betød noget andet end efter JL (se iøvrigt Noten til JL I 23).
160. 30—31. *den ovenfor . . Afstandene*] se Kap. 88.
180. 31—32. *Naturlig Billighed . . Nytte*] jfr. Glossen til Gratians Decret c 2 dist. 1: Item æquum et justum est, ut nemo cum alterius jactura locupletetur.
183. 30—32. *Men . . Fjed*] Den samme Tankegang har ASun. givet Udtryk i Hexaëmeron v. 2985 f.
17. *berygget Kvinde*] »soluta«. Betydningen af soluta er paa dette Sted og nedenfor dog snarere: tidligere gift kvinde.
190. 18. *Om Laan*] De precario. Det i Kapitlet omhandlede Retsinstitut svarer dog mere til det romerretlige commodatum.
192. 7—8. *Lejemaal . . alene*] Denne Sætning afspejler Romerrettens Standpunkt, og af den følgende Sætning fremgaar ogsaa, at det efter skaansk Ret ikke er Samtykket, men Haandslaget, som gør Aftalen forbindende for Parterne.

VALDEMARS SJÆLLANDSKE LOV

197. 4. *Moder*] A¹ tilføjer »døtha«, »naar de er døde«.

6. *giftes . . Fælliget*] Teksten har kun »af giftis«; hvorfor underforstaas: af Fælliget. I Modsætning til SkL 17 (ASun 10) fastsætter de sjællandske Love, med hvor stor en Lod Udskiftningen skal ske.

9—11. *af . . Fader*] under særlige Betingelser kunde disse Arve dog ogsaa indgaa i Fælliget; jfr. Kap. 16 ff., 27 ff.

13. *vi Mænd*] se Alm. Indledn. S. VI.

13. *fædrene Jord*] den Jord, hver af Forældrene har indbragt i Ægteskabet, betegnes her under eet som fædrene Jord. Af Kap. 47 ses imidlertid, at den af Moderen indbragte Jord betegnedes som Mødrenejord.

17—18. *Ingen . . Faderen*] hvis et Barn, der var i Fællig med Faderen, døde, blev der altsaa ikke Tale om at foretage Skifte af dets Lod i Fælliget; jfr. Kap. 20 og SkL 20.

17. Udarving betegner i Landskabslovene en Arving, som er udskiftet af Fælliget. I moderne Ret betyder det en arveberettiget Slægtning, som ikke nedstammer fra Arveladeren.

18. *Fællig*] »flet«; den opr. Betydning af »flet« (Fled) er Gulv, derefter Hus, Husstand. Det forudsættes, at de, som er i Fled sammen, ogsaa er i Fællig, og flet og fæligh bruges derfor ofte i Flæng. ÆR og YR har i adskillige Tilfælde Fællig, hvor A&O. har Fled. I Oversættelsen gengives »Flet« ved Fællig.

Kap. 4] jfr. Kap. 19. Reglerne om Arv efter udskiftet Barn, som findes tilsvarende i EL I 17, er særlige for de sjællandske Love (Fællig og Hovedlod S. 148).

24—25. *nærmest . . Forsvar*] »*nermir allum gemælum*«; som om-

197. talt Retshistorisk Indledning S. XV ansaas det for en Fordel at have Ret til at føre Beviset.
198. 11—12. *har . . Bestemmelse*] »*skil man thet*«; i St. f. *skil*, $\circ$: afgør, bestemmer, *har A¹* »*sighir*«.
12. *den . . Værge*] »*hæriendi ma aldrey wara weriende*«; *den*, der vil fratage Barnet dets Ejendom, kan ikke være Værge.
- 17—18. *udrede . . kræves*] »*rethe vt*«; *A¹* har »*rette vt*« $\circ$: staa til Rette, rette for sig.
199. 19. *være . . Gud*] »*Witi se fare guthe hwat the sweræ*«; Sætningen forekommer hyppigt i de sjællandske Love, men er ofte forvansket, saaledes ogsaa paa dette Sted, hvor *witi* maa være fejlagtigt indkommet og se øjensynligt er opfattet som reflektivt Pron. I ÆR og YR har Sætningen alm. Formen: se *the* for *guth hwat the swæræ* $\circ$: de skal se etc.
- Kap. 12*] Er alle Børnene døde, finder der en Deling Sted mellem Børnebørnene in stirpes et lineas, saa at hvert Kuld Børn tilsammen arver den Lod, som vilde være tilfaldet deres Fader eller Moder, men Broder arver dobbelt saa meget som Søster i den Lod, som tilfalder hvert Søskendekuld.
200. *Kap. 13*] Hvis ogsaa Børnebørnene er døde, arves der ikke in stirpes et lineas, men in capita; $\circ$: alle Arvingerne faar lige meget, idet der ikke gøres Forskel paa Brødre og Søstre og ikke tages Hensyn til, om Arvingerne tilhører forskellige Søskendekuld; jfr. SkL 34 med Kommentar.
4. *gaa fremad*] nedarves i nedadstigende Linie.
5. *Kvinde . . Mand*] *A¹* o. fl. har »*em mikit kuna som manne*«; de fleste Hss. har i St. f. »*manne*« »*karlin*« el. *karlle* med Alliteration paa »*kuna*«.
6. *Gangarv*] se ovf. ad Kap. 13.
10. *een Mark*] ÆR og YR har een Mark Sølv, hvad der svarer til 3 Mark.
15. *bidt*] Forudsætningen for, at en Arv, som en Ægtefælle modtog, indgik i Fælliget, var, at den anden Ægtefælle ligeledes modtog en Arv, denne Arv sagdes da at bide den første Arv (se Kap. 27 ff.). Mens de sjæll. Love sædvanligvis bruger Ordet *bide* (med Betydn. »*bide fat i*«, »*fastholde*«) bruger Skaanske og

200. Jyske Lov den tilsvarende kausative Form bede (d. v. s. jage, fange). Reglerne om Arvebidning el. Arvebed var forskellige i de forskellige Retsomraader. I det sjæll. Omraade bed en Arv fra den ene Side alle tidligere Arve fra den anden Side.

19—20. *ved Arvebidning*] jfr. foreg. Note.

20. *ved Barnmynding*] »mz børnum mynde«; jfr. ovf. ad S. 5 Linie 11—12.

28—1 (S. 201). *træffer . . Fælliget*] »leggir sijn Børn j fælligh«; »lægge i Fællig« eller »lægge Fællig« betyder at optage i Fælliget efter særlig Overenskomst, saaledes at en vis Del af Boet forbeholdtes den ene af Parterne, i dette Tilfælde Børnene, eller at Børnenes Gods optages i Fælliget efter Vurdering.

201. 1. *tager Forbehold*] »meli fore«; nemlig m. H. t. Børnenes Optagelse i Fælliget med den nye Kone; egl.: siger til i Forvejen.

2—3. *da . . Hovedlodder*] hvis der ikke er truffet særlig Aftale om Børnenes Særeje, og Faderen ikke har taget Forbehold, indtræder der almindeligt Fællig m. H. t. alle Ejendele undtagen Arvejord. Hovedlod er den Lod, som tilkommer hver Person i Godsføllesskabet. Benævnelsen hentyder til, at Loddernes Størrelse var bestemt af Deltagernes Antal (Hoveder); jfr. Kommentaren ad SkL 38.

9. *eller*] A. har »ther«, Fejl for ær, ɔ: eller; jfr. Varr.

13. *Dag . . Aar*] »dagh oc iemlinge«; et Aar eksklusive den Dag, hvorfra der regnes. Jemlinge, iamlænge (jfr. vn. jafnlengd) egl. lige lang Tid, samme Tid det følgende Aar. Afvigende Bet. har »Aar og Dag« JL I 23 (jfr. Kommentaren hertil).

21. *Erhvervelse*] »fang«; egl. hvad der kan faas; bruges i Lovene om, hvad der er erhvervet under Ægteskabet.

Kap. 19] gentager Kap. 4 første Punktum.

202. *Kap. 20*] gentager Kap. 3 med nærmere Begrundelse.

28. *og*] a¹ har »ther«. Fejl for ær, ɔ: eller; jfr. Varr.

203. 10. *deres . . Sider*] »therre beggiæ børn«; bør formentlig over-sættes *ved* »deres Fællesbørn«, saaledes at Meningen med Bestemmelsen er, at ogsaa de senere fødte Fællesbørn faar Andel i den Jord, som arves af de Fællesbørn, der levede paa det

203. Tidspunkt, da Arvefaldet fandt Sted (jfr. I 4 og 19 og Fællig og Hovedlod S. 32).

Kap. 27—32] indeholder Reglerne om Arvebed mellem Ægtefæller.

22. *tre Mark*] A har to (»twige«) Mark; »twige« er sandsynligvis Fejl for thriggæ, som C¹D har, jfr. ÆR og YR: een Mark Sølv.

26—27. *til Hovedlodder*] ∴: saaledes at de indgaar i Fælliget, og til sin Tid bliver Genstand for en Deling i Hovedlodder. Bestemmelsen om, at en Arv paa den ene Side bider alle tidligere Arve paa den anden Side er særlig for de sjællandske Love.

204. 11—12. *Ret . . arve*] ∴: Manden bliver berettiget til at tage Arv efter Hustruen i disse Værdier.

12—13. *erhvervet . . dem*] »*takit se oc sinum børnum. henne oc henne børnum*«; der maa med begge Udtrykkene (»se oc sinum børnum« og »henne og henne børnum«) sigtes til Hustruen og hendes Særbørn. Anderledes v. Schwerin.

205. Kap. 33] handler om Arvebidning mellem forskellige Søskendekuld. Arvebidning i dette Tilfælde kendes kun i de sjællandske Love, ikke i den skaanske og jyske Ret, som her utvivlsomt repræsenterer et mere oprindeligt Standpunkt.

4—5. *taget Forbehold*] jfr. ovf. ad S. 201 L. 1.

13. *dem . . Hovedlodder*] jfr. Note til S. 203 L. 26—27.

22. *har . . Hovedlod*] ikke alene Svigersønnen (Svigerdatteren) men ogsaa Børnebørnene indtræder paa lige Fod med de øvrige Deltagere i Fælliget. ÆR og YR har dog »*eller deres Børn*«, hvilket kan forstaaes saaledes, at Børnene først blev lodtagne ved deres Faders (eller Moders) Død. EL I 10 er derimod overensstemmende med A&O.

206. 26. *truffet . . Fælliget*] Overenskomsten gik formodentlig ud paa, at Børnene skulde have Ret til en vis Del af Fælliget (jfr. Kap. 41), uafhængig af Antallet af Hovedlodder. Dette var særlig praktisk, naar en væsentlig Del af Fælligsformuen var indbragt af dem.

208. 9—10. *som . . omtalt*] jfr. Kap. 27 ff.

208. 14. *efter . . Ret]* f. Eks. paa Grund af for nært Slægtskab mellem Ægtefællerne.
15. *som . . sagt]* jfr. Kap. 14.
209. 9—10. *opstaar . . Hovedlod]* da ingen uden for Fælliget skal arve den afdøde, afsættes der ikke nogen Lod for hende.
12—17. *idet . . Lod]* mgl. i A&O, tilføjet efter ÆR. Lakunen maa skyldes en Skriveroverspringelse (fra »Lod« i L. 12 til »Lod« i L. 17) i det for A&O Hss. fælles Forlæg.
19. *Er]* Teksten har ællis (»eller«), misforstaaet af et opr. ær. Fejlen findes i alle Hss.; rettet efter ÆR.
211. 12—13. *det . . Død]* efter Husbondens Død faar Udarvingerne Del i hans Hovedlod, som i saa Fald »opstaar«; jfr. ovf. Kap. 47 samt fig. Kap.
15. *som Hedning]* ∴: udøbt.
24—2 (S. 212). *Hvis . . deraf]* Stykket fortsætter Kap. 47. Det mellemliggende er derfor sandsynligvis et Indskud. Mens der i Kap. 47 var Tale om det Tilfælde, at der ingen Udarving findes, tales der nu om det Tilfælde, at der er en Udarving. Udarvingen havde Ret til Del i Faderens Hovedlod efter hans Død (jfr. Kap. 52), og den maatte derfor afsættes, saaledes at Børnene, — men ikke Moderen — tog Arv i den.
26. *findes]* Teksten har »ej findes« hvad der utvivlsomt er urigtigt; Fejlen findes ogsaa i ÆR og YR.
212. 12. *hun]* Teksten har fejlagtigt »han«; Fejlen findes ogsaa i ÆR og YR.
22. *Nokkekoner]* Døtre, der tager lige Lod med Moderen. I et Tillæg til Vestgøtaloven bet. Nokkekone en enlig Kvinde. Ordet *nocka* el. *nucka* kendes endnu i svensk Almuesprog i Betydningen en gammel, enlig Kvinde. Jfr. on. *hnokki*, Krog, *hnukag* krumbøjet Person; jfr. Lis Jacobsen: Kvinde og Mand S. 68. (Herimod, J. Brøndum-Nielsen Ark. f. nord. Fil. 31 S. 100 og Gld. Gr. 3 S. 236 samt Acta philologica Scandinavica VI S. 186.)
213. 9. *er . . dem]* »er i Fællig med« maa i dette Tilfælde betyde: arver sammen med, er Medarving.

214. 12—13. *saaledes* .. *omtalt*] se Kap. 4.
19—20. *Ørtug* .. *Penning*] se Retshistorisk Indledning S.VIIIf.
215. 24. *rette* .. *sig*] »*rette vt*«; andre Hss. har *rethe vt*, *ɔ*: *udrede*.
27. *som* .. *omtalt*] medens Kapp. 62—64 foreskriver Tylvtered, fastslaas her Anvendelsen af Tretylvtered som gældende i alle de nævnte Arvesager.
216. 3. *femten Vintre*] YR har her atten Vintre. Myndighedsalderen var i Lovene i Alm. 15 (14) Aar, men der var en Tendens til at forhøje Aldersgrænsen for visse vigtigere Handlinger.
11—13. *Derfor* .. *holdes*] selv om Enken skødede paa lovformelig Maade (»efter Sjællandsfar Lov«), har Enken ikke Ansvar og skal ikke bøde, hvis Købet maa gaa tilbage. YR erstatter »Sjællandsfar Lov« med »Jyske Lov«, hvad der formentlig har samme Betydning. Reglerne var ikke væsensforskellige i Jyske Lov; ogsaa her krævedes Samtykke af de nærmeste Frænder, men den i VL foreskrevne Skødningsceremoni var ikke udtrykkelig hjemlet i JL.
12. *efter* .. *Lov*] mangler i A. Af Rettelse i A¹ (se Varr.) synes det at fremgaa, at Ordene fandtes i A's Forlæg.
16. *Ejendom*] her = Jord.
18. *siddet* .. *Boet*] »*sædies j bo*«; det drejer sig om det Tilfælde, at Børnene fortsætter Fælliget, efter at Faderen er død.
217. 9. *Stifbørn*] A har Stifbrødre; rettet efter de øvrige Hss. Kap. 69] jfr. SkL 39 med Kommentar.
218. 2. *Slægt*] »*cull*«; Kuld betegner her Kredsen af fædrene Slægtninge.
Kap. 72] Til Belysning af den her omhandlede Situation skal følgende skematiske Oversigt meddeles over Slægtskabsforholdene:

A					
B		C D			
E F					

A og B er afgaaet ved Døden, og Striden drejer sig om, hvorvidt A er død før B eller omvendt. Afgørelsen heraf har stor Betydning for Fordelingen af Arven. Hvis B har overlevet A,

218. skulde A's Efterladenskaber deles mellem B, C og D, d. v. s. saaledes at E og F tilsammen faar den Lod, som vilde være tilfaldet B (se Noten til S. 219 Linie 5). Hvis B er død før A, arver C og D alene A, idet der iflg. VL ikke er Tale om, at de to Generationer CD og EF kan arve sammen. Loven hjælper dog til en vis Grad E og F ved at indrømme dem Bevisretten m. H. t. Spørgsmaalet om, hvorvidt B har overlevet A. EL anerkender, at de to Generationer kan arve sammen.

219. 5—6. *deres . . Rette*] A har »dem«. Rettet efter de øvrige Hss., der dog mangler Ordet »Faders«, som her er tilføjet efter ÆR.

5. *fuld Lod*] herved tænkes formodentlig paa den Lod, som deres afdøde Fader vilde have arvet, hvis han havde været i Live. At hvert enkelt af Børnebørnene skulde arve en Lod af samme Størrelse som den, der tilfalder hver af den afdødes Søkende, vilde være vanskeligt at forklare i Betragtning af, at Børnebørnene kun er berettigede til at tage Arv, fordi deres Fader har overlevet sin Fader (og saaledes vilde have arvet ham).

18. *Broder*] der er her Tale om det Tilfælde, hvor to Brødre dør sammen og den ene af dem har Børn.

20—22. *Søkende . . andre*] denne Regel om Kollationspligten er udtrykt i et bekendt Ordsprog hos Peder Syv (Nr. 4757): »Lod staar og Jevnet gaar, meden Søskende sammenleve.«

Kap. 74] Mens den af flere Søkende, der har afhændet noget af sin Lod, i Reglen er afskaaret fra at kræve Udligning (*Kap. 73*), kan den, der ikke har afhændet, kræve Udligning af den, som har afhændet. Ved Beregningen af dennes Lod maa i saa Fald naturligvis medregnes den afhændede Jord.

220. *Kapp. 76—77*] Det her omhandlede komplicerede Tilfælde lader sig skematisk fremstille saaledes:

$$\begin{array}{ccccc} (K_1) & \sim & M & \sim & K & \sim & (M_1) \\ & & | & & | & & | \\ \hline & & A & & C & & B \end{array}$$

M og K har begge været gift før — henholdsvis med K_1 og M_1 — og har hver en Søn af første Ægteskab (A og B). C er født i deres andet Ægteskab. A og B er som Halvbrødre til C

220. arveberettigede efter denne, men som sammenbragte Børn ikke efter hinanden. I det i Kap. 76 skildrede Tilfælde er C afgaaet ved Døden og den ene af Halvbrødrene (A) er uden for Riget. Det foreskrives da, at Arven skal tages i Forvaring i Aar og Dag, hvorefter den tilfalder B, medmindre A stadig er i Live. I Kap. 77 bestemmes, at hvis A vel overlever Aar- og Dags-Fristen, men B ikke har Kendskab til, at A stadig er i Live, skal B skifte med A's Frænder. Efter Arvebogen synes disse kun at skulle oppebære Arven paa A's Vegne, medens det efter ÆR og YR kunde se ud, som om de skulde tage Arven selv (saaledes Matzen PR I S. 133; anderledes Larsen I.1 S. 433), hvilket dog vilde være irrationelt, hvis der intet foreligger om, at han senere er afgaaet ved Døden. ÆR og YR opstiller tilmed ikke den i Arvebogen foreskrevne Betingelse for Skiftets Foretagelse: at B ikke har nogen Kundskab om A, saaledes at Lovordene aabner Mulighed for, at A's Arvinger selv kan tage Arven, uagtet B ved, at han er i Live, et Resultat, som er i daarlig Overensstemmelse med Princippet i Kap. 78.

19—20. *Frænderne*] herved forstaas den borteværendes fjernere Slægtninge, som vilde være udelukket fra at tage Arv efter denne, saa længe den hjemmeværende Halvbroder var i Live (jfr. L. 16—17).

22. *Dag og Aar*] se Teksten S. 201 L. 13.

221. 2. *Kundskab*] A har »kumin«, som i Udgaven er rettet til kunni, men snarere burde have været rettet til kunth efter D¹. I ÆR og YR er det erstattet med »byrth« (Slægt), hvilket formentlig beror paa en Misforstaaelse af Forlægget, men i og for sig giver god Mening, da de to sammenbragte Børn jo ikke er beslægtede.

Kap. 80] jfr. Kap. 4.

222. 5—6. *af . . Arv*] Stedet er stærkt forvansket i Haandskrifterne. A har »swa nær ær commin« (som er saa nær), og det samme har ÆR og YR. Oversættelsen følger de øvrige Hss. af A&O, hvis Tekst maa anses for at være den oprindelige.

7. *indtil syvende Mand*] efter den Beregningsmaade af Slægtskabet, som her er anvendt, betyder 7. Mand Arveladerens Næstnæstsøskendebarn. De foregaaende »Mænd« er 1) Broder, 2) Onkel

222. (Nevø), 3) Fætter, 4) Fadersfætter (Fættersøn), 5) Næstsøskendebarn, 6) Faders Næstsøskendebarn (Næstsøskendebarns Barn), saaledes at de i Parentes opførte Slægtninge opfattes som staaende lige saa nær som den foran Parentesen staaende Person.

223. 5. *er . . forspildt*] A-Teksten er forvansket, og Stedet bør efter de fleste Hss. læses: æræ til alz ræthæ forlagth; »forlagth« er Part. til »forlæggiæ« (fordærve, ødelægge), og Betydningen er altsaa: da er de ødelagt med Hensyn til al Ret.

20. *ringe Mand*] »usal man«; ɔ: en Mand, som er ude af Stand til at tage Hævn.

23. *aflægge Jernbyrd*] »taki . . iern fori«; den almindeligste Form for Jernbyrd, som der utvivlsomt her er Tale om, var »Skudsjern«. (M. H. t. den nærmere Fremgangsmaade se SkL 155 og ASun 99). Kapitlet maa være ældre end eller i hvert Fald ikke meget yngre end 1215. Se iøvrigt Retshistorisk Indledning S. XVI.

25. *for fri*; Teksten har »u frelssir«, mens ÆR og YR har »of frælsær«; baade »of« og »u« er forstærkende Partikler.

26. *Magt*] Teksten har »mz kin«, Fejl for »meghin«, Magt, Evne.

224. 5. *Hus*; A tilføjer: »eller Lejegaard«, formodentlig en Dublet af det følgende Lægaard.

5. *Lægaard . . Ladegaard*] Gaard betyder opr. Gærde, derefter den af Gærdet omsluttede Plads og det paa den værende Bygninger. Paa dette Sted er der Tale om Bygningerne, der hører til Gaarden. Fægaard er da = Stald og Ladegaard = Lade. Lægaard er en Bygning, som skal give Læ, Beskyttelse, maaske snarest en Bygning til Vogne og Redskaber.

6. *paa Kirkegaarden*] Drab paa Kirkegaarden straffes som Drab i ens Hjem.

6. *Orbodemaal*] »orbodemal«; se Retshistorisk Indledning S. XLIV f.

10. *bøde fuldt*] udrede den fulde Mandebod.

14. *og . . deri*] det forudsættes saaledes, at der normalt er flere Deltagere i Drabet, hvilket peger tilbage paa en Tid, da Drab med Krænkelse af Husfreden kun medførte en strengere Behandling af Manddrabet, hvis Hærværksbetingelserne var opfyldt. (Hærværksforbrydelsen S. 41).

224. 14—15. *tage*. *Hovedlod*] se Retshistorisk Indledning S. XXVI f.
 16. *Fredkøb*] jfr. E. L. II 9.
 20. *Følge* . . *Færd*] se Retshistorisk Indledning S. XLIII.
 21. *hjemme*] mgl. i A; tilf. efter Varr.
 22—23. *saaledes* . . *Manddrab*] Bestemmelsen har formentlig oprindeligt haft sin Plads efter den nu i Kap. 4 anbragte Regel om Hærværk, der fastslaaer, hvilket Ansvar man ifalder for Færd og Følge (jfr. Hærværksforbrydelsen S. 41).
 23—24. *Men* . . *anderledes*] ∴ med Hensyn til Brud paa Tingfreden gælder der særlige Regler.
 26. og . . *ejer*] Sætningen findes kun i A, men mgl. i de øvrige Hs. og ÆR og YR og er derfor næppe oprindeligt; det han ejer, ∴ hans Hovedlod (jfr. ovf.).
225. 4. *paa* (1) . . *Tinge* (2)] findes kun i A, men mgl. i øvrige Hss. samt i ÆR og YR og er derfor næppe oprindeligt.
 9. *er* . . *Bøder*] »gruth gewin ellir a badir feste«; »gruth« er den foreløbige Fred, som sværges samtidig med, at der loves Bøder. (Den endelige Fred: »trygd« tilsværges først, naar Bøderne er betalt). Den, der bryder en saadan tilsagt Fred, betegnes i EL II 12 som Grudniding, hvorved Forbrydelsens foragtelige Karakter understreges. Om den moralske Fordømmelse fra gammel Tid ogsaa har medført, at Lejdebryderen ifaldt et strengt strafferetligt Ansvar, er mere tvivlsomt. SkL kender i hvert Fald ikke til et saadant, og ASun 48 taler afgjort i modsat Retning. At Nidingsværk meget vel kunde være undergivet en mild strafferetlig Bedømmelse, fremgaar af SkL 176 og JL III 53.
 10—11. *at* . . *Gods*] »fore then at skyfla ær thz hawir giort«; ÆR og YR har: »for thæt at skyfla«; skyflæ (af skiufæ, on. skúfa, skubbe) bruges i Landskabslovene specielt om Kongens Konfiskation af forbrudt Gods.
 13. *Mandeboden*] ligesom i Skaane var Mandeboden paa Sjælland 45 Mark el. 15 Mark Sølv (se EL III 37).
 24. *Hærværk*] »herwirkis«; er, som det forklares i Kapitlet, efter sjællandsk Ret voldeligt Overfald af mindst 5 fuldt bevæbnede Mænd, hvorved man øver personlig Overlast mod en Mand eller

225. hans Husstand eller ødelægger eller bortfører hans Ejendele, jfr. Kommentaren til SkL 87.

25. *tre Folkevaaben*] de tre »Vaaben«, Sværd, Spyd og Kedelhat (Hjelm), som Ledingsbonden maatte være i Besiddelse af: jfr. JL III 4.

226. 5—9. *da . . Kongen*] Deltagerne i Hærværket ifaldt saaledes baade Straf for Hærværket og for den Legems- eller Formuekrænkelse, som Hærværket indbefattede i sig; sml. Kommentaren til EL II 16.

Kap. 5—6] den Form for Ildspaaættelse, som omhandles her, er den ikke-kvalificerede Form for Forbrydelsen — i Modsætning til Mordbrand (se EL II 14 med Kommentar). Af Kap. 6 ses, at Forholdet, naar der var flere om Forbrydelsen, behandlede som Hærværk. Oprindeligt har den ukvalificerede Ildspaaættelse vistnok overhovedet kun været strafbar, naar Hærværksbetingelserne forelaa.

227. 6. *Kongens Ret*] Tremarksbøden til Kongen.

9—10. *Indhegning . . Svinesti*] mens der i de to foregaaende Kapitler er Tale om Bygningerne i og ved Gaarden, er der her Tale om Hegn m. m. i Marken, hvorfor der er fastsat lavere Bøde for Ildspaaættelsen.

9. *Markgårde*] »*olgarthi*«; første Led af *olgarthi* er *ol*, opr. *vall*, *vn. vøllr* (se Gld. Gramm. I 211 og der anført Litteratur); tidl. urigtigt sammenstillet med *vn. aldingardr* Frugthave (saal. Kolderup-Rosenvinge EL S. 355 og Lund S. 108), ligeledes urigtigt oversat hos v. Schwerin S. 48 (Eichengehage, *ufst.*: som kan afgive Olden til Svinene; jfr. Fodnote) og Haff I S. 33 (eingezaunter Platz (Pferche) auf der Schweineweide).

25. *Herredsmænd*] Bønder fra Herredet, der er mødt paa Tinget og optræder som Dommere. Ordet bruges synonymt med Tingmænd.

228. 2. *Marken*] »*olli*«; Stedet har været vanskeligt at forstaa for Skriverne (C¹ har »*ude*«, DE »*ej*« el. »*og ej*«), og hele Sætningen er udeladt i ÆR og YR; »*olli*« maa være Dativ af samme Ord som første Led i *olgarth*; se ovf. ad S. 227 L. 9.

228. *Kapp. 10—11*] se Kommentaren til EL II 19.
10—11. *som . . omtalt*] i Kap. 7—9.
229. 1. *Skovfængsel*] »*skoghs haftum*«; der er formodentlig Tale om at binde en Mand til et Træ i Skoven.
5—6. *føres . . ham*] »*bider han* (Akk.) *witne*«; »bide« har her en tilsvarende Betydning som i »bide Arv« (ovf. ad S. 200 L. 15), og Udtrykket betyder altsaa: bider Vidnesbyrd ham ∴ fældes han af Vidners Udsagn.
16—17. *for . . Byen*] »*fører han til skiæla til bys*«; »*skiæla*« betyder »Afgørelse«, særlig »retslig Afgørelse«.
19. *lovlig Arrest*] »*lagha haft*«; haft ∴ Hæfte, Frihedsberøvelse ved Paalæggelse af Lænker eller ved Indespærring.
20. *Kongens Bryde*] ∴ Ombudsmanden.
23. *Tingmændene*] jfr. ovf. ad S. 227 L. 25.
230. *Kap. 14*] se Kommentaren til SkL 218 og EL II 20.
Kap. 15] se Kommentaren til SkL 218.
231. *Kap. 17*] Overfald paa en Mand i hans Skib straffes som Overfald paa ham i hans Hjem. Der foreligger vistnok her en yngre Udvidelse af Hærværksbegrebet. (Hærværksforbrydelsen S. 34).
15. *øver Haandran*] raner noget, den anden har i Haanden. En anden Form for Haandran omhandles i SkL 167.
16. *der . . ham*] »*lader honum mz vitne wida*«; wida Fejl for bida (jfr. Varr.); se ovf. ad S. 229 L. 5—6.
18—20. *Men . . Paasyn*] det Forhold som i JL II 44 betegnes som Boran.
232. 16. *tage . . Mandhelg*] Fortabelse af Mandhelg (jfr. vn. mannhelgr, personlig Fredhellighed) var en mildere Form for Fredløshed (se EL II 50—51 og Retshistorisk Indl. S. XX).
20. *Jordran*] se JL II 45.
21. *Skovran*] omfattede al ulovlig Skovhugst (Tyveri og Ran S. 178).
21. *Vedstort*] Ordet forklares i flg. Kap. som Hugning i en anden Mands Skov af tolv Læs Brænde. Se iøvrigt SkL 191 og *Træhugst* i Sagregisteret.
233. 9. *fuld Lovløshed*] se SkL 19 med Kommentar.

234. 12. *Fjerdedel*] A har »Trediedel«; rettet efter de øvrige Hss.
235. 8. *helt*] mgl. i A, mens andre Hss. har »granlige (jfr. on. grannr. nøjagtig) alder«.
236. 6—7. *skal . . nærmest*] »wirthē bōndir thz lyde with then lim ther ær aldra nest«; ∴ Lyden skal vurderes efter samme Taxt som den nærmeste Del af Ansigtet, hvorfor der er faste Bødesatser. Da der i A&O kun er Tale om Ansigtet, kan »lim« her kun være Ansigtsdel. I ÆR og YR er der ikke specielt Tale om Lyde i Ansigtet, og »lim« maa da oversættes ved »Legemsdel« eller »Lem«.
13. *lade*] ÆR og Varr. af YR har »Landet«, ∴ Landstinget, og da det samme er Tilfældet med C-Haandskrifterne af A&O, er det sandsynligvis det oprindelige; Meningen bliver dog omtrent den samme.
237. 1—2. *hvis . . Handen*] »mz thy at hin annar lōt (Var. lett) warthir huggin aff hendi«; der tænkes sandsynligvis paa den til Tommelfingeren hørende Mellemlæstæknogle.
15. *Lemlæstelsessag*] Teksten er her forskrevet: »flæst al mal«; samme Fejl findes i ÆR, mens YR har bevaret den utvivlsomt rigtige Form »læstæ mal«.
23. *Sten*] d. v. s. Testikel.
238. 3. *fulde Saarbøder*] ∴: 3 Mark; jfr. Kap. 19 Slutn.
6. *alene*] ÆR og YR tilføjer herefter: Men hugger man begge Fødder af en Mand, da skal der derfor bødes fuld Mandebod. Da der i Beg. af Kap. 16 siges, at der om Afhug af Fod gælder samme Regel som om Haand, er Bestemmelsen overflødig og næppe oprindelig.
20. *ovenfor*] nml. III 4.
239. 5—6. *øvre . . nedre*] »øwra hul eller j nethra«; henholdsvis Brysthulen og Bughulen.
- 16—17. *bibringer . . tomundet Saar*] ∴: gennemborer.
- 18—19. *at . . Saarmund*] mgl. i A; tilf. efter de øvrige Hss.
240. 7. *femten Saar*] femten betegner blot et ubestemt større Antal Saar.
8. *femten Mark*] Maksimumsbøden for Saar, som er tilføjet i eet Angreb og ikke medfører Lyde; jfr. EL II 38 Slutningen.

240. 16—18. *Men . . værd]* da der kun kan aflægges Jernbyrd for en af Beskadigelserne, skal Sagsøgeren vælge den betydeligste.
23 og 2 (S. 241). *halvottende]* A har »halvfemtende«; rettet efter de øvrige Hss.
241. 10. *Hvis . . selv]* A har (ligesom ÆR og YR) »som selv«; her (ligesom i DgL) rettet efter Varr.
242. 7. *som . . Finger]* »*ther a muldugh skaldrar owir fingir*«; muldug (Var. mullugh) er = vn. mundlaug (sammensat af mund Haand og laug Vaskevand), d. v. s. Bækken til Haandvask. Udtrykket *owir fingir* maa betyde: naar man rasler med det mellem Fingrene. Stykket skal være saa stort, at det kan klinge, naar man rasler med det i et Bækken.
243. 3. *uden . . Opsættelse]* »*vdan alt annat scut*«; i St. f. *scut* har A »*stut*«, ☉: Hjælp, Støtte. Ved almindelige Sager fastsatte Tingmændene paa tredie Ting et nyt Ting, hvor Parterne skulde møde, men paa Grund af den Vanære, der knyttede sig til Slag, var Retsforfølgningen særlig streng i dette Tilfælde; jfr. fig. Punktum.
9—10. *da . . sagt]* se Kap. 27 om Mødepligt og Bevisførelse.
17—18. *alligevel . . ham]* jfr. SkL 123.
244. 1. *nogen . . ufri]* ☉: en Mand i hans Tjeneste, hans Svend eller hans Træl; jfr. ovf.
- 246—259. *Kapitler af ÆR, som ikke findes i A & O.* Kapitlerne er med Undtagelse af Manddrabskapitlet (Kap. 139) hentet fra SkL (se Alm. Indledning S. VIII), til hvis Kapitelinddeling de i Marginen tilføjede Henvisninger refererer sig. De enkelte Kapitler følger i det hele Skaanske Lovs Tekst, — selv om de er noget bearbejdede, — hvorfor der i det hele kan henvises til Kommentaren til SkL. Væsentligere Afgivelser vil dog blive omtalt i det fig.
Kap. 83—88. Fledføringskapitlerne er baade i ÆR og YR anbragt umiddelbart efter Arvebogen.
246. 5. *lovbyde sig]* tilbyde paa lovlig Maade (☉: paa Tinget) at lade sig fledføre af en Slægtning.
24. *drage . . vil]* SkL tilføjer: »med alt det han ejer.« Naar denne Sætning er udeladt i VL, maa det betyde, at der skal foretages et Skifte efter Reglerne i Kap. 84, saaledes som det klart

246. fremgaar af EL I 40. Denne særlige sjællandske Ordning er sikkert yngre end den skaanske.
247. 4. *Biskoppen*] SkL har Ærkebiskoppen.
Kap. 139. Manddrabskapitlet; staar i ÆR samt YR A¹ (AM 455, 12°, som er lagt til Grund for Udgaven) efter »Saarloven« (som i ÆR og YR følger efter Arvebogen og Fledføringskapitlerne) og før Horkapitlerne. I de øvrige Hss. af YR staar det foran Saarbogen mellem denne og Fledføringskapitlerne. At Kapitlet ikke findes i A&O tyder paa, at det er af yngre Dato, hvad ogsaa Bestemmelsen om, at Drabsmanden, inden han drager til Tinget for at tilbyde Bod, skal løse sin Fred hos Kongen, sandsynliggør (jfr. Manddrabsforbrydelsen S. 34 f.).
- 248—51. *Kap. 179—90*] familieretlige Kapp. fra SkL. Sammen med de fig. landboretlige Kapp. staar de i de fleste Hss. af ÆR samt i YR i Slutningen af Loven, men i en mindre Gruppe Hss. af ÆR staar *Kap. 179—90* ved Slutn. af Arvebogen efter Fledføringskapitlerne, hvad der øjensynlig er et ældre Træk (jfr. Alm. Indledn. S. XVIII).
248. 25—26. *er . . han*] mgl. i A¹; tilf. efter Varr.
249. 12. *Men . . vide*] mgl. i SkL.
 24 og 27. *lovlig gift*] SkL har her »gift og guldfastet«.
250. 6—7. *da . . det*] SkL har derimod: han skal *ikke* tage Bøder for det.
 12. *Tyende*] A¹ har Barn eller Tyende; rettet efter Varr. Efter de til *Kap. 187* svarende Bestemmelser følger i SkL et *Kap (64)*, som er udeladt i VL, med yderligere Bestemmelser om Slegfredbørns Arveret, der dog delvis er en Gentagelse af Bestemmelserne i de nærmest foreg. Kapp.
 15. *kundgøre det*] A¹ har »gøræ thæt kunung« og Var.: »gøræ thæt for kunung eller«; kunung er Fejl for kunnught »bekendt«, jfr. Teksten ovf. S. 248 L. 30 og SkL.
- 251—59. *Kap. 191—214*] landboretlige Kapp. fra SkL staar i alle Hss. af ÆR og YR i Slutn. af Loven.
251. 1. *Det . . vide*] mgl. i SkL.
 5. *og . . Ornum*] der er i *Kap.* imidlertid ikke Tale om Ornum, men kun om Byens »Gade«.

251. 7. *Gade*] den aabne Plads i Landsbyen, som Gaardene vendte ud imod. Den tilhørte Landsbyen som Helhed og maatte derfor ikke bebygges af de enkelte Bønder.
- 12—13. *Kongen . . Tinget*] SkL har: for Tinget eller for Kongen eller for Ærkebiskoppen.
15. *Kongens Ret*] SkL: Kongens eller Biskoppens Ret.
19. *Tylvtered*] SkL tilføjer: af Odelsbønder.
21. *Bygden*] SkL tilføjer: til Købstaden eller til Stranden eller til Skoven.
23. *Tylvtered*] SkL tilføjer: af Odelbønder.
25. *Kongen*] SkL tilføjer: eller Ærkebiskoppen.
- 28 og 2 (S. 252). *Biskoppen*] SkL. har Ærkebiskoppen.
252. Efter Kap. 195 udelades et Kap. i SkL (71) om Opdyrkning af Alminding.
7. *anden*] SkL tilføjer: eller med en Torp (3: Udflytterby).
8. *paalidelige . . Bygden*] SkL har: Mænd i Bygden, som er Oldinge.
- 14 og 23. *Edsformular*] »*mun hof*»; SkL har med samme Betydning: munhæfth; sidste Led i begge Ord er Afledninger af Ordet have, og Ordet betyder altsaa: noget man har i Munden. Mundhov bruges endnu i danske Dialekter i Betydningen Mundheld.
- 17—18. *eller . . er*] mgl. i SkL, som i St. har: og de har hørt det saaledes af deres Forfædre.
19. *Køb*] mgl. i VL; tilf. efter SkL.
21. *lovfaste Mænd*] Mænd, som opfylder Lovens Betingelser m. H. t. Alder og Vederhæftighed for at kunne aflægge Ed. SkL har Odelsbønder. Naar VL her og adskillige andre Steder har udeladt Kravet om Odelsbønder (Selvejerbønder), kunde dette tyde paa, at Selvejendom ikke var saa almindelig i Sjælland som i Skaane (jfr. Retshistorie S. 191).
21. *et Nævn*] SkL har: Oldinge.
23. *Edsformular*] se ovf. Linie 14.
253. 2. *lovfaste Mænd*] SkL har: Mænd, som er Odelbønder; jfr. S. 252 Linie 21.
- Kap. 198*] fortsætter sidste Punktum af Kap. 197.
13. *de Mænd*] SkL: de Oldinge.

254. 2. *klager*] SkL tilføjer: og tre Mark til Kongen.
 23. *at*] SkL har »fordi«, idet Sætningen begrunder den Opfattelse, der er fremsat i det foreg. Kap.
255. 11. *Det . . vide*] SkL har: Nogle vil have til Lov. Kapitlet fremsætter en Opfattelse modsat den, der er fremsat i de to foreg. Kapitler, men Modsætningen træder ikke saa klart frem i VL som i SkL.
 13. *tre Vintre*] SkL har: har høstet tre Afgrøder, hvilket giver en kortere Frist (jfr. ASun 37), men andetsteds (f. Eks. Kap. 49) betegner SkL selv Lovhævdsfristen som tre Vintre.
 14. *Vi . . dette*] mgl. i SkL.
 19—20. *Men . . Grund*] selv om noget af Markjorden er bortsolgt, kan Rebning godt finde Sted.
256. *Kap. 205*] der er i første Tilfælde Tale om en formelig Aftale bekræftet ved Haandslag eller paa anden Maade, i sidste Tilfælde blot et almindeligt Tilsagn.
 8. *Det . . vide*] SkL har: »Dette vil nogle Mænd have til Lov.«
 10—11. *da . . Tinget*] mgl. i SkL. Meningen med Tilføjelsen er, at selv om Køberen ikke har Lovhævd og saaledes ikke kan bevise sin Ret til Jorden, er Sælgeren dog ansvarlig over for Tinget.
 10—12. *nytter . . erhverver*] SkL har: har den, der fik den.
 19—21. *udlevere . . og*] mgl. i SkL.
 21—24. *men . . Vidnesbyrd*] mens Køberen iflg. VL altsaa faar Bevisretten, før han har tre Vintres Hævd (SkL: høstet tre Afgrøder), fremsætter SkL (i Kap. 79 og Beg. af Kap. 80, som er udeladt i VL) endnu to Alternativer: enten at Køberen skal have Bevisretten umiddelbart efter, at Skødningen har fundet Sted, eller naar han efter Skødningen har taget Jorden i Besiddelse og haft den en Dag eller to. Det fremgaar af ASun 37, at den sidste formidlende Fremgangsmaade har sejret i Skaane.
 28. *vil*] SkL tilføjer: fordi han maaske i en svigagtig Hensigt kunde lade ham i Stikken.
257. 12—13. *lovfaste Mænd*] SkL har Odelbønder.
 13. *om Skødningen*] SkL har: af de to Mænd, der holdt Skødet.

257. 16. *da . . den*] SkL har: da skal den, der rejser Sag, tilbagesøge den, ligeledes med tolv Odelbønder.
 20. *eller . . Kongen*] mgl. i SkL.
 22—23. *men . . Tylvter*] mgl. i SkL.
258. 4. *faaet . . den*] ∴ haft den i 3 Aar. SkL tilføjer: medmindre det er Ranshævd.
 6. *Kongen*] SkL tilføjer: eller for Ærkebiskoppen, selv om han tidligere har hjemlet den til en af dem paa Gadestævne eller paa Kirkestævne.
 6—7. *men . . Krav*] SkL: Hvis nogen siger, at den tidligere er hjemlet til ham.
 16—20. *skal . . Kongen*] Ordningen er stærkt afvigende fra den i SkL fastsatte, hvorefter den sagsøgte, hvis han ikke møder paa 3. Ting, skal bøde 2 Øre til Sagsøgeren og 3 Mark til Kongen, og Tingmændene skal fastsætte en Lovdag, paa hvilken Sagsøgeren sammen med tolv Odelbønder ved selve den omstridte Jord skal sværge, at han er ret Ejer af den, og derefter skal Tingmændene paa Tinget tildømme ham Bevisretten m. H. t. Jorden. Dog aabnes der Mulighed for Genoptagelse af Sagen, hvis Modparten kommer til Stede paa det fjerde Ting (til hvilket han altsaa ikke er stævnet).
 22—24. *har . . Edsbevis*] SkL har: skal han give to Mænds Vidnesbyrd og Tylvtered og dermed være værget, og den anden skal atter rejse Sag om Jorden, som før er sagt.
 29—31. *og . . skødet*] mgl. i SkL.
259. 1. *Tylvtered*] SkL tilføjer: af Odelbønder.
 4—5. *samme . . sagt*] ∴ Tylvtered og to Mænds Vidnesbyrd. *jeg . . sagt*; SkL: »før er sagt.«
260. 3. *Om . . Handlinger*] Overskriften dækker kun en Del af Trælleretten (Afsnittene a—h).
 5—6. *noget . . Hærværk*] »annæt nokæt at gøræ. hærvirkæ« Punktet bør i St. f. efter *gøræ* staa efter *nokæt*.
 22—23. *da . . det*] da skal Trællen selv straffes for det. Som det fremgaar af Afsnit h skulde Tinget træffe Afgørelse om Straffen.
261. 20. *tre . . Mark*] »thulmerki«; Ordet thulmerki findes ogsaa i

261. EL III 13, hvor det har den rigtige Form thrylmerki, som er en Sammentrækning af thry halfmerki (jfr. Gld. Gr. II. S. 306). Ordet er tidligt blevet misforstaaet. Trælleretten i ÆR har Former som thri knerkæ, thylfmerkæ, til merki.
262. 4. *i . . dræbt]* Beløbet kan altsaa ikke overstige Mandeboden for en Træl, der som lige nævnt normalt var 2 Mark Sølv.
263. 11. *da . . selv]* jfr. ovf. ad S. 260 L. 22—23 og flg. Note.
13. *da . . Magt]* da skal han dømmes af Tinget; jfr. Teksten S. 262 L. 28 ff.
22. *Kammerpige]* »sæthis (Var.: sætis) ambuth»; egl. Trælkvinde, som sidder inde i Huset. Første Led er Gen. af sæte, »Sæde«, jfr. SkL 224.
26—28. *Men . . det]* synes at forudsætte, at der er Tale om et lovligt Ægteskab. Det skyldes sandsynligvis Paavirkning fra kanonisk Ret, at en saadan Forbindelse nu blev anerkendt som et egentligt Ægteskab (Retshistorie S. 201).
29. *Hytte]* »kotzæth»; kotzæth af kot Hytte og sæte »Sæde«, ɔ: en Hytte, hvor man har Ophold.
30 og 1—2 (S. 264). *Bolig, Ophold]* »hærbærgh thær the hauæ inberstol»; Betydningen af inberstol (ÆR har inbæræstol) maa vel være Indbæring af Ejendele, derefter Bolig, Ophold.
264. 25. *to . . Øre]* da en Ørtug var tre Øre, fastsættes altsaa Forholdet mellem Mark Sølv og Mark Penge til 3:1, hvilket Forhold er det sædvanlige i Lovene, jfr. ovf. S. 39.
28—29. *det . . Penninge]* jfr. Sagregistret: Tyveri B.
30. *Korntyv]* »agnbak»; Avnebag er Skældsord for en Korntyv.
265. 5. *lovfast Mand]* se Noten til S. 252 Linie 21.
13—16. *Men . . Jord]* i Modsætning til det flg., hvor der er Tale om Fæstebønder, tales der her om jordejende Bønder.
17. *Gaardsæde]* »garthzætæ»; en Mand, som har Bolig (Sæde) inden for Gaardens Omraade og yder Arbejde til Gaardens Drift.
18—19. *Løsøre . . Tærskelen]* ɔ: Husdyr.
19. *det andet]* livløse Løsøreting i Modsætning til Husdyrene.
21—26. *og . . til]* Meningen er aabenbart den, at den bestjaalne først skal udtage $\frac{1}{3}$ af sit Krav (paa Værdien af det stjaalne + det dobbelte deraf) af det livløse Gods, mens han for Halvdelen af

265. Resten skal holde sig til det levende Løsøre og for den anden Halvdels Vedkommende til det livløse Gods.

24. *tre Mark*] mgl. i A¹ (AM 455, 12°), som her har aaben Plads. Varr. har »tre Mark« med Undtagelse af C¹ (Stock. C. 39) og de herfra udgaaende Hss., som har: »det han stjal«. C¹ er imidlertid et let overarbejdet Søsterhs. til A¹; og dets Læsning er derfor næppe oprindelig. Ogsaa saglige Grunde taler stærkt for, at »tre Mark« er det rigtige, idet Stykket om Fremgangsmaaden mod en Tyv, der er Fæster, er en Parallel til det foreg. Stykke, hvor der er Tale om en jordejende Bonde, hvis Hovedlod ikke er saa god som 3 Mark.

29—30. *det . . Jorden*] »thet ær hans iorthæ bit thær iorthæn a«; iorthæ bit betegner den Andel (bit = Del, Stykke), der tilfalder Jorden, ɔ: Jordejeren.

266. 7—8. *hører . . Del*] »hørær til iorthe bit«; jfr. foreg. Note.

10. *Rum*] »clæuæ«; jfr. on. klefi, »Kammer«, lille Værelse.

14. *Kongens Bryde*] ɔ: Ombudsmanden.

267. 12—13. *saa mange . . Sag*] en saadan Bestemmelse findes ikke i VL. Se derimod EL II 26.

14. *nærmeste Slægtninge*] »sæzlinge«; egl. Efterkommere efter Søkende, altsaa Søkendebørn eller Næstsøkendebørn.

24—26. *ikke . . Frist*] det er i det foreg. forudsat, at Tyven først er blevet sagsøgt paa Herredstinget; man kunde imidlertid godt være gaaet umiddelbart til Landstinget (jfr. S. 266 L. 19—20) og have faaet ham erklæret fredløs straks. Han skulde dog i saa Fald først have haft Dag og Nats Frist for ikke at blive stillet daarligere, end hvis han først blev dømt paa Herredstinget.

268. 1. *til . . Gaard*] jfr. SkL 130 og 151.

4. *den . . Tyv*] Tyven, der havde stjaalet for mindre end en halv Mark (se ovf. Afsnit d).

269. 5. *noget*] der mangler herefter en Oplysning om, hvad der skal gives i Belønning til en Mand, som fanger en Tyv, som har stjaalet en Mark Sølv eller mere, naar der ikke i Forvejen er lovet en bestemt Belønning.

6. *halv Mark*] rettes til: *Mark Sølv*.

9—10. *halv . . Øre*] i dette Tilfælde er Værdierne øjensynlig

269. angivet i Penge og ikke i Sølv; omsatte i Sølv efter det i L. 11—12 angivne Forhold (1:3) svarer de til 4 og 6 Ørtug Sølv. Findelønnen har da i Tilfælde af, at der var stjaalet 1 Mark Sølv eller mere, mindst beløbet sig til 2 Øre Sølv = 6 Ørtug Sølv.

10—11. *den . . hele]* »hin skal thet alt takæ thær uninge logh scal takæ«; Oversættelsen er ikke ganske sikker. Iflg. SkL 166 er vinninge logh den Ed, som den, der har mistet noget, skal aflægge (vedr. sin Ejendomsret) for at faa Tingen tilbage. Den, der skal modtage Adkomsteden, er altsaa Finderen af Tyvekosterne. I EL III 59 er uningæ logh = Bjergeløn, og det er sandsynligt, at uninge logh her har en tilsvarende Betydning, altsaa Findeløn. Herefter bliver Oversættelsen: *den, der skal have Findeløn, skal tage det hele*. Se iøvrigt Kommentaren til EL III 59.

16—17. *samme Navn]* ∴ Tyvenavn.

23—24. *skal . . Adkomsted]* »giuæ kunungs umbutsman uninge lagh«; Ombudsmanden skal aflægge Ed paa, at han har Ret til at tage det til sig. Maaske kan Stedet oversættes: *give Kongens Ombudsmand Findeløn* (jfr. ovf. ad L. 10—11), hvilket dog baade sprogligt og indholdsmæssigt forekommer at være en mindre tilfredsstillende Oversættelse. Nogle Hss. har da ogsaa vinninge logh paa dette Sted i Teksten.

ERIKS SJÆLLANDSKE LOV

1. **Bog** svarer til 1. Bog af A&O suppleret med Fledføringskapitlerne og de familieretlige Kapitler fra SkL i VLÆR; se Alm. Indledn. S. IX.
3. *Kap. 1]* jfr. A&O I 14 og SkL 7.
4. *Jord]* d. v. s. Jord, der er arvet eller erhvervet paa anden Maade, inden Ægtefællerne kom sammen; se Slutn. af Kap. og Kap. 3.
- Kap. 2]* jfr. hermed Kap. 1—4 i SkL.
27. *træde frem]* »gangæ til«; underforstaaet: paa Tinget.
4. 1. *hendes]* A¹ (AM 455, 12°) tilføjer: N; udeladt i Oversættelsen, da det kun findes i dette Hs.
- 11—12. *Det . . foregaaende]* Bestemmelserne om Kønsnavn svarer ganske til Bestemmelserne i SkL 2—4.
- Kap. 3]* udvikler nærmere Bestemmelserne i Kap. 1.
16. *Købejord]* Jord, der er købt, efter at Ægtefællerne kom sammen; derimod regnedes Jord, der var købt før dette Tidspunkt, som Arvejord, jfr. Kap. 29.
- Kap. 4]* jfr. A&O I 17 og Kommentaren dertil.
21. *Dag og Aar]* iflg. A&O skal Ordningen være truffet inden 6 Uger.
- 21—22. *uden . . Fælliget]* »at ey warthær fælugh lagh«; uden at der træffes Bestemmelse om en Særordning, hvorved en bestemt Brøkdæl af Boet forbeholdes Børnene.
22. *da . . Hovedlod]* »tha aghæ the allæ til houæth loth at gangæ«; da optages de i Fælliget efter Lovens almindelige Regler.
28. *Barn]* ɔ: et Barn, der er i Fællig med Faderen (jfr. Overskriften).

4. 28—29. *finder . . Sted]* »*ris thær ængin houæth lot*«; foretages der ikke Skifte med tilhørende Deling i Hovedlodder.
5. 1. *Udarving]* et udskiftet Barn af Konens tidligere Ægteskab. Et saadant Barn har Ret til at arve et af Konens Børn, der dør i Fællig, og der finder da en Deling i Hovedlodder Sted af Arven efter dette; jfr. A&O I 23.

1—4. *Og . . Barn]* denne Ordning, hvorefter Hustruens udskiftede Særbarn arver et Barn i Fælliget, medens Mandens udskiftede Særbarn ikke har en tilsvarende Ret (jfr. ogsaa A&O I 20), er formentlig en Reminiscens af en tidligere Ordning, hvorefter Faderen udelukkede sine Børn fra at arve en afdød Broder eller Søster (jfr. SkL 21). Ifølge de i EL I 17 (A&O I 19) fastsatte Arveregler arver Børnene derimod i Konkurrence med Faderen, naar Talen var om Arv efter en afdød Udarving.

Kap. 6] Overskriften dækker ikke Kapitlets 2. Stykke og kun til Dels 1. Stykke.

6—9. *Dør . . Udarvinger]* jfr. hermed A&O I 47.

7—8. *da . . Sted]* »*tha ris thæræ ængin houæth lot*«; jfr. Note til S. 4 L. 28—29.

Kap. 7] jfr. A&O I 1.

17. *Købejord]* se ovf. ad S. 4 L. 16.

21. *sin Jord]* ∴ Arvejorden.

28—29. *han . . Eje]* der maa her være Tale om Arvejorden.

29—3 (S. 6). *da . . Ord]* jfr. A&O I 4.

6. *Kap. 9, første Stk.]* sml. A&O I 5, der omhandler et beslægtet Tilfælde.

5. *Barn (1)]* ∴ et udskiftet Barn; jfr. foreg. Kap.

Kap. 9, sidste Stk.] Bestemmelsen er formentlig yngre end 1. Stykke og overflødiggøres af Kap. 15, der indeholder en mere almindelig Regel. Der er her — i Modsætning til i A&O — Tale om Repræsentationsret for Børnebørnene, idet de kan tage Arv efter deres Farfader sammen med deres Faders Søkende. (Sml. Noten til A&O I 72).

Kap. 10—11] jfr. A&O I 34—35.

28. *som Søn]* ∴ som om han var Søn (af Farfaderen).

7. 15—17. *hvis . . Vurdering]* hvis Fælligdeltagernes Andel i Boet

7. fastsættes til en bestemt Brøkdæl af Boet, eller Værdien af det indbragte Gods bliver fastsat til et bestemt Beløb efter Vurdering, saaledes at dette Beløb skal tilsvares paa et eventuelt Skifte.

21. *da . . dem*] Arv, som de modtager, bliver ikke »bidt« af Arv fra den anden Side, saaledes at den indgaar i Fælliget; jfr. A&O I 43.

21. *Brydefællig*] en Bryde kunde være i Fællig med Ejeren af Gaarden (være fælægsbryti) m. H. t. Indtægterne af Gaarden, Besætningen og Bohavet, jfr. SkL 229 f. og Retshistorisk Indl. S. XXXVI.

28. *Søn . . Svigersøn*] underforstaaet: med deres respektive Hustruer.

8. *Kap. 12*] jfr. A&O I 47, hvor der ganske vist ikke tales udtrykkeligt om Mandens Arv i Hustruens Jord, men hvor der paa den anden Side frakendes Hustruen Ret til at arve i Mandens Jord, hvilket maa forudsætte, at Manden har en videregaaende Arveret end Hustruen.

7—9. *det vil sige . . født*] denne ejendommelige Begrænsning af Barnmyndingens Virkninger er formentlig dannet i Analogi med Reglerne om Arvebed (Fællig og Hovedlod S. 212).

Kap. 13] jfr. A&O I 52.

Kap. 14] jfr. A&O I 20 og 22.

26—29. *Men . . det*] »*En i iordh tha gar han i then enæ coll oc sum han waræ æy. with them i flæt sitæ mæth hanum*«; Fremgangsmaaden er forskellig, eftersom det drejer sig om Løsøre eller Jord. Mens den dødes Lod i Løsøret indgaar i Fællesboet, saaledes at alle Deltagerne i dette faar Del i den, faar hans Halvsøskende ikke Andel i hans Lod i Jorden. Hverken m. H. t. Løsøret eller Jorden er der dog Tale om noget egentligt Skifte, saa længe Faderen er i Live.

9. *Kap. 15*] udvider Bestemmelsen i Kap. 9 sidste Stykke til ogsaa at gælde Arv efter de øvrige Bedsteforældre.

Kap. 16] jfr. A&O I 13.

13. *alle . . Hovedlod*] Deling efter Hovedlodder er her Udtryk for en Deling in capita (jfr. Fællig og Hovedlod S. 38).

Kap. 17] jfr. A&O I 80—81.

26—1 (S. 10). *Men . . imellem*] Beregningen af Slægtskabets

9. Nærhed er forskellig fra den i A&O I 81 anvendte Beregningsmaade og ligger nær op ad den kanoniske Beregningsmaade, hvorefter Søkende er beslægtet i 1. Grad, Søkendebørn i 2. Grad o. s. v. Forholdet er dog snarere det, at Slægtskabet tælles paa Tværlinien, hvorefter der bliver 1 Mand mellem Arveladeren og dennes Broder, 2 Mænd mellem Arveladeren og hans Søkendebarn, 3 Mænd mellem Arveladeren og hans Næstsøkendebarn og 4 Mænd mellem Arveladeren og hans Næstnæstsøkendebarn. Udtrykket: »hvor der er een Mand imellem« refererer sig maaske kun til de sidste Personer i den foregaaende Opregning, nemlig Brodersøn og Broderdatter, Søstersøn og Søsterdatter. Efter den kanoniske Beregningsmaade vilde dog ingen af disse — saa lidt som Farfader, Farmoder og de øvrige i Opregningen nævnte Slægtninge — være beslægtet i 1. Grad med Arveladeren.
10. Kap. 18] sml. VLÆR 181—82 og SkL 59. I Forhold til disse Bestemmelser repræsenterer EL vistnok et yngre Stadium, idet den aabner Faderen Adgang til at lade sit Slegfredbarn arve sammen med ældre Ægtebørn.
- 13—14. *lyser* . . *Slægtskab*] anerkender dem som sine Børn.
15. *efter* . . *Børn*] det giver dem ikke Ret til at arve deres (Halv)søkende.
- Kap. 19] den her omhandlede Adgang til at optage Slegfredbørn i Fælliget har intet Sidestykke i de andre Landskabslove.
22. *Hus*] »flæt«; flæt bruges her ikke i den sædvanlige Betydning »Fællig«.
- 31—32. *De* . . *Fader*] jfr. Slutn. af foreg. Kap.
11. Kap. 20] sml. A&O I 75.
- Kap. 21] jfr. A&O I 73 og 71.
- 16—17. *kan* . . *Edsbevis*] det forudsættes, at Jorden er blevet skiftet, men at der bagefter er opstaaet Strid om, hvorvidt Skiftet har givet enhver, hvad han har Krav paa.
- 18—19. *Ejendom*] »hæfd oc boo«; de to Substantiver er omtrent ensbetydende.
- 23—25. *og* . . *Arv*] Bestemmelsen, der forudsætter, at de paa-gældende Søkende er i Fællig, og at Skifte saaledes ikke allerede har fundet Sted, er sikkert en senere Tilføjelse til den foregaaende

11. Regel, som forudsætter, at et Skifte af Boet har fundet Sted efter Forældrenes Død.

24. *den . . Erhvervelse*] »keræ (*kæræ*) fang«; saaledes A¹ og A² m. fl. Hss.; andre Hss. har »theræ fang«, hvad der maaske er rigtigere, da det ikke drejer sig om en bestemt Erhvervelse, men om hvor meget af den Jord, der findes i Boet, er Købejord, og hvor meget der er Arvejord.

Kap. 22] indeholder et Supplement til det foregaaende Kapitel, hvortil der ikke findes noget Sidestykke i de andre Love.

12. 31 og 8 (S. 12). *Bygden*] ɔ: Herredet; jfr. Teksten ndf. S. 12 L. 27.

5. *der . . Trætte*] underforstaaet: ved Skiftet.

13. 25. *Fædrearv*] bruges her — som i A&O I 2 — om baade fædrene og mødrene Arv. I Modsætning til A&O I 70—71 er der her ikke Tale om Samfrænder.

Kap. 25] jfr. A&O I 39—40.

8. *andre Børn*] der tænkes formodentlig her, som Kolderup-Rosenvinge antager, paa Svigerbørn; der kan ikke — som formodet af v. Schwerin — være Tale om Slegfredbørn, da disse ikke kunde optages i egentlig Fællig (se *Kap. 19*).

11. *at . . Hovedlodder*] at der er indtraadt almindeligt Fællig, som ved eventuelt Skifte skal deles efter Hovedlodder.

13. *før . . sagt*] i *Kap. 4*.

13—14. *Børnene . . Fader*] jfr. *Kap. 8*.

Kap. 26] jfr. hermed A&O I 56—59.

17. *sidder . . sammen*] underforstaaet: efter Mandens Død.

19. *rejser . . Fælliget*] bevirker, at den dødes (ɔ: Faderens) Lod, som Udarvingen har Del i, skal beregnes.

Kap. 27] hertil findes ikke nogen tilsvarende Bestemmelse i VL. Sammenlignet med SkL yder EL Hustruen en ret stærk Beskyttelse mod Mandens Dispositioner (SkL 8—15).

14. *Kapp. 28—29*] indeholder en nærmere Afgrænsning af Formuefællesskabet i Henhold til *Kap. 1*.

Kap. 30] jfr. hermed A&O I 27—30.

20 og 21. *Lovarv*] Arv, som har den af Loven fastsatte Størrelse.

23. *Mark Sølv*] EL har ligesom ÆER og YR: Mark Sølv, men

14. A&O har: 3 Mark. Værdien er efter det sædvanlige Værdiforhold i Lovene den samme.
 24—25. *da . . hinanden*] da gaar de begge ind i Fælliget.
15. 3. *da . . forlods*] da er den hendes Særeje, og ved Skifte har hun forlods Ret til den.
 Kap. 31] jfr. A&O I 48—49.
 17—20. *Men . . i*] Bestemmelsen, der ikke findes i VL, skyldes kirkelig Indflydelse (Fællig og Hovedlod S. 35).
 23—25. *Den . . Husholdningen*] jfr. A&O I 51 Slutn.
 Kap. 32] jfr. A&O I 50—51, der i EL er suppleret med en Regel om, at en Skødning til Tinge ikke kan modbevise.
16. 2. *til andre*] 3: til ikke gejstlige.
 9—10. *Det skal . . anden*] denne Begrænsning er særlig for EL.
 Kap. 33] jfr. A&O I 76—78.
 22—23. *skal . . Lodkastning*] »*wrakælot i bærxæ*»; egl. indbære Kastelod (wrakæ, jfr. vn. reka, drive, kaste).
 27. *selv . . Søskende*] om Udligning mellem Søskende se Kap. 21.
17. 17—18. *han var død før eller efter . . angik*] Forklaringen paa denne temmelig uklare Regel er formentlig, at Reglen refererer sig til begge de i Kapitlet omhandlede Tilfælde, nemlig: 1) hvor en bortebleven Person skulde arve en hjemmевærende, 2) hvor et Barn skulde arve en bortebleven Person. I det første Tilfælde skal den borteblevnes Arving bevise, at den hjemmевærende er død før den borteblevne, i det sidste Tilfælde skal Barnet (eller dets Væрге) bevise, at den borteblevne er død efter Barnets Fødsel (»han« refererer sig saaledes henholdsvis til den hjemmевærende og til den borteblevne). Viser det sig nu ved paalideligt Vidnesbyrd, at den hjemmевærende er død efter den borteblevnes Død, eller at den borteblevne er død før Barnets Fødsel, er den af den bevisberettigede og hans Vidner aflagte Ed Mened, hvorfor de ifalder Straf. Det forudsættes øjensynligt, at der anlægges en helt ny Sag om Spørgsmaalet, og da der alene er Tale om Kirkestraf samt om Bøde til Biskoppen, er det muligt, at det er denne, som har paakendt den sidste Sag.
 27—28. *om . . ikke*] Bestemmelsens Forudsætning om, at Søn-

17. nen kan udskiftes med sin Hovedlod, behøver formentlig ikke at forstaas saaledes, at han havde et egentligt Krav paa et saadant Skifte i Faderens levende Live (bortset fra det Tilfælde, at han indgik Ægteskab (jfr. I 7)).

Kap. 34] medens Kap. 21 omhandler Strid om, hvorvidt en udskiftet Lod har den rette Størrelse, er der i Kap. 34 Tale om, hvorvidt der overhovedet har fundet en Udskiftning Sted. Om dette Spørgsmaal findes i A&O I 64 kun en speciel Regel, der angaar Forholdet mellem en Fader og hans Stifbørn.

18. 4. *træde frem*] »gangæ til«; nemlig paa Tinget; jfr. Kap. 2.

Kap. 35—37] fortsætter Kap. 30 og indeholder i det væsentlige Bevisregler, hvortil intet Sidestykke findes i VL.

15. *ikke*] mgl. i alle Hss., men kan ikke undværes.

16. *han nægter*] efter Konens Død, eller i Tilfælde af Skifte, hvis Ægtefællerne skilles i levende Live.

Kap. 36] er en Parallel til foreg. Kap. Mens Kap. 35 omhandlede Særarve paa Konens Side, omhandler Kap. 36 Særarve paa Mandens Side.

23—24. *Arve . . Boet*] Arve, der ikke er blevet bidt af Konens Arve.

24. *paa . . Delebræt*] »a bordh oc a bruth stok«; som er blevet forbrugt til Familiens Underhold; jfr. ovf. S. 6.

24—26. *eller . . hen*] antages af v. Schwerin at være en Interpolation, dog sikkert med Urette; jfr. SkL 67.

25. *ved . . Salg*] som er gaaet tabt ved hans forskellige Dispositioner.

25. *man*] enkelte Hss. tilføjer »ikke«, hvad der dog næppe, som det formodes i DgL, er oprindeligt.

27. *hans Arvinger*] formodentlig Fejl for »hendes Arvinger« (jfr. SkL 12). Muligvis har der oprindeligt staaet: »skal hverken hans Kone eller hendes Arvinger erstatte (ham eller?) hans Arvinger«, saaledes at Fejlen er opstaaet ved en Overspringelse. Et Par Hss. retter hans til hendes.

27. *erstatte*] underforstaaet: paa Skiftet (efter Mandens Død, eller hvis Ægtefællerne skilles i levende Live).

18. 27—28. *Men . . Død]* »*Æn ær thet at arfuæn ær æfti*«; hvis noget af Arven er i Behold ved Skiftet.
19. 3—8. *Saaledes . . derfor]* er en Parallel til Kapitlets første Del, hvor der var Tale om Arve, som Husbonden har faaet efter Ægteskabets Indgaaelse. Her omhandles den egentlige Arvejord, som han har indbragt i Ægteskabet, og m. H. t. hvilken der gælder lignende Regler. Stykket antages af Dahlerup (Festschrift für E. Mogk, 1924, S. 465) og v. Schwerin at være en Interpolation, men sikkert med Urette.
5. *at . . derfor]* misforstaaet af Dahlerup anf. Sted, idet han mener, at »han« er en anden end Husbonden.
- 8—9. *Konens Arvinger]* »*kunæn arfuæ*«; formodentlig Fejl for: Konen eller hendes Arvinger.
- Kap. 38]* jfr. VLÆR 83 og SkL Kap. 41.
- 32—33. *der . . mindre]* det forudsættes ganske klart, selv om det ikke direkte siges, at der finder et Skifte Sted (jfr. VL). I EL mgl. en til VLÆR 84 svarende Bestemmelse, hvorefter Fledføringen, hvis han ikke selv ønsker at gaa paa Omgang mellem Arvingerne, kan skifte med dem, saaledes at han selv beholder en Hovedlod og kan tage Ophold, hos hvem han vil, med denne Lod (jfr. Fællig og Hovedlod S. 84 f.).
- 33—3 (S. 20) *Men . . Fledføring]* denne Bevisregel er særlig for EL.
20. *Kap. 39]* jfr. hermed VLÆR 86—87.
- 5—6. *Men . . der]* fortsætter Slutningen af foreg. Kap.
11. *een Rate]* den Rate, som Drabsmanden skulde betale; jfr. ovf.
13. *een Rate]* den Rate, som den nærmeste Arving skulde tage.
- 15—16. *Han kan . . andre]* en tilsvarende Regel kendes ikke i de andre Landskabslove.
16. *deltage . . andre]* være Mededsmand; »*mod*« er *Trykfejl for »med*«.
- Kap. 40]* jfr. hermed VLÆR 85. EL kræver dog Lysning paa tre Ting.
- 22—23. *drage . . Hovedlod]* i Modsætning til i VL siges det her

20. udtrykkeligt, at der skal finde Skifte Sted. Iflg. SkL kunde Fledføringen medføre alt, hvad han ejede.

Kap. 41] jfr. hermed VLÆR 88. Slutningsbestemmelsen er uden Sidestykke i VL.

21. 3. *Kongens Ombudsmand]* mens det iflg. VL er Tingmændene, der skal gribe ind, er det her Ombudsmanden, hvad der øjensynlig er en yngre Regel.

Kap. 42] jfr. SkL 16 og ASun 9 samt A&O I 68 i. f.

16. *Arving]* saaledes i alle Hss. Meningen maa være: den, de er rette Arvinger efter (jfr. Kap. 24). Muligvis har Forlægget haft en Overspringelse.

16—20 *saa . . meget]* jfr. Reglerne for Arvens Deling i Kap. 15—17.

20—21. *Selv . . Maade]* paa samme Maade som i det enkelte Søkendekuld deles ogsaa Arven, hvis de alle er Helsøkende.

Kap. 43] jfr. Kommentaren til Kap. 45.

24. *i Fællig]* underforstaaet: efter deres Forældres Død.

22. Kap. 44] jfr. A&O I 68.

13. *er . . ham]* »*stær mæth hanum*«: Den paagældende Broder skal altsaa samtykke i Dispositionen og medvirke til denne, jfr. Matzen: Den danske Panterets Historie S. 211.

25—28. *de . . ham]* Hvis Sønnen ikke udskiftes, kan han ved flere Retsbrud efterhaanden komme til at forbryde mere end sin Hovedlod til Kongen og Biskoppen. Udskifter Faderen ham, kan Sønnen ikke komme til at bøde mere end den Hovedlod, hvormed han er udskiftet, og Faderens Hæftelse for ham er ophævet. Oprindeligt har Forholdet formodentlig været det, at Faderen hæftede uden nogen Begrænsning for Sønnens Retsbrud, men kunde frigøre sig for Hæftelsen ved at udskifte Sønnen (jfr. SkL 17 og ASun 10). Paa Landskabslovenes Tid ser man imidlertid en Tendens i Retning af, at hver enkelt Deltager i Fælliget kun kan forbryde sin Hovedlod, og i Kap. 45 er dette Princip kombineret med den ældre Rets Regel om Ophævelse af Ansvar ved Udskiftning. Det maa imidlertid bemærkes, at Begrænsningen af Hæftelsen kun gjaldt i Forhold til Kongen og Biskoppen. I Forhold til den private hæftede vistnok hele Boet,

22. saalænge en Udskiftning af Retsbryderen ikke havde fundet Sted (se iøvrigt Fællig og Hovedlod S. 94 f.).
23. Kap. 46] jfr. hermed VLÆR 179, som EL supplerer ved at give Regler om, hvorledes man skal forholde sig, hvis Moderen forøder Børnenes Gods.

17—18. *da . . Gods]* »*tha mæ æcki then theræ weriæ wæra ær theræ heriænd ær*»; Gengivelse af den gamle rimede Sætning i A&O I 5: hæriende ma aldrey wara weriende.

Kap. 47] jfr. SkL 21.

24. 6. *er . . beslægtet]* den her forudsatte Beregningsmaade af Slægtskabet adskiller sig fra den i I 17 anvendte ved at indføre Begrebet: en halv Mand. Meningen er sandsynligvis, at f. Eks. Søskendebarnet er en halv Mand nærmere end sin Søn, men en halv Mand fjernere end sin egen Fader (Onklen); sml. A&O II 81, hvor Betegnelsen »halv Mand« vel ikke forekommer, men Begrebet forsaavidt kendes, som Antallet af Mænd er forøget ved, at de halve Mænd tælles som »hele« Mænd (jfr. Retshistorie S. 221).

Kap. 48] De her fremstillede Regler om, hvilke økonomiske Betingelser Værgen skal opfylde, og hvilke Formaliteter der skal iagttages ved Overtagelsen af Værgemaal, savner Sidestykke i de andre Landskabslove bortset fra JL I 30. I EL III 33 findes nogle Bevisregler m. H. t. Afleveringspligten ved Værgemaalets Ophør.

9—12. *Det . . Samtykke]* er en parentetisk Bemærkning, hvorefter der fortsættes med yderligere Bestemmelser vedr. Betingelserne for at være Børneværge.

16. *Spydmand]* en Mand, der kun er bevæbnet med Spyd og ikke har de tre »Vaaben«, der kræves af en Ledingsbonde; en fattig Mand.

25. Kap. 49] jfr. VLÆR 190 og SkL 65.

8. *Lodkastningen]* ved Lodkastningen fastsloges Fordelingen af Jordlodderne.

13. *Bygden]* 3: 12 Mænd af Herredet; jfr. Kap. 23.

15—16. *men . . Søskende]* jfr. Kap. 21.

24—26. *skal . . Lodkastning]* »*tha ber han ey meræ æn en lot i for thæ at hans ma ey clyuæs mæth thæ at ey war færræ lotæt*»;

25. Stedet burde have været oversat: skal han ikke deltage med mere end een Lod (ved Lodkastningen), for hans (Jord) maa ikke fordeles paa flere Lodder som Følge af, at der ikke tidligere er foretaget Lodkastning. Stykket maa sammenholdes med SkL 65 og VLÆR 190 jfr. ASun 20, hvoraf Meningen tydeligere fremgaar: Den Mand, der har faaet flere Jordlodder, maa ikke ved Lodkastningen deltage med flere Lodder, idet Delingen skal foregaa efter Antallet af Deltagere. »clyuæs« jfr. vn. klyfja: belæsse med Kløvbyrde, her fordele i to (el. flere) Portioner; se. J. Brøndum-Nielsen, Bidrag til nord. filologi tillågnade Emil Olson S. 183 f. Kap. 50] jfr. VLÆR 185.

29—30. *da . . Ægtebørn*] er en nyere Bestemmelse; iflg. VLÆR 180 blev de ikke betragtet som Ægtebørn. Heller ikke EL gennemfører dog fuldtud Princippet om Legitimation ved efterfølgende Ægteskab, hvilket derimod er Tilfældet i JL I 25.

2. Bog. Svarer til 2.—4. Bog af A&O + de landboretlige Kapitler fra SkL i VLÆR; se Alm. Indledn. S. IX.

26. Kap. 1] jfr. A&O II 1—2.

14—15. *og . . sagesløs*] det ses heraf, at Ægtemanden principielt er ansvarlig for sin Behandling af Hustruen over for dennes Slægt (Retshistorisk Indledning S. XXIII).

21—26. *og hvad . . Kongen*] til denne Regel findes ingen tilsvarende i VL.

Kap. 2] jfr. A&O II 3—4.

27. Kap. 3] jfr. A&O III 1 med Kommentar.

Kap. 4] jfr. A&O III 1.

28. Kap. 5] jfr. A&O III 1.

6—7. *tilgiver . . ham*] giver Afkald paa Bøde.

16—17. *bliver . . ham*] nemlig i Selvforsvar.

27. *som . . sagt*] i foreg. Kap.

29. 3. *som . . omtalt*] i Kap. 6.

5—9. *Kirken . . Bøder*] den særlige Kirkefred udledes her af Husfreden, hvoraf maaske kan sluttes, at den ikke var en Fortsættelse af den i hedenske Tid kendte Tempelfred. Grunden til, at den ikke nævnes særskilt i VL, er maaske, at den her ligefrem

29. er indbefattet under Husfreden (jfr. Manddrabsforbrydelsen S. 73 f.).

8—11. *nemlig . . omtalt*] af det fig. Kap. fremgaar dog, at Forbrydelsen kan sones med Bøder, hvis Kongen giver sit Samtykke dertil.

Kap. 9] jfr. A&O III 1.

25—26. *selv om . . Del*] naar Frænderne i Almindelighed skulde have Kongens Tilladelse til at slutte Forlig med den fredløse og hans Slægt, skyldtes dette Kongens Interesse i Fredkøbet. I det her omhandlede Tilfælde berørtes Kongens Interesser ikke.

Kap. 10] jfr. A&O III 2, der i EL er suppleret med Regler om Beviset.

30. *Kap. 11*] der omhandler Spørgsmaalet om, hvem der er berettiget til at træffe Aftale om Bøder, betegner et Indskud i de strafferetlige Bestemmelser.

Kap. 12] jfr. A&O III 3, med Tilføjelse som i Kap. 10.

31. 2. *Lejdebyrder*] Teksten har gruthning, der maa være Fejl for gruthnithing (jfr. vn. griðniðingr), som enkelte Hss. har, ɔ: en Mand, der bliver Niding ved at bryde det givne Tilsagn om Lejde.

22. *som . . sagt*] i foreg. Kap.

Kap. 14] jfr. A&O III 5—6. Medens Kap. 15 handler om Mordbrand, der i Lighed med, hvad der er Tilfældet efter JL III 66, maa forstaaes som den hemmelige Ildspaesættelse, giver Kap. 14 Regler om den aabenlyse Ildspaesættelse, der formodentlig oprindeligt kun har været strafbar, naar Hærværksbetingelserne forelaa (Hærværksforbrydelsen S. 48).

26. *da . . derfor*] Det siges ikke her som i VL, at der skal bødes 40 Mark til Bonden og 40 Mark til Kongen; men det maa være Meningen, idet der i Kap. 28 anføres den almindelige Regel, at hvor Bønderne faar 40 Mark, skal Kongen have 40 Mark, og det i Kap. 22 nævnes udtrykkelig, at Kongen kan tage sin fulde Ret, hvis man opbrænder Bondens Hus. Jørgensen (Manddrabsforbrydelsen S. 67) antager dog, at Bestemmelsen er Udtryk for en ældre Ordning, hvor 40 Marks Bøden til den forurettede ikke altid var ledsaget af 40 Marks Bøde til Kongen.

32. 2. *som . . sagt*] jfr. Kap. 3.

32. Kap. 15] jfr. Kommentaren til Kap. 14 og ASun 95.
 Kap. 16] jfr. A&O III 4.
 13. Hærværk] se ovf. S. 23.
 16. Folkevaaben] se ovf. S. 23.
 19. bøde . . Mark] jfr. Note til S. 31 L. 26. Medens de, der kun yder Følgeskab, ifalder Straf saavel for Hærværket, som for den deraf omfattede selvstændige Forbrydelse, synes Hovedmanden at ifalde en Fællesstraf paa 40 Mark for begge Forhold. Dette kan maaske forklares ved, at 40 Marksboden her har afløst en ældre Fredløshedsstraf, der absorberede eventuelle Bøder for de af Hærværket omfattede selvstændige Forbrydelser (Hærværksforbrydelsen S. 39).
 21. plyndre] »scenæ«. Bør oversættes ved »saare«.
 Kap. 17] jfr. A&O III 1.
33. Kap. 18] repræsenterer et Indskud. Kapitlet omhandler i Virkeligheden Rømningsfristen for fredløse (sml. VLYR. 87e), og Tilknytningen til det foregaaende Kapitel fremkommer kun gennem dets indledende Bestemmelse.
 Kap. 19] jfr. A&O III 10.
 13. selv . . det] Ordene synes at forudsætte, at man tidligere kun har kunnet idømme 40 Marks Bod, naar der var flere om Forbrydelsen; det vil formodentlig sige: naar det faldt ind under Reglerne om Hærværk (Hærværksforbrydelsen S. 43).
 Kap. 20] jfr. A&O III 14, der er suppleret med en Bevisregel.
 21. Om Voldtægt] jfr. ndf. ad S. 34 L. 1.
34. Kap. 21] jfr. A&O III 11 og 13 samt SkL 137.
 1. Om . . Magt] »Vm wald tæcth«; mens Voldtægt i Overskriften til det foreg. Kap. hedder »nøth tæcth«, betegnes en voldelig Bortførelse af en Mand her som »wald tæcth«. De to Begreber flyder over i hinanden, idet Voldtægt oprindeligt synes at have været ensbetydende med Bortførelse og at have været indbefattet under Hærværksforbrydelsen (jfr. Jørgensen anf. St. S. 46 f.).
 32—33. og da . . andet] jfr. II 19.
35. Kap. 22—23] jfr. A&O III 16.
 19. lægge . . Gods] »skufulæ«; jfr. A&O III 2.

35. 19—20. *sin . . Ret]* de Kongen tilkommende Bøder.
36. *Kap. 24]* jfr. A&O III 17.
 1 og 7. *Indbrud . . Skibsrøm]* »*bunckæ brut*«; jfr. vn. *bunki*:
 Skibsladning.
Kap. 25] slutter sig til *Kap. 24*. De Regler, der gælder for
 Indbrud i Skib, gælder ikke for Indbrud i en Bod, der er opslaaet
 ved Skibet, idet denne Forbrydelse behandles mildere.
Kap. 26—32. Med *Kap. 25* slutter Gennemgangen af A&O Bog
 III, og derefter følger en Række Kapp. med forskelligartede
 Bestemmelser, til Dels af mere alm. Karakter. Et Par af Kapit-
 lerne svarer til tidligere oversprungne Kapp. fra VL.
 20—21. *som . . Sager]* da Hærværksforbrydelsen var en 40
 Marks Sag, er Udtryksmaaden ulogisk. Den korrekte Udtryks-
 maade vilde være: som er Hærværk eller andre 40 Marks Sager.
 30. *inden tredie Mand]* 3: den nærmeste Slægtning, som man
 udpeger, er hans Næstsøskendebarn, jfr. II 49. Beregningsmaaden
 svarer til den i I 17 anvendte, men ved Optællingen af Mænd
 medtages ikke den Person, i Forhold til hvem Slægtskabet be-
 regnes.
37. 17. *at . . Rigel]* »*awg skiold fërth a rikit*«; *awg* (el. *awugh*)
skiold, egl. omvendt *Skjold*, idet det omvendte *Skjold* var Tegn
 paa Fjendtlighed, jfr. ASun 62.
Kap. 28] Jørgensen antager (Manddrabsforbrydelsen S. 67), at
 denne Regel viser tilbage til en Tid, da 40 Marks Bøden til
 den forurettede ikke altid var ledsaget af 40 Marks Bøde til
 Kongen (jfr. ovf. II 14 og 16).
Kap. 29] jfr. A&O III 1 og ovf. II 17 (der omhandler den
 egentlige Tingfred).
 26—27. *ridet . . Vej]* »*rithær hemæn fran sin eghen ræt wægh*«;
 rider bort fra sin Ejendom og kommer ud paa Alfarvej.
38. *Kap. 30]* jfr. A&O III 7—9.
 1—2 og 5. *Gærde . . Udmarken]* »*oldgarth*«; se ovf. A&O III 7.
Kap. 31. Overskr. dækker kun Beg. af *Kap.* Kapitlet handler
 om de forskellige Tilfælde, hvor der skal gives ni-Marks Bøder.
 M. H. t. det første og sidste Tilfælde jfr. SkL III og 110. For

38. Valrov (Ligplyndring) er Bøden iflg. SkL 110 (ASun 48) kun 3 Mark, men iflg. JL III 24 40 Mark. Se iøvrigt Kommentaren til SkL 110.

Kap. 32] jfr. VLYR 86 a og c suppleret med SkL 123.

39. *Kap. 33]* hermed begynder Afsnittet, der svarer til A&O Bog IV: Saarbogen.

1—3. *Der . . Lem]* jfr. A&O IV 5, 9, 15.

6—9. *Men . . flere]* jfr. A&O IV 17 1. Pkt.

9—17. *Men . . sig]* jfr. A&O IV 17 2. Pkt. Af Reglen om, at enhver bøder for det Afhug, han selv har foretaget, kan maaske sluttes, at der ikke bliver Tale om et egentligt Meddelagtighedsansvar, hvilket stemmer med den f. Eks. fra svensk Ret kendte Ordning, hvorefter der af een Forbrydelse kun opstod eet Bødekrav. (Manddrabsforbrydelsen S. 60 f.).

17—20. *Er det . . mindre]* jfr. A&O IV 10 2. Pkt.

21—22. *Der . . Fødder]* jfr. A&O IV 2, 11, 14, 16. Naar de to Ører ikke nævnes, beror det formentlig paa en Afskrivningsfejl; jfr. Kap. 35 Slutn.

22—30. *Bliver . . begge]* jfr. A&O IV 2. Iflg. A&O skal der dog bødes halv Mandebod, hvis Synet tabes paa det ene Øje, selv om Øjet bliver siddende, og fuld Mandebod, hvis det sker med begge Øjne.

32—33. *Bliver . . derfor]* jfr. A&O IV 11.

33—1 (S. 40). *bliver . . derfor]* jfr. A&O IV 14.

40. 1—5. *Men . . Omfang]* jfr. A&O IV 13.

5—12. *Men . . Haanden]* jfr. A&O IV 12.

10—12. *men . . Haanden]* denne Begrænsning, der kan ses som et Udslag af det samme Princip, som har fundet Udtryk i Kap. 33 3. Pkt., forekommer ikke i A&O.

13. *de . . Legemsdele]* der tænkes fortrinsvis paa Tærne, jfr. det flg.

15—30. *Bliver . . saaret]* jfr. A&O IV 16.

24. *Ottendel Mandebod]* iflg. A&O skulde der bødes Fjerdedels Mandebod.

28. *seks . . Sølv]* Bøden for at afhugge Tærne, saa de alle saares, er altsaa større end for at afhugge dem med eet Saar,

40. idet den i sidste Tilfælde (se L. 22—23) var en Fjerdedel Mandebod c : $3\frac{3}{4}$ Mark Sølv.
 30—6 (S. 41). *Men . . mindre*] jfr. A&O IV 4—5. I Modsætning til A&O sonder EL mellem, om han mister Hørelsen eller ikke, samtidig med at Øret bliver afhugget. Desuden opstiller EL som selvstændig Forbrydelse det Forhold, at man berøver en Person Hørelsen paa det ene Øre, uden at det ydre Øre beskadiges.
41. *Kap. 36*] jfr. A&O IV 7 og 10.
 11—12. *da . . Næsen*] Læben skal bødes med tilsvarende Bøder som Næsen.
 22. *Om . . Saar*] Denne Overskrift, der kun daarligt dækker Kapitlets Indhold, er næppe oprindelig, idet det maa antages, at L. 23—25 *Det . . Aar* fra først af har været Kapiteloverskrift.
 25—26. *Men . . Aar*] jfr. A&O IV 13.
 28—2 (S. 42). *Bliver . . Sølv*] jfr. A&O IV 9.
 30—31. *halv . . Sølv*] mens Bøden her sættes til en halv Mark Sølv, var den iflg. VL 1 Mark Penge.
42. 2. *to . . Sølv*] c : $\frac{1}{4}$ Mark Sølv; iflg. VL var Bøden $\frac{1}{2}$ Mark Penge. Saafremt 1 Mark Penge i Overensstemmelse med andre Bestemmelser i Landskabslovene sættes til $\frac{1}{3}$ Mark Sølv, var Bøderne altsaa højere efter EL end efter VL. Hvis de udmøntede Penges Værdi var højere paa den Tid, da EL II 37 blev udformet — jfr. Kommentaren til SkL 175 — er det muligt, at Bødesatserne efter de to Love i Virkeligheden er de samme. I II 38 forekommer imidlertid det sædvanlige Forhold mellem Mark Penge og Mark Sølv (1:3), saaledes at det næppe er sandsynligt, at II 37 skulde gaa ud fra et andet Forhold.
 2—22. *Bliver . . Bøder*] Stykket meddeler Bestemmelserne om Mandebod. Overskriften staar fejlagtigt midt i Stykket. Bestemmelserne suppleres udførligt i III 26—32.
 16—17. *de . . Slægtninge*] c : den dræbtes Arvinger.
 20. *de*] c : den dræbtes Frænder.
 21. *Sikkerhedseden*] om denne se nærmere ndf. III 27. Den aflagdes først ved Betalingen af den sidste Rate.
 22—33. *Men . . det*] jfr. A&O IV 19—20. Overskriften til dette Afsnit er fejlagtigt anbragt over det følgende Kapitel.

42. Kap. 39] jfr. A&O IV 25.

43. 1. Overskriften hører til det foregaaende Afsnit; jfr. ovf.

11. *een* . . *Ed*] iflg. VL: tredje Mands Ed.

Kap. 40] jfr. A&O IV 23. Bestemmelsen er noget uklart formuleret. En Sammenligning med VL viser, at Meningen maa være: Faar en Mand i eet Angreb flere Lyder og Saar, skal Gerningsmanden kun værge sig med Nævn for een af Skaderne. For de øvrige (Lyder eller Saar) skal han værge sig med Mededsmænd. Det er Sagsøgeren, der bestemmer, hvilken af Skaderne han vil have Nævn for. Anderledes v. Schwerin.

30. *Manddrabsbevis*] se II 51.

44. 6. *fri*] »*helghæ*«; egl. hellige, fredlyse, jfr. vn. helga.

9—10. *og derefter . . anden*] »*oc wil han sithen weuiæ hin annær sar*«; *weuiæ* (sml. vn. *vefja*) indvikle, gøre vanskeligt. Stedet burde være oversat: *og vil han derefter volde den anden Vanskeligheder med Hensyn til andre Saar, saa at denne . . .*

9. *fem Saar*] Bøden for fem Saar — 15 Mark — var Maksimum for, hvad en enkelt Mand skulde bøde for Saar tilføjede ved et enkelt Angreb (jfr. A&O IV 20, 22 og EL II 38 i. f.). Var der flere med, kunde det samlede Bødeansvar godt overstige dette Beløb. F. s. v. angaar Afhug er en tilsvarende Ordning hjemlet i Kap. 33.

11—12. *de . . for*] »*tha ma han ecki fleræ fa warth, æn han haur bæt fore*«; *warth* af *warthæ* (vn. *varða*): indestaa for, paatage sig Ansvar for. Stedet burde være oversat: *da maa han ikke paatage sig Ansvar for flere end dem, han har givet Bøder for.*

Kap. 42 Pkt. 1 og 2 omhandler to forskellige Tilfælde. De ret uklare Bestemmelser maa sandsynligvis forstaas saaledes: I det Tilfælde, hvor den ene af Skadevoldernes Hæftelse er værdiløs, kan han iflg. Pkt. 1 ikke paatage sig Ansvar for flere Saar, end han er i Stand til at betale for. Følgen heraf kunde synes at blive, at de øvrige Saar, han maatte have tilføjet Ofret, maatte bødes af de andre Deltagere i Angrebet; men da disse iflg. Kapitlets Slutningsbestemmelser har Adgang til at føre Befrielsesbevis med Partsed med Mededsmænd, maa Meningen være, at den enkelte

44. Deltager vel kan paatage sig Ansvar for andre Saar end dem, han selv har tilføjet, men det er i saa Fald en Forudsætning, at han er i Stand til at betale Bøderne. Princippet om, at hver enkelt Deltager skal bøde for sine egne Handlinger (jfr. Kap. 33), er saaledes ikke til Hinder for at man *frivilligt* paatager sig Ansvaret for de andre Deltageres Handlinger.

Pkt. 2 angaar den Situation, som fremkommer ved, at Ansvar for den enkelte Deltager ikke maa overstige Bøden for 5 Saar (jfr. Noten til S. 44 L. 9), men der er tilføjet Ofret flere Saar end 5. De kunde i saa Tilfælde være fristende at faa en Deltager i Antrebet, som allerede var pligtig at udrede Bøde for 5 Saar, til at vedgaa endnu flere Saar, idet han jo ikke derved kunde ifalde videregaaende Ansvar. Det er dette, som Pkt. 2 vil udelukke.

17—18. *ingen Landbo*] ligesom i II 26 kan Fæstere kun med begge Parters Samtykke være Nævninger. Oprindeligt har formentlig kun Selvejere kunnet være Nævninger (jfr. ogsaa VLYR 87 e), og EL's Standpunkt kan maaske forklares ved, at Selvejendom efterhaanden var ved at blive trængt tilbage som Besiddelsesform.

26—27. *Salve . . Forbindsstoffer*] »*spec oc spiær*«; spec. egl. Spæk (Gld. Gr. I 283); *spiær* (vn. spjorr): Forbindsklud (Gld. Gr. I 150).

27. *Lovsaar*] et Saar, der kan forfølges efter Loven.

28. *underkaste . . Nævn*] underforstaaet: hvis han ikke vil bøde.

45. 3. *Men . . tomundede*] »*Æn hauær han fleræ sar fangit oc ære twimunt*«; ɔ: er der to Saar, og de er Mundinger paa samme Saar, saa at dette altsaa er tomundet.

9. *flere Saar*] underforstaaet: end de før omtalte. Kun eet Saar skal nægtes med Nævn, de øvrige med Mededsmænd (jfr. Kap. 40).

15. *de Saar*] ɔ: de overskydende.

18. *Lovsaar*] jfr. ovf. ad S. 44 L. 27.

22—26. *Griber . . derfor*] jfr. A&O IV 31.

24. *med . . Næven*] »*mæth hand. oc mæth næuæ*«; gammel alliterende Forbindelse (næuæ jfr. vn. hnefa).

26—29. *Men . . bortfaldet*] jfr. A&O IV 32.

46. *Kap. 44*] jfr. A&O IV 30.

46. Kap. 45] jfr. A&O IV 33 og 26.
 21. *ligesom . . Ansigtet*] jfr. Kap. 36, hvor der er Tale om baade Saarbøder og Lydebøder for Saar i Ansigtet.
 22—24. *Saaledes . . Slag*] hvorvidt denne Oplysning om, at der er forekommet et Tilfælde af 40 Marks Bøde for Lyde ved Slag, er en senere Tilføjelse til Lovteksten, lader sig ikke afgøre.
 Kap. 46—52] Med Kap. 45 slutter EL's Gennemgang af 4. Bog af A&O. Kap. 46 gennemgaar Bestemmelserne i Kap. 18—20 i 3. Bog af A&O, som ikke var behandlet ovf., mens Kap. 47 ff. omhandler en Række processuelle Spørgsmaal.
47. 1—2. *hvis . . Paasyn*] det Forhold som i JL II 44 betegnes som Boran.
 6. *foran sagt*] i Beg. af Kapitlet.
 8—11. *Det . . Udsagn*] den Omstændighed, at Gerningsmanden er materielt berettiget til Tingen, medfører ikke, at hans Bemægtigelse af den bliver lovlig. Det fremgaar af Kap. 47, at Beviskravet nedsættes; men Forholdet betragtes stadig som Ran, jfr. A&O III 20 (Tyveri og Ran S. 167).
 10. *da . . derfor*] iflg. VL skulde der tages Nævn herfor.
 17—18. *som . . Saar*] i Kap. 42.
 20—21. *eller . . Nævn*] jfr. Slutn. af foreg. Kap.
 31. *midt . . Morgen*] »*mith morghæn*«; ifølge Matzen (Offentlig Ret II S. 21) forstaas herved Kl. 6 om Morgen. Hertil slutter Jørgensen sig (Retshistorie S. 245) samt v. Schwerin. Rimeligere er det dog, at Midmorgen betegner det Tidspunkt, som ligger imellem Morgen og Middag, altsaa ca. Kl. 9. I denne Betydning tages Ordet ogsaa af Moth. De yngre Haandskrifter erstatter i Overensstemmelse hermed »Midmorgen« med »halvgangen Middag« (saaledes ogsaa Ostensen Weile); jfr. desuden et kgl. aabent Brev om Tingene i Blekinge af 15. Juli 1582, hvorefter Tinget skal begynde Kl. 9.
 32. *Midaften*] »*mith aftæn*«; iflg. Matzen, Jørgensen og v. Schwerin forstaas herved Klokken 18. Der er dog næppe Tale om et bestemt Klokkeslet; men Tidspunktet har varieret efter Aarstiderne og har blot betegnet den Tid paa Eftermiddagen,

47. da man plejede at indtage Eftermiddagsmaaltidet. Et sent Haandskrift (Add. 567,4° fra 1740) fikserer dog Tidspunktet til Klokken 3 Eftermiddag.
48. 2. *Bliver . . sat*] paa hvilken Maade dette skete, vides ikke.
 9—10. *Men . . Ledingshelg*] m. H. t. Helgtiderne se SkKl 9 og SJKl 12. At Ledingstiden maatte virke som Retsferie, var næsten en Selvfølge. Om Tyveri i Leding se JL II 114.
 24—25. *Pløjning . . ham*] eller i L. 24, som ikke findes i Teksten, bør sandsynligvis udgaa. Der er Tale om Overgreb, der begaas ved, at man afløjer noget af Naboens Jord.
 27—28. *hvis . . Kornet*] det drejer sig om Skelstænger, der ulovligt er sat paa anden Mands Grund; jfr. Kap. 68.
 32. *Allemands Ting*] ordinært Ting uden for Helgen.
49. 9. *drage . . Landstinget*] jfr. Kap. 52 Beg.. Om nogen Appel er der dog ikke Tale; Formaalet med Indbringelsen af Sagen var at opnaa en Dom, der havde videregaaende Retsvirkninger end Herredstingsdommen.
 10. *uenig*] en Beslutning af Tinget var kun gyldig, naar den var enstemmig, jfr. Biskop og bedste Bygdemænd S. 80 f.
 12. *stævne*] Indstævning af Modparten var altsaa ikke nødvendig i Drabssager. Om Stævning ved Drabssager se Teksten ndf. S. 51 L. 5 f.
 16. *Femt*] »fæmt«; egl. Betydning er 5 Dage. Opfattes af nogle som en oprindelig 5 Dages Uge. (A. Olrik og H. Ellekilde, Nordens Gudeverden I 604; herimod Nordisk Kultur XXI 55). Den oprindelige Betydning er bevaret paa flere Steder i Lovene (f. Ex. II 69, III 21 og 22), men Femt ses i disse ogsaa brugt om processuelle Tidsfrister i Almindelighed (III 24) bl. a. om Tiden mellem to Ting. Sandsynligvis har Udtrykket denne Betydning her. Sagsøgtes Pligt til at give Møde indtræder først efter den fjerde Indstævning, hvorfor Fastsættelsen af en særlig Frist først bliver nødvendig i Forbindelse med denne Indstævning.
 22. *Bøder*] 3: Mandebod.
 26. *tage . . Fred*] faa ham erklæret fredløs.
 33—34. *en . . Nævn*] jfr. Kap. 10, 12, 14, 19, 20 og 23.
50. 2—3. *da . . Ed*] jfr. Kap. 46.

50. 7—8. *meldes. . Forfald]* »cumær hans forfal«; JL opregner en Række gyldige Forfaldsgrunde.

14. *paa . . Tinget]* »han gripæ førre oc duldæ thingit«.

15. *tilbyder Jernbyrd]* Jernbyrd forekommer i EL kun her og enkelte Gange i det fig.; jfr. Alm. Indledn. S. X.

17. *Jernbyrd]* Sætningen, der ender her, er i Teksten anakolutisk, idet den mangler Eftersætning.

19—20. *da . . Ting]* naar enten det første eller det tredje Ting udgaar af Rækkefølgen, fordi sagsøgte med Jernbyrd beviser ikke at være lovligt stævnet til det, maa Sagsøgeren erstatte den ugyldige Stævning med Stævning til endnu et Ting. Det udskudte Ting afbryder ikke Forfølgningen (jfr. ogsaa Beg. af fig. Kap.).

23—24. *da . . Ting]* hvis intet af Tingene er udskudt, men der er meldt Forfald, skal Tingmændene fastsætte det fjerde Ting.

Kap. 51 fortsætter umiddelbart Kap. 50.

51. 2. *da . . sagsøgt]* underforstaaet: hvis han har noget at klage over.

7—8. *da . . stadig]* Forholdet er altsaa anderledes, hvis der bliver stævnet (o: der forkyndes en særlig Stævning for sagsøgte personlig), end hvis Sagen kun lyses paa Tinget; se Teksten ovf. S. 49 L. 17 ff.

52. 29—30. *den . . Led]* som formodet af v. Schwerin maa der her foreligge en Overspringelse, saaledes at Stedet skulde læses: *den sigtede udskyder tre; Sagsøgeren maa ikke udtage dem, der er hans Frænder*. Herved bliver Bestemmelsen overensstemmende med den tilsvarende Regel i II 26, medens der i modsat Fald mangler en Regel om, hvor mange Nævninger der skal blive tilbage efter Udskydelsen.

53. 10—12. *Men . . derefter]* da det sjællandske Landsting holdtes om Onsdagen, skulde Nævninger først lyses paa det andet Herredsting derefter, hvis Tinget holdtes om Torsdagen i det paagældende Herred.

16. *det . . Ting]* næste Herredsting.

17. *de syv]* heraf fremgaar, at der højst kan være 13 Mænd i Nævnet, jfr. Noten til S. 52 L. 29—30.

53. 28. *paa Ting*] 3: *paa Herredstinget*.
54. 17. *Lovsaar*] se Kap. 42 L. 27.
24—14 (S. 55). *Men . . Ting*] Fremgangsmaaden ved Stævningen til Herredstinget svarer til den ved Stævning til Lands-tinget anvendte, som er omtalt ovf. (S. 50). Hvis et af Tingene udskydes, fordi det erklæres ugyldigt, og der paa de andre to Ting meldes Forfald, skal der stævnes til fire Ting. Hvis intet af Tingene udskydes, men der meldes Forfald (eller den sagsøgte ikke møder), skal Tingmændene fastsætte det fjerde Ting.
27. *tilbyde Jernbyrd*] paa, at han ikke er lovligt stævnet.
55. 1. *tage . . Mandhelg*] om Mandhelg se ovf. S. 78. Om Virkningerne af Mandhelgens Fortabelse se Teksten S. 56 L. 18 f.
4. *Men . . Forfald*] »*En møtær thæræ forfal*«; den sagsøgte forlanger ikke Tinget udskudt som ugyldigt ligesom i første Tilfælde, men melder Forfald. I Udgaven er ved Tekstrettelse urigtigt tilføjet »ey« efter »thæræ«.
34—1 (S. 56). *til . . Lovløshed*] jfr. SkL 19 med Kommentar.
56. 7—8. *som . . igen*] »*ær thær sculæ yui wæræ. at han atær liusæ warthæn*«; warthæn (Perf. Part. af warthæ, værge) værget, 3: fri for Anklage, sagesløs; jfr. Teksten S. 53 L. 28.
57. 3. *med Herredsvidner*] Vidner paa, at den sagsøgte Mandhelg er taget paa Herredstinget.
58. 8. *han . . Ting*] ved at et af Tingene bliver erklæret ugyldigt; jfr. Teksten S. 54—55.
12. *næste Ting*] 3: femte Ting.
16—20. *Da . . Herredstinget*] jfr. S. 56 L. 7—8.
59. 10—11. *da . . Ting*] jfr. foreg. Note.
16. *Krop*] jfr. Kap. 51 i. f.
Kap. 53. Med dette Kap. begynder Kapitlerne vedr. Landboret, som svarer til Kapitlerne 191 ff. i VLÆR, der er laant fra SkL. Det er dog kun Kapitlerne 53 og 54, der direkte svarer til Kapitler i VLÆR. Derefter følger en Række Kapitler om Strid om Jord, haandløs Vaade, Hegn, Optagelse af Kvæg, Skovhugst m. m.
21. *Er . . uenige*] »*Skill men i by samæn*«; Udtrykket er ejendommeligt og skyldes maaske Paavirkning fra Begyndelsen af det

59. tilsvarende Kap. i VL: Bo mæn i by samæn (Kap. 191); jfr. Alm. Indledning S. X.

23—24. *Grandestævnet*] »grannæ stæfnæ«; Bymændenes Stævne i Landsbyen.

28. *tre Mark*] Ransbøden, som han ifaldt paa Grund af sin Vægning ved at efterkomme en klar Retsafgørelse; jfr. SkL 19 med Kommentar.

30. *tolv Mænd*] Oldinge 3: ældre, erfarne Mænd; jfr. fig. Kap. 60. *Kap. 54*] jfr. VLÆR 200 (SkL 73, ASun 34).

8. *at . . det*] »yuær at wæræ«; Betydningen af yuær at wæræ er muligvis: at foretage Rebningen.

16. *Oldinge*] jfr. ovf. ad S. 59 L. 30.

18. *Ydertoft*] »høræ toft«; egl. højere Toft, jfr. Kap. 68: høghræ toft. Det fremgaar af det sidstnævnte Sted, at den laa bag den egentlige Toft og med den ene Ende stødte op til denne og med den anden til Markjorden. Har formodentlig været beboet af Udflyttere (jfr. Henrik Larsen i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1918. S. 238). Ordet forklares af P. Lauridsen (Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1896 S. 138) og andre som Hørtoft; om andre Forklaringer: se Lund S. 69.

25—27. *Er . . Toft*] der er Tale om det Tilfælde, at en Mand ved Køb, Gave eller paa anden Maade har erhvervet en Del af en Ejendom, enten Toften eller en eller flere Agre, hvad JL kalder Særkøb, Enkøb eller Stuf. Modsætningen mellem L. 26, hvor der tales om Toft, og L. 27 hvor der tales om Ager eller Toft, kunde antages at være opstaaet ved, at der oprindeligt kun har været Tale om Toften, og at Tilføjelsen: »hvad enten det er Ager eller Toft«, skyldes et senere Indskud.

29. *Lovhævd*] 3 Aars uanfægtet Besiddelse; jfr. III 1.

30—31. *Nævnets Erklæring*] Erklæring af de i L. 28 omtalte tolv Mænd.

31. *Bol . . Fjerding*] en Ejendom kunde udgøre et helt Bol, et halvt Bol, eller en Fjerding, Otting, Treding, eller Sjetting af et Bol o. s. v.

32—1 (S. 61). *men . . Skifte*] »oc gangæ aldre thys sithær lagh skiftæ a«; selv om Jordstykket var udskilt fra Bolet eller Fjerdingen,

60. skulde det dog ved Skifte (∩: Rebning, jfr. Kap. 54) rebes sammen med det Bol, det var taget fra, idet det ved Skiftet regnedes for at høre med til det Bol, og Jordstykkets Ejer maatte da eventuelt bagefter ordne sig med Ejeren af den Ejendom, det var taget fra.

61. 13. *være . . Lod]* »*withær wæræ oc se hans lot*»; i Udtrykket »se hans lot« ligger utvivlsomt, at Værgen skal varetage den fraværendes Interesser baade ved Forfølgningen paa Tinget og eventuelt ved Opmaaling og Skifte i Marken.

23—33. *Men . . afhændet]* Stykket fortsætter Kap. 54, saaledes at det mellemliggende Stykke repræsenterer et Indskud.

24—26. *skal . . Marken]* »*tha scal swa repæ hwart bol sum thet war fyrræ at sol fallit oc swa sum hwærs houæth lot fallær i byir. swa scal limænæ uti liggi a marke*»; Bolet omfattede som Regel en Gruppe af Gaarde, som hørte sammen, saaledes at de havde deres Tofter i Byen og Agre i Bymarken liggende Side om Side med Langsiderne stødende op til hinanden. Med Hensyn til den Rækkefølge, i hvilken der tildeltes Gaarden Agre i Bymarken, havde man forskellige Systemer. Det System, EL har for Øje, er utvivlsomt Bolskiftet, hvorved Jorden var fordelt mellem Bolene i tilsyneladende tilfældig Orden, maaske oprindelig bestemt ved Lodkastning. Ved Fordelingen af den Jord, der var tilfaldet det enkelte Bol, mellem de til Bolet hørende Gaarde, bestemtes derimod Rækkefølgen af Agrene efter Beliggenheden af Tofterne inde i Byen, idet Rækkefølgen af Tofter og Agre var den samme, og da man herved fulgte Solens Gang, sagdes begge at være solfaldne. Toften sammenlignes med Hovedet og Agrene med Lemmerne, idet de sidste maa rette sig efter det første.

27. *en . . Vang]* Agerjorden var ofte delt i Vange, hvis Antal var bestemt af det i Byen raadende for alle fælles Driftsystem. Paa Sjælland var i det mindste i senere Tid det herskende System Trevangsbruget med tre Vange, der afvekslende var tilsaat med Vintersæd, Vaarsæd og laa til Fællesgræsning.

28—30. *da . . ligger]* da har den, der ejer Toften, Ret til at bevise, at han ogsaa ejer de dertil hørende Agre.

32—33. *medmindre . . afhændet]* jfr. Beg. af Kapitlet.

62. 3—9. *Det . . mere]* afbryder Sammenhængen og maa være et Indskud.
 10—12. *Saaledes . . Solen]* »*Swa sum før ær mælt. swa scal otlændi utæ a markæ liggix sol fallæt sum toft ær hemæ solfallin*«; jfr. S. 61 L. 24—26 med Kommentar.
 16. *Erstatning]* jfr. S. 60 L. 19—22.
 31—33. *Vil . . Markjorden]* der er Tale om det Tilfælde, at en Mand vil indhegne (in wængæ) et Stykke af sin Agerjord og gøre det til et Vænge, saaledes at det ikke efter Høsten sammen med den øvrige Bymark kan bruges til Græsning (Ævred, jfr. Kap. 74) for Byens Kvæg; han skal derfor lægge lige saa meget af sin Tofte ud til Græsning (troth = Græsgang) i den Tid.
 33. *af Markjorden]* »*til ollændis*«; »*til*« er usædvanligt. Muligvis er »*til ollændis*« opr. en Randnote (der skal forklare Udtrykket »*til troth*« (til Græsgang)), som er gledet ind i Teksten; jfr. v. Schwerin S. 78, Kolderup-Rosenvinge S. 369 f.
63. 22. *at . . i]* »*at nytæ*«; egl. at nyde (underforstaaet: Fiskeriet); sml. SkL 211, ASun 122.
 24—25. *inden . . Indhegning]* »*hans en wænght*«; et indhegnet Omraade, som er unddraget Fællesskabet, jfr. foreg. Kap.
 32—33. *Graver . . Brønd]* Her beg. Afsnittet om haandløs Vaade, som gaar til Kap. 67 incl. (jfr. SkL 100, ASun 54).
64. 8. *under Ed]* »*mæth sworne ethæ*«; Han skal med sin egen Ed bekræfte, at Dyret ikke er mere værd.
 10. *desuden . . Ed]* paa, at det ikke er mere værd end det Beløb, han har betalt.
 13. *et . . Kvæg]* »*anti ær fæ*«; Teksten er her forvansket. Der skulde muligvis have staaet: »*anti hors ær* (o: eller) »*annæt fæ*« enten Hest eller Kvæg.
65. 18. *to Øre Sølv]* o: 6 Øre Penge.
 19—20. *Er . . Ed]* indtil en Værdi af to Øre Sølv erstattes altsaa fuldtud, saaledes at Skadevolderne aflægger Ed paa, at Dyret ikke er mere værd. Er Dyret mere værd end to Øre Sølv, bliver Bøden dog ikke større end dette Beløb.
66. 2. *Skade]* underforstaaet: paa Hegnet.
Kap. 62] anderledes SkL 99 og ASun 53.

66. 26. *som . . sagt]* jfr. Kap. 61.
Kap. 63] jfr. SkL 101 og ASun 118.
67. 6—7. *Er . . Ed]* »ær thet oc wærræ æn twa øræ sølfs. tha dæliæ tho mæth siætæ mans eth«; Stedet er sandsynligvis forvansket, og den sidste Sætning skal formodentlig udgaa; jfr. Kap. 65 Slutn.
68. 3—4. *eller . . ud]* at røre ved Hestens Lænd er den sædvanlige Maade, hvorved man faar Hesten til at foretage Kaprioler, ∴ slaa bag ud med begge Ben samtidig.
69. 3—4. *som . . sagt]* jfr. foreg. Kap.
 12—13. *da . . mindre]* jfr. Slutn. af foreg. Kap.
 17. og . . *Erstatning]* »oc tho ær hans frændær scam haldnæ af«; Kolderup-Rosenvinge og v. Schwerin oversætter: dog skulle hans Frænder være sagesløse (v. Schwerin: fri for Bødepligt). Der er dog næppe Grund til at antage, at Gerningsmandens Frænder skulde være fritaget for at deltage i Udredelsen af Mandeboden i dette Tilfælde, og scam haldæn kan næppe heller — som Lund angiver — betyde: angerløs, fri for at betale Mandebod.
 24—25. *sætter . . Toft]* »skiutær ut stauær a annærs toft sum the bo samæn«; ∴ flytter Skelstaverne ind paa Naboens Grund.
70. 4—5. *men . . hjemme]* »oc skiutær atær hiem til«; henviser Sagen til Undersøgelse paa Aastedet. Kolderup-Rosenvinge og v. Schwerin oversætter: og begiver sig hjem.
 6—7. *det . . ud]* de udtagne Mænds Vidnesbyrd viser, at han har sat Staverne ind paa Naboens Grund.
 9. *der . . Toft]* »ær swa boor utæn withær at han boor utæ a høggræ toft«; det fremgaar af det fig., at den »høggræ toft« maa ligge for Enden af Toften mellem denne og Markjorden; jfr. ovf. ad S. 60 Linie 18.
 19. *naar . . Marken]* formodentlig naar Gærderne skal sættes om Foraaret.
71. 3. *Markjorden]* »ut gærthæ«; egl. Ydergårde, formodentlig her i samme Betydning som utlænde, ∴ Markjorden.
 26—27. *ikke . . den]* ∴ at han tager sig selv til Rette.
72. 1. *rane]* rane kan ogsaa bruges om Jord; jfr. III 1.
 1—3. *Men . . eget]* at man kunde begaa Ran ved at bemægtige

72. sig sin egen Ejendom, var vistnok en ny Regel paa Lovenes Tid, og Forholdet behandlede altsaa ikke saa strengt som andet Ran (Tyveri og Ran S. 168).

3—7. *Men . . været*] hvis han rejser sine Huse paa en Bondes Jord uden at have nogen Ret til Jorden, idet Bonden enten altid har besiddet den eller havde arvet, købt eller mageskiftet den fra den tidligere Besidder.

9. *Femt*] se Kommentaren til S. 49 L. 16.

19—20. *Gærder . . Bymarken*] Vangen var omgivet af Hegn, som skilte den fra Fælleden og eventuelt fra andre Byers Markjord. Hegnene blev sat op om Foraaret for at hindre Kvæget fra Fælleden i at komme ind paa Vangen og atter taget ned efter Indhøstningen, da Kvæget fik Lov til at færdes over hele Bymarken.

28. *sætte Gærder*] foretage en Forandring med Hensyn til Anbringelsen af Gærderne.

74. 13—14. *pante . . Bøder*] jfr. Matzen: Den danske Panterets Historie S. 91 f.

23—26. *Men . . Granderne*] Kvæget paa Fælleden (jfr. foreg. Note) gik løst, men var ofte under Opsigt af en fælles Byhyrde.

75. 18. *Ævred*] den afhøstede Mark, som brugtes til Græsning for Kvæget.

21. *selv om . . Ager*] i Almindelighed var det en Betingelse for at kunne optage Kvæg, at dette fandtes paa Jord, der ikke tilhørte Kvægets Ejer. I det foreliggende Tilfælde var der imidlertid Tale om, at denne søgte at skaffe sig en Fordel paa de andre Jordejeres Bekostning, idet disse jo ogsaa havde Ret til at lade deres Kvæg græsse paa hans Ager.

27—29. *som . . Kvæg*] ved at lade Kornet staa hindrer han de andre Bymænd i at benytte deres »Ævred«, og iflg. Loven havde han Ret til at optage dere Kvæg, hvis det kom ind i hans Korn.

76. 2—4. *Men . . indhøstet*] der er Tale om Byer, der støder op til hinanden og saaledes har fælles Græsgang, naar Markerne er afhøstet. Sætningen repræsenterer øjensynligt et Indskud i Kapitlet.

16—20. *Men . . indhøstet*] hvis nogle af Ejerne benytter Ævred

76. nogle Dage tidligere end de andre, kan disse til Gengæld lade deres Kvæg græsse tilsvarende længere.

18. *Tilsyn*] nemlig med Kvæget.

26. *fratager . . Kvæget*] »wetær hanum fornam«; jfr. SkL 167; »fornam« bruges i EL om Ejerens egenmægtige Tilbagetagelse af optaget Kvæg. I de svenske Landskabslove har Udtrykket »fornæmi« en væsentlig videre Betydning, idet det bruges som Fællesbetegnelse for en Række Formue- og Besiddelseskrankeiser, der kun medførte smaa Bøder.

77. 15—16. *foretage . . derpaa*] han skal sværge paa, at det Beløb, hvormed han udløser Pantet, dækker den tilføjede Skade.

78. 5—17. *I . . hjemme*] Stykket har ingen nærmere Forbindelse med første Del af Kapitlet, men omhandler i al Almindelighed mindre Sager vedrørende Landsbyens indre Anliggender med Bøder fra 2 til 12 Øre, som kan afgøres hjemme i Landsbyen eller Sognet og kun bringes for Herredstinget, hvis den sagsøgte nægter at staa til Rette hjemme, jfr. Matzen: Program 1893 S. 26 f.

8. *Gadestævne*] Bymændenes Stævne i Landsbyen.

9. *Kirkestævne*] Stævne ved Kirken af Sognemændene (efter Gudstjenesten). Det forudsættes, at Parterne er Bymænd eller Sognemænd; jfr. Slutn. af Kapitlet.

15—17. *Men . . hjemme*] Meningen er, at hvis det er Grander eller Sognemænd, maa Sagerne dog bringes for Herredstinget, naar Parterne ikke kan blive enige hjemme i Landsbyen eller Sognet. Hvis Parterne ikke var Grander eller Sognemænd, gik Sagen direkte til Herredstinget uden forudgaaende Behandling paa Gade- eller Kirkestævne. Matzens Oversættelse (l. c. S. 28): »om ogsaa (∴: selv hvis) Parterne er Grander . .« er næppe at foretrække, idet den maatte forudsætte, at Parterne under alle Omstændigheder (altsaa ogsaa naar de ikke var Grander eller Sognemænd) først skulde søge deres Ret hjemme.

Kap. 77] handler formodentlig ikke om bortløbne Heste, men om Heste, der gik løse paa Marken.

19—23. *Rider . . Kongen*] jfr. SkL 178 og ASun 70.

79. 3—4. *som . . den*] det fremgaar heraf, at naar den uberettigede Brug af Hesten har varet i nogen Tid, behandles Brugstyveriet

79. som almindeligt Tyveri, selv om Gerningsmanden ikke har den for Tyveriet karakteristiske Tilegnelseshensigt.

5—6. *sværger* . . *Haand*] aflægger Ed paa, at han er skyldig, jfr. SkL 149.

Kap. 78] jfr. A&O III 23 og navnlig SkL 191—92.

13. *Svingelæs*] »*weuæ las*»; maaske Betegnelse for et Læs Risbrænde, der er i svingende Bevægelse under Kørslen (*weuæ*, jfr. on. *vefja* svinge); maaske blot et Læs, som holdes sammen med et Tov (»*veuiæ*»; indsvøbe) (Tyveri og Ran S. 180). Ordet findes ogsaa i SkKl og SJKl. En lignende Betydning har formentlig *fløhæ las* i SkL 191 (se Kommentaren hertil), jfr. Nord. Tidsskr. f. Fil. 4 VII S. 42 f.

23. *Vedstor*] »*with stor*»; jfr. Vedstort (A&O III 23), der forklares som Hugst af en Brændestabel paa 12 Læs i en anden Mands Skov. »*Storth*« betyder ungt Træ og »*with storth*« er derfor opr. maaske unge Træer, som ligger fældede i en Bunke (Tyveri og Ran S. 180).

27. *Sparre*] tynd Bjælke, jfr. Tagspær.

3. Bog. Bogen falder i to Afsnit. *Første Afsnit, Kap. 1—48*, supplerer de første 2 Bøger med en Række forskelligartede Bestemmelser, undertiden med udtrykkelig Henviſning til det tidligere sagte (Kap. 9, 10, 26). Næsten alle de øvrige Kapitler har Paralleler i SkL og følger i det hele efter hinanden i samme Rækkefølge som i SkL, saaledes at det maa antages, at Forfatteren har benyttet et Hs. af denne ved Udarbejdelsen af det paagældende Afsnit. Kapitlerne er behandlet paa samme frie Maade som Kapitlerne fra VL i de to første Bøger af EL, men der er dog paa mange Punkter tydelige Overensstemmelser i Terminologi og Ordvalg.

2. *Afsnit, Kap. 46—69*, behandler Kongens Ret til Bøder og andre kgl. Rettigheder samt den kgl. Ombudsmands Beføjelser. Ogsaa i dette Afsnit har enkelte Kapitler Paralleler i SkL (Kap. 51—67), men Forf. har øjensynlig ønsket at samle en Række Bestemmelser, som omhandler kongelige Rettigheder, og har derfor

gjort Brud paa den Rækkefølge, hvori Reglerne forekommer i SkL.

80. 5—6. *dobbelt . . godt*] »*haluæ bætræ*«; egl. saa meget bedre, at det, hvormed det sammenlignes, kun er halvt saa godt (jfr. Secher: Om Vitterlighed (Efterskriften med Kildehenvisninger) og Dahlerup, Jyske Lov S. 68). Det er dog næppe Meningen at sætte en bestemt Grænse. Man vil blot sige, at det ikke gør noget, selv om den enes Jord er meget bedre end den andens.

7. *hjemme*] ∅: ikke paa Tinget.

9. *tre . . Hævd*] tre Aars uanfægtet Besiddelse. Om Lovhævd se ASun 36 f.

10—11. *da . . anden*] Bestemmelsen er Udtryk for, at et Mageskifte, der ikke kunde bevises ved Tingsvidne, ikke kunde oprettholdes over for den anden Parts Krav paa Udligning, saafremt dette Krav blev fremsat inden for et Tidsrum af 3 Aar; jfr. det flg. Punktum.

14—15. *Jord . . Jord*] »*iord a mæth rætæ iord at warthæ*«; Sætningen er her opstillet med Henblik paa Mageskifte, hvor den egentlig hører hjemme. Den findes dog ogsaa udtalt m. H. t. Køb og Salg af Jord (SkL 78). Meningen er, at naar den ene af Parterne ved et Mageskifte maa afgive den Jord, han har modtaget, til en Trediemand, og han derefter fremsætter Krav over for den anden Part, er denne pligtig at afgive den Jord, han modtog ved Mageskiftet. Det var dog en Forudsætning, at Trediemanden havde Ret til den Jord, som han fik i Hænde; jfr. L. 15 f.

15—18. *dog . . Jord*] hvis vedkommende har mistet Jorden ikke paa Grund af Mangler ved Overdragerens Adkomst, men fordi Trediemand røvede Jorden fra ham, gælder Reglen ikke; »raner« bruges her m. H. t. Jord (jfr. ovf. ad S. 72 L. 1).

19. *Børneejendom*] umyndige Børns Jord maatte i Alm. ikke sælges (jfr. dog Kap. 11), og skete det, kunde de søge den tilbage, naar de blev myndige. Her kunde Overdrageren altsaa ikke hjemle Besidderen Ejendommen.

22—24. *Tinget . . Part*] »*ikke*« synes at burde udgaa, da Meningen maa være, at naar den ene Part med Tingsvidne beviser,

80. at han har maattet udlevere al den Jord, han har faaet i Bytte, til Trediemand, skal al den Jord, han selv har givet i Bytte, tilbageleveres ham. I Kap. 4 omhandles det Tilfælde, at den ene Part kun har været nødt til at udlevere en Del af Jorden til Trediemand.

25—26. *den . . ulovligt*] den, der ved Mageskifte havde givet Jord i Bytte, som han ingen Adkomst havde til, skal bære Tabet (mens den, der har modtaget Jorden, beholder den).

Kap. 2—3 repræsenterer et Indskud i Teksten.

Kap. 2] jfr. SkL 51.

81. 1—2. *som . . Ting*] et »Allemands Ting«; jfr. II 49 Slutn.

15—17. *da maa . . solgt*] der fastsættes et dobbelt Maximum for Prisen paa Jorden, idet den hverken maa overstige 1) den hidtil højeste Pris for tilsvarende Jord i Bygden, eller 2) den højeste Pris, til hvilken den lovbudte Jord tidligere er solgt.

17—20. *Men . . andre*] hvis det er umuligt at opnaa Maximumsprisen paa Jorden ved Salg til en Køber uden for Slægten, skal Sælgerens Søskendebarn ogsaa kunne erhverve Jorden til den billigere Pris, den nu staar i. Om suzling se ovf. ad VLÆR 87e.

82. 2—5. *Tilbyder . . Øre*] jfr. SkL 77, ASun 37, VLÆR 205.

12. *Forhandlingen . . Salget*] »malæ wærzle«; wærzlä jfr. on. werzlan Handel.

14—18. *Men . . Tinget*] jfr. SkL 78, ASun 36—37, VLÆR 206.

20—31. *Mageskifter . . Loven*] slutter sig til Kap. 1 og behandler det Tilfælde, at den ene af Parterne, som har mageskiftet, har maattet afgive en Del af Jorden, fordi den anden Part ikke havde Hjemmel.

31—33. *Men . . ham*] slutter sig til Kap. 2.

32. *en anden*] en Slægtning, til hvem Jorden iflg. Kap. 2 skulde have været lovbudt.

83. 8—9. *paa . . staa*] nemlig som Følge af Opstemningen af Vandet.

14—16. *tage . . inde*] hvis det er en Vintermølle, skal det opdæmmede Vand lukkes ud om Foraaret (Korsmesse, 3. Maj) og først igen opstemmes om Efteraaret, naar Korn og Hø er taget ind; sml. SkL 214, ASun 125.

83. 14—15. *Korsmesse* .. *Kors*] se ndf. ad S. 234 L. 6.
84. 1. *Jord* .. *Tørv*] til Brug ved Opførelsen af Dæmningen.
30. *saa* .. *derhen*] »at annær man for thær«; som foreslaaet i DgL maa der utvivlsomt indskydes et »ikke«. Han faar Lovhævd paa Dammen, hvis han selv sætter Fisk i den, og andre ikke fisker der i 3 Aar.
85. 9. *den* .. *lever*] den, der gør Krav paa det omstridte.
16. *Det* .. *sagt*] ovf. I 27.
21—29. *vil* .. *Edsbevis*] Hustruen og hendes Slægt kunde ikke hindre Manden i at sælge, da en Hustru ikke kunde rejse Sag mod sin Mand i hans Levetid; derimod kunde Slægten hindre Køberen i at faa Lovhævd (3 Aars uanfægtet Besiddelse) ved med et el. to Aars Mellemrum at rejse Indsigelse paa Tinget.
86. 5—6. *selv* .. *beliggende*] »um thet ær wærræ fallæt«; selv om Købejorden er daarligere end Konens Jord, skal man dog tage først af den.
14—15. *før* .. *noget*] ∴ før han dør.
16—17. *for* .. *ham*] jfr. I 8.
20—31. *saa meget* .. *Moder*] se I 12.
25—30. *Men* .. *gjort det*] se I 22.
32. *som* .. *sagt*] jfr. I 48.
87. *Kap. 11*] jfr. SkL 48. ASun 18.
15. *de*] ∴ Frænderne, jfr. foreg. Kap.
Kap. 12] jfr. SkL 69, ASun 29 VLÆR 193.
28. *Mellemvej*] »methæn wægh«; Vej mellem Landsbyerne, Ho-vedvej.
88. 2—4. *Men* .. *Stede*] se Alm. Indledn. S. XI.
7—11. *Det* .. *Slægtninge*] jfr. SkL. 107. ASun 66.
11—15. *Men* .. *deraf*] jfr. SkL 106.
13. *tre* .. *Mark*] »thryl mærki«; se ovf. ad I S. 261, L. 20.
18—22. *Men* .. *derfor*] Bestemmelsen supplerer det foregaaende Kapitel, som kun omhandler Drab. Bøden er halv saa stor som den sædvanlige Saarbøde.
27. *Salve* .. *Forbinding*] »spic oc spiær«; se ovf. ad S. 44 L. 26 f.
89. *Kap. 15* om Vaadesgerning har en vis Berøring med SkL 108; ASun 67.

89. 10—11. *være . . Mededsmand*] være den, der først aflægger Ed som Mededsmand, efter at Gerningsmanden har aflagt Ed; jfr. SkL 108.

Kap. 16] jfr. SkL 126; ASun 52, 73.

22—24. *Er . . øvrige*] »*hauær han swa mykit til at thet ma gangæ for hans houæth lot. tha sculæ the alt hauæ fult foræ*«; Stedet er lidt uklart formuleret. Meningen maa være, at hvis Værdien af Trællene udgør Halvdelen af hans Hovedlod, skal Arvingerne have den anden Halvdel, da man ikke paa sin Dødsseng maa give mere end sin halve Hovedlod (jfr. A&O I 50).

33—1 (S. 90). *han . . hende*] Hensigten med Bestemmelsen er at fastslaa, hvorledes der skal forholdes med den Formue, som er erhvervet under den formodede Frimands Samliv med en (fri) Hustru, og at det for Behandlingen af denne Formue er uden Betydning, om der foreligger formelig Vielse eller et Samliv, der er paabegyndt uden kirkelig Velsignelse. Vielsen var iøvrigt paa Landskabslovenes Tid — og forøvrigt ogsaa efter kanonisk Ret — uden Betydning for Ægteskabets Gyldighed; jfr. ogsaa JL I 27.

90. 3. *sin Ejendom*] ∴ Trællen.

10—14. *Selv om . . vide*] det fremgaar heraf, at en fri Persons Ægteskab med en ufri var en Nullitet, hvis den frie Person var i god Tro ved Ægteskabets Indgaaelse.

16—19. *Det . . bort*] jfr. SkL 133. ASun 82 »i Kongens eller Biskoppens Gaard« ordret overensstemmende med SkL 133. Se iøvrigt Kommentaren til Trælleretten (I S. 263 Linie 26—28).

23—25. *og hvis . . Kongen*] jfr. II 19.

29—30. *hvor . . Pladser*] »*thær sum fyrtiughæ hafnæ æræ*«; hafnæ bruges her om Havnebondens Plads i Ledingsskibet, og paa samme Maade bruges Ordet de øvrige Steder i Slutn. af Kapitlet.

91. *Kap. 19*] jfr. SkL 140; ASun 86.

18. *Husholderske*] »*deyæ*«; jfr. vestn. *deigja*, en overordnet Trælkvinde. Som det fremgaar af Stedet her, kunde hun være i Fællig med Husbonden.

92. 14. *sin . . Fælled*] »Fælled« er her snarest = Ævred. Efter Indhøstningen laa hele Bymarken hen til Græsning; jfr. ndf.: Fælleden eller Ævredet.

93. 2. *ellers*] uden at benytte den Fremgangsmaade, som er omtalt i det foreg.
Kap. 21] jfr. SkL 142; ASun 88.
 13. *gaa . . derfor*] »gangæ i tak foræ«; indestaa for, at Dyret ikke kommer bort.
 21. *han*] den, der har mistet Dyret.
 22—23. *Møder . . godt*] Eftersætningen mgl. i alle Hss. Paa lignende Maade mgl. Eftersætningen S. 98 L. 14. Begge Steder er underforstaaet: saa er Sagen i Orden.
 28. *han*] den, hos hvem Dyret blev fundet.
94. *Kap. 22*] fortsætter umiddelbart foreg. Kap.
 8—9. *da . . Sagen*] »tha a han withær at takæ«; da rettes Sagen mod ham i Stedet for mod ham, der havde Dyret.
 9. *lofaste Mand*] en Mand, som opfylder de Betingelser, som Loven kræver, for at han kan gaa i Borgen, her navnlig, at han er en fast bosiddende Mand; jfr. det flg.
 10. *bofast*] den som har eget Bo.
 17. *Brofjælen*] jfr. ovf. ad I S. 49 L. 4.
95. *Kap. 23*] fortsætter foreg. Kap.
 9—10. *den . . Hænde*] den, der havde Dyret, men maatte udlevere det til Ejeren; jfr. det flg.
 13. *Garant*] »win«; jfr. ovf. ad SkL 144.
Kap. 24] fortsætter foreg. Kap.
 24. *ham*] 3: den, der søger efter sit Dyr, og som i det flg. betegnes som den, der har faaet Borgen.
96. 14—23. *Han . . selv*] som omtalt i det foreg., maa Hjemmelsmænd kun komme til Stede paa den førstes eller den andens Bofjæl, men ikke paa den tredies.
Kap. 25] slutter sig til de foreg. Kapitler. Mens der i disse har været Tale om Dyr, der var en halv Mark eller mere værd (jfr. ovf. ad S. 93 L. 16), behandles her Spørgsmaalet om Dyr, der er mindre end en halv Mark værd.
97. 19. *Som . . sagt*] jfr. til det flg. II 38, og navnlig SkL 92.
 20. *første . . Bøden*] jfr. SkL 92 med Kommentar. Naar Jørgensen (Manddrabsforbrydelsen S. 52 f.) mener, at Slutningen af SkL 92 er yngre end EL III 26, fordi der ikke her findes Be-

97. stemmelser svarende til de nævnte Regler i SkL, er denne Slutning næppe rigtig. Da EL III 26 udtrykkelig foreskriver, at der holdes et særskilt Frændestævne af fædrene og et af mødrene Frænder, var det unødvendigt i Loven at fastsætte, at Halvbroder kun skulde bøde sammen med den ene af de to Grupper af Frænder, idet han jo kun kunde give Møde paa eet Frændestævne — nemlig det fædrene, hvis han havde Fader fælles med Drabsmanden, det mødrene, hvis han havde Moder fælles. — Reglen om, at man ikke maatte gaa videre med Fordelingen af Bidragene end nødvendigt, er saa selvfølgelig, at den ikke behøvede at medtages, og den sidste Regel i SkL 92 (om Søn, der fødes efter Drabet) findes netop — omend paa et andet Sted og i noget ændret Skikkelse — i EL III 26.

27—30. *den . . rækker*] Størrelsen af det Beløb, den enkelte skal udrede, er bestemt af Slægtskabsgraden, idet den nærmeste Grad betaler mest, den følgende halvt saa meget og saaledes videre, jfr. Manddrabsforbrydelsen S. 48 f.

32. *tage Nam*] jfr. SkL 85, I det flg. gives udførlige Regler om, hvorledes Namtagningen skal foregaa.

98. 14. *da . . godt*] jfr. ovf. ad S. 93 L. 22—23.

19—24. *Men . . bøde*] iflg. den tilsvarende Bestemmelse i SkL 92 er det afgørende, om Sønnen var født før eller efter, at Drabet havde fundet Sted.

25—26. *saaledes . . det*] hvis det skete i Ejerens Paasyn, forelaa der Ran (jfr. Tyveri og Ran 174).

34—1 (S. 99). *han . . derpaa*] ∴ han maa ikke gøre den sædvanlige Brug af Dyret.

99. 26. *efter Fader*] ∴ hvis det er Faderen, der er dræbt.

28—30. *Den . . Arv*] hver af de tre Rater, hvori Boden forfaldt, blev atter delt i tre Dele, hvoraf den ene tilfaldt den dræbtes mandlige Arvinger, den anden den fædrene Slægt og den tredie den mødrene. Her er Tale om den Del af Boden, der tilfalder Arvingerne og deles mellem disse, som om det var en Arv; jfr. det flg.

31. *den . . Broder*] der er stadig Tale om den dræbtes Afkom; den ældste Broder er den ældste af den dræbtes Sønner eller

99. Datter- eller Sønesønner. I Kap. 28 behandles Spørgsmaalet, hvorledes Boden skal deles, hvis der ikke findes Afkom.
100. 5—15. *Vil . . Grav*] jfr. SkL 109; ASun 48.
 17—24. *Sagsøger . . sagt*] fortsætter sidste Afsnit af foreg. Kapitel.
 26. *Sikkerhedseden*] »træcd«; se SkL 85.
 29. *Lighedsed*] »iafnæth eth«; jfr. SkL 113. Lighedseden af- lagdes af Drabsmandens Slægt umiddelbart, før Sikkerhedseden blev givet af den dræbtes Slægt.
101. 11—12. *Sker . . Bøder*] jfr. S. 99 nederst med tilhørende Note.
 12—13. *da . . ham*] jfr. at hvis der ingen Afkom fandtes, var Fader og Brødre nærmeste Arvinger og lige nære (I 17. Efter II 11 gaar Faderen dog forud for Broderen).
 13—14. *Den . . Bøder*] jfr. II 11.
 17—18. *som . . nære*] alle i den nærmeste Slægtskabsklasse, baade paa Faderens og Moderens Side.
 22. *de . . Bøder*] Gruppen af Arvinger, som modtager Arvingernes Del af Boden.
 22—23. *skal . . Frænderne*] Arvingerne skal altsaa ikke, — som Beg. af Kap. kunde give Indtryk af, — have hele Boden, men kun den ene Trediedel og regnes ikke med til de fædrene og mødrene Frænder, som faar henholdsvis den anden og den tredie Trediedel af hver Rate.
 25—26. *anden Rate*] ∅: endnu en Rate.
 28. *Broderson*] til Forstaaelse af det fig. maa det erindres, at Brødre (∅: Helbrødre) og deres Afkom baade hørte til de fædrene og mødrene Frænder.
 29. *en Rate*] nemlig som eneste Arving.
 30. *som . . Frænder*] Sætningsbygningen er uklar, og Teksten maaske ufuldstændig, men Meningen er, at Brodersønnen foruden den Trediedel, der tilfalder ham som Arving, ogsaa tager hele den Trediedel, som tilkommer Moderens Slægt, til hvilken han hører, og som han efter Forudsætningen er ene om at repræsentere.
 32. *dem . . alle*] ∅: de fædrene Frænder.
 32. *selv . . Rate*] nemlig hver Gang en Trediedel af Boden forfalder til Betaling; jfr. Teksten S. 100 øverst samt II 37 Slutn.

101. 32—1 (S. 102). *Men . . andre]* »*Waræ oc swa um mœthærns frændær waræ fleræ oc tho nærmær at bœrthæ*«; Sætningen er sandsynligvis forvansket, men maa antagelig udfyldes, som det er sket i Oversættelsen.
102. 2. *tage . . Rate]* nemlig som Arving.
 4. *de andre]* ∴ de mødrene Frænder.
 7. *den . . ham]* og som saaledes skulde modtage en Trediedel af Boden som Arving.
 8. *var . . Folk]* nemlig hvis Moderen var ufri (VLYR 86 j).
103. 2—29. *da har . . Side]* Denne Adgang til successivt at faa flere af Drabsmandens Frænder svoret fredløse kendes ikke i SkL. I Skaane var Faren for Blodhævn aabenbart tilstrækkeligt Motiv for Drabsmandens Frænder til at fremsætte Bødetilbud. Muligvis er den særlige Adgang i EL til at faa de modvillige Frænder gjort fredløse indført for derved at legalisere de Hævndrab, som under alle Omstændigheder maatte befrygtes. Medens Blodhævnen, før Lovgivningsmagten i Valdemarstiden greb ind over for den, principielt kunde rettes mod et hvilket som helst Medlem af Drabsmandens Slægt, er Reglen efter EL III 30 altsaa den, at man skal gaa frem i en vis Rækkefølge, og at der skal foreligge en Fredløserklæring, som er begrundet i vedkommendes Mangel paa Vilje til at rette for sig.
 31. *ved . . Skade]* jfr. Kap. 26 i. f.
104. 4. *som . . sagt]* se Teksten S. 99 nederst og Kap. 28.
 15—17. *med . . Bøden]* »*vtæn thet enæ at then ær ælzt ær a fæthærns wagh han scal e en warthæ*«; ∴ dog saaledes at den ældste paa fædrene Side ene skal være ansvarlig for (»*warthæ*«: indestaa for, have Ansvar for) Erlæggelsen af Boden. Herefter mgl. Punkt i Tekstudgaven.
 19—23. *Men . . anden]*. Reglerne svarer til de i Kap. 28 indeholdte.
 Kap. 32. fortsætter foreg. Kap.
 26. *den anden Side]* ∴ den mødrene Side.
 29. *den . . Side]* den fædrene Side kan da ikke sagsøges til at betale den Del, som det tilkommer den mødrene Side at betale.

105. 5—6. Kommer . . Frænder] Frænder, der tidligere har været bortrejst.

Kap. 33] Bestemmelsen antages i Reglen at supplere I 30, der har Overskriften »Om Lovarv«, saaledes at den skulde omhandle Arvebed i Forholdet mellem Værgen og de Børn, han har under sit Værgemaal. Dette beror dog paa en Misforstaaelse, idet Bestemmelsen slutter sig til I 48, jfr. Fællig og Hovedlod S. 153 f. (med P. J. Jørgensens Bemærkninger i Ugeskrift for Retsvæsen 1940 B S. 300 Note 5), hvorefter dens Formaal alene er at fastslaa, hvilket Bevis der kom til Anvendelse, hvor en Værgesag søges til Udlevering af den Arv, han har modtaget sammen med Børnene)

15. Som det . . Arv] »Um arf sum mælt ær uppæ«; Sætningen bør vistnok oversættes: Om Arv, hvorom Krav er fremsat. Har oprindeligt udgjort Kapitlets Overskrift, men er tidligt blevet forstaaet som i L. 15 (jfr. Varr. i Tekststudgaven). Saafremt Oversættelsen i Teksten skulde være rigtig, forudsætter den, at den Sætning, hvortil der henvises, senere er blevet slettet, idet den ikke forekommer i de bevarede Tekster af EL.

16. Lovarv] dette Udtryk forekommer i Loven i forskellige Betydninger. I I 30 betegner det den Arv, som kan »bide« en anden og derfor skal være paa 1 Mark Sølv. I III 69 er Lovarv en Arv, som beløber sig til 1 Mark Sølv eller mere, og som derfor kan fragaas med Tretylvtered. I III 33 har man oprindeligt haft en Regel om, at den Arv, Værgen har modtaget, skal være paa 1 Mark Sølv for at kræve Tretylvtered. Ved Interpolation er denne Regel imidlertid blevet stærkt modificeret, nemlig ved Sætningen L. 19—20 »Men . . derom«, der lader Beviset med Tretylvtered indtræde, naar Arven blot har en Værdi af $\frac{1}{2}$ Mark Sølv.

19. en . . Mark] underforstaaet: Sølv.

25—29. Indrømmer . . mere] sml. I 34—35.

26—27. eller . . Vurdering] »æller halz fæ«; jfr. I 48. Om halz fæ se ovf. S. 47.

30. en . . Sølv] »halv« findes kun i yngre Hss., men var nødvendigt, efter at den ovenfor omtalte Interpolation var foretaget.

105. 31. *som . . Gods*] Reglerne for dette behandles i fig. Kap. 32. *Edsbevis*] nemlig hvis han nægter at udlevere.
32—33. *eller . . det*] Nægtelsen gaar her ud paa, at der ikke er mere; jfr. ovf.
106. Kap. 34] samme Spørgsmaal behandles i SkL 120, Tillæg B III og ASun 48.
Kap. 35] jfr. SkL 152 med Kommentar.
107. 6—7. *staa . . Tyende*] 3: behandles som Tyv; jfr. SkL 152 i. f. 16 og 30. *Tilstand*] »mæt«; egl. Magt, Styrke, dernæst Helbreds-tilstand; jfr. J. Brøndum-Nielsen i Bidrag til nord. filologi tillægnede Emil Olson S. 181.
32—33. *da skal . . ham*] nemlig for ulovlig Frihedsberøvelse (II 19).
108. Kap. 37] jfr. hermed SkL 196—99.
3. *Skoven*] underforstaaet: hvor Bierne har slaaet sig ned.
19—20. *ellers . . andetsteds*] flyver andetsteds hen end til en Skov.
109. 4—5. *Besidderen . . til*] i DgL formodes, at der mangler et »ikke« efter »selv«; det er dog næppe Tilfældet. Der er Tale om at begge sværger sig Bierne til, saaledes at der staar Ed mod Ed; jfr. Slutn. af Kap.
9—11. *de . . Fællesskab*] de er ligeberettigede til Afkommet, fordi de begge har svoret sig Bierne til.
13—22. *Hvis . . Vilje*] jfr. SkL 219; ASun 129.
22—27. *Gik . . dengang*] jfr. SkL 221.
27—32. *Men . . dem*] jfr. SkL 222.
110. Kap. 39—40 supplerer III 21—25.
9—11. *Paa . . hjemme*] se Kap. 21 og 25.
Kap. 40] jfr. SkL 144; ASun 89.
26. *uden* (1)] Teksten har innæn; som formodet af Udgiveren i DgL er det sandsynligvis Fejl for utæn; jfr. Kap. 24.
111. 3—22. *Sker . . Mark*] jfr. SkL 175.
5. *Kornpenge*] »corn giald«; Erstatning for det ødelagte Korn.
6. *under Ed*] nemlig paa, at det dræbte Dyr ikke var mere værd.
16—17. *da . . derfor*] Bøden svarer til Tokkeboden i SkL's

III. Omraade, hvor den dog — i Modsætning til efter EL — ikke kunde overstige 2 Øre.

22—32. *Men . . Kongen*] jfr. SkL 176.

22. *af Vaade*] »*mæth wathæ*»; *wathæ* er muligvis som formodet i DgL Fejl for *wapnum*, saaledes at Stedet maa oversættes: *med Vaaben*. Hvis der skulde bødes til Kongen i dette Tilf. af Vaadesgerning, vilde det ikke være i Overensstemmelse med de almindelige Regler.

31. *Niddingsværk*] i SkL betegnes Forbrydelsen som *Gorniddingsværk* (se SkL anf. St. m. Kommentar).

II2. 2—8. *Begaar . . Tyv*] jfr. SkL 194. Efter SkL var der dog ikke Tale om, at Forholdet behandlede som Tyveri, hvilket formodentlig ogsaa var en ny Regel (Tyveri og Ran S. 181).

8—13. *Saaledes . . Tyv*] jfr. SkL 209.

Kap. 43] jfr. SkL. 234.

23—1 (S. 113). *Men . . sagt*] det fremgaar heraf, at Laantagerens Underslæb m. H. t. den laante Ting ikke behandles som Tyveri, men væsentlig mildere, idet Straffen ikke kunde overstige Ransboden.

II3. 2—3. *saa . . kræver*] jfr. Kap. 41.

Kapp. 44—45] jfr. SkL 236.

Kap. 45] fortsætter umiddelbart foreg. Kap.

30. *bringe . . hjem*] som Bevis paa, at Dyret er død.

II4. *Kap. 46*. Med dette Kap. begynder andet Afsnit (Kap. 46—49) af 3. Bog. *Kap. 46* slutter sig til VLÆR 139. Som omtalt ved Kommentaren til dette Kap., der ikke findes i A&O, maa Bestemmelserne anses for at være relativt unge. At Spørgsmaalet om Kongens Ret til Bøder af Drabsmanden ikke behandles i Forbindelse med den tidligere Gennemgang af Drabsbestemmelserne (i II 50—51 og III 26 ff.), skyldes sandsynligvis Ønsket om at fremstille Reglerne om Kongens Ret til Bøder ved Manddrab i Forbindelse med andre Bestemmelser om Kongens (og Ombudsmandens) Retsstilling.

17—19. *ni . . Blodbøde*] *ni Mark* svarer til de tre Mark Sølv, som omtales i VLÆR 139, efter det i Lovene sædvanlige Forhold mellem Mark Sølv og Mark Penge. Det for Fredkøbet

114. angivne Forhold 6 Mark — 4 Mark Sølv, hvorefter en Mark Sølv kun er $1\frac{1}{2}$ Mark Penge, ♂: at Pengene har haft en Kurs af $66\frac{2}{3}\%$, er enestaaende og maa stamme fra en Tid, da Pengene har haft en usædvanlig stor Værdi. Sandsynligvis repræsenterer det et yngre Indskud i Teksten. I DgL er indskudt et »og« efter »Kongen« i L. 17. Som allerede formodet af Kolderup-Rosenvinge maa det være fejlagtigt. De ni Mark omfatter 6 Mark i Fredkøb og 3 Mark i Blodbøde, Bøde for Blodsudgydelse, svarende til den sædvanlige 3 Marks Bøde til Kongen for Tilføjelse af Saar.

20—23. *Men . . Øre]* denne Begrænsning af Ansvar til Hovedlodden, naar det drejede sig om Bøder til Kongen, var sikkert en Nydannelse paa Landskabslovenes Tid, jfr. I 45 med Kommentar.

115. 1. *Hvis . . Mand]* Overskriften er noget misvisende, idet Kap. ikke omhandler det almindelige Ansvar for Følgeskab ved Drab, men det specielle Tilfælde, hvor alle de medvirkende behandles som Hovedmænd, idet den virkelige Gerningsmand ikke kan udfindes.

4. *indrømmer det]* indrømmer, at det var ham, der dræbte Manden.

8—9. *Dette . . derfor]* det fremgaar heraf, at det er en relativt ny Bestemmelse, som er vedtaget paa Sjællands Landsting. Formaålet er at tvinge den egentlige Drabsmand til at melde sig og paatage sig Ansvar, idet han jo kunde befrygte Reppressalier fra de medvirkendes Side, naar han søgte at overvælte det fulde Ansvar for Drabet paa hver enkelt af de medvirkende.

10. *vil . . tilstaa]* vil ingen af dem erklære sig skyldig i Drabet.

10. *Manden . . myrdet]* »*liggær mannen a morthæ*«; hvis ingen tilstod Drabet, var det Mord.

Kap. 48. Kapitlet har i Virkeligheden to Overskrifter: 1) Om fyrretyve Marks Sager, 2) Om Hærværkssager. Forholdet er sandsynligvis det, at den sidste Overskrift er den oprindelige, og at Kapitlet fra først af kun omhandlede Sager om Hærværk. Senere har man ved Interpolation medtaget Krænkelse af Tingfreden og Paalæggelse af Baand, der for den første Forbrydelses Vedkommende slet ikke var en Hærværksforbrydelse og for den

115. sidstes Vedkommende kun undtagelsesvis, og man har derfor givet Kapitlet en ny Overskrift uden dog at slette den oprindelige.
116. *Kap. 49.* Overskriften: Om Saar, dækker kun første Afsnit af Kapitlet.
- 10—11. *at . . det]* »at thær a spic oc spiær with at cummæ«; saaledes at det er et »Lovsaar«; jfr. II 43 og 51 (S. 54).
27. *rejser Sag]* ved at »lyse« Saaret som nævnt i Beg. af Kapitlet.
- 28—29. *flere . . ham]* 3: to Ting; jfr. II 51.
30. *han]* 3: Sagsøgeren.
- 30—31. *have . . Saaret]* nemlig hvis han fælder den sagsøgte. 31—8 (S. 117). *Men . . nægter]* hvis den forurettede ikke rejser Sag ved at lyse den (jfr. Beg. af Kap.), har Kongen ikke Ret til Bøde af ham, men Ombudsmanden kan paa den anden Side gøre Kongens Krav paa Bøder gældende over for Gerningsmanden, hvis han kan føre Bevis paa den i Kapitlet foreskrevne Maade.
117. 10—11. *da . . sagt]* ved Erklæringen af Herredstinget og Vidner.
12. *Bryden]* 3: Ombudsmanden.
- 14—16. *da . . Mark]* kun hvis Edsbeviset brister, har Ombudsmanden Ret til 3 Mark.
- 17—34. *Men . . Ran]* burde have udgjort et særligt Kapitel.
- 20—21. *da . . sagt]* jfr. II 46.
- 21—23. *og forfølger . . Ran]* ovf. II 46—47.
31. *han]* 3: Ombudsmanden. Den private forurettede kan altsaa ikke ved at lade Sagen falde unddrage Kongen hans Ret til Bøde af Ransmanden; men den forurettede ifalder endog selv Bødeansvar over for Kongen.
34. *Tylvtered]* i dette Tilfælde slipper Ransmanden altsaa med at aflægge Tylvtered.
118. 6—7. *da . . Ret]* jfr. II 51.
8. *Kongens Bryde]* 3: Ombudsmanden.
- 22—23. *tre . . Retsløshed]* jfr. SkL 19 med Kommentar.
119. *Kapp. 52—53]* jfr. hermed VLYR 87 (Tyveretten). Fremstillingen af Reglerne om Tyveri er ejendommelig kortfattet sammenlignet med de øvrige Landskabsloves Behandling af de derhen hørende Spørgsmaal — f. Eks. siger EL intet om, hvilket

119. Krav den bestjaalne har —. Forfatteren har øjensynlig set det som sin Hovedopgave at fremstille Reglerne om Kongens Ombudsmands Stilling i Tyverisager. Da EL heller ikke andetsteds indeholder mere udførlige Regler om Tyveri, maa den øjensynlig forudsætte, at saadanne Bestemmelser er fremstillet af andre, og det er da nærliggende at antage, at Forfatteren har haft Kendskab til »Tyveretten« i VLYR.

14. *Bonden*] ligesom i VLYR er »Bonden« vel her Ejeren af Tyvens Jord, hvilket forudsætter, at Tyven ikke er Selvejerbonde, uagtet det i Kapitlet ellers ikke er omtalt, at det drejer sig om Tyveri begaaet af en Fæster.

14. *Jordebid*] den Del af Løsøret, som ikke kan gaa over Tærskelen, de døde Ting.

15. *det . . Tærskelen*] Husdyrene.

16—17. *Bonden . . Tyvekosterne*] den bestjaalne.

20. *Mark*] Teksten har herefter »og«, hvad der utvivlsomt er urigtigt; jfr. VLYR 87 (S. 266).

30. *ikke . . Slægtninge*] »hauær hwærkin kunnæ til«; kunnæ jfr. vn. adj. kunnr.

121. 16—18. *Men . . Køb*] jfr. Kap. 40.

123. 4—15. *Men . . Ombudsmanden*] det her foreskrevne Bødeansvar indtræder som Følge af, at Finderen ikke har iagttaget de særlige Regler om Lysning m. v., men udelukker næppe, at Finderen kunde ifalde Ansvar som Tyv, hvis han varigt forholdt Ejeren hans Dyr (jfr. Tyveri og Ran S. 191 f.).

9—10. *da . . sagt*] jfr. II 77.

124. 4—5. *Kongens Bryde*] ∴ Kongens Ombudsmand; se flg. Linie.

31. *hans*] ∴ den afdødes.

125. *Kap. 58*] jfr. SkL 166.

23. *Byrding*] egl. Skib med høje Sider; med en Besætning paa i Reglen 12—20 Mand (Nord. Kultur XVI S. 292).

24. *Læster*] angiver Lasteevnen. 1 Læst var 12 Skibpund (Nord. Kultur XXX S. 206 f.).

33. *han*] ∴ Ombudsmanden.

126. 4. *Roskilde Fjord*] Det er formentlig Forekomsten af denne

Lokalitet i EL, som har givet Anledning til den Opfattelse, at EL skulde have været en Lov for Sydsjælland, VL for Nordsjælland, se herom C. Kjer: Valdemars sjællandske Lov S. 217.

8. *Sømil*] »*ukæ syo*«; jfr. vn. vika sjavar, egl. saa langt som man kan ro uden at skifte Roere (Nord. Kultur XXX S. 219). Hvor meget hertil svarer i moderne Maal, kan ikke siges med Sikkerhed; maaske ca. 1 dansk Mil ($7\frac{1}{2}$ km.)

127. 10—11. *Bjergeløn*] Teksten har: *uninghæ logh*. Se om Betydningen af dette Ord Sophus Bugge i Arkiv for nordisk Filologi 2. Bd. (1885) S. 222 f. samt Johs. Brøndum-Nielsen: Gammeldansk Grammatik III S. 217.

Kap. 61] jfr. SkL 165.

Kap. 62] jfr. SkL 164.

10 og 15. *Løft*] »*lyft*«, *løft*: sandsynligvis en Hvalart (Steenstrup, i Hist. Tidsskr. 7 VI 119).

21. *Ege*] »*Weki*«; lille Baad, opr. udhulet Egestamme; jfr. vn.

128. eikja. Ordet bruges endnu i danske Dialekter.

32. *Aftensangtid*] det Tidspunkt, da der holdes Aftensang, Vesper 3: ved Solnedgang; jfr. II 51 om, at Stævninger skal forkyndes før Solnedgang.

11. *Kongen . . Stud*] »*kunungs laghæ stuth*«; *stuth*, egl. Støtte, Bidrag, her Skat til Kongen. Den anses alm. for at være en Afløsning af det ældre Nathold og svarede alm. i Korn, især Havre. Iflg. Kong Valdemars Jordebog ydedes den to Gange om Aaret som Vaarstud og som Vinterstud.

15. *Gavestud*] om denne Ydelse tilfalder Kongen eller Ombudsmanden, kan ikke afgøres, jfr. Retshistorie S. 286 og Steenstrup S. 392 f.

- 20—22. *Forsømmer . . Ledingen*] Ledingen, der oprindeligt var personlig Krigstjeneste i Forbindelse med Ydelser til Udrustning af Ledingsskibet, var paa EL's Tid afløst af en Skat i Lighed med Studen; se Retshistorisk Indledning S. XII f.

25—26. *Kongens Ret*] Bøde, der tilkommer Kongen; der tænkes i Alm. paa Tremarksbøden, jfr. ndf.

Kap. 65] slutter sig til det nærmest foreg. Kap.

6. *vedkommende*] »hin«: den Mand, som Ombudsmanden afkræver Kongens Ret; jfr. Beg. af foreg. Kap.

8. *Sagen . . imod*] at han er blevet fældet i den Sag, for hvilken Ombudsmanden afkræver ham Bøde.

129. 25. *Tinghøringer*] betyder her Tingmænd, der udmeldtes af Tinget til at overvære, hvad der foregaar i en Sag, for at de kan vidne derom.

130. 13—15. *fordi . . Dommen*] den her omhandlede Tre Marks Bøde er Ransbøden, som man ifaldt ved ikke at rette sig efter Dommen.

Kap. 66] fortsætter foreg. Kap.

17. *Bonden*] betegner her og i det flg. den sagsøgte.

20. *Haandgivning*] jfr. Teksten S. 129 L. 30.

131. *Kap. 67*] fortsætter foreg. Kap.

Kap. 68] mens der i Kap. 64—67 er Tale om 3-Marksbøder, behandler Kap. 68 Forfølgelse for 40-Marksbøder til Kongen.

132. 2. *inde . . anden*] i en anden Mands Hus.

2. *Bonden*] Manden, hos hvem han boede.

3—4. *ikke . . sagt*] jfr. Kap. 57.

9—11. *at . . Lovarv*] hvis Arven var mindre end 1 Mark Sølv værd, kunde man tænke sig, at Bonden, hos hvem han døde, havde Ret til at beholde Arven, sml. VLÆR 84. Medens en saadan Regel var rimelig i Fledførelsestilfældet, synes den mindre vel begrundet i det foreliggende Tilfælde, og det er derfor muligt, at man ved mindre Arve lod de almindelige Bevisregler (jfr. III 34) komme til Anvendelse ligesom i III 33.

11—14. *Saaledes . . Tylvter*] jfr. SkL Tillæg B I Till.

JYSKE LOV

Fortalen.

Jyske Lovs Fortale adskiller sig i flere Henseender fra Resten af Loven. Mens denne som Kilder hovedsagelig har gammel dansk Ret, er Fortalen for største Delen en (fri) Gengivelse af kanonisk Ret, især det saakaldte Decretum Gratiani (fra c. 1150); se nærmere ndf. Om Kilderne til Fortalen se iøvrigt L. Holberg: Dansk og fremmed Ret (1891) S. 25—65 og senest Niels Knud Andersen i »Med Lov skal Land bygges« (1941) S. 84 ff. Som paavist af den sidstnævnte Forfatter er Fortalens Fremstilling af Kongedømmets Opgaver dog ikke i Overensstemmelse med kanonisk Tankegang (se nærmere ndf.). Ogsaa sprogligt har Fortalen et andet Præg end selve Loven med mange Fremmedord (Dahlerup S. 41, Skautrup i »Med Lov skal Land bygges« S. 244—48). Fortalen, »det bedste Stykke dansk Prosa, Middelalderen har frembragt« (Dahlerup), har været stærkt beundret og findes foruden foran Jyske Lov hyppigt baade i sjællandske og skaanske Lovhaandskrifter, ligesom Dele af den er gaet over i Fortalen til Danske Lov.

135. 2—3. *Saaledes . . vedtog*] Overskriften til Fortalen fra AM 455,12°, hvorefter Fortalen er trykt i DgL. Den staar i dette Hs. foran Valdemars sjællandske Lov; se Alm. Indledn. S. XX.

3. *Danerne vedtog*] at Jyske Lov er blevet vedtaget — paa Landstinget i Viborg, — siges ikke direkte i Fortalen; se Alm. Indledn. S. I.

4. *Med . . bygges*] Sætningen er utvivlsomt ældre end Fortalen og har været kendt over hele Norden. Den forekommer i Sverrig i Upplandslagen og Hälsingelagen, i Norge i Frostatingloven og paa Island i Njåls Saga. Peder Laale har den som det første af sine

135. Ordsprog. I Nutiden findes den som Indskrift paa talrige Raad- og Domhuse over hele Landet.

4. *Land*] Ordet bruges her og andetsteds i Fortalen i Betydning »Rige«, mens »Land« i Lovene ellers altid bruges som Betegnelse for et af de tre Retsomraader, det skaanske, det sjællandske og det jyske.

4. *bygges*] her i Betydn. ordnes, indrettes.

4—6. *men . . Lov*] Omskrivning af en kanonisk Retssætning (c. 2 C. 19 qu. 2), som atter bygger paa 1. Tim. I. 9: Loven er ikke sat for de retfærdige; jfr. Till. A I. Lign. Sætn. i Upplandslagens Fortale.

6—8. *Men . . Sandheden*] bygger ligeledes paa kanonisk Retsopfattelse (se Holberg anf. St. S. 40 ff., Niels Knud Andersen S. 87). Hvis det er utvivlsomt, hvad der er Sandhed, maa Loven vige, men er man i Tvivl, skal Loven afgøre det; jfr. ogsaa II 7.

8. *Sandheden*] »sannænd«; flere Hss. har med samme Betydning: »ræt«.

9—10. *Var . . mest*] findes som Ordsprog (Nr. 2) hos Peder Laale.

10—14. *Derfor . . Sinde*] fri Oversættelse efter Gratian (c. 1, Dist. 4), som her atter gaar tilbage til Isidor af Sevilla († 636). Lign. Regler i flere svenske Landskabslove.

14—17. *Det . . det*] kanonisk Ret (jfr. Holberg anf. St. S. 45 ff.). Den lat. Tekst af JL gengiver næsten ordret c. 13 X 3—1.

15. *Frygt . . Retten*] »guz ræzæl oc rætæns ælscughæ«. De objektive Genitiver er Oversættelser fra Latin.

16. *Frygten . . Straffelov*] »høfthings ræzlæ oc landæns withær logh«. Da Øvrighedspersonerne ikke paa Valdemarstiden betegnedes som Høvdinger, maa Ordet antages at være en Gengivelse af lat. princeps. Withær logh; jfr. vn. viørløg (Plur.): Straf.

18—22. *Loven . . Landet*] kanonisk Ret (c. 2 Dist. 4), gaar tilbage til Isidor; jfr. ovfr.

18. *ærlig*] ∴: som fortjener Ære (honesta). Skautrup oversætter: ærværdig.

22—23. *Heller . . vedtager*] synes som Grundlag at have c. 3 Dist. 4.

23. *som . . vedtager*] jfr. Alm. Indledn. S. 1 og Retshistorie S. 39. Landet her = Landstinget.

135. 26—27. *medmindre . . Gud*] »utæn han ær opænbarlig gen guth«. ɔ: han (Kongen) handler mod Gud, hvis han ændrer de lovlige vedtagne Love. Nogle yngre Hss. har *han* i St. f. *hun*, hvorved Meningen bliver, at Kongen paa egen Haand kan ændre Loven, hvis den strider mod Gud (ɔ: mod kanonisk Ret). Lign. har ogsaa den lat. Tekst af JL, jfr. Holberg: Kong Valdemars Lov S. 105, Dansk og fremmed Ret S. 51 f. og Niels Knud Andersen S. 89 f. og 98 f.
136. 1—8. *Det . . Vogter*] bygger paa kanonisk Ret ved at kræve Kongens og Øvrighedens Beskyttelse af Enker og værgeløse. Den kanoniske Ret krævede dog tillige, at Sager vedrørende disse skulde høre under den kirkelige Jurisdiktion (Niels Knud Andersen S. 91).
1. *Landets Høvdingers*] jfr. ovfr. ad S. 135 L. 16.
- 8—10. *Thi . . Embedsmænd*] Reglen er ikke i Overensstemmelse med kanonisk Tankegang, idet den sidestiller Kirken og Staten, mens iflg. den kanoniske Opfattelse Staten var underordnet Kirken. Bisp Knuds Glosse hertil (DgL IV S. 7) maa snarest opfattes som et Korrektiv til Udtalelsen i Fortalen. Jfr. Niels Knud Andersen S. 91 f.
10. *hans Embedsmænd*] »hans underrætær«. Der tænkes her snarest paa Kongens Ombudsmænd.
- 10—12. *Derfor . . Fred*] Lydighed mod Øvrigheden indskærpes ogsaa i kanonisk Ret, som dog samtidig kræver, at de verdslige Myndigheder skal adlyde den kirkelige Myndighed, hvad der ikke kommer frem i Fortalen. Ogsaa her er Bisp Knuds Glosse et Korrektiv til Teksten, jfr. Niels Knud Andersen S. 92 f.
- 12—15. *Det . . Krav*] bygger paa kanonisk Ret (c. 20 C. 23 qu. 5), som atter gaar tilbage til Isidor (se Noten til S. 135 Linie 10—14). Bisp Knuds Glosse søger yderligere at bringe Sætningen i Forbindelse med kanonisk Opfattelse (Niels Knud Andersen S. 93).
13. *verdslige Høvdinger*] »wærælz høfthyng«. Oversættelse af *principes seculi*.
- 19—31. *Vide . . Rige*] meddeler Oplysninger om Lovens Tilblivelse og Vedtagelse paa Hoffet i Vordingborg 1241. Lignende

136. Oplysninger ogsaa i andre kgl. Forordninger fra det 13. Aarh. jfr. Till. A I.

19—20. *Kong . . Valdemar*] da der ikke i Teksten er Interpunktion, kunde den ogsaa læses: Kong Valdemar den Anden, Søn af Valdemar, hvad der dog næppe er Meningen; jfr. Skautrup S. 168.

20. *Sankt . . Søn*] Knud Lavard, der blev kanoniseret af Pave Alexander III og skrinlagt 25/6 1170.

25. *Kong Erik*] Erik Plovpenning. Han var kronet i Faderens Levetid 1232.

25. *Hertug Abel*] Abel var blevet Hertug af Sønderjylland 1232.

25. *Junker*] »iunchærræ«. Titel for unge Fyrster.

29. *Gunner (2) . . Viborg*] Bisp Gunner, som iflg. hans Levnedskildring skal have medvirket ved Lovens Udfærdigelse og formentlig særlig har Æren for Fortalen.

31. *de . . Rige*] Rigets gejstlige og verdslige Stormænd.

1. Bog.

Indholdet af JL viser i sin Plan en ret betydelig Overensstemmelse med SkL. 1. Bog indeholder Arve- og Familieret samt Landboret, som ligeledes indleder SkL. Herefter følger ligesom i SkL skifteretlige og processuelle Bestemmelser. Disse er dog paa Grund af de særlige jyske Forhold meget afvigende fra SkL. 2. Bog er optaget af Bestemmelserne vedrørende Sandemands- og Nævningeinstitutionen samt en udførlig Fremstilling af Tyverireglerne. 3. Bog begynder med Ledingsbestemmelserne, (hvortil sidste Kap. af 2. Bog om Tyveri i Leding danner en Overgang). Disse har nærmest Karakteren af et Indskud, idet der derefter fortsættes med strafferetlige Bestemmelser, navnlig vedrørende Bøder. Herefter følger endelig en Række spredte Lovbestemmelser, hvoraf de fleste har Paralleler i Slutningen af SkL.

137. 4. *Et . . ikke*] samme Regel findes i SkL 3.

5—15. *Bliver . . Ed*] jfr. SkL 4.

7. *vidne . . Arv*] føre Bevis for, at Barnet er blevet døbt, og

137. at det derfor er arveberettiget. I det følgende bestemmes, at Beviset føres ved Kønsnævn, saaledes at »vidne« er anvendt i en anden Betydning end den almindelige.

10. *Kønsnævn*] det udtoges af Modparten inden for den sagsøgte Slægt (køn = Slægt), jfr. det flg.. Kønsnævn var ikke noget egentligt Nævn, idet det svor sammen med den sagsøgte som Mededsmænd. Ogsaa i SkL kræves et tilsvarende Bevis i dette Tilfælde og desuden to Vidner; men Benævnelsen Kønsnævn er særlig for JL, og det fandt i det jyske Retsomraade en langt mere udstrakt Anvendelse end i det skaanske og det sjællandske Retsomraade.

10—11. *inden . . Led*] »innæn thrithi byrth«. Inden for tredie Led fra den sagsøgte, d. v. s. Næstsøskendebørn.

11. *Syslet*] Sysseлиндelingen var særlig for Jylland, som (Sønderjylland indbefattet) var delt i 14 Sysler.

13. *uden Ed*] uden at aflægge Ed paa, at de paa Forhaand var uvenligt indstillede.

15. *med . . Ed*] C 39 o. fl. Hss. tilføjer: paa, at de er i den Grad hans Uvenner, at de ikke kan deltage i Edsbevis mod ham.

Kap. 2] indeholder nærmere Regler for, hvad Kønsnævnets (jfr. foreg. Kap.) Bevis skal gaa ud paa. Der er Tale om Hjemme-daab — ved Daab i Kirken kunde der ikke opstaa Tvivl.

138. 2—4. *Hvis . . Uger*] jfr. SkL 1.

10. *Tredivtedagen*. Denne Termin efter Dødsdagen forekommer hyppigt i de germanske Retsordener. Indtil dette Tidspunkt fortsættes den afdødes Husholdning, som om han stadig var i Live, og Udgifterne herved udredes af hans Efterladenskaber. Først efter Tredivtedagen begynder Skiftet, og Arvingerne træffer Bestemmelse om, hvorvidt de vil vedgaa Arv og Gæld (jfr. JL I 23 og 26). Om Tredivtedagen i Almindelighed se Homeyer: Der Dreissigste (1864).

19—26. *Men . . Afkom*] JL adskiller sig fra de andre Love ved, at ikke alene Børnebørnene, men ogsaa de senere Led arver in stirpes, ɔ: hvert Kuld arver, som dets Fader eller Moder skulde have arvet, og saaledes, at Mand arver dobbelt saa meget som Kvinde. Iflg. SkL 34, A&O 13 og EL I 16 arver de fjernere

138. Generationer in capita, og Mand og Kvinde tager lige meget (Gangarv).

26—27. *Har . . Bedstemoder*] Bestemmelsen staar i Modstrid med Kap. 5 (L. 6—8), hvad der formodentlig skyldes, at Bedstefader og Bedstemoder opr. — som i SkL — har arvet sammen med Farbroder o. s. v., men at man senere har villet give Bedsteforældrene Fortrin fremfor de andre Arvinger. En hertil sigtende Bestemmelse er saa interpoleret i Kap. 4; jfr. Fællig og Hovedlod S. 150.

27. og *Bedstemoder*] mgl. i I (C 39) o. fl. Dette skyldes næppe en Afskrivningsfejl, men kan forklares ved, at Manden udelukkede Hustruen fra at arve deres Fællesbarn (jfr. I 9 med Kommentar).

139. 2—3. *En . . Kvinde*] i Modsætning til, hvad der er Tilfældet i de andre Love, er denne Regel gennemført i JL. De eneste to Tilfælde, hvor den ikke gælder, nævnes i det flg.

4. *kirkelig Ret*] »cristændoms logh« 3: paa Grund af for nært Slægtskab i Henhold til kanonisk Ret. Kirkemødet i Slesvig 1222 havde bestemt, at kun Bispen maatte dømme i Ægteskabs-sager, og dette synes at være akcepteret af JL, mens iflg. SkKI et Kønsvævn skulde træffe Afgørelse i Spørgsmaalet om for nært Slægtskab.

5—6. *Ogsaa . . sammen*] Konen tager i dette Tilfælde Søns Lod (jfr. SkL 35). Det gælder dog ikke Arvejorden; jfr. flg. Kap.

6—10. *Er . . Lodder*] jfr. ad S. 138 L. 26—27. Efter de øvrige Love var det »Gangarv«, og Mand og Kvinde arvede lige meget; jfr. SkL 36, A&O 80, EL I 17.

11. *Hvorledes . . Børn*] Overskriften dækker kun (og endda kun delvis) Beg. af Kap., som mest handler om Købejord og Behandlingen af denne ved Skifte, Reglerne herom er særlige for JL.

14. *Købejord*] Jord, der var købt efter Ægteskabets Indgaaelse, i Modsætning til Arvejorden (fædrene og mødrene), som gik tilbage til Slægten.

15—20. *Men . . ham*] Faderen erhvervede gennem Børnene Ret til en Lod af Konens Arvejord og af Løsøret, hvad der i SkL og de sjæll. Love betegnes som Barnmynding. Iflg. disse Love

139. fik Faderen Ret til Søns Lod ogsaa i de Tilfælde, hvor der kun var Døtre.
140. 17. *er . . myndige]* »æxæ til aldars kumæn«. Først ved 18 Aars Alderen havde en Mand dog Ret til at sælge sin Jord (Kap. 36) og en Kvinde til at kræve Giftermaal (Kap. 8).
 22. *fledfører sig]* jfr. ovfr. S. 12.
 30—31. *En . . vil]* det forudsættes, at Broderen er Værge for sin Søster.
141. 10. *Lovalder]* den Alder, Loven kræver, 3: 18 Aar; jfr. ovfr.
 15. *Lejermaal]* C 39 og flere Hss. tilføjer: og faa enten Edsbevis eller 9 Marks Bøde.
 16. *Hvis . . dør]* Overskriften dækker kun Beg. af Kap.
 18 *skal . . født]* dets Lod gaar op i det fælles Bo; jfr. SkL 20.
 19—24. *Dør . . findes]* Bestemmelserne stemmer ganske med SkL 35, men afviger derimod fra A&O I 4. Af Bestemmelsen kan næppe udledes, at Faderen og Moderen delte Arven, hvis de begge overlevede Barnet, idet det er muligt, at Faderen altid udelukkede Moderen fra Arv (jfr. Kommentaren til SkL 35). Reglen har kun den Situation for Øje, hvor der efterlades Søkende.
Kap. 10] maa opfattes som en direkte Fortsættelse af Reglen i Kap. 9 Slutn; det forudsættes altsaa, at Faderen er død (jfr. Fællig og Hovedlod S. 49).
142. 6. *sin . . Halvsøster]* »sær syskæn sit«. Da Søkende ikke paa Nutidsdansk kan bruges i Ental, har Udtrykket maattet omskrives.
 20. *optaget . . Fælliget]* »lauth i fælugh«. Efter den almindelige Opfattelse i Litteraturen har dette Udtryk i JL en anden Betydning end efter de andre Landskabslove, hvor det betyder, at en vis Formuemasse, tilhørende en Svigersøn eller en anden Person, er optaget i Fælliget paa en saadan Maade, at den paagældende Person paa Skifte ikke udtager en Hovedlod af Fælliget, men en fra denne afvigende Brøkdæl af Fællesformuen. Ifølge denne Opfattelse skulde Udtrykket i JL tværtimod betyde, at han blev lodtagen i Formuen med en Hovedlod. Denne Teori er formentlig urigtig. Ogsaa efter JL betyder Udtrykket »lauth i fælugh«, at den paagældende Person paa Skiftet udtager en nærmere bestemt Brøkdæl af Fællesboet; men hvor der ikke var

142. truffet en saadan Aftale, var Forholdet efter JL det, at den indbragte Formue udtoges som Særeje paa Skiftet, medens der efter de sjællandske Retsbøger skete en Deling efter Hovedlodder (jfr. Fællig og Hovedlod S. 49 f. og S. 144 f.).

22—24. *fordi . . levede*] et enkelt Hs.: NkS 295, 8°, hvorefter JL er trykt i DgL, mgl. Ordet »ikke«. I Danske Studier 1924 S. 179 f. har Skautrup søgt at vise, at Sætningen i denne Form kunde repræsentere et ældre Retstrin, hvorefter Hustruen ikke, paa Grund af at hendes Mand havde Lod i Fælliget, fik mere, end hvad hun havde indført, d. v. s. at hans Ret til en Lod i Boet ikke medførte en tilsvarende Ret for hende. Hypotesen er dog meget tvivlsom, og Skautrup har selv senere taget Afstand fra den (Jyske Lov S. 169); jfr. Fællig og Hovedlod S. 47 Note 17. Bestemmelsen vender sig formentlig imod Bestræbelser for at gennemføre en Ordning i Lighed med de sjællandske Loves, hvorefter Svigerdatteren ogsaa uden særlig Aftale ansaas for berettiget til en Hovedlod i Fælliget.

143. 1. *maa*] Teksten i DgL har »behøver« (tharf), idet Overskriften er dannet mekanisk efter første Sætning af Kapitlet.

5—8. *Men . . Barn*] jfr. SkL 54.

8. *Bedstefaderen*] A¹ o. fl. har: Faderen.

9. *Om Medgift*] Overskriften refererer sig til Beg. af Kap.

10—13. *Gifter . . dør*] af Bestemmelsen fremgaar, at der ikke var Tale om, at Barnet blev udskiftet med en Hovedlod, saaledes som Tilfældet var efter de sjællandske Retsbøger. Ordningen staar saaledes den skaanske nærmere end den sjællandske, men som det fremgaar af det foregaaende Kapitel, var Faderens Bestemmelsesfrihed ikke helt saa stor som efter de skaanske Retsbøger.

19. *Arvinger*] mgl. i A¹ o. fl.

25—28. *Hvis . . andre*] jfr. SkL 55.

25. *Lodder*] Jordlodder.

25. *uåeite*] »viivtæ«, egl. uskadte. Der kunde ikke foretages Kollation, hvis der af nogen af Lodderne var bortsolgt noget.

27. *hvor . . faldt*] hvad der tilfaldt ham ved Lodkastningen.

144. 5—6. *for . . Moder*] efter deres Moders Død gaar Arven igen til Børnene. M. H. t. »witræs« se Noten til Side 137 Linie 7.

144. 9. *Arv . . Arv*] JL har ligesom SkL Betegnelsen »beder« (= jager) — mens de sjællandske Love har »bider« — for det Forhold, at Arv fra forskellig Side opvejer hinanden, saa at de begge indgaar i Fælliget (jfr. SkL 31). Bestemmelserne er i JL meget kortfattede. Det forudsættes formodentlig, at der er et lige stort Antal Arve paa begge Sider, saa at overskydende Arve paa den ene Side bliver Særeje. JL kræver ikke som de andre Love, at en Arv skal have en bestemt Størrelse, for at den kan »bede« en anden, og hjemler derfor Arvebed i større Omfang end disse. Ved Thords Artikler § 40 indskrænkedes Arvebedstilfældene dog igen, hvilket maaske kan ses som Udtryk for, at Reglen i JL I 17 havde vanskeligt ved at opnaa almindelig Anerkendelse.

17 og 18. *sammenbragte Børn*] »stivpsyskæn«.

20. *kan . . Afgørelse*] i Modsætning til, hvad der var Tilfældet, naar det drejede sig om Helsøskende; jfr. Kap. 16.

29—30. *skal . . Fælliget*] Broderbørn optages i saa Fald ikke i Fælliget og arver altsaa kun deres Fader.

145. 2. *Gifter . . Enke*] »Qvænæs man i ænki bo thær æi hauær sialf houæth lot«; jfr. P. J. Jørgensen i U. f. R. 1940 B S. 295 Note 2.

2. *der . . Hovedlod*] ∴ som ikke i Forvejen lever i et Formuefællig.

3—4. *bliver . . Fælliget*] »worthær han æi lauth i fælagh«.

4—5. *eller . . Tinglysning*] om at han er optaget i Fælliget.

9—10. *han . . Lod*] han udtager kun paa sin Kones Vegne dennes Lod af Fællesboet. Anderledes Skautrup (S. 170 f.), men herimod Fællig og Hovedlod S. 49.

Kap. 21] jfr. SkL 59, 63, 64 og EL I 18.

30—4 (S. 146). *Men . . det*] jfr. SkL 61.

146. 7. *tredivte Dag*] se Kommentaren til Kap. 3.

9. *Bygden*] her = Herredet, da Tinget maa være Herredstinget.

10. *udenlands*] »vtæn lands«: uden for Landet ∴ uden for Jyske Lovs Omraade.

16—18. *Men . . Arven*] Bestemmelsen staar i Modstrid med den fig. Sætning, hvorefter Kongen skal forvare Arven, indtil den rette Arving kommer, og er derfor sandsynligvis en Interpolation, foretaget paa et Tidspunkt, da der var anerkendt en

146. Ret for Kongen til Arven efter Aar og Dag. I (C 39) søger at faa Mening ved at udelade Ordene L. 18—19 Aar . . inden; jfr. DgL III Indledn. S. CVI Note.

17. *inden for syvende Mand]* er formodentlig den samme Grænse, som sættes i II 25, jfr. Kommentaren til A&O I 81 og EL I 47.

22—23. *Men . . den]* mgl. i A¹ o. fl., men findes i de fleste Hss.

24. *Aar(1) . . Uger]* »Aar oc dagh thæt ær iamlingæ oc sæx vkæ«; er formodentlig en senere Tilføjelse, maaske en opr. Randnote. Tidsfristen er almindelig i de germanske Retsordner og betyder oprindelig: et Aar foruden den Dag, man tæller fra. I Tyskland blev Fristen senere et Aar og 6 Uger, idet man til Aarsfristen lagde Tidsrummet mellem to ordinære (echte) Ting, idet Fristen refererede sig til Krav, som skulde fremsættes paa Tinge. Naar denne forlængede Frist, som manglede sin egentlige Begrundelse her i Landet, hvor Tingen holdtes hver Uge eller hver 14. Dag, har vundet Indpas i JL, skyldes det formodentlig Paavirkning fra nordtysk Ret. »Aar« brugtes ikke opr. paa Dansk om Tidsrummet.

Kap. 24] Bestemmelserne er stærkt paavirket af kanonisk Ret, (Fællig og Hovedlod S. 149 og Niels Knud Andersen S. 105). At en Person, der indgik Ægteskab i Strid med de kirkelige Forskrifter, forbrød sin Arveret, var i Overensstemmelse med Kirkens Opfattelse. De arveretlige Bestemmelser i Kap. 24 har en rent positiv Karakter og kunde føre til urimelige Resultater, idet de overlevende Børn arvede sammen med Moderen, hvis Faderen havde været i ond Tro ved Ægteskabets Indgaelse, hvorved hendes Arv efter hendes Børn efter Omstændighederne vilde blive mindre, end hvis begge Ægtefællerne havde været i god Tro (se Kap. 5).

26 og 27. *Horkone]* en Kvinde, der er blevet skilt fra sin Mand paa Grund af Hor. Hverken Manden eller den forstødte Hustru maatte gifte sig paa ny (jfr. SkL 220), og det nye Ægteskab er derfor ugyldigt og betegnes som Hor, hvad der skyldes kirkelig Paavirkning (jfr. Matth. 19,9).

30—31. *Skilles . . Ret]* jfr. ovfr. ad S. 139 L. 4.

147. *Kap. 25]* Reglerne er i Overensstemmelse med kanonisk Ret, jfr. Niels Knud Andersen S. 107.

16—17. *Horebørn]* Børn, som er avlet uden for Ægteskab med en gift Kvinde.

20—21. *da . . før]* jfr. EL I 50, der dog er mindre vidtgaaende. Derimod blev efter SkL 60 (og VLÆR I 85) Slegfredbørn ikke betragtet som Ægtebørn, selv om Forældrene senere blev gift.

22. *Klostermænd . . arve]* i Overensstemmelse med kanonisk Ret (c. 8 Caus. 16 qu. 1). Se ogsaa ASun 15.

Kap. 26] slutter sig nærmest til Kap. 23.

27. *rette tredivte Dag]* se Kommentaren til Kap. 3.

Indtil 1768 maatte efter dansk Ret Arvingerne, hvis de vilde undgaa at hæfte for Arveladerens Gæld, ogsaa frasige sig Arv efter ham. Den nugældende Ordning, hvorefter Arvingerne kan fragaa Gælden og alligevel tage Arv i det Overskud, som maatte fremkomme i Boet, efter at Gælden er betalt, er indført efter romerretligt Forbillede.

148. 4—5. *raader . . Lukke]* som Husmoder har Adgang til de aflaaede Rum. Laas og Lukke: allitererende Forbindelse.

6. *da . . Husfrue]* der kræves altsaa ingen kirkelige eller verdslige Formaliteter.

Kap. 28] jfr. SkL 57 samt JL I 7 Slutn.

8. *fuldvoksen Broder]* I (C 39) har: Broder, hvis han har naaet Lovalder (0: 18 Aar). I SkL kræves kun en Alder af 15 Aar.

Kap. 29] jfr. SkL 58.

29—30. *den . . hende]* altsaa ikke alene Jorden, som hvis Enken forblev ugift.

149. 1. *Fosterløn]* efter SkL 58 (ASun 22) og VLÆR 180 beløb denne sig til en halv Mark om Aaret.

2—3. *sælger . . sig]* Enkens Salg af Jord skulde have Frændernes Samtykke (jfr. Kap. 36).

9. *Om . . Stifbørn]* Overskriften dækker kun Beg. af Kap.

12—13. *enten . . Vurdering]* hvis de optages i Fælliget, faar de ved Skifte en vis Brøkdæl af Boet. Modtages Godset efter Vurdering, faar de, hvad Godset er vurderet til.

19—20. *Men . . mere]* underforstaaet: af Børnenes Gods.

149. 20. *Værge*] en Række Haandskrifter (C¹DEI¹ o. fl.) tilføjer: for en ejendomsløs Mand kan ikke være Værge.
150. 2—4. *Klostermænd . . Ting*] naar man ikke ønskede gejstlige Mænd som Værger, var det vel navnlig, fordi de ikke kunde sagsøges ved verdslige Domstole; jfr. Retshistorie S. 411.
2—3. *Degne . . Underdegne*] »diacon oc subdiacon«; lavere kirkelige Grader.
8—9. *Den . . Gerninger*] Meningen med denne Bestemmelse er maaske, at Herren hæfter for Trællens og Fledføringens Handlinger som for sine egne Handlinger, saaledes at de i de andre Landskabslove hjemlede Begrænsninger af Ansvarer er af yngre Dato (Gædeken S. 80 f.).
11. *Blodbøde*] Bøde paa 3 Mark til Kongen for Blodsudgydelse.
11—13. *Den . . ham*] jfr. SkL 41.
16. *da . . Bevis*] Bestemmelsen synes at forudsætte, at Fledføringen er ufri, hvilket som omtalt ved SkL 41—47 i ældre Tid ofte havde været Tilfældet. *Bevis*] A¹ og enkelte andre A-Hss. tilføjer: Men naar Fledføring optages i Fællig, da er han fri.
16—19. *Den . . adskilt*] Bestemmelsen skyldes formodentlig kirkelig Paavirkning; jfr. Fællig og Hovedlod S. 86, Niels Knud Andersen S. 107.
24—25. *men . . Vilje*] Kravet om Kvindens Samtykke til Ægteskabet skyldtes Paavirkning fra den kanoniske Ret, hvorefter Parternes Enighed om at indgaa Ægteskab var nødvendigt til Ægteskabets Stiftelse, ligesom den i visse Tilfælde (sponsalia de præsent) var tilstrækkeligt dertil.
26. *bede . . om*] »bivthæ hun vm hwæm sum hun vil«; bivthæ vm: egl. befuldmægtige.
27—29. *Men . . Morbroder*] (jfr. Kap. 28). Bestemmelsen kunde forstaas saaledes, at kun disse var pligtige at overtage Værgemaal; men dette er i Strid med Kap. 28. Derimod ser det ud til, at kun disse Personer var berettigede til at opnaa Raadigheden over den kvindelige Slægtnings Ejendom.
151. 1. *saa . . lever*] efter hendes Død gik den over til hendes Arvinger.

151. *Kap. 34]* jfr. SkL 51.
 10. *Bonden]* ɔ: Sagsøgeren.
Kap. 35] jfr. SkL 10.
Kap. 36] jfr. SkL 46.
152. 2. *da . . den]* underforstaaet: af sin Arvejord.
 4. *maa . . Tabet]* »hauæ hemæ giald«: (jfr. »tage Skade for Hjemgæld«) ɔ: lide selvforskyldt Tab. Da det er gaaet til fælles Underhold, kan hun ikke kræve Erstatning i Mandens Jord. Bestemmelsen betegner en Indskrænkning af Bestemmelserne i Kap. 35.
Kap. 37] jfr. SkL 52.
 9. *Syssetinget]* I hvert Sysseel var et Ting, som dog havde meget begrænsede Beføjelser, idet det hverken havde Domsret eller Lovgivningsmyndighed. Derimod kunde der finde Skødninger og Lysninger Sted.
 9. *Landstinget]* Landstinget for det jyske Retsomraade var i Viborg. Herefter mgl. i Oversættelsen: *eller for Kongen*, ɔ: paa Kongens Ting; jfr. ovfr. S. 55.
 9—10. *Tingsvidne]* Vidnesbyrd af Tingmændene om, hvad der er foregaaet paa Tinget; jfr. flg. Kap.
Kap. 38] Der gives her en Legaldefinition af Begrebet Tingsvidne, maaske fordi »Tingsvidne« i tidligere Tid har været benyttet i forskellige Betydninger, jfr. SkL 18 med Kommentar.
 14—15. *Færre . . Tingsvidner]* i senere Tid krævedes 8 Personer til et Tingsvidne, iflg. Knud Mikkelsens Glosse til III 2, jfr. Stig Iuul: Jyske Lov i Retslitteraturen før 1683, »Med Lov skal Land bygges« S. 140 f.
 15—17. *Skal . . Brødre]* maa antages at være en senere Tilføjelse til Kap. 34, der er urigtigt anbragt. Jord, der er givet til Kirken, skal altsaa ikke lovbydes til Giverens Slægt, hvis den sælges igen af Kirken.
 19—21. *Den . . til]* da Manden havde Ret til Hovedlod i Konens Ejendom, hvis han havde Børn med hende, vilde hans
152. Rettigheder kunne forringes ved Hustruens Dispositioner (Fællig og Hovedlod S. 200). En tilsvarende Begrænsning i Hustruens Dispositionsret mortis causa findes ikke i A&O I 51 og EL I 32.
 22. *af . . Mænd]* en Sjølegave behøvede ikke nødvendigvis at

152. tilfalde Kirken, men kunde efter Omstændighederne ogsaa være tillagt andre. Det afgørende var, hvilke Bevæggrunde der laa bag ved Gaven (Fællig og Hovedlod S. 78 med Note 57).
153. 1. *betragtes . . Jord*] betragtes som Erstatning for den bortsolgte Jord. Arvejorden og Løsøret fulgte ved Skifte forskellige Regler.
4. *hvis . . Købejord*] ∴: hvis Købejorden stadig er til Stede. Sætningen udelades i I (C 39) o. fl. Hss.
6. *det*] I (C 39) o. fl. Hss. har: det, der er tilovers.
Kap. 41] jfr. SkL 81 og 78.
14. *hjemle . . Frænde*] bevise med Kønsnævn, at Køberen har Ejendomsret til Jorden.
17. *med . . Frænder*] med Kønsnævn af Køberens Frænder.
154. 7—8. *Men . . Mark*] da gaar Jorden tilbage, og Sælgeren skal bøde efter Reglerne i Kap. 41 Beg.
9. *eller . . den*] jfr. Kap. 36. Skautrup forklarer (S. 174) Stedet saaledes, at der tænkes paa det Tilfælde, at hun bevirker, at Salget kommer i Stand, idet hun ikke selv kunde sælge Jorden. Rimeligere er det dog at antage, at Reglen refererer sig til Piger over 18 Aar, som ifølge Kap. 36 kunde sælge deres Jord, hvis det skete for at opretholde Livet.
- Kap. 44*] Reglerne om, at 30 (40) Aars ubestridt Besiddelse er tilstrækkelig Adkomst, er hentet fra kanonisk Ret jfr. Niels Knud Andersen S. 119.
11. *Det . . Jord*] det er den almindelige Regel. Naar det drejer sig om Strid med Kirken, gælder dog andre Regler; se det flg. Sætningen staar i I¹ (C 39) o. fl. Hss. i Beg. af Kap. 43.
13. *ret Byvurdering*] ∴: til den gængse Pris.
13. *Sandemændene*] Sandemandsinstitutionen fandtes kun inden for det jyske Retsomraade. Den behandles indgaaende i 2. Bog Kap. 1 ff.
18. *saa . . tolv*] svarende til Kønsnævnet, som skulde sværge paa Bondens Vegne.
Kap. 45] jfr. SkL 73.
Kap. 46—47] jfr. SkL 72.
 29 og 30. *Ornum*] se ovfr. S. 18.

154. 31. *som saadant*] de fleste Hss. (C¹ D—I o. fl.) har i Stedet: som det har været fra Arilds Tid, hvad der muligvis er rigtigere.
155. 3. *en Del*] der tænkes herved vistnok paa det, som i senere Tid betegnes som en Aas $\circ$: et Udsnit af Bymarken, der bestod af Jord af ensartet Bonitet, og som var opdelt i Agre. Hele Bymarken var formentlig inddelt i saadanne Aase.

4. *ubebygget*] saaledes Dahlerup og Skautrup. Paa dette Sted synes »vbygd« dog at have Betydningen *udyrket* (jfr. ogsaa II 59).

9. *Torp*] $\circ$: Udflytterby.

9. *Adelbyen*] den gamle By, Moderbyen.

10. *Marken*] her: Fælleden uden for den dyrkede Jord.

10—11. *Agerland . . Adelby*] »ær alt een akær skift oc æng«; har Torp og Adelby baade Agerjord og Eng i Fællesskab.

19. *Kongens Ret*] Bøder til Kongen, sædvanligvis 3 Mark.

23 og 24. *Vangen*] den dyrkede Jord i Modsætning til Fælleden.

26. *Fort og Fægang*] med Alliteration. Forte var den aabne Plads i Byen mellem Gaardene, her en tilsvarende Plads foran Udflyttergaarden. Fægang: Vej, ad hvilken Kvæget kunde drives fra Gaarden til Fælleden.

Kap. 49] jfr. SkL 75 og 76.

28 og 29. *Rebning*] ved Rebningen med Maalereb fastsættes de enkelte Gaardes Andel saavel i Byen som i Bymarken (Vangen).

156. 1. *Stuf . . Særkøb*] Del af en Gaards oprindelige Tilliggende, som er solgt eller bortgivet. Ved Rebning rebes det sammen med den Gaards Tilliggende, som det er taget fra. Stuf er formodentlig det mere omfattende Begreb: hvad der er givet (f. Ex. som Sjælegave til Kirken) eller solgt, mens Særkøb kun betegner det bortsolgte.

3. *ved*] der skal her snarere læses: »*efter*«.

3. *før*] de fleste Hss. har »*thær*«, $\circ$: da, hvad der sandsynligvis er rigtigere. Køberen skal efter Rebningen have det samme, som der i sin Tid blev købt; der maa ikke gaa noget fra ham paa Grund af Rebningen.

Kap. 50] jfr. SkL 83.

11—12. *sine Medejere*] »hans eghær«: de andre Ejere i Bolet eller Landsbyen.

156. 16—19. *Sagsøgeren . . stævnet*] der synes ikke at have været nogen Mulighed for at føre Modbevis imod deres Vidnesbyrd om, at lovlig Indstævning havde fundet Sted (Vidnebeviset S. 344).
 22—23. *være . . Stede*] nemlig paa Aastedet paa den fastsatte Dag.
 23. *tilbyder Retfærdighed*] o: tilbyder, hvad der er retfærdigt.
 26. *Tinghøringerne*] de udmeldte Tinghøringer, som har undersøgt Sagen paa den fastsatte Dag.
 27—28. *Genmæletinget*] det andet Ting, hvor Modparten skulde komme til Stede.
157. 1. *højere Ret*] »høghræ skial«: Landsting el. Kongens Retterting.
 1. *højere Forsvar*] »høghræ warthnæth«. Formodentlig som befuldmægtiget for en anden.
 1—2. *han . . Lovdag*] se Beg. af Kap.
 4—5. *kan . . Pilgrimsfærd*] selv om man har givet Møde paa Genmæletinget, er alle de nævnte Forfaldsgrunde gyldige til Udsættelse af Lovdagen undtagen Pilgrimsfærd, idet en saadan kan udsættes. I¹ (C 39) o. fl. har »ikke hindre« i Stedet for »hindre«, hvorved Meningen bliver den modsatte.
Kap. 51] jfr. SkL 67.
 14—15. *Det . . Toft*] A¹B¹C¹ o. fl. Hss. har kun: Det er en svoren Toft, som før var Agerland. Det skyldes dog formodentlig blot en gammel Skriveroverspringelse fra »toftæ« til »toftæ«, idet de nævnte Hss. er indbyrdes beslægtede.
 27. *og Agerland*] mgl. i A¹ (NkS 295, 8°) o. fl.
 27—28. *mellem . . indbyrdes*] »dæld i mællæ oc allæ vphof«: mellem Agerenderne (vphof egl. = Begyndelse) i den ene Aas og den tilstødende Aas, d. v. s. om Grænsen mellem to Aase. Markjorden var delt i (som Regel 3) Vange og disse atter i et Antal Dele eller Aase; se Retshistorisk Indledning S. XXX f.
 28. *Kongens Hovedvej*] »kunungs hærstrætæ«. Hovedvejen, som Byen var forpligtet til at holde i Stand, og som spillede en Rolle for Landets Forsvar; jfr. Kap. 56.
158. 5—6. *Selv . . Magt*] man kan ikke tage flere Nævninger ud over de nævnte.
 7—9. *skal . . Indsigelse*] i St. f. »Udgang« i L. 8 har A¹ (NkS

158. 296, 8°) o. fl. Hss. byggi ɔ: Bebyggelse. Hvis »Udgang«, som findes i de fleste gamle Hss. er det rigtige, maa Betydningen sikkert være privat Udgang fra Gaarden og ikke Fægang (jfr. Kap. 48) ɔ: Vejen, ad hvilken Kvæget drives fra Byen til Fælleden, saaledes som Skautrup antager (S. 178). Den gamle latinske Oversættelse af JL støtter dog Skautrups Opfattelse.

14. *Grenene . . rinder*] »limmæ lutæ. oc root rænnær (rinnær)«; med Alliteration. Udtrykket: Rødder rinder (ɔ: naar) er gaaet over i den ikke ophævede Bestemmelse i Danske Lov 5—10—20, (jfr. 5—10—21), hvorfor det ogsaa er bibeholdt her.

15—16. *Almindingskov . . Skoven*] Alminding var de udyrkede Omraader mellem Landsbyerne, som Bønderne havde Brugsretten til, men som ejedes af Kongen iflg. Reglen om, at udyrket Land ejedes af Kongen. Almindingsskove var Skove paa disse Omraader. Modsætningen hertil var hegnede Skove, som var i Privateje og indhegnede.

17 og 18. *Mageskifte*] enkelte Hss. har Markskifte, hvad der vel maa betyde Ombytning af de Lodder, der er tilfaldet Ejerne ved Rebning. Det oversættes saaledes af Erik Krabbe i hans højtyske Oversættelse (Skautrup S. 178 f.).

18—19. *Ingen . . Vilje*] hentyder maaske til en ældre Form for Jordfordelingen inden for den enkelte Landsby, hvorefter der med visse Mellemrum — maaske hvert Aar — fandt en Omdeling af Jorden Sted mellem de enkelte Gaarde. Efter I 54 kan denne Ordning altsaa fremtidig kun anvendes, hvis alle Ejerne er enige derom. I I 55 gives derefter Regler om den nye Form for Jordfordeling: Solskiftet, der dog maa antages at have været i Brug adskillige Steder i Tiden før JL.

20 og 21. *solskiftes*] Solskiftet var en Nyregulering af saavel Byen som Markjorden, som paa Lovens Tid mange Steder afløste det ældre Bolskifte, der forudsattes i EL. Rækkefølgen af Gaardene i Byen fra Øst til Vest var i den solskiftede By bestemmende for Rækkefølgen af Agrene i Marken, mens ved Bolskiftet kun Agrene inden for det enkelte Bol laa solret, idet Bolene iøvrigt laa tilfældigt mellem hinanden. Solskiftets Indførelse forudsatte en Nyrebning af hele Byens Jord saavel Tofterne

158. som Agerjorden, hvorfor den tidligere Besiddelse maatte opgives.

23—24. *om . . fra]* refererer sig til Kirkestuf eller Særkøb. Naar man ikke ved, fra hvis Lod det stammer, kan man ikke som ellers fradrage det i nogens Lod (jfr. Kap. 49).

27—28. *kommer . . Bygning]* ved Rebningen af Tofterne kunde det ske, at Jord, hvorpaa der stod en Bygning, kom til en anden Mand.

31. *skal værge]* »hægnær«. Forsvare med Edsbevis, at de Bygninger, der ligger paa Tofterne, er hans (hvis de ved Rebningen kommer til at ligge paa en andens Grund).

31. *Landbotoft]* Landbo (egl. Landdyrker, vn. landbúi): Fæster, der ikke selv ejer Jorden.

159. 2. *Gaardsædetoft]* Gaardsæde (opr. en Mand, der har Sæde paa Gaarden), Fæster af en mindre Jordlod, hvorpaa han selv opførte sit eget Hus. Vederlaget for at leje Jorden bestod i Arbejde for Jordejeren.

5. *Hjelm]* Skur el. Lade til Opbevaring af Afgrøden, vistnok paa Stolper (jfr. Feilberg I 628).

Kap. 56] jfr. SkL 68—70.

19—20. *Paa . . Hovedvej]* »yuær hwar by mark skulæ the eghær thær a mark boo kunung hærstrætæ gøræ«; ɔ: hvis Hovedvejen fører over en Bymark, skal vedkommende Ejere af Marken istandsætte den.

20. *den . . Hovedvej]* jfr. ovfr. ad S. 157 L. 28.

25. *svorne Veje]* Veje, som det i nyere Tid er blevet vedtaget at anlægge, i Modsætning til Veje, der har været fra Arilds Tid, sml. svorne Tofter Kap. 51.

29 og 30. *Mølle]* Vandmølle. Man kendte paa Landskabslovenes Tid kun Vandmøller.

31. *Dæmningssted]* Sted, hvor en Dæmning kunde anlægges.

160. 6. *Flod og Flodsted]* »floth oc floth stath« ɔ: det opstemmede Vand og Stedet, hvor det staar (Møledammen).

7. *Dæmningsdige]* Dige omkring det opstemmede Vand.

7. *Flodmaal]* den Tid, da Vandet maa være opstemmet. Der var vundet Lovhævd paa Møllen, naar Vandet tre Gange havde været opstemmet.

160. 2. Bog behandler Sandemands- og Nævningeinstitutionerne, se Retshistorisk Indledning S. XVI f.
22. *Sandemænd*] se Retshistorisk Indledning S. XVIII.
24. *Fjerding*] Herredet forudsættes her og andetsteds at være inddelt i fire Fjerdinger.
25. *Fællig*] her = Husstand.
- 26—27. *i . . Landbo*] Sandemændene skulde være Selvejere eller i hvert Fald Fælligsbryder (se Noten til EL I 11).
- 27—29. *Ingen . . skal*] Sandemændene valgtes paa Livstid og kunde kun afsættes, hvis de misbrugte deres Stilling. De lønnedes med »Hesteleje«: Godtgørelse for Brugen af Hest under Udførelsen af deres Hverv.
- 29—30. *Dog . . Herred*] Ombudsmanden kunde altsaa ikke være Sandemand.
161. 1. *Hvad . . om*] De fleste af Forholdene behandles nærmere ndfr. Kap. 8 ff.
- 4—5. *om . . Sølv*] jfr. I 44, hvor Grænsen ligesom her er 1 Mark Sølv; B¹ o. fl. Hss. har *en halv* Mark Sølv, hvad der maa anses for at være yngre. Kirken har været interesseret i at udvide Sandemændenes Virksomhedsomraade.
5. *Frihedsberøvelse*] »band«: det Forhold, at en fri Mand bliver bundet eller lænket. Det var en meget alvorlig Forbrydelse (jfr. A&O III 10), hvorfor den skulde for Landstinget, se fig. Kap.
6. *Hvorledes . . sværge*] Kapitlet omhandler dog, *hvor* Sandemændene skal sværge om de forskellige Forhold.
10. *om . . Kirkegods*] »Vm guthzhws delæ with bondæ«; egl.: om Kirkens Retsstrid med Bonden. *Kommaet i Oversættelsen før om (2) er fejlagtigt*. I A¹ (NkS 295, 8°) B¹ o. fl. er Teksten forvansket.
12. *Hvorledes . . afsættes*] Kapitlet handler kun om, hvorledes de indsættes.
15. *og . . Ed*] mgl. i A¹ o. fl.
20. *Hvis . . Hesteleje*] Overskriften dækker kun Beg. af Kap.
162. 3. *kan . . den*] »tha ma thæt delæs mæth rans delæ«: da kan Sagen forfølges med Ransnævninger; jfr. Kap. 39 ff. Den retstri-dige Vægning ved at betale Hesteleje behandledes altsaa som Ran.

162. *Kap. 6. Om Sandemandsprocessen* se Skautrup i Studier til-egnede Verner Dahlerup S. 231 ff.

5—7. *Paa . . hvert]* Tiden mellem de 3 Ting er kun fire Uger; og efter Lovens Regler (jfr. ogsaa II 12) var Sandemændene øjensynlig pligtige at sværge paa det tredje Ting. I Praksis blev det imidlertid Reglen, at de først svor paa det følgende Ting (jfr. Stemann: Retshistorie S. 190), altsaa paa Seksugersdagen for det første Ting.

11—12. *man . . bevidne]* »latæ witnæ bitæ«, bitæ ∴ afgøre ved Vidnesbyrd. De to Vidner, som fremsagde Vidnesbyrdet, idet de holdt hinanden i Haanden (Ostersen Weile S. 308), betegnedes som Fyllingsmænd. Ligesom Sandemændene var de særlige for Jyske Lovs Omraade. Formularen for deres Vidnesbyrd, som var rytmisk formet og i ældre Tid kaldtes Forvidne, er gengivet i flere Lovhaandskrifter. I B⁵ (Stockh. C 42 fra c. 1500), hvor den er føjet til Kap. 6 (DgL Bd. II S. 149) hedder det:

»Item sic dicant pronunciantes forwynde:

hære staar thenne mandt oc iegh oc iegh oc thenne mandt.
som rætt forwitnæ bære kandt.

till logs tyngh oc togs tyngh oc tredje weder maals tyngh.
att sandemendt ære saa retteligen tilfolde. att them bør. att
swærie then mandt entwg fridlæss for then gerning eller till
friidt oc bodt eller qwiitt.«

Kap. 7. Biskoppens Adgang til sammen med Bygdemændene at underkende Sandemænds »Tov« (Ed) var sikkert en Nydannelse paa Lovenes Tid og skyldes maaske en Interpolation i en allerede foreliggende Bestemmelse. Ved samme Lejlighed fikseredes Antallet af Bygdemænd til 8 (Biskop og bedste Bygdemænd S. 86 f.).

23. *otte]* Af de fra Middelalderen bevarede Aktstykker fremgaar det, at man ofte lod væsentlig flere Personer deltage i Afgørelsen. De udpegedes i Reglen af Biskoppen.

23—24. *at otte . . vidner]* Reglen betegner en Indrømmelse til kanonisk Ret, som hævdede, at alle Sager, hvori der anvendtes Ed, hørte under de kirkelige Domstole. Senere udvidedes dette Bispennævns Beføjelse til at gælde alle Nævn, Mededsmænd og Tingsvidner.

162. 25. *handlet* .. *Loven*] overtraadt Lovens formelle Regler.
31—1 (S. 163). *Sandheden* .. *Ed*] kanonisk Ret, jfr. ovfr. i Kommentaren til Fortalen S. 135 Linie 6—8.
163. 1. *hvis* .. *Sag*] Hvis Sandmændenes Tov var enstemmig, krævedes altsaa mere til at omstøde den, end hvis de var uenige (jfr. Begyndelsen af Kapitlet). Begrebet »de fleste gode Mænd i Bygden« er maaske udformet i Analogi med den kanoniske Rets Regel om, at »major et sanior pars« af en Forsamling kunde overstemme de andre (Biskop og bedste Bygdemænd S. 84 f.).
2. og .. *samme*] jfr. S. 162 L. 26.
14. *første* .. *derefter*] »thæn næste løghær dagh æftær«; opfattes af nogle som: Lørdagen i den følgende Uge, hvad der dog synes at stride mod den sidste Sætning i Kapitlet. Lørdagen var Tingdag ved det jyske Landsting indtil 1635.
21—23. *da* .. *Penge*] han kan kun faa den lovbestemte Mandebod og ikke Overbod (se III 21). I Skaane og Sjælland var Mandeboden 3 Gange 15 Mark Penge.
32. *Sag af Ondskab*] »bølæsak«; jfr. vn. *bol*: Skade, Ulykke og *bolva*: forbande.
164. 19—21. *han* .. *Gods*] han gjorde det i Selvforsvar og havde faaet Saar af sin Modstander, før han dræbte ham. I det Tilfælde skal han ikke være fredløs, men betale Bøder.
22. *sagesløs Mand*] Maa formentlig forstaas paa samme Maade som den tilsvarende Bestemmelse i Till. A III (se ovenfor S. 51).
27. *Tegnæld*] Thegn er maaske oprindelig blot Betegnelsen for en Mand, men synes i Vikingetiden anvendt om et ældre Medlem af Hirden, særlig i Modsætning til den unge Hirdmand (Dreng), jfr. Rethistorie S. 206 f. og Aksel E. Christensen: Kongemagt og Aristokrati S. 32 f. med Litteratur.
28—30. *Aftales* .. *Penge*] Det forudsættes her, at et Drab endnu paa Jyske Lovs Tid ikke behøvede at bringes for Tinget, men at Sagen kunde afgøres ved privat Aftale mellem de to Slægter. Bestemmelsen kan maaske ses som et Forsøg paa at begrænse disse private Afgørelser og bringe dem under Kontrol ved at kræve en ekstra Bøde til Kongen; jfr. Bisp Knuds Glosse hertil

164. (DgL IV S. 97, Skautrup S. 184). Da Bøden til Kongen for Drab ellers var 3 Mark, er Tillægsbøden altsaa 9 Mark, og dens Formaal var formodentlig at holde Kongen skadesløs for Fredkøbet, som der ikke blev Tale om, naar Drabsmanden ikke blev svoret fredløs. (Manddrabsforbrydelsen S. 98). .

165. 11. *i . . mødtes*] »i thæn wigh thær the møttæs«; wigh, jfr. vn. vig (Neutr.): Kamp. Flere gamle Hss. (B¹C¹D¹EI¹ o. fl.) har bevaret Neutrumsformen: thæt wigh. De fleste yngre Hss. har wægh (el. wey), ɔ: Vej, hvad der dog i Betragtning af, at de ældre Hss. har wigh, næppe kan være rigtigt. At Ordet skulde være misforstaaet i de gamle Hss., synes ikke rimeligt. Naar Skautrup 185 og i »Med Lov skal Land bygges« S. 215 afviser Ordet vig, er det med den Begrundelse, at det vilde være urimeligt, at Parterne mødtes til en Kamp (paa Liv og Død) under den Forudsætning, at der ikke skulde ske den mindste Skade. Denne Begrundelse synes dog ikke træffende. For en efterfølgende Betragtning vilde der intet unaturligt være i at betragte det mellem Parterne passerede som en »vig«, naar det havde resulteret i et Manddrab.

11—13. *vilde . . Vaade*] Vaade betegner her den ikke paa Forhaand tilsigtede Skade, der sker under Kamp, jfr. Kap. 29.

22. *Spotkone*] ɔ: Frille (Lis Jacobsen: Dansk Sprog S. 93).

166. 14. *det . . mindre*] »meræ logh takær e thæn minnæ burt«. Er den sagsøgte frikendt ved det større Bevis, Sandemandsbeviset, for Voldtægt, kan der ikke rejses Sag til det mindre Bevis, Kønsed, for Lejermaal.

16. *eller . . Kvinde*] »æth kunæ«. Der er Tale om en Enke eller en fraskilt Kvinde, ikke om en gift Kone.

19. *rejse . . Gerning*] Stedet er forvansket i A¹ o. fl.

20—23. *faa . . Rette*] Stedet er øjensynlig forvansket. Flere Hss. (E. G. I¹ o. fl.) har i St. f. 21—22 *eller . . eller*: »men bliver han fældet ved Edsbevis«, hvad der dog muligvis er en senere Forbedring. Meningen maa vel være, at man kan faa enten Frændeed (ɔ: Kønsed) paa, at han er uskyldig, eller 9 Marks Bøde, og, hvis han ikke vil staa til Rette (give Møde paa Tinget), sagsøge ham til at miste sin Mandhelg (jfr. flg. Note).

166. 22. *sagsøge* . . *Mandhelg*] »betæ hans man hælæt« betæ egl. jage. Fortabelse af Mandhelg betegnede en mindre Grad af Fredløshed, hvorved vedkommende mistede sin Retsbeskyttelse over for Modparten, som ustraffet kunde hævne sig paa ham. Betegnelsen bruges ogsaa i de sjæll. Love (se ovfr. S. 78). Se til-lige Retshistorisk Indledning S. XX.
167. 30—31. *hendes* . . *Giftermaal*] jfr. I 33.
Kap. 20] jfr. SkL 222.
Kap. 21] Ved Markeskel forstod man Skellet mellem to *Landsbyers* Jorder.
 20. *de* . . *nærmest*] vel, fordi de maa forudsættes at vide bedst Besked.
 26. *Kongen* . . *Markeskel*] det foregik i hvert Fald i senere Tid ved de saakaldte Ridemænd, som var udnævnt i hver enkelt Sag af Kongen. Kongens Beføjelse til at lade ride Markeskel var vistnok af forholdsvis ny Dato paa Landskabslovenes Tid (jfr. P. J. Jørgensen i Hist. Tidskr. 9. IV S. 308 Noten).
 29—31. *Sikrere* . . *Besked*] det anbefales her at bruge Sandemænd i Stedet for Ridemænd. Iflg. Skautrup S. 189 anvendtes disse da ogsaa kun lidt inden for det jyske Retsomraade i ældre Tid.
 31—1 (S. 168). *Gaar* . . *By*] er der nogle fra en anden By, der har købt Jord (Stuf), som ligger ved det omstridte Markeskel.
168. 2. *deres Genmæleting*] det andet Ting, hvor Parterne skal mødes, og Sandemænd indkaldes; jfr. Kap. 6.
 4—5. *vedgaa Markeskellet*] Meningen er formodentlig, at de paa Forhaand (før der bliver svoret) skal give deres Samtykke til Fastsættelsen af Markeskellet og anerkende det nye Markeskel.
 5. *før* . . *derom*] Sætningen findes kun i A^aB¹⁹ og er næppe oprindelig; jfr. L. 9.
 5—8. *Da* . . *andetsteds*] de skal værge deres Køb paa Genmæle-tinget (se ovfr. ad L. 2), selv om Markeskellet skal sværges andetsteds, nemlig paa Aastedet.
 13—14. *inden* . . *Maaned*] i Sammenligning med de sjæll. Love,

168. hvor Fristen var en Dag og Nat (EL II 18, jfr. ogsaa SkL 226), har JL en meget lang Frist for Drabsmanden. Den blev da ogsaa senere — iflg. Thords Artikler § 71: af Kongen med Jyders og Fynboers Samtykke — nedsat til 3 Dage og Nætter.

14—15. *da . . Gods]* »tha ma kunung skyflæ yuær hanum«. Jfr. den lat. Tekst: tunc potest rex confiscare bona sua (DgL IV S. 105). »skyflæ« betyder opr.: inddrage, konfiskere; men da II 13 udtrykkelig fastslaar, at Kongen kun har Krav paa en Bøde, maa »skyflæ« her have den mere almindelige Betydning: lægge Beslag paa, medmindre man kan antage, at Bestemmelsen i II 13 repræsenterer et senere Udviklingstrin, og at der saaledes foreligger to modstridende Bestemmelser i Loven (saaledes nærmest P. J. Jørgensen i Manddrabsforbrydelsen S. 115 f.).

23. *saasom Broder]* Broderen tilhørte lige saa meget den fædrene som den mødrene Slægt. Her optræder han paa den mødrene Slægts Vegne.

27—28. *lovligt . . derfor]* »lagh vphaldz mæn æræ«. At vphaldz mæn her refererer sig til det lige i Forvejen omtalte Gods, maa anses for givet, medens vphaldæ i det følgende tre Gange har Hensyn til Udredelsen af Mandeboden (oversat ved »udrede« Linie 1, 2 og 3 (Side 169)). Skautrup fortolker Udtrykket »vphaldz man for thæm« som: »den, som ved erlæggelse af slægtens sal er ansvarlig for bidrags ydelse af et vist gods, der tilhører ham som medlem af slægten« (S. 368). Denne Forklaring maa dog sikkert forkastes. Om den paagældende Broders Gods hidrører fra den Slægt, med hvilken han nu er pligtig at bøde, eller fra den anden af Forældrenes Slægt, maa være uden Betydning for hans Bidragspligt. Sandsynligvis hentyder Udtrykket til, om den paagældende har Ejendom, over hvilken han selv har Raadighed (jfr. den latinske Oversættelse: qui sue jurisdictionis sint), hvilket vil sige, at hvis de to Brødre er i Fællig hos Faderen, opstaar der ikke Spørgsmaal om at drage dem til Ansvar; jfr. II 64 i. f.

28. *Formand . . Rate]* han skal udrede Bodden, og de fædrene Frænder skal yde Bidrag til ham.

169. 8—9. *en . . Grund]* »e hwilk lagh fæld man«. Mens der i første Sætning (og Overskriften) er Tale om en fredløs, tales der her

169. om en hvilken som helst Mand, som er dømt til at udrede Bod, jfr. II 67. Se Rethistorisk Indl. S. XXI, og ndf. S. 163.

11. i . . *Klædning*] Lægmand.

12. *ejendomsløs hand*] »oregt man«. Herved hentydes maaske til Innesmænd (Landarbejdere, der boede hos en Bonde uden at høre til Tyendet), og Gaardsæder (Personer, der ejede Hus — evt. med et mindre Jordbrug — paa Andenmands Jord, og som gjorde Arbejde paa dennes Gaard som Vederlag for den indrømmede Brug) Rethistorie S. 208. Udtrykket, der forklares nærmere i selve Kapitlet, er maaske et nyt Ord i Loven, jfr. Skautrup: »Med Lov skal Land bygges« S. 214.

15. *Leding og Landeværn*] Ledingsafgift og personlig Krigstjeneste; jfr. Arup S. 160 ff. og Noten til S. 202 Linie 23—24.

15—17. *Men . . Ættebod*] sml. Manddrabsforbrydelsen S. 106.

16—17. *hvem . . Ættebod*] hvem der som Formand skal være ansvarlig for Udredelse af Raten; jfr. Kap. 22. Som det fremgaar heraf, kunde den dræbtes Slægtninge rejse Kravet om Bod over for den nærmeste Slægtning.

21. *fjerde Mand*] Beregningen er maaske den kanoniske, hvorefter der kun regnedes med Slægtleddene paa den ene Side. Fjerde Mand er saaledes Næstnæstsøskendebørn; jfr. Manddrabsforbrydelsen S. 48 f. Det kan dog ogsaa tænkes, at Beregningsmaaden er den samme som i EL I 17, men med den Modifikation, at den Person, i Forhold til hvem Slægtskabet udregnes, ikke medtages ved Optællingen af Mænd.

27—30. *Er . . Rater*] iflg. I. E. Larsen I 1. 60 f., er sidste Sætning i Kapitlet af yngre Dato end den foregaaende.

29. *Overbod*] »gørsum«. Tillægsbod udover Mandeboden, jfr. III 21.

170. 3. *Dag . . Maaned*] jfr. Kap. 22.

14—15. *sagsøge . . dem*] Iflg. JL kunde Namtagning kun ske efter Dom af Tinget (jfr. Kap. 58), mens der efter EL krævedes Dom af Frænderne. Udførlige Regler om Namtagning i EL III 26.

15—16. *Man . . Manddrab*] Viser tilbage til en Tid, da Slægtens Pligt til at bidrage til Udredelsen af Bøder var videregaaende end paa Lovens Tid.

170. 18 og 19. *Hærværk*] Begrebet forklares nærmere i det fig. Kap. Det har dog ikke her den oprindelige Betydning, idet der opr. krævedes, at der var mindst 5 Deltagere (en »Hær«) bevæbnet med Folkevaaben; se ovfr. S. 23. Efter JL kan Hærværkaltsaa begaaes af en enkelt ubevæbnet Person, og Kravet om, at der skal foreligge en Krænkelse af Husfreden, er ligeledes opgivet. Hærværksbøden var iflg. III 48 fyrretyve Mark, evt. som Tillægsbøde til en anden Bøde.

28—29. *som . . Hus*] »Fællig« har her ikke den sædvanlige Betydning (Formuefællesskab), men bruges nærmest som Fællesbetegnelse for de Personer, som lever i samme Husholdning: Husstand; jfr. Tilføjelsen i I³: thet kalles were the som gange til disk oc dug i bondens hws meth hanum.

171. 2. *ved Vaade*] jfr. ovfr. ad S. 165 L. 11—13.

4—5. *fører . . Vold*] ∴ Bortførelse, ikke Voldtægt; jfr. Hærværksforbrydelsen S. 45 ff. Naar Bestemmelsen ikke medtager andre Kvinder i Huset, hænger dette maaske sammen med, at Bortførelsesforbrydelsen i ældre Tid betragtedes som rettet imod Slægten og ikke imod Kvinden.

9. *Dog . . Ting*] Der er her Tale om Vidner, som udmeldes af Tinget for at tage Skaden i Øjesyn, saaledes som det udtrykkelig siges i den latinske Oversættelse. I II 33 tales om 6 Vidner, udpegede af Sagsøgeren (Vidnebeviset S. 333 f.).

Kap. 31] Kapitlet udvider Begrebet Hus; jfr. Kap. 29.

16. *er . . eget*] ∴ da gælder Reglerne om Hærværk for ham.

18 og 19. *Landbo . . Husbonde*] Landboen indtog en mere selvstændig Stilling end Bryden.

22. *mod . . selv*] »a brytiæns limmæ ∴ lider han personlig Overlast. At Bryden kan anlægge Sag i Anledning af den Overlast, som er overgaaet ham selv eller hans nærmeste, udelukker naturligvis ikke Husbonden fra at anlægge selvstændig Hærværkssag.

23. *eller . . Børn*] mgl. i AB¹ o. fl.

Kap. 33] I Almindelighed kræver JL ikke, at en Sigtelse skal støttes med Vidner. Naar det kræves ved Hærværk, er Grunden maaske den, at det efter Opgivelsen af de oprindelige Betingelser for, at Forholdet kunde betragtes som Hærværk (se SkL 88

171. med Kommentar) ofte vilde stille sig meget tvivlsomt, om et i sig selv strafbart Forhold var af en saadan Beskaffenhed, at Hærværksreglerne kunde komme til Anvendelse paa det. Saafremt Sagsøgeren kunde møde med det foreskrevne Antal Vidner, maa det formentlig antages, at Sigtede ikke kunde undgaa Straf for Hærværk, hvis han overbevistes om at have gjort sig skyldig i det Forhold, som Vidnerne karakteriserede som Hærværk. Derimod var der ikke Tale om, at Vidnerne udtalte sig om, hvorvidt den foreliggende Forbrydelse var begaaet af den sigtede (sml. Vidnebeviset S. 332 f.).

28. *det . . Ting]* det lovlige Landsting efter Reglerne i Kap. 8—9.

172. 2—3. *brister . . ham]* Kan han ikke føre de 6 Mænd som Vidne, skal der ikke anvendes Sandemænd, og den sagsøgte kan fri sig ved Kønsnævn.

Kap. 34] jfr. SkL 105.

5—6. *som . . have]* i Modsætning til vilde Dyr, se flg. Kap.

10—11. *Men . . Dyr]* Det kan da ikke længere betragtes som en Tilfældighed.

Kap. 35] jfr. SkL 103 og 104.

Kap. 36] jfr. SkL 100 og 101.

173. *Kap. 38* afslutter det Afsnit, som behandler Sandemandsinstitutionen, hvorefter Loven gaar over til at behandle Nævningeinstitutionen.

11—13. *Men . . Hærværk]* Denne Udvidelse af Hærværksbegrebet var særlig for JL, jfr. Kommentaren til S. 170 Linie 18—19.

14. *Nævninger]* Nævningeinstitutionen med faste Nævninger, som behandles i det flg., var ligesom Sandemandsinstitutionen særlig for Jyske Lovs Omraade. Mens Sandemændene valgtes for Livstid, valgtes Nævningerne for et Aar ad Gangen. Proceduren med Nævningerne foregik paa lignende Maade som Proceduren med Sandemænd, idet Sagen skulde behandles paa 3 Ting. Paa det første lystes Sagen, det andet Ting var Genmæletinget, hvor Parterne kom til Stede, og paa det tredie svor Nævningerne.

15—17. *Haandran . . Tyveri]* De forskellige Sager behandles nærmere i de flg. Kapitler.

173. 18—19. *for . . Modpart*] hvor Modparten skal komme til Stede og staa til Rette.
 19—21. *gøres . . Genmæleting*] Det skal bevidnes, at Sagen er lyst paa det foregaaende Ting.
 23. *aflægge Ed*] nemlig paa, at Sigtelsen er rigtig.
174. 1. *eller . . Vilje*] Hvor der forelaa Samtykke fra Sagsøgeren, udelukkede dette, at Forholdet kunde betragtes som Ran.
 8. *Den . . Genmæletinget*] jfr. foreg. Kap.
 15—16. *skal . . ret*] ligesom det var Tilfældet med Sandemændene (se ovfr. S. 152), skulde ogsaa Nævningerne først sværge, naar Fyllingsmænd havde aflagt Ed paa, at Nævningerne var lovligt tilsagt, og Tinget havde dømt, at de skulde sværge.
 16—20. *Derefter . . Herredet*] Fremgangsmaaden synes her at være anderledes end m. H. t. Sandemændene, som ubetinget skulde sværge (Kap. 6). Reglen om at Nævningerne, efter at det ved Dom er fastslaaet, at de skal sværge, skal raadføre sig med de bedste Mænd i Herredet om, hvorvidt de skal sværge, synes imidlertid irrationel. Muligvis er Forklaringen den, at det oprindelig har været overladt til Nævningerne selv at afgøre, om de vilde sværge, men at man senere har indført den Ordning, at det ved Dom blev paalagt dem at sværge. Herefter burde Ordene »om de skal sværge eller ej« være udgaaet i Lovteksten, sml. Biskop og bedste Bygdemænd S. 79 Note 8. Nævningernes Ed kunde paa samme Maade som Sandemændenes Tov i senere Tid underkendes af Biskop og bedste Bygdemænd (Thords Artikler §§ 21, 25, 63).
 18—19. *for . . Boslod*] Det synes her forudsat, at der efter Omstændighederne kan blive Tale om, at Nævningernes Afgørelse ikke er enstemmig, jfr. II 54, der omhandler det Tilfælde, at Stemmerne staaer lige. Se dog Biskop og bedste Bygdemænd S. 79 f.
 19. *forbryde . . Boslod*] nemlig til Kongen, jfr. II 78 i. f.
 20. *Herredet*] formentlig det samme som Bygden i II 7.
175. 4—5. *som . . Handsker*] staaer i A¹B¹ o. fl. efter L. 3; eller. Kap. 47 staaer i I¹ (C 39) m. fl. Hss. foran Kap. 46.
 25. *fra . . anden*] »mællæ æg oc ændæ«, med gl. Alliteration.

176. 5. *sagsøgt*] A¹ o. fl. tilføjer: for Vaadesgerning enten.

5. *Helligbrøde*] »hællægth brot«, rettere Helgbrud, Brud paa Gudsfreden. Visse Tider af Aaret var fredhellige, saaledes at Slagsmaal m. m. paa disse Dage straffedes med Bøde til Biskoppen, men ogsaa Steder og Personer kunde være fredhellige; se nærmere ndfr. Kap. 77—85.

5—6. *Blodsudgydelse*] det var kun, hvis der var Tale om, at det var Vaade, at Blodsudgydelse kom for Nævninger (jfr. Kap. 49), ellers var det Sandemændene, som svor om Saar (Kap. 3).

7. *Nævningerne*] for Helligbrødens Vedkommende var det Biskopsnævninger, der skulde sværge, se Kap. 77.

Kap. 49] Kapitlet fastsætter den kriminelle Lavalder. For Børn under denne Grænse skulde der ikke bødes til Kongen eller Biskoppen (Helligbrøde). Ansvarret over for den skadelidte var derimod uafhængigt af Skadevolderens Alder. Denne Sondring mellem Ansvarret overfor det offentlige og over for den forurettede svarer til den ved SkL 108 omtalte Sondring ved Vaadesaar. I begge Tilfælde maa Forskellen antages at skyldes kirkelig Paavirkning.

12. *femten*] en Række gamle Hss. C¹D¹GEI¹ har fjorten, hvad der maaske er det oprindelige.

17. *Tremarksmænd*] Ejere af 3 Mark. Den, der skulde være Nævning, skulde have 3 Mark at stille som Sikkerhed; jfr. Kap. 51. Med Udtrykket Tremarksmænd hentydes maaske til, at de paa-gældende ikke maatte være ejendomsløse i den Forstand, hvori Udtrykket benyttes i II 24, saaledes at Grænsen mellem de to Klasser sattes ved en Formue paa 3 Mark. Muligvis er Ordet Tremarksmænd interpoleret i en Tekst, der oprindeligt kun tillod Selvejerbønder at være Nævninger (Retshistorie S. 208).

18—19. *men . . sig*] »num the thær haldæ for thæm fult landz wærn«. De af dette Udtryk omfattede Personer stilles i Mod-sætning til Bryder eller Landboer (som ikke udreder fuldt Landeværn) og repræsenterer saaledes ikke en Undergruppe af disse.

20. *tolvte Dag*] 12. Dag efter Jul. Nævningerne udnævntes for et Aar ad Gangen.

28. *maa selv*] næsten alle gamle Hss. har: »maa han ikke selv«.

177. 25. *udtage*] »fangæ«, vel egentlig sørge for, at der er det nødvendige Antal Nævninger.
178. *Kap. 55*] Kapitlet synes at bryde Sammenhængen. I de fleste ældre Hss. er *Kap. 53—55* imidlertid eet *Kap.*, hvad der vel er det oprindelige, og Bestemmelsen slutter sig da formodentlig til Bestemmelserne i *Kap. 53*, saaledes at der fortrinsvis er Tale om Indsættelsen af Nævninger og Forretninger, der staar i Forbindelse dermed.
19. *Fjerdingsmænd*] se Noten til S. 160 Linie 24.
179. 4. *rette . . sig*] »sættæ«, egl. forlige sig, forsone sig (ved at betale Bøderne og udrede det ranede).
- 5—6. *modtage . . Mark*] det ranede Gods plus Bøder paa 3 Mark, som han var blevet dømt til at udrede; jfr. *Kap. 42*. Der er ikke Tale om en yderligere Bøde paa 3 Mark (se Skautrup S. 196).
8. *lønligt . . aabenlyst*] Se ovfr. ved EL III 76 S. 98 Linie 25—26.
- 10—11. *Men . . Tingsdom*] jfr. ovfr. ad S. 170 L. 14—15.
- Kap. 60—64*] handler om forskellige Forhold, hvor der ikke skal bruges Nævninger.
- Kap. 60*] En større Gruppe Hss. (saaledes C¹EGI¹ o. fl.) har som Overskrift: Hvilke Sager der ikke skal bruges Nævninger til.
- 23 og 24. *Fællesgods*] Gods, der er i Brydefællig; jfr. *Kap. 70*.
30. *skal . . om*] da dømmes han til at udlevere det, hvorom Sagen drejer sig; derimod skal han ikke — som ved Nævningesag — bøde 3 Mark, medmindre han sidder Dommen overhørig og ikke udreder til den fastsatte Dag.
180. 2. *Lovdagen*] den af Tinget fastsatte Frist, en Femt; jfr. *Kap. 58*.
5. *Nævninger*] d. v. s. Ransnævninger. Vægningen ved at efterkomme Dommen opfattes som en selvstændig Ransforbrydelse.
16. *det . . Gæld*] jfr. foreg. *Kap.*
21. *Ombudsmanden*] »rætter«, den, der haandhæver Retten, den kgl. Ombudsmand.
181. 8. *Lærde Mænd*] gejstlige. De kunde ikke gaa i Borgen, da de ikke kunde sagsøges for verdslig Domstol.
9. *Lovalder . . Vintre*] jfr. I 36.

181. 11. *Klerke*] ∅: Præster i Modsætning til Munke, der betragtedes som formueløse.
14. *Klostermænd . . Abbeden*] jfr. foreg. Note. Abbeden disponerede derimod over Klosterformuen.
- 15—16. *for . . noget*] Det afgørende er dog, om de paagældende har Raadighed over — ikke om de ejer — nogen Formue, hvilket f. Eks. I 8 forudsætter, at ugifte Piger kan gøre.
182. *Kapp. 67—70*] De vidtgaaende Habilitetsbegrænsninger, som Lovfældningen medførte, virkede som Tvangsmiddel over for domfældte, navnlig i Tilfælde hvor en egentlig Tvangsfuldbyrdelse af Dommen ikke lod sig gennemføre p. Gr. af Domfældtes Formueomstændigheder.
19. *Fællig*] her: Hus, Bo.
20. *fældet . . sagsøgt*] i det følgende er der først (L. 20—26 *da . . ham*) Tale om, hvorledes man skal forholde sig, hvis han er fældet, og i Resten af Kapitlet, hvorledes Forholdet er, hvis der er rejst Sag imod ham, men han endnu ikke er fældet.
22. *et . . tredie*] Han kunde stævnes til tre Ting; mødte han ikke paa det tredie, var han fældet.
183. 7. *bliver . . taget*] der tænkes vel her særlig paa Nam (Kap. 58).
- 16—17. *Dog . . vil*] naar Brydefælliget ophæves, er det Bonden, der bestemmer, hvor meget eller hvor lidt Bryden skal have, hvis Fælliget ikke er lyst paa Tinge.
19. *Bestyrer*] »rethæ swæn«, i Modsætning til Fælligsbryden, der har været Tale om i det foregaaende.
- 30—1 (S. 184) *tolv . . Ed*] ∅: Mededsmundsbevis.
184. 3. *saaede*] I¹ (C 39) o. fl. Hss. har: pløjede.
- 20—23. *Men . . Rette*] De herfor fastsatte Bøder viser, at dette Forhold opfattedes som Ran.
- 22—23. *for . . Rette*] jfr. Danske Lov 1—1—3. Denne Regel repræsenterer sikkert en Interpolation i Kapitlet (Tyveri og Ran S. 170).
- 25—27. *Men . . derfor*] jfr. Kap. 47.
185. 3. *efter . . Edsbevis*] nemlig for, at han mente, at det var hans egen Jord; jfr. foreg. Side L. 30.

185. 4. *tre Lovdage*] 3 Gange fastsat Frist for Udlevering (alm. 3 × 5 Dage).
 4—5. *som . . sagt*] nemlig i det nærmest foregaaende: 3 Mark til Sagsøgeren og 3 Mark til Kongen.
 8. *og . . Træer*] mgl. A¹ o. fl.
 17—18. *enten . . Tyveri*] efter de forskellige Omstændigheder ved Sagen. Hvis det var foregaaet i Hemmelighed, var det Tyveri. Var det foregaaet aabenlyst, var det Ran. Det var kun efter JL, at det her omhandlede Forhold kunde behandles som Tyveri eller Ran. Efter de andre Landskabslove naaede Straffen kun undtagelsesvis Ransboden i Størrelse.
 18. *Saaledes . . Høj*] jfr. Kap. 47.
 25. *Grund*] I¹ (C 39) o. fl. Hss. tilf.: men kører han en Mands Korn ned, skal han enten bøde 3 Mark eller give tolv Mænds Ed. *Kap. 75*] Tilfældet er parallelt med det i foregaaende Kap. omtalte, men Krænkelsen begaas paa Alfarvej.
186. 16. *Kongens . . Mænds*] Herremænd, som har svoret henholdsvis Kongen og Biskoppen Troskab.
 24. *Ombudsmanden*] betegner maaske den biskoppelige Ombudsmand; jfr. Vald. II.s Forord, for Fyn 1228 (Aarsberetninger fra Geheimarkivet Bd. V S. 9) og Erik Krabbes højtyske Oversættelse, cfr. derimod I. E. Larsen. I 1. 94. At den latinske Oversættelse af JL betegner ham som exactor og ikke som officialis, tyder dog paa, at der er Tale om den kgl. Ombudsmand.
 26—27. *Helligbrøde . . Helligdag*] Krænkelse af Gudsfreden, treuga Dei, eller pax Dei, bestemmes her noget snævert som Slagsmaal paa Helligdag; jfr. Kap. 81 og 82. Lignende Bestemmelser som her og i det flg. findes i SkKI; men mens man der kunde fri sig ved Ed af Mededsmænd, er Retsforfølgelsen her undergaaet en Skærpelse, idet det er Nævninger, der skal træffe Afgørelse. Det er i øvrigt ejendommeligt, at Bestemmelserne om fredlyste Tider optages i JL, idet de paa den Tid allerede havde mistet deres Betydning i Udlandet, jfr. Niels Knud Andersen S. 113 ff. Biskopsnævningerne forsvandt ikke alle Steder efter Reformationen, idet de i visse Herreder forekommer helt op til Danske Lovs Tid under Navnet Helligbrødenævninger, jfr. V. A. Secher

186. i Germanistische Abhandlungen zum LXX. Geburtstag Konrad v. Maurers (1893) S. 252 Note 1.

187. 1—2. *forsværgel*] ɔ: forbryde ved deres Ed. Der tænkes dog ikke her paa falsk Ed mod bedre Vidende (jfr. det flg.), men nærmest paa det Forhold, at de ikke giver Møde eller ikke vil sværge (jfr. Kap. 80). I¹(C 39) o. fl. Hss. har: sværge om.

2. *en . . Mark*] de fleste Hss. har 3 Mark, hvad der utvivlsomt er rigtigere; jfr. Kap. 80.

3. *bliver . . fældet*] Om dette skete ved en Kendelse af Biskop og bedste Bygdemand, saaledes som Tilfældet var med Sandemands og Ransnævningers Ed, er uvist. Muligvis var det alene de kirkelige Myndigheder, som afgjorde Sagen (Biskop og bedste Bygdemænd S. 93).

11. *ved Kirken*] læs: *hjemme ved Kirken*. Iflg. Forordn. af 1228 skulde der paa Fyn ikke sværges ved Kirken.

12—13. *De . . Kirken*] »hwilkt mun hæfth thær han thær sæctær takær a thingi. thæt samæ scal han hauæ at kirki. Den Formulering Anklagen har faaet, skal den beholde; den maa ikke udvides; jfr. ndfr. Kap. 83.

14—15. *de . . nævnt*] jfr. I 50.

188. 3—4. *Børn . . Forældre*] ogsaa uden for Helligdagene begaar Børnene Helligbrøde, hvis de slaar deres Forældre.

6—7. *kan . . vil*] Ved Forliget mellem Biskoppen og Folket paa Fyn 1228 var det blevet bestemt, at der kun kunde rejses Sag, hvis Skaden var aabenbar, eller hvis den angrebne selv rejste Sagen paa Tinget. Disse Bestemmelser er dog muligvis blevet ophævet ved Jyske Lov.

Kap. 82] Bestemmelserne stemmer overens med SkKl, der dog foruden de af JL nævnte hellige Tider har som fredlyst Tid: Korsugen og en Høsthelg fra 28. Juli til 30. Sept. Ophævelsen af Høsthelgen staar maaske i Forbindelse med Vald. II.s Forordn. 1228, hvorefter Odensebispens til Gengæld for Indrømmelser af Befolkningen frafaldt Sager om Brud paa Høsthelgen.

18—19. *I . . Sag*] nemlig om Helligdagsarbejde.

25—26. *den . . ved*] »thæt mun hæfth han talær a thingi. thæt scal han fylæggh«; »han« maa være Sagsøgeren, Biskoppens Om-

188. budsmand. Den Formulering af Anklagen, der fremsættes paa Tinge, skal følges (ved den endelige Afgørelse ved Kirken).

189. 6—8. *særligt* .. *Blodsudgydelse*] altsaa 3 Gange 3 Mark.

9. *lige* .. *mere*] 3: yderligere 3 Mark.

Kap. 86] Med dette *Kap.* begynder Behandlingen af Tyveri og beslægtede Forhold, som optager Resten af 2. Bog, og som ligeledes i visse Tilfælde krævede Anvendelse af Nævninger.

12—14. *skal* .. *Ombudsmand*] Hvis den bestjaalne undlod at forfølge Sagen paa den foreskrevne Maade efter at have bundet Tyven, havde han gjort sig skyldig i Voldførsel, der straffedes strengt, jfr. *Kap. 90*.

20—21. *fordi* .. *ham*] i dette Tilfælde er hans Forbrydelse saa aabenbar, at der ikke behøves Dom. Sætningen er særlig blevet berømt gennem Dommen over Torben Oxen 1517. M. H. t. denne Dom og selve Domsformularens Anvendelsesomraade se Povl Bagge og Stig Iuul i »Smaaskrifter tilegnede Professor, Dr. phil. Aage Friis« (1940) S. 33—61.

22—23. *Bonden* .. *Hævn*] Dette var en nyere Regel, som her lovfæstes. Efter Slesvig og Flensborg Stadsretter maatte den bestjaalne selv hænge Tyven uden Dom.

190. 1. *ligesaa* .. *Frænder*] Det forudsættes formodentlig, at Sagsøgeren, naar Ombudsmanden ikke vil tage mod Tyven, selv hænger Tyven (jfr. Skautrup S. 199). I¹ (C 39) o. fl. Hss. har *Bonden* (3: Sagsøgeren) i St. f. *Tyvens Frænder*. Paa et senere Tidspunkt, da det ikke var almindeligt, at den bestjaalne tog sig selv til Rette, har man fundet det rimeligere, at det var ham, der modtog de 40 Mark.

7. *Tyvsmærke*] JL giver ikke Oplysning om, hvori Mærket bestod. Iflg. ASun 95 var det Brændemærkning eller Lemlæstelse (f. Eks. Afskæring af et Øre).

16—19. *Tager* .. *til Kongen*] 40 Marksbøden er den sædvanlige Bøde for Hærværk, jfr. II 29, der udtrykkelig henfører den Handling at binde en Bonde i hans eget Hus uden hans Skyld til Hærværk.

18—19. *da* .. *Kongen*] den sædvanlige Straf for at binde en sagesløs Mand.

190. 21. *over at]* I¹ (C 39) o. fl. har: *eller* (o: eller Ombudsmanden selv er blevet bestjaalet).
191. 6. *han]* o: Tyven.
 10. *og . . det]* Det maa dog antages, at han ogsaa kunde gaa fri, hvis han kunde godtgøre selv at have frembragt Tingen.
 13—14. *Trediemanden . . vedgaar]* lignende Regler m. H. t. Husdyr fremstilles udførligt i EL III 21—22.
 14—17. *Han . . Købesummen]* om Garanten (»win«), Vidne, der skulde være til Stede ved Købet og garantere for, at Købet var foregaaet lovligt, se fig. Kap. Iflg. EL III 23 kunde Trediemanden kræve Erstatning af Garanten. Om en tilsvarende Ordning gjaldt i Jylland paa Lovens Tid er ikke sikkert.
 17—18. *Men . . Torvet]* ved Torvekøb krævedes der altsaa ikke Garant.
 21—22. *Vidnesbyrd . . Ret]* »witnæ rindær bast oc band oc kunungs ræt«, jfr. SkL 144: »þa æræ borte bast ok band ok kunungs ræt«. Vidnesbyrdet fritager ham for at blive bundet som Tyv og bøde til Kongen.
Kap. 93] jfr. SkL 144; EL III 39, 40.
192. 3—5. *eller . . Ejendele]* I dette Tilfælde foreligger altsaa ikke fuldbyrdet Tyveri, men kun Forsøg. Efter Landskabslovene og endnu i langt senere Tid var Forsøg i Almindelighed straffrit, jfr. Peder Laales Ordsprog: »for ugjort Gerning bøder man ufødt Fæ« (jfr. Peder Syv Nr. 2656).
193. 8—9. *under . . Laas]* i aflaaet Rum eller Kiste. Denne Regel er sikkert forholdsvis ny paa Lovens Tid.
 12. *hvis . . stort]* det stjaalne har en Værdi af $1\frac{1}{2}$ Mark, jfr. Kap. 87.
 14—15. *under . . Lukke]* i Hustruens eller Børnenes særligt aflaaede Gemmer.
 19. *Stuehus]* se Noten til S. 205 L. 1.
 19—20. *som . . for]* i Modsætning til, hvad der var Tilfældet ovfr.
 29. *Hus]* de fleste Hss. tilføjer: eller Fællig.
 30. *deres Løsøre]* o: deres Hovedlod i Løsøre.
194. 2—3. *hans . . Lukke]* »undær hans innæst mansz laas. æth in-

194. næst kunæ«, i aflaaet Kiste eller Rum hos en Mand eller Kvinde, der har Bolig paa Gaarden.

8—10. *og . . i Hænde]* Denne Regel, der angaar andre Tyverier, som blev begaaet af Bondesønnen, repræsenterer formodentlig et Indskud i den oprindelige Tekst.

17. *ved . . forbryde]* B¹C¹DI¹ o. fl. har forsværge (o: forbryde ved at sværge falsk eller ikke sværge), E (Flensborghs.) har for-gøre.

Kap. 101] Kapitlet bryder tilsyneladende Sammenhængen. Naar det er anbragt her, skyldes det vel, at der kunde blive Tale om at tage Nam for de Bøder, Tyven var ifaldet.

24. *Hvis . . Nam (1)]* Namtagningen forudsatte et særligt Søgsmal, efter at Hovedkravet, for hvilket man ønskede at tage Nam, var fastslaaet.

195. *Kap. 102]* jfr. II 62—64.

11—12. *Indsidder . . Indsidderkone]* jfr. ovfr. ad S. 194 L. 2—3.

19—20. *Det . . Jordejerdelen]* »Thæt ær othæl bit thær æi ma siælf gangæ ut at dør«. othælbit, den Del, der tilfalder Jordejeren, den livløse Del af Løsøret, betegnes i de sjællandske Love iordæbit. Reglerne i Kap. 103 svarer i øvrigt i det hele til Reglerne i Tyveretten i VLYR og EL III 52. »othælbit« var maaske et nyt Ord i Loven, jfr. Skautrup i »Med Lov skal Land bygges« S. 220 f.

26. *vil tilbagesøge]* Teksten har *tak sættær*, overlade Tingen til en Person, der gaar i Borgen, hvad der ikke i Kapitlet er Tale om. Udtrykket *tak sættær* har derfor maaske den videre Betydning af *tilbagesøge*, idet en saadan Deponering af Tingen hos Trediemand udgjorde en regelmæssig Bestanddel af den ved Gennemførelsen af Tilbagesøgningskrav fulgte Fremgangsmaade.

196. *Kap. 105]* Kapitlet svarer til SkL 137, hvorefter Ejeren af Hesten ligeledes skal følge Tyven til 3 Byer.

27. *saaledes . . Ranssag]* i Kap. 39.

197. 8—9. *med Vidner]* fmtl. 2 Vidner (Vidnebeviset S. 349).

14—15. *da . . stjaalne]* Der sondres i dette Tilfælde ikke mellem stort Tyveri og andet Tyveri, hvilket formentlig viser tilbage til en Tid, da denne Sondring ikke spillede nogen Rolle, idet den

197. retlige Behandling af Tyveri var uafhængig af Forbrydelsens Omfang.

17 og 18—19. *paa* . . *Paahør*] »yuær thwært thing« egl.: tværs over Tinget.

23. *syg*] A¹ o. fl. tilføjer: eller ikke hjemme.

28. *Alle* . . *nævnt*] jfr. I 50.

198. *Kap. 110*] jfr. SkL 159. Bestemmelsens Plads kunde tyde *paa*, at det drejer sig om en ny Regel.

Kap. 111] Sidestillingen af ulovlig Omgang med Hittegods med Tyveri betyder formentlig en Skærpelse af den ældre Rets Regler.

20—22. *Finder* . . *det*] Tilsvarende Bestemmelser findes i SkL Tillæg B I Till. og EL III 132.

199. 1. *Bonden*] ∴ Depositaren; *han* ∴ Deponenten.

2. *ved hans Skyld*] Det fremgaar ikke klart heraf, om Depositaren hæftede baade for sine Handlinger og sine Undladelser. Iflg. SkL 235 maa det antages, at der i Skaane *paa* den Tid var fastslaaet et Erstatningsansvar ogsaa i Tilfælde, hvor Bonden kun kunde siges at have gjort sig skyldig i Vanrøgt; men om JL's Udtryk »gald hanum at« omfatter ikke blot Bondens positive Handlinger, men ogsaa hans Undladelser, er ikke sikkert, saaledes at JL's Regel om Depositarens Ansvar muligvis var lempeligere end SkL's. Efter ældre jyske Ret var Depositaren formentlig ubetinget fritaget for Ansvar, saafremt hans egne Ting var gaaet til Grunde samtidig, og Beviset herfor førtes alene ved Vidner. Senere udvidedes Ansvarret som ovenfor omtalt, og for at undgaa at ifalde Ansvar, maatte Depositaren nu tillige præstere Kønsed, saafremt der rejstes Erstatningskrav imod ham.

3—4. *Svigter* . . *Ejendelene*] Bøden er kun Ransbøden (jfr. EL III 43 med Kommentar), selv om Bevisets Svigten i mange Tilfælde vil være ensbetydende med, at der foreligger Underslæb.

3. *Nævn*] A¹ o. fl. har Kønsnævn.

3. *udtaget* . . *Gilde*] I Købstæderne vilde det jævnlig være umuligt at tilvejebringe det fornødne Antal Frænder, hvorfor Gildebrødrene i dette — ligesom i andre — Forhold traadte i Frændernes Sted. Udtrykket: det fornemste Gilde, *høghæst lagh*, er tvetydigt. Sigtes der til det fornemste Gilde i Byen (i Reglen

199. Knudsgildet) eller til det fornemste af de Gilder, af hvilke den paagældende er Medlem (saaledes som Reglen er efter nogle af de sønderjyske Byretter)? For JL's Vedkommende er den første Betydning vistnok den oprindelige; men adskillige Hss. indskyder »hans« før »høghæst«. (Se dog Matzen: Off. Ret I S. 86—87).

3. Bog. Om Indholdet se ovfr. S. 136.

Kapp. 1—20. Ledingskapitlerne falder, som vist af Arup (Hist. Tidsskr. 8 V S. 141 ff.), i 2 Afsnit, hvoraf det første, Kap. 1—7, behandler den personlige Ledingspligt (Pligten til at gøre Krigstjeneste), mens de øvrige Kapitler behandler Ledingsafgiften.

26—28. *Naar . . dertil*] Medlemmerne af Havnen er efter Tur for et Aar ad Gangen pligtige til ved Ledingsudbud at møde uden særlig Udtagelse.

200. 1—2. *Styrismanden . . Leding*] Bestemmelsen vender sig imod Styrismandens Misbrug af sin Stilling.

2. *Havnelag*] Lægget eller Kredsen af Bønder i Havnen (jfr. Skautrup S. 202).

17—18. *Sankt . . Dag*] 29. Sept.

26. *Havnebonde*] Dette Udtryk, som ogsaa forekommer i III 18, forstaas af Arup som refererende sig til en Klasse af Befolkningen, der gjorde Tjeneste, hver Gang Leding blev udbudt, bevæbnet med de i III 4 nævnte Vaaben, medens de øvrige Bønder kun mødte efter en vis Turnus og med ringere Udrustning. Til Genæld for de Forpligtelser, der paahvilede »Havnebønderne«, skulde der være indrømmet dem Skattefrihed, forsaavidt angik 3 Mark Gulds Jord. De i II 50 omtalte Tremarksmænd skulde hentyde til disse »Havnebønder«.

Hvad angaar Udtrykket Tremarksmænd, maa det dog betragtes som fastslaaet, at der herved tænkes paa Personer, der ejede 3 Mark (Penge), jfr. II 51, der indeholder Forklaringen paa, at der stilledes økonomiske Krav til de i Bestemmelsen omhandlede Personer. At »Havnebonde« skulde betyde andet end en Bonde, der er Medlem af en Havne og som saadan møder i Leding — modsat Herremændene, der stod uden for Havneinddelingen, — og at der skulde have eksisteret en særlig Befolkningsklasse mellem Herremændene og den almindelige Bonde-

200. stand med særlige Pligter og Rettigheder, lader sig ikke udlede af JL's Bestemmelser. (P. J. Jørgensen i Hist. Tidsskrift 9 IV 341 f.; Retshistorie S. 212, 382; Bolin S. 112 f.). En anden Sag er, at man i langt senere Tid, da Ledingsordningen forlængst var gaaet i Forfald, finder Udtrykket Havnebonde anvendt om visse Bønder, der var pligtige at udrede særlige Afgifter til Kongen, som ikke paahvilede de almindelige Selvejerbønder (C. A. Christensen i »Med Lov skal Land bygges« S. 288 f.). Det er dog næppe sandsynligt, at disse Havnebønder — eller som de ogsaa kaldes: Havnemænd — der først kendes fra det 16. og 17. Aarhundrede, er de sidste Rester af en tidligere forholdsvis talrig Befolkningsklasse med samme Navn. Snarere staar man her over for de sidste Indehavere af Styrishavnene (se III 20), jfr. ogsaa at Havnebønderne i senere Tid oppebar Ledingsskatten af Bønderne. I denne Forbindelse kan ogsaa nævnes, at »Havnebønderne« i senere Tid kun kendes fra det østdanske Omraade, medens Ledingsafgiften i Jylland paa den Tid blev oppebaaret af de saakaldte »Skurds mænd« (se nedenfor).

201. 15. *Skurds mænd*] Ordet staar formentlig i Forbindelse med skære og hentyder maaske til en Ordning, svarende til den, man fandt i Landsbyerne i senere Tid, hvorefter de Bøder, By-mændene ifaldt for Overtrædelsen af de af Jordfællesskabet følgende Pligter, blev skaaret i Kærvestokken. Skurds mændene forekommer endnu i jyske Tingbøger fra det 17. Aarhundrede og omtales hos Ostensen Weile som eksisterende paa hans Tid, se iøvrigt V. A. Sechers ovfr. ved S. 186 Linie 26—27 nævnte Afhandling.

17—18. *den . . Gode*] det gaar nemlig ud over hele Mandskabet, naar en af dem ikke møder.

27—28. *da . . Skibet*] Der er her Tale om en særlig Form for Namtagning, idet Nam i Reglen kun kunde tages efter Dom (hvad der ikke er Tale om her). Det almindelige Nam havde desuden kun Karakter af et Tvangsmiddel, mens der i det foreliggende Tilfælde opnaaedes en egentlig *Tvangsfuldbyrdelse* af Forpligtelsen — omend med en Adgang for den paagældende til at indløse sit Kvæg.

202. 7—8. *Kongens . . Mænd*] Herremænd, jfr. ovfr. ad S. 186. L. 16.

12. *Tredingshavne*] Ledingsafgiften af en almindelig Bondegaard, egl. Trediedelen af en Havnes Ledingsafgift, der vistnok opr. udgjorde 1 Mark Sølv. Det var en naturlig Følge af, at han forsømte sin Ledingspligt, at han i Stedet maatte betale Ledingsafgiften.

13. *Innebonde*] almindelig Bonde — i Modsætning til Herremand — som maa forrette Arbejde, »Inne«, til Kronen.

13—14. *hvis . . sagt*] det var altsaa først, naar han ikke betalte Ledingsafgiften, at han mistede sin Ret som Herremand.

16—17. *Kongen . . vil*] paa Grund af Ændringen af Krigsførelsen i 13. Aarh. fandt der en stærk Udvidelse Sted af Herremandsstanden; mange velhavende Bønder paatog sig Forpligtelsen til at møde med særlig Udrustning, hver Gang Leding blev udbudt, og fik til Gengæld Rettigheder som Herremænd.

19—20. *deres . . Retsomraade*] det Omraade, hvor de udøver Myndighed.

23—24. *Jord . . af*] ledingspligtig Bondejord. Landeværn var i ældre Tid Krigstjeneste til Landets Forsvar i Modsætning til Leding (Angrebskrig). Paa Landskabslovenes Tid brugtes Udtrykket som Fællesbetegnelse for alle de Pligter, som paahvilede Befolkningen som Følge af den militære Ordning — herunder ogsaa Pligten til at udrede Ledingsafgift (Retshistorie S. 253), undertiden ogsaa som Betegnelse for den personlige Ledingspligt i Modsætning til Ledingsafgiften (jfr. II 24).

23. *maa*] læs *maatte*. Hentyder formentlig til et Forbud mod Klosters Erhvervelse af Jord, der var blevet udstedt efter Laterankonciliet's Vedtagelse (se ndfr.). Dette Forbud er imidlertid ikke blevet overholdt, og der gives derfor en Regel om, at den i Strid med Forbudet erhvervede Jord principielt skal være skattepligtig.

24. *det . . Koncilium*] »then general concili«: Laterankonciliet 1215. Det bestemtes her, at der skulde svares Tiende af Gods, der erhvervedes efter den Tid; det samme gjaldt dog selvfølgelig ikke verdslige Afgifter, jfr. Niels Knud Andersen S. 104 f.

26—27. *eller . . fastsætter*] der aabnes altsaa Mulighed for

202. Indrømmelser fra Kongens Side, hvorved Kirkens Krav kan imødekommes.

27—28. *graa* . . *Munke*] Herved tænkes paa Cistercienser- og Benediktinermunke, modsat *Graabrødre* og *Sortebrødre* (Franciskanere og Dominikanere), der først kom til Danmark henholdsvis 1232 og 1221 (sml. Ellen Jørgensen i Hist. Tidsskr. 9 IV S. 293 Note 5).

203. 1. *lærde Mænd*] her i Betydningen: Præster, jfr. det fig.

2. *Præster* . . *ugift*] »Præstæ thær rænlich willæ liuæ«. Bestemmelsen viser, at Cølibatet trods gentagne Forsøg paa at faa det indført i Danmark endnu ikke var fuldt gennemført paa Jyske Lovs Tid. Afgiftsfriheden indrømmes her som Belønning til dem, der vil leve ugift (jfr. Niels Knud Andersen S. 103).

3. *Ledingsafgift*] »ræszlæ«. I¹ (C 39) o. fl. har Landeværn; jfr. Arup S. 157.

7. *Hirdmand*] Mand, der staar i Hirdmandsforhold til Kongen (eller en anden, som kan have »Hird«), vel ensbetydende med »Mænd« (Herremænd) i Kap. 8.

8. *Privilegier*] Herved tænkes vistnok især paa Gejstlighedens Privilegier, jfr. Retshistorie S. 387.

8. *Leding* . . *Landeværn*] med Leding sigtes sandsynligvis her til Ledingsskatten, mens der ved Landeværn tænkes paa den personlige Krigstjeneste, jfr. ovfr. Noten til S. 202 Linie 23—24.

9. *rebet Jord*] Jord, der dyrkes i Fællesskab med den øvrige Landsby.

12. *Mark* . . *Jord*] Jordværdibetegnelse, som brugtes inden for det jyske Retsomraade, Jord til Værdi af en Mark Guld, muligvis c. 12 Tdr. Land, jfr. Aakjær S. *97 f.

14. *fire* . . *Sølv*] 3: $\frac{1}{2}$ Mark Guld.

15. *to* . . *Sølv*] 3: $\frac{1}{4}$ Mark Guld.

16—19. *Men* . . *udrede*] Heraf fremgaar, at det var Styrismanden, som oppebar Ledingsafgiften.

18. *Skurds mænd* . . *Skibsnævninger*] jfr. Kap. 5.

25—26. *Kendeland*] Jord uden for Fællesskabet (i Modsætning til rebet Jord), som var særlig afmærket, deraf Navnet.

203. 26. *otte Ørtug*] de fleste Hss. har blot Ørtug. 8 Ørtug Sølv = $\frac{1}{3}$ Mark Sølv.
 26. *til Kongen*] »til Kunungs borth« ordret til Kongens Bord, $\circ$: til Kongens Underhold, til den kgl. Kasse. Flere Hss. har i Stedet: til Kongens Gaard.
204. 3—4. *tager . . sig*] $\circ$: som Fælligsbryde dyrker en andens Jord sammen med sin egen.
 9—10. *fuld . . Jord*] »full plogh ærri«, saa meget Jord, som dyrkes med en Plov, maaske opr. = 3 Mark Gulds Jord (se Aakjær Nord. Kultur XXX S. 233, »Med Lov skal Land bygges« S. 277 ff.).
 10. *tilfæste . . Jord*] leje Jord. Paa Landskabslovenes Tid var Jordejeren og Jordlejeren i højere Grad end senere ligeberettigede Parter i et Kontraktsforhold, og der var saaledes intet til Hinder for, at en Herremand kunde være Jordlejer i Forhold til en anden Mand.
 18. *Kværsædejord*] Jord, hvoraf der ikke ydedes Leding og Ledingsafgift, men i Stedet ydedes Kværsæde (egl. det at sidde rolig hjemme i Modsætning til at gøre Krigstjeneste; jfr. det flg.), en Afgift for Fritagelse for Ledingsbyrden; jfr. Steenstrup S. 192, Aakjær S. *147.
 23—25. *Leding . . saas*] Heraf synes at fremgaa, at Ledingsafgiften skulde erlægges om Efteraaret.
 26—27. *Man . . Skipen*] Overskriften svarer ikke til Kapitlets Indhold.
205. 1. *Beboelseshuset*] egl. Ildhuset. Salhus og Ildhus var paa Lovens Tid synonyme Betegnelser for Beboelseshuset, jfr. Axel Steensberg: Den danske Bondegaard (1942) S. 63 og Ostensen Weile s. v. Salse.
 5. *formindske . . Skipen*] $\circ$: formindske Skipenets Indtægter.
 10—11. *Herremænd . . deraf*] Herremænd maa købe saa meget Jord, som de kan overkomme, uden at svare Ledingsafgift deraf, da de yder fuld Krigstjeneste, $\circ$: møder hver Gang, der udbydes til Leding, med fuld Udrustning (jfr. Kap. 7). Derimod maa de kun fæste Jord, til de har en fuld Plovs Jord (Kap. 15); hvad de fæster derudover, skal der svares Ledingsafgift af.

205. *Kap. 20]* »Styrishavne« er i Litteraturen i Almindelighed blevet opfattet som Betegnelse for Styrismandens Embede. C. A. Christensen har dog gjort en herfra afvigende Opfattelse gældende, idet han hævder (»Med Lov skal Land bygges« S. 313 f.), at Styrishavnen er identisk med den hele Havne, idet »Havne« i alle andre Tilfælde har Betydningen: Lægd, og man i senere Tid finder Begrebet »halvanden Styrishavne« som = et fuldt Bol. Arvebestemmelserne i Kap. 20 skulde herefter referere sig til Stillingen som Havnebonde (Havnemand) — se herom Noten til III 4 — der af den nævnte Forf. opfattes som Betegnelse for et Medlem af en særlig Klasse af Befolkningen, der havde en videregaaende Tjenestepligt end de almindelige Ledingsbønder. Som ovfr. omtalt er det dog rimeligere at opfatte »Havnebonden« som en senere Tids Betegnelse for Styrismanden, der let lader sig forklare ved, at den paagældendes Persons opr. militære Funktioner var gaaet i Glemme, medens Havnen stadig spillede Rolle ved Skattepaaligningen. At Havne opr. betyder Plads i Skibet, kan næppe betvivles (jfr. II 2 og Noten til EL III 18). Herefter maa »Styrishavne« formentlig opr. have betydet Styrismandens Plads paa Skibet og derefter hans Embede. Naar det senere bruges som Betegnelse for en fast Ejendom, kan det hænge sammen med, at der til Embedet var knyttet en saadan; men dette kan skyldes en senere Udvikling og behøver ikke at have været Reglen paa JL's Tid.

25. og *Datter]* mgl. her i A¹ o. fl. og staar i Stedet L. 25 efter Slegfredsøn.

206. 3—4. *trende .. Mark]* jfr. Retshist. Indl. S. VII.

6—7. *for .. Overbod]* Som Betegnelse for Overboden anvendes her görsum ∴ Kostbarhed, idet denne Del af Boden erlagdes i ædelt Metal, medens Mandeboden ellers udrededes i Kvæg eller Tøj (jfr. ASun 48).

13. *eller .. Kniv]* det er paafaldende, at det var en særlig kvalificeret Forbrydelse at dræbe en Mand med Kniv fremfor med andet Vaaben. Ordene er ogsaa udeladt i den bearbejdede Tekst i I¹ (C 39), men er imidlertid atter tilføjet med en anden Haand. At man tidlig har fundet Bestemmelsen mærkelig, frem-

206. gaar af, at Viborg Landsting iflg. Bisp Knuds Glosse (DgL IV S. 213) 1461 i et Responsum fastslog, at Saar med Kniv, hvis det ikke var tilføjet paa et af de nævnte Steder, kun skulde straffes med 3 Mark til Bonden og 3 Mark til Kongen, 3: den almindelige Saarbøde.

18—20. *Hvis . . anden*] Hvis det foregaar i vedkommendes eget Hus, er Forholdet iflg. II 29 Hærværk.

25—26. *for . . sig*] Handlinger foretaget i Nødværge er altsaa straffri. Formuleringen af Bestemmelsen røber sprogligt Slægtskab med Romerrettens Nødværgeregulering: »Vim enim vi defendere omnes leges omniaque jura permittunt« (D. 9,2, 46, 4), som maaske er Kilden til JL's Bestemmelse.

207. 7. *der . . Ættebod*] »Ættebod«, der iøvrigt kun forekommer i II 24, synes ikke at have været et almindelig kendt Udtryk inden for det jyske Retsomraade, jfr. Skautrup i »Med Lov skal Land bygges« S. 220.

14. *fyrretyve Mark*] Bøden for Valrov er i JL langt højere end efter SkL 110, hvorefter den var 3 Mark, og EL II 31, hvorefter den var 9 Mark, jfr. Kommentaren til SkL 110.

Kap. 25] jfr. SkL 93 og 95.

208. *Kap. 26*] jfr. SkL 94.

10—11. *Saaledes . . bødes*] jfr. foreg. Kap.

20—21. *Dræber . . Fred*] hvis nogen — altsaa ikke blot Sagsøgeren — dræbte den, hvis Mandhelg var taget, skulde han ikke erklæres fredløs (men dog betale Mandebod).

Kap. 29] I A¹B¹C¹ o. fl. Hss. begynder Kap. med iflg. Sætning: Faar en Mand Saar i Ansigtet.

29. *af gode Mænd*] Den latinske Oversættelse har »a bonis oratoribus«, der i et Haandskrift fra 1496 forklares ved »id est legistis«, hvilket er blevet anført til Støtte for, at der er blevet holdt Retsforedrag i Danmark. P. Gr. af Oversættelsens (og navnlig det paagældende Haandskrifts) Alder kan der dog næppe drages nogen Slutning af denne Art fra Udtrykkene »orator« og »legista«.

209. *Kap. 30*] jfr. SkL 96.

209. 5—6. *det . . ud]* »flytær vp æth nithær«. Udtrykket er dunkelt og den nærmere Betydning usikker.

13—14. *Lyser . . Sandemænd]* lyser Saaret paa Tinget, men indstævner ikke Sandemænd.

15. *saaledes . . sagt]* nml. i foreg. Kap. Herefter tilføjer A¹ o. fl.: Sandemænd kan sværge en Mand (skyldig at bøde for) indtil fem Saar i een Gerning og ikke mere; jfr. Slutn. af foreg. Kap.

22—24. *For . . Kønsnævn]* Efter SkL (96 og 98) og de sjællandske Love var Bøden for Stanghug 6 Mark, for det øvrige 3 Mark. Det samme var Tilfældet i de gamle sønderjyske Stadsretter.

210. *Kap. 33]* jfr. SkL 105.

Kap. 35] jfr. SkL 107.

211. *Kap. 36]* jfr. SkL 108.

Kap. 37] jfr. SkL 215—16.

14—15. *faar . . Vilje]* »fanger for maal«. Formaal bruges i Middelalderen alm. om sidste Vilje eller Testamente og har vistnok denne Betydning her (jfr. Kalkar I S. 673). Den latinske Oversættelse har ogsaa: si testatus obierit. Det maa antages at være underforstaaet, at han betænker Kirken med en Gave, hvilket krævedes af den kanoniske Ret, naar man oprettede Testamente.

212. *Kap. 39]* jfr. SkL 100.

29—30. *hvad . . Ran]* han kan selv bestemme, om han vil rejse Hærværkssag, som kræver Sandemænd, eller Ranssag, som kræver Nævninger. Om Hærværk se II 29. Da JL havde opgivet Kravet om bevæbnede Mænds Indtrængen som Betingelse for, at der forelaa Hærværk (se Kommentaren til S. 170 Linie 18 og 19), var Forskellen mellem Hærværk og Ran ikke stor.

213. 5. *han (2)]* den, paa hvis Vegne han aflægger Eden.

7—9. *for . . lovet]* »for thy at hwa sum fæstær vlogh. han scal v logh winnæ«. v logh ∴: hvad der er uden for Lovens Regler, ikke paabudt af Loven.

17—21. *Men . . deri]* repræsenterer øjensynlig et Indskud i Teksten og har til Hensigt at ramme Omgaaelser af Lovens Regel.

213. 26—27. *Hvad . . indbyrdes*] Overskriften er en Gentagelse af Overskriften til foreg. Kap. og svarer ikke til Kapitlets Indhold. I¹ (C 39) har som Overskrift: *Hvad en Kone, der selv har en Husbonde, maa skøde.*
214. 5—6. *Men . . bøde*] Her har Manden ikke samtykket i Salget — i Modsætning til det foregaaende Tilfælde — og han ifalder derfor intet Ansvar.
Kap. 45] jfr. hermed I 39.
 21. *halv . . Sølv*] B¹C¹D¹I¹ o. fl. har Mark Sølv, hvad der maa være oprindeligere; jfr. I 44 og II 2.
 22—25. *Men . . Kønsnævn*] der er formodentlig ogsaa her Tale om Hustruens Sjælegave (jfr. at DE i Stedet for Husbonden L. 25 har Husbonden eller hendes Arvinger). Hvis det ikke er skrevet i Testamentet, skal der ikke anvendes Sandemænd, men Kønsnævn, jfr. Niels Knud Andersen S. 112.
215. 8—9. *hvad . . Tyveri*] jfr. II 73 Slutn. Det afgørende var, om Forbrydelsen var begaaet aabenlyst (Ran) eller hemmeligt (Tyveri).
Kap. 48] jfr. II 30 samt SkL 168.
 25. *med . . Hærværk*] iflg. I 33 krævedes 6 Mænds Vidnesbyrd. Om Udvidelsen af Hærværksbegrebet, se Kommentaren til S. 170 Linie 18 og 19.
Kap. 49] jfr. SkL 169.
216. 3—5. *Men . . Bøde*] mgl. A¹ o. fl.
 13—14. *Dog . . det*] Den udtrykkelige Bestemmelse om, at kun Hovedmanden straffes, kunde tænkes at være vendt imod en tidligere Ordning, hvorefter der ogsaa kunde blive Tale om Straf for Færd og Følge, medens dette Begreb iøvrigt ikke kendes af JL (Hærværksforbrydelsen S. 54). Se Kommentaren til S. 170 Linie 18 og 19.
Kap. 51] jfr. SkL 174.
 29—30. *Ris . . Gærdestaver*] »sniith æth stauær«. Gærderne bestod af Staver med Risfletning imellem; sniith, der betegner noget afskaaret, betyder derfor formodentlig Ris; jfr. EL II 61, hvor der ligeledes er Tale om, at et Stykke Kvæg kan lide Skade af Staver eller Ris. M. H. t. andre Forklaringer, se Skautrup i »Med Lov skal Land bygges« S. 215.

217. *Kap. 53]* jfr. SkL 176. I SkL har Gornidding endnu den opr. Betydning: en Mand, der gennemborer et Dyr, saa Gorren (Indholdet af Tarmene) flyder ud; men det særlige Ansvar er i SkL betinget af, at Dyret er mindst $\frac{1}{2}$ Mark værd.

Kap. 54] jfr. SkL 54.

20—21. *Hvis . . derfor]* Forholdet behandles som Ran p. Gr. af den grove Tilsidesættelse af Respekten for Ejendomsretten (Tyveri og Ran S. 197).

29. *hel . . holden]* »top oc taghæl«, egl. med Pandelok og Halehaar, hele Dyret fra Ende til anden, d. v. s. uskadt, i Behold (Lund S. 142, Skautrup S. 206).

30—31. *Men . . hjem]* jfr. II 113 Slutn.

218. 3. *lader . . Namsdom]* lader Sagen gaa saa vidt, at Modparten faar Ret til at tage Nam; jfr. II 58—60.

6. *Stodheste]* løsgaaende Heste, jfr. ovfr.

9. *Bøndernes Vang]* den indhegnede, dyrkede Jord, Bymarken.

13. *den . . i]* Fælled, som han ikke har Del i; Fælleden benyttes af Landsbyens Bønder i Forhold til deres Andel af Bymarken.

18—23. *Men . . Olden]* han kan ikke ved at købe noget af Markjorden faa Lov til at anbringe et ubegrænset Antal Heste paa Fælleden. Han maa kun anbringe saa mange, som svarer til Værdien af hans Andel i Bymarken efter Guldvurdering (se Rets-hist. Indledning S. XIII) og i samme Forhold, som hans Svin kan gaa paa Olden i Skoven.

23—24. *de . . føde]* Landsbyens Bønder skal selv fastsætte, hvor mange Heste der maa græsse paa Fælleden.

219. 6. *Allehelgens Messe]* ☉: 1. November.

8—10. *Hver . . Rebning]* Bønderne skal sætte Gærde om den besaaede Jord i Forhold til den Andel i Byens Jord, der tilkommer dem iflg. Rebningen.

14—15. *alle . . Jord]* »allæ grannæ sith garth of a fallær«; ☉: de Grander, som har Jord (bebygget Tofte) op til en ubebygget Tofte, skal sætte Sidegærdet.

22—24. *Vanggærde . . Guldværði]* Gærdet, der var omkring

219. hele Vangen, skulde Bønderne sætte i Forhold til deres Ejendoms Størrelse.
 23. *i Byen*] mgl. i A¹ o. fl.
 23—24. *for . . gærdes*] Ejerne af Stuf skal ikke være med til at sætte Vanggærde.
220. 6—7. *da . . tilhørte*] ved Opmaaling af Jorden finder man, hvis Del Gærdet falder paa.
 11—12. *da . . Ret*] de skal da lade en Mand rejse Sag for dem paa Tinget.
 18. *St. Mikkels Messe*] 29. Sept.
 22. *Abildgaard . . Toftegaard*] forskellige Slags Haver.
 23—24. *hvis . . indhegnet*] det var altsaa en frivillig Sag.
 24—25. *undtagen . . Svin*] det behøvede altsaa ikke at være saa højt, at Geder ikke kunde springe over, eller saa stærkt, at Okser og Svin ikke kunde bryde igennem.
 26—27. *I . . Tinge*] hvis Husdyr — undtagen Geder — kommer ind i Haven, maa de ikke optages, medmindre det er blevet fastsat paa Tinge. De fleste Hss. har »af« i St. f. »i« L. 25.
 30—31. *ligesom . . Hus*] P. J. Jørgensen (Tyveri og Ran S. 174) mener, at denne Regel viser tilbage til en Tid, da Tyveri kun kunde ske m. H. t. Ting, der befandt sig i Huset. Det er dog muligt, at der alene foreligger en *denominatio a potiori*.
221. *Kap. 62*] jfr. SkL 104.
222. *Kap. 63*] jfr. SkL 165.
 8—9. *eller . . Betaling*] »æth lanæ«, mgl. i de fleste Hss.
 18—19. *Falsk . . Stimand*] de tre Forbrydelser behandles hver for sig i de tre fig. Kapitler.
 20. *Herredsnævni*] i Modsætning til de sædvanlige jyske Nævninger blev disse Nævninger udtaget til at træffe Afgørelse i den enkelte Sag.
 24. *sagsøgte*] I¹ (C 39) D¹ o. fl. tilføjer: De skal ogsaa udtage nogle, som ikke er i Slægt med Sagsøgeren og ikke med den sagsøgte.
 24—25. *Den . . sagt*] jfr. I 1.
 28—29. *for . . Mark*] man kan ikke ved at tie faa en Mand dømt

222. til at miste sin Hals eller 40 Mark; jfr. den latinske Tekst og Biskop og bedste Bygdemand. S. 94 Note 64.

29. *Mark*] I¹ (C 39) o. fl. tilføjer: Ingen kan heller faa Herredsnavn mod en anden, medmindre han sværger ham skyldig i den Gerning.

31. *Falsk*] ved Falsk forstaas her kun Falskmøntneri og Forfalskning af Sølv.

31. *rejser* . . *Underlag*] »sætter stæth oc stapæl«, med Alliteration.

223. *Kap. 66*] JL mangler Regler om den Ildspaesættelse, der ikke kan betegnes som Mordbrand.

22—23. *lige* . . *Sag*] tillader ham at købe sin Fred; jfr. II 22.

31. og . . *Bonden*] mgl. A¹ o. fl.

224. 1. *selv* . . *Magt*] han maa købe sin Fred hos Kongen.

1—2. *thi* . . *Freden*] Stirovsforbrydelsen, som ramte fredelige vejfarende, er formodentlig blevet betragtet som rettet imod Kongen, idet han ifølge JL's Fortale var alle Fred skyldig.

2. *Freden*] A¹ (NkS 295, 8°) tilføjer: Amen. Ordet findes kun i dette ene Hs., og man kan derfor næppe heraf drage videre Slutninger. Formodentlig er det kun anbragt her, fordi Kapitlerne om de alvorligste Forbrydelser slutter her.

4—6. *noget* . . *Tørv*] »mansz yrtæ fang. swo sum ær antugh livng æth torf«. *yrtæ* (urctæ E, yrktæ I¹) af yrkiæ arbejde — *fang* egl., hvad der kan faas, Erhvervelse; *yrtæ fang* maa da snarest være det, han har erhvervet ved sit Arbejde, hvad der passer godt i Sammenhængen. Ordet er i Hss. oftest blevet misforstaaet som Urtefang, som man har søgt at forklare paa forskellig Maade (se Lund S. 171, Skautrup S. 208). En Urtemark eller Urtehave, hvor man avler Lyng og Tørv, er imidlertid en Urimelighed.

12. *uden* . . *Befaling*] mgl. A¹ o. fl.

Tillæg til Jyske Lov] Trolddomskapitlet forekommer først i Hss. af JL fra efter Aar 1400, men antages (DgL II S. CXIX) at være væsentlig ældre. Ogsaa i den latinske Oversættelse af Loven forekommer det dog kun i Hss. fra det 15. Aarh. og ikke i alle disse. Indholdsmæssigt er der en betydelig Overensstem-

224. melse mellem Kapitlet og SkKl 7, hvor Bevismidlet er Jernbyrd (i de yngre Tekster dog Nævn) samt SJKl 11, der kræver Nævn, og da JL ellers ikke kender til Nævn i Kirkesogn, er det sandsynligt, at Kapitlet er overtaget fra Kirkeretterne, hvor dette Bevismiddel anvendes. Om Overførelsen til jyske Ret nogen Sinde har faaet officiel Bekræftelse, kan ikke siges.

30. *Nævn . . Kirkesognet*] Nævn udtaget mellem Sognets Beboere.

SKAANSKE KIRKELOV

226. 3. *Stenhuset* . . *Dalby*] A¹EF¹ o. fl. har Lund.
 3. *Biskop*] C¹EF¹G o. fl. har Ærkebiskop.
 4. *Eskil*] Eskil blev Ærkebiskop efter Assers Død 1137. Han trak sig tilbage fra Embedet 1177 og foreslog Absalon som sin Efterfølger. Derefter begav han sig til Clairvaux, hvor han døde som Munk 1182.
 4—5. *særlig* . . *Gældker*] mgl. i A o. fl. Hss. Gældkeren (jfr. vn. gialkari, egl. Pengeopkræver) var den øverste kgl. Embedsmand i Skaane. 1182 plyndrede og nedbrændte Bønderne under Oprøret Thords Hus.
 8—9. *Alterstenen* . . *af*] Alteret var dækket af en flad firkantet Sten, Alterstenen. Det er tvivlsomt, hvad der forstaas ved Alterhorn. Muligvis er det ensbetydende med Hjørne, men det er dog ikke usandsynligt, at der paa Hjørnerne har været fremspringende Prydelser som paa det gamle israelitiske Alter.
 10. *Guds Ret*] ☉: den kanoniske Ret.
 13. *Fadeburssvenden*] »bursuæn«, den Mand, som havde Opsyn med Biskoppens Fadebur, lat. camerarius.
 13—14. *Relikvie* . . *Veje*] »hælæhdøm latæ biskop til«. Enhver Kirke fik ved sin Indvielse Relikvier, som opbevaredes i et Relikviegemme i Alteret.
228. 3—4. *skal* . . *Mark*] denne Bestemmelse blev senere ændret paa et Møde i Roskilde 8/4 1241, se ndfr. ad S. 230 L. 2—3.
 10—11. *Kirkesyndet*] læs *Kirkesosnet*.
 11. *dog* . . *Uvenner*] Som det var alm. ved Nævn, har den sagsøgte sandsynligvis ogsaa her haft Ret til at udskyde et vist Antal, hvorefter der blev udtaget andre i deres Sted.
 12—22. *Men* . . *Mark*] (jfr. S. 229 L. 16—25). Bestemmelsen

228. forudsætter formentlig, at de almindelige Regler om Afpløjning efter skaansk og sjællandsk Ret ikke ydede tilstrækkelig Beskyttelse. Efter JL II 72 behandledes Forholdet derimod som Ran (Tyveri og Ran S. 164).

14. *hvis . . Jord]* hvis det er Jord, der hører ind under Landsbyfællesskabet, bliver Skellet, saafremt der opstaar Strid om det, fastslaaet ved Rebning.

19. *Tokkejord]* Jord uden for Fællesskabet i Modsætning til den rebdragne Jord. Grænserne var ikke fastsat ved Rebning, men skulde være tydelig markeret.

24. *Svingelæs]* »uefælas«, se ovfr. S. 116.

26. *Vedstort]* »withstort«; jfr. ovf. S. 41—42. A¹ o. fl. har i Stedet uipkast, egl. en Dyngge sammenkastet Ved, jfr. vn. vi-parkøstr.

30. *med . . Mænd]* ɔ: med Mededsmænd.

230. 1—2. *Nævn . . Mænd]* i Modsætning til i første Tilfælde med Nævn, ɔ: 12 Mænd udtaget af Modparten.

2—3. *Men . . det]* den latinske Tekst tilføjer: Nu skal han rense sig med Nævn« og fortsætter derefter: »Den tidligere Lov er ophævet, idet alene den, der forser sig, skal bøde og ikke Sognemændene. Dette blev fastsat paa et Forhandlingsmøde, som fandt Sted i den hellige Lucius' Kirke 8. April 1241; jfr. S. 228 L. 3—4.

4—13. *Hvis . . Hovedlod]* jfr. SkL 38. Bestemmelserne er udformet under Paavirkning af kanonisk Ret, som dog hævdede, at Manden havde Ret til at bortgive hele sin Hovedlod, og at Dødslegaver givet i Overværelse af 2 eller 3 Vidner ikke kunde omstødes; jfr. Niels Knud Andersen S. 111; Fællig og Hovedlod S. 74 f.

12. *i Kloster]* mgl. i A o. fl. Hss.

14. *flere Nævn]* underforstaaet: end de omtalte.

20—24. *Men . . sammen]* denne Bestemmelse er i Strid med kanonisk Ret, som krævede, at Biskoppen skulde træffe Afgørelse paa Grundlag af 2 Vidner (c. 11 Caus. 35 qu. 6); jfr. Niels Knud Andersen S. 105.

21—22. *da . . hendes]* et saakaldt Kønsnævn.

230. 23—25. *disse . . sammen*] nemlig ved at afgøre, om deres Slægtskab er saaledes, at de efter Kirkens Ret kan indgaa Ægteskab.
27. *Men . . Løndom*] hvis han har giftet sig med hende, uden at Biskoppen har kunnet skride ind.
232. 18—24. *Men . . Plovjern*] jfr. SkL 121.
20. *rejse . . Mænd*] ved Sagsanlæg tvinge 9 Mænd efter hinanden til ved Jernbyrd at bevise deres Uskyldighed i Mordet.
- 21—23. *Vil . . skyldig*] vil han, efter at de ni Mænd har bevist deres Uskyldighed, yderligere rejse Sag mod en tiende, skal han med Tylvtered bevise hans Skyld.
27. *Jernbyrd*] altsaa ikke Plovjernsjernbyrd, men alm. Jernbyrd, Skudsjern (se ovfr. S. 31 samt SkL 155).
32. *skal . . dem*] nemlig til Biskoppen.
234. 2. *Dette . . Helg*] Bestemmelserne om fredlyste Tider var indført af Kirken i 11. Aarh. for at indskrænke Fejder og Ufred og var indskærpet paa Lateransynoder i 12. Aarh. Senere tabte deres Betydning sig, og de var allerede forældede, da lignende Bestemmelser indførtes i JL II 77—85, se ovfr. S. 164; jfr. Niels Knud Andersen S. 113 ff.
3. *Olafsmesseaften*] Aftenen før Olafsmessen 3: 28. Juli.
- 3—4. *Mikkelsmessedag*] Mikkelsdag: 29. Sept.
5. *ottende . . Helligtrekonger*] Helligtrekongers Oktav eller tyvende Dag Jul, 3: 13. Januar.
- 5—6. *Niugersfasten begynder*] Fastetidens Begyndelse, Søndagen Septuagesima.
6. *Korsugen*] »kryzi uku«, Ugen, hvori Korsmessen d. 3. Maj falder. Et enkelt Hs. (H) har gangdaghæ og K^{1.3.4.} tilføjer: det er Gangdage uge. ligesom den latinske Tekst har: diebus rogationum. Gangdagene fejredes i Reglen 5. Søndag efter Paaske og de to flg. Dage. Man gik da i Procession for at beskytte Aarets Afgrøde; jfr. EL III 5: Korsmesse, naar Folk gaar med Kors.
27. *iøvrigt . . urørt*] »latæ þo ualkløst standæ«; egl. vistnok lade Sagen henstaa uden at gøre ham Besvær (med at drage derhen, hvor Biskoppen opholder sig), jfr. den lat. Tekst: remotius neminem fatiget. *ualkløst*, jfr. vn. valka forvolde Møje, Besvær (jfr. flg. Note).

236. 5—6. *da . . Sted*] »þa skal han længræ um land æftir ualkær«; nemlig til det Sted, hvor Biskoppen opholder sig; jfr. foreg. Note.
15. *nægte . . Mænd*] nemlig, at han er lovlig stævnet.
238. 4—5. *da . . sagesløs*] da skal han ikke bøde til Biskoppen.
15—16. *i . . Ret*] efter de Grundregler, der er fremsat i Kirke-loven.
21—30. *Denne . . Dage*] Epilogen findes kun i enkelte Hss. og er tydelig nok en Forfalskning, som er dannet efter Epilogen til sjællandske Kirkelov. Den har samme Dagbetegnelse, men er gjort 30 Aar ældre. Epilogens Forfatter har dog ikke haft tilstrækkeligt Kendskab til de historiske Forhold til at kunne gennemføre Forfalskningen, og Angivelserne er derfor indbyrdes modstridende.
21—22. *St. Jacobs Messe*] d. 25. Juli.
22—23. *Kong . . Enekonge*] Valdemar I blev Enekonge 1157. Det 17. Aar efter 1157 er altsaa 1174.
23—24. *da . . Vintre*] 3: 1172. Eskil blev Ærkebiskop 1137.
24—27. *Fra . . Dage*] Verdens Skabelse havde efter Hieronymus' Beregning fundet Sted 5199 Aar før Kristus, og den første Skabelsesdag ansaas for at have været 18. Marts.
240. 2—8. *Dette . . Uret*] Tillæget, der kun findes i AM 37, 4° fra Slutn. af 13. Aarh. og et Par yngre Hss., stammer fra Kirkekampen mellem Christoffer I og Ærkebiskop Jacob Erlandsen (1254—1259) og er vel i hvert Fald delvis en Gengivelse af en Paategning paa de omsendte Afskrifter af Skaanske Kirkelov.
2. *Niels . . Lund*] Gældkeren Niels Erlandsen var Ærkebiskoppens Broder, men stod helt paa Kongens Parti.
7—8. *for . . Uret*] I AM 37, 4° har en anden, men samtidig Haand med Henblik herpaa skrevet følgende Vers:

Hauí thæt skanunga arliki mæn
toco vithær vræt aldrih æn.

SJÆLLANDSKE KIRKELOV

Sjællandske Kirkelov er som omtalt Alm. Indledning S. XIII bevaret i en ret fejlfuld Skikkelse, som maa antages at være en Bearbejdelse paa Grundlag af en Tekst, der har staaet Skaanske Kirkelov meget nær. M. H. t. Kommentaren henvises i Alm. til Skaanske Kirkelov.

227. 4. *Ringsted Lund*] en nemus Ringstadiense nævnes i Diplomer fra 12. Aarh.

4. Ærkebiskop Absalon blev Biskop i Roskilde 1158 og 1177 valgt til Ærkebiskop i Lund. Han var saaledes ikke Ærkebiskop, da Kirkelovene blev givet. Betegnelsen maa være indkommet ved Bearbejdelsen.

229. 5—6. *da . . Mark*] YR har her: da skal han faste des mere. Rettelsen maa skyldes den Vedtagelse, der fandt Sted i Roskilde 1241 (se ovfr. ad S. 230 L. 2—3); jfr. Alm. Indledn. S. XIII.

10. *Holdsgods*] Løsøre, der er modtaget efter Vurdering, se S. 47.

231. 8—9. *da . . Kirkesognet*] SJKl har ikke Jernbyrd (jfr. dog ndfr. S. 233 L. 23) og udelader derfor Tilføjelsen i SkKl.

233. 12—13. *og . . Slægtninge*] findes ikke i SkKl.

23. *Dette . . Plovjerns-Jernbyrd*] »Thæt ær ræt um skra«. Bearbejderen har ikke forstaaet, at skra betød Jernbyrd, og det er derfor blevet staaende, endskønt der i det flg. kun tales om Nævn.

235. 2. *Forgørelse*] SkKl har herefter et Kap., som mgl. i SJKl, om Helgbrud over for fredlyste Steder og Personer uden for de fredhellige Tider.

5. *St. Jeronimus' Dag*] 30. September.

7. *ender*] herefter mgl. *Pinseugen*, som SkKl opfører som fred-

235. hellig. Det skyldes utvivlsomt, at Pinseugen ikke nævnes som fredhellig i Dekretalerne.
237. 21. *Men . . Ornat*] jfr. SkK1: Da skal han stævnes fjerde Gang i Kirken paa en Helligdag.
239. *Kap. 20*] Herefter mgl. Bestemmelsen i SkK1 om, at Sager, som er glemt, dog skal forfølges efter denne Ret.
241. 1—15. *Denne . . født*] de forskellige Angivelser stemmer overens og viser, at Sjæll. Kirkelov blev givet 21. Juli 1171.
5—7. *Sankt . . Konge*] Knud Lavard blev skrinlagt 25. Juni 1170, og samtidig kronedes Knud d. 6. til Konge.

SAGREGISTER

- Aa*, Fiskeri i fælles — A 123.
Aas J I 52.
Abbed, kan gaa i Borgen for Penge J II 64.
aberratio ictus, J III 34.
accessio, Tilfælde af — J II 71; se tillige Paabyggelse.
Adelby, Strid mellem — og Torp J I 47, 51.
Adelbønder, kun — kan være Nævninger J II 50; jfr. E II 26, 42.
Adkomsted, m. H. t. Vrag S 166; A 101.
Afbarkning, se Træhugst.
Afmejning, hvornaar — af Korn og Hø er Ran J II 71, jfr. 47.
— af Kirkes Eng SkK 3; SJK 6.
Afpløjning E II 69; J II 72.
— af Kirkes Jord SkK 3; SJK 6.
Afskrækkelsesteorien A 67; J Fort.
Agerfred, Krænkelse af — ved Tyveri af Neg S 184; A 106.
— Manddrab med Krænkelse af — S 87; Till A I 6; A 59.
Agern, Ret til at plukke — i anden Mands indhegnede Skov S 207 jfr. A 115.
Agerran, se Ran.
Agerren J II 72.
Alminding, Opdyrkning af — S 71; A 32.
Almindingskov, Fældning af Træer i — S 208; A 120.
— Høg findes i — S 201.
— Kongens og Bøndernes Ret m. H. t. — J I 53.
Almindingsvand, Fiskeri i — S 213; A 124.
— hvilket Vand er — S 211; A 122.
Anstiftelse, se Raadsag.
Arbejdsværdi, Erstatning for Trællens — S 105; A 69, 72; VyR 86f.
Arv (se tillige Arvebed, Arvelod, Fremarvinger, Fællig, Gangarv, Guld, Jord, Købejord, Skifte, Udarvinger).
I. Almindelige Betingelser for at tage Arv.
Tvivl om, hvorvidt Arvingen har overlevet Arveladeren V I 72.
jfr. S 4; A 1; E I 2. J I. 1.
Fosterets Arveret S 1; A 1; V I 53; E I 2; J I 3.

- Tvivel om, hvorvidt et posthumt Barn er født S 2; A 1; E I 2.
 Daab som Betingelse for at tage Arv S 3; A 2; V I 53; E I 2; J I 1;
 jfr. S 4; A 1;
 klostergivet Barn tager ikke Arv efter Fader S 39; jfr. Klostermand. Træl, Fledføring og Klostermand tager ikke Arv J I 25.
 Frist for Fremsættelse af Krav om Arv J I 23.
- II. Descendensens og Ægtefællens Arveret.
- a) afdøde efterlader sig Ægtefælle og Børn S 23; Till B II 3; A 4; V I 47, 53; E I 12; J I 6.
  - b) afdøde efterlader sig Børn S 33; A 14; V I 1; E I 6; J I 4 jfr. 12, se tillige S 21; Till B II 2; S 24; A 12. Børnebørn S 33; A 14; V I 12, 36; E I 9, 15; J I 4 jfr. S 5; A 3. Børnebørnsbørn S 34; A 14; V I 13; E I 16; J I 4.
  - c) afdøde efterlader sig Ægtefælle: S 1; 25 A 1; V I 46; E I 3; J I 3, 6.
- III. Forældres, Søskenes og fjernere Slægtninges Arveret.
- a) efter Barn i Fællig: S 20; A 11; V I 3, 20; E I 5, 14; J I 9, 10.
  - b) efter udskiftet Barn: S 35; A 11; V I 4, 19, 80; E I 17; J I 9.
  - c) hvor den ene af Forældrene er død: S 35; A 11; V I 22, 23, 24, 25, 57, 58, 59, 60; E I 2, 14; J I 9, 11.
  - d) hvor begge Forældrene er døde: J I 4.
  - e) hvor baade Forældre og Søskende er døde: S 36; A 14; V I 80; E I 17; J I 4, 5.
  - e) efter Børn af opløst Ægteskab: V I 44, 45; J I 5.
  - d) Grænse for Adgangen til at tage Arv i Kraft af Slægtskab: V I 81; J I 23; cfr. derimod E I 17.
- IV. Slegfredbørns Arveret og Arv efter Slegfredbørn.
- a) Slegfredbarns Arv efter Fader: S 63, 64; A 24; VæR 188, 189; E I 18; J I 21.
  - b) Slegfredbarns Arv efter Moder og mødrene Frænder: S 59, 60; A 24; VæR 184;
  - c) Slegfredbarns Arv efter Søskende: S 59, 60, 64; A 24; VæR 182; E I 18, 19; J I 21.
  - d) Arv efter Slegfredbarn: S 61; A 24; VæR 186; J I 22.
  - e) Horebørns Arveret J I 25.
- V. Borteværende Personers Arv V I 76, 77, 78, 79; E I 33.
- VI. Kongens Ret til Arv E I 17; J I 23.
- VII. Forskellige (især processuelle) Regler.
 Behandlingen af Gods tilhørende en Person, der dør hos en anden E III 57, 69.
 Krav om Arv indestaaende i en andens Bo V I 66.
 Bortrejt Søn kræver Arv E I 34.
 Strid om, hvorvidt en Person er Arving V I 82.

Strid mellem Søskende om Arv S 28; A 13; V I 71; mellem Halvsøskende S 27; A 13; E I 24; mellem andre Slægtninge: S 53, 54; A 20, 37; V I 70, 71.

Fragaaelse af Arv, modtaget med Frøndebørn E III 33.

Arvebed.

Arv, som ikke har været Genstand for — er Særeje V I 15, 16. Hvornaar — indtræder: S 31; Till B II 4; A 4; V I 27, 28, 29; E I 30; J I 17.

— mellem Enke og hendes Børn V I 54, 56.

— i Forholdet mellem Forældre og sammenbragte Børn V I 33.

— finder ikke Sted m. H. t. Svigerdatters eller hendes Børns Arv V I 37; ej heller mellem Deltagerne i aftalt Fællig V I 43; E I 11. Strid om, hvorvidt — har fundet Sted S 32; A 8; E I 35.

Arvejord, se Jord.

Arvelod, Størrelsen af Mands og Kvindes — og Lod i Fællig S 22, 23; A 4, 14; V I 1, 12, 18, 19, 21, 47, 68, 80; E I 6, 7, 10, 11, 42; J I 4, 5, (se tillige Gangarv).

— Nokkekones: V I 55, 58; E I 26.

asswerueth A 57, se Sigtelsesed.

Asylret, se Kloster.

Avindskjold, at føre — mod Riget medfører Forbrydelse af Jord A 62; E II 27.

Baad, seksaarers E III 58, 62.

Baalstraf, i Tilfælde af Kirkeran, Stimandsfærd og forsætlig Brandstiftelse A 95; ved Mordbrand E II 15.

Bandlysning, af Manddraber Till A III 3; SkK 7; SJK 11.

— af den, der indgaar Ægteskab med for nær beslægtet Person SkK 6; SJK 9.

— af sagsøgt, der udebliver SkK 11; SJK 17.

— af alle, som krænker den Manddraberen tilsvorne Fred A 48

Barnmynding, giver Manden Raadighed over Hustruens Jord S 8; A 5; E I 27, III, 9; J I 35.

— har samme Virkning som Arvebed S 7, 29; A 4; V I 30.

— medfører, at Manden arver Hustruen S 23; Till B II 3; A 4; V I 47; E I 12; J I 6.

— indtræder ikke til Fordel for Hustruen A 4; V I 47; eller i Forhold til Stifbørn V I 33.

Begravelse, Lysning af Frigivelse af Træl ved — A 73.

Besiddelse, (se tillige Lavhævd).

— Succession i — S 53; A 37.

Bestyrer, Ansvar for — J II 70.

Bier, hvis man forfølger sine — ind i anden Mands indhegnede Skov S 196, 197, 198; A 116; E III 37.

- hvis en Mands — flyver hen paa anden Mands Hus S 199; A 166.
- hvis man finder — i Skov S 201; J III 40; paa aaben Mark eller Kirkegaard J III 40.
- Tilegnelse af — eller Honning i anden Mands Bigaard J III 41.
- hvis en Mands — overfalder en andens S 200; A 116; J III 39.
- hvorledes man skal vogte sine —, og hvorledes man hæfter for dem J III 38.
- Tilbagesøgning af — E III 37.
- Biskop*, Hvis — og Bønder er uenige om, hvad der er Lov SkK 13; SJK 21.
- og bedste Bygdemænd som Appelinstant for Sandemændstov J II 7.
- 's Ret til at tage Mænd J III 8.
- Biskoppens Mænd* se Kongens Mænd.
- Biskopsnævninger*, Antal, Udtagelse, Funktionstid og Kompetence J II 77.
- Udeblivelse, Undladelse af at sværge J II 80.
- Uenighed; hvor meget de kan forsværge; falsk Ed af — J II 78.
- Bjergeløn* E III 59.
- Bjørn*, se Dyr, vilde.
- Blodhævn*, maa ikke øves, saa længe Manddraberen er i Landet Till A II.
- efter at Drabsmandens Brøde er eftergivet paa Ting E II 5.
- Forsøg paa —, efter at Bøder er betalt eller aftalt eller Lejde givet V III 3; jfr. Till A II.
- i Anledning af ny Krænkelse begaaet af den, som har betalt Bøder E II 6.
- retmæssig — medfører kun Bødeansvar Till A III 3.
- i Anledning af Saar E III 49.
- Blodvide*, Kongens Ret til — ved Manddrab E III 46; J II 13.
- kan ikke overstige Hovedlodden E III 46.
- Bog*, Ret til at plukke — i anden Mands indhegnede Skov S 207 jfr. A 115.
- Bogsed* S 113; A 46.
- Bol*, Retshist. Indl. XXXI.
- Boran*, se Ran.
- Borgen*, Hvem der kan være — J II 64, 102.
- Hvis den, der er gaaet i —, ikke vil betale J II 61.
- Hovedmandens Forpligtelser, naar han har stillet — J II 63.
- for Ugerningsmænd E II 21; J II 62.
- for stjaalne Koster S 136, 137, 139, 142, 159; A 85, 86, 88; VyR 87a, k; E II 21; J II 95; 102; 105; 110.
- for ulovlig Træhugst S 192; A 114.

- for Bier S 197.
- for at en Person vil afvente Afgørelsen af, om han er fri eller ufri A 81.
- for at der ikke skal tilføjes en Person, der hævder ikke at være Træl, noget ondt af hans Herre, eller for, at han ikke skal blive unddraget Rettergang A 80.
- bortbleven Person*, hans Adgang til at kræve Andel af Mandebod E III 29.
- — se tillige Arv V.
- Brand* hos Bryde eller Besidder S 226; A 132.
- Brandstifter* kan hænges som Tyv S 226 jfr. A 95, 132. Se tillige Ilds-paasættelse; Baalstraf.
- Brandstud*, Udredelse af — S 226; A 131.
- Bredøkse*, Udlaan af — E III 13; se Vaaben, Ansvar for —.
- Brev*, se Skriftlighed.
- Bro*, Anlæg af — J I 56.
- Brofjæl*, Vindikationssøgmaal skal afværges paa sagsøgtes — S 142 jfr. A 88; E III 22, 24.
- Stævning paa sagsøgtes — SkK 11; SjK 17.
- Stævning til Kongens Retterting skal ske paa sagsøgtes — Till B V.
- Brofjæl*, Udredelse af Mandebod paa domfældtes — E III 30.
- Bryde*, lovfældt Mand kan ikke antages som — J II 67.
- misligholder Aftale om at tiltræde som saadan S 227; A 133.
- ønsker Aftalen ophævet S 231; A 134; jfr. S 228; A 133.
- Befrielsesbevis for — ved Brand hos Ejeren S 226; A 131.
- gør sig skyldig i Uredelighed over for Ejeren S 229, 230; A 135a.
- Ejeren tager noget fra — efter Skiftet ved Ophøret af Brydeforholdet S 231; A 134.
- kan ikke være Værge J I 31; Nævning J II 50; rejse Sag for Hærværk J I 32; gaa i Borgen for sig selv i Tyverisag J II 102.
- hans Adgang til at rejse Sag om Ran J II 66; til at laane anden Mands Jord E II 68; til at optræde paa Ejeren Vegne i Rets-sager J II 66.
- hos Kongens Mænd og Biskoppens Mænd bøder til disse og ikke til Ombudsmanden, naar Bøden ikke overstiger 3 Mark J II 76.
- Brydefællig*, Skifte af — S 231; A 134; J II 70.
- Hvis den, der sagsøges for Tyveri, er i — J II 70.
- Brynjeleje*, se Styrismand.
- Brynjepenge* Till C.
- Brændehugst* se Træhugst.
- Brændemærkning* som Straf ved Tyveri A 95.
- Brønd*, Ansvar for egen — S 100; A 54; E II 58; J II 36.
- Ansvar for fælles — S 100; A 54; E II 59; J II 36.

- Byfred*, Drab og Legemsfornærmelse med Krænkelse af — Till B I b 2; J III 22.
- Bygdemænd*, bedste (se tillige Biskop og bedste Bygdemænd) træffer Afgørelse, hvor ingen Samfrænder findes E I 22.
- — skal sværge om, hvad der er Købejord og Arvejord, hvis der er Tvivl om, hvorvidt en Ægtemand med Rette har afhændet Jord E I 23.
- Byrding* E III 58.
- Bæltebod* S 126, 127; A 52.
- bødeløse Sager*, se Orbodemaal.
- Børn*, følger Moderens Stand S 62, 128; A 73, 74 jfr. 24; VæR 187; VyR 86j.
- af Moder, der med Urette har været holdt i Trældom, er frie S 132; A 78.
- af Ægteskab med Horkone er Ægtebørn J I 24.
- Fordeling af — ved Skilsmisse J I 24.
- Enkens Ret til at beholde sine — S 58; A 22; VæR 179, 180; E I 46; J I 29.
- kan ikke paa egen Haand modtage Løfte om Bøder E II 11.
- disponerer ulovligt over Fællesboet S 152; A 96.
- under 15 Aar bøder i Reglen kun til den forurettede J II 49.
- hvornaar — er ansvarlige for Tyveri S 141; A 87; J II 96.
- Børnegods*, Enkes Vanrøgt af — E I 46.
- skal overgives til en Værge, hvis Enken indgaar nyt Ægteskab S 58; A 22; VæR 180; J I 29.
- Værgens Pligt m. H. t. — A 23; E III 10, 48.
- fuldvoksen Broders Ret til at disponere over — i Fællig V I 68.
- Bortsalg af — i Hungersaar E III 10.
- Daab*, hvorledes — skal foregaa J I 2; Nøddaab S 3.
- Betingelse for at tage Arv, se Arv I.
- Bevisretten m. H. t. om — har fundet Sted S 4; A 1; V I 53; E I 2; J I 1.
- Dam* (se tillige Fiskedam).
- Strid om øde — E III 7.
- til Fiskeri i gravet — kræves Grandernes Tilladelse E II 58.
- Ansvar for, at Mand eller Kvæg omkommer i — E II 63.
- Danefæ*, se Guld.
- Daneleding* E III 63.
- datio in solutum*, se Gæld.
- Dejn*, kan ikke være Værge J I 31.
- Delebræt*, S 12; E I 36.
- Dige*, Ansvar for — E II 63.
- Dobbeltsalg* af Jord S 82; A 40; VæR 212.

- Dombrev*, i Sager for Kongens Retterting Till B V.
Driftefæ, se Optagelse af Kvæg.
Dyr af ublid Natur, Ansvar for — S 104; A 55.
Dyr, Ansvar for tamme — S 102; A 56.
 — Ansvar for vilde — S 103, 104; A 55; J II 35.
 — Hvis man dræber vilde —, der tilhører anden Mand S 103; A 55;
 J II 35.
dødes Grav, Tylvtered ved den — S 109; E III 26, 30.
dødes Lod, se Lod, den dødes.
Døds gave, Hvormeget man maa give i — S 38; A 15; V I 50; E I 32;
 J I 39; III 45.
 — Bevisretten m. H. t. — V I 51; E I 32; J I 39; III 45.
Dødslejegave SkK 5; SJK 8.
 — Frigivelse af Træl som — E III 16.
Edsaftæggelse (se tillige Bogsed).
 — af Enkes Værg A 1.
 — ved at de sværgende tager hinanden i Haanden S 147; 226; Till
 B V; A 91, 131; E III 66.
 — paa den Ejendom, Sagen drejer sig om S 83; A 41.
Eftergivelse, af Bødeansvar for Manddrab E II 37.
 — af Strafskyld E II 5.
 — Strid om, hvorvidt — af Gæld har fundet Sted S 232; A 136.
Ege E III 62.
Ejendomsforbrydelse (se tillige Orbodemaal; Avindskjold).
 — Hustruens — til Manden ved Hor S 220; V II 2; E II 1.
Ejendomshævd, se Hævd.
ejendomsløs, hvornaar en Mand anses for — J II 24.
Enge, Fiskeri paa — oversvømmede af Almindingsvand S 213.
Enke kan gaa i Borgen for Penge J II 64.
 — 's Valg af Værg V I 67.
 — kan med sin Værges Raad afhænde sit Gods S 46; A 18 jfr. J I 36.
 — 's Salg af Jord V I 67.
 — kan kræve, at hendes Værg bortgifter hende J I 8.
Fader har altid Bevisretten over for sine Børn V I 4; E I 8, III 9.
Falke, Ret til at fange — i anden Mands Skov A 116.
Falsk, Hvad man forstaar ved — J III 65.
 — Straffen for — J III 65.
 — Beviset ved Beskyldning for — J III 64.
Faste som Pønitense for den, som har aflagt urigtig Ed i Arvesag E I 33.
 — — — — som har været i Færd og Følge ved Manddrab
 E III 46.
Fastehelg E II 49; J II 82; SkK 9; SJK 12.
Findeløn, ved Paagribelse af bortløben Træl S 133; A 82; VyR 86 l.

- til den, som paagriber en Træl med stjaalne Koster VyR 87j.
- Fiskedam*, Anlæg af — J I 57.
- Ansvar for — J II 36; se tillige Dam.
- Fiskegaard*, Ret til at sætte — S 212; A 123.
- Fiskeri* i Almindingsvand og Mølledam S 211-13; A 123-24.
- i Sø eller gravet Dam E II 58.
- Fiskevand*, Strid om øde — E III 7.
- Lavhævd paa — E III 7.
- Fjerding* (af Bol) S 73; VæR 200 (af et Herred); J II 1, 50.
- Flaaning af Træ*, se Træhugst.
- Fled* (og Fællig) Till B IV.
- Fledførelse*, Hvor — skal ske E I 38, 39; J I 32.
- Fremgangsmaaden ved — S 41; A 17; VæR 83, 84; E I 38; J 132.
- Strid om, hvorvidt — er sket E I 38.
- Nærmeste Slægtning vil ikke modtage Fledføringen S 42; A 17; VæR 85; E I 40.
- Nærmeste Slægtning udenlands E I 41.
- Ægtemands Adgang til at fledføre sig J I 32.
- Fledføring* kan ikke tage Arv J I 25; modtage Løfte om Bøder eller give Lejde E II 11; modtage eller præstere Edsbevis E I 39.
- kan ikke være Værge J I 7, 31.
- Fledførerens Forpligtelser over for — E 41.
- Fledføreren misligholder sine Forpligtelser over for — S 44; A 17; VæR 88.
- Fledførerens Ret til Bøder for — S 43; A 17; VæR 87; E I 39, 40.
- Fledførerens Pligt til at bøde for — S 43; A 17; VæR 86; E I 39; J I 32.
- Fledføreren betaler kun enkelt Ledingsafgift for sig selv og — J III 19.
- kan ikke senere ophæve Aftalen om Fledførelse J I 32.
- Flok*, hvad man forstaar ved en — S 169; A 108; J III 49.
- Folkevaaben* S 88; A 60; Till A I 7; V III 4; E II 16; J III 4.
- Fordringshavermora* m. H. t. Landgilde S 241; A 241. Fæsterens Adgang til Frigørelse S 241; A 150.
- Forfaldsgrunde*, gyldige — paa Tinge S 83; 146; A 41, 88, 91; V 139; J I 50 jfr. II 79.
- Forfaldsgrunde*, Bevis for gyldige — paa Tinge S 147; A 91.
- Formuefællighed*, ægteskabeligt — (se tillige Fællig).
- — Omfang S 7, 25; A 1, 4; V I 14; E I 1, 28; J I 6.
- — Afgrænsning af Købejord og Arvejord E I 29.
- Forstrandsret*, Kongens J III 61.
- Forsøgshandlinger*, Bøde for — S 98; A 66; J III 34.
- Forte*, Bredde af — J I 56.

- Paabyggelse af — J I 51.
- Forvaring*, Gods stillet i Forvaring for Gæld af en Mand, som dør J I 26.
- lovfældt Mand maa ikke modtage Trækdyr i — J II 69.
- Forsvarerens Ansvar for det forvarede Gods S 236; A 141; E III 44; J II 113.
- hvis Forvarerens eget Gods bortkommer sammen med det forvarede E III 45; J II 113.
- hvis forvaret Gods frakommer lovfældt Mand J II 69.
- Forældelse* af Adgangen til at rejse Sag i Anledning af Manddrab J II 9-10; Helligbrøde J II 84; Ran J II 57.
- Fosterløn* til Enke af hendes Børns Gods S 58; A 22; VæR 180; J I 29.
- Fraværelse*, se Forfaldsgrunde.
- Fred*, tilsagt Manddraber og hans Slægt A 48.
- Fredkøb*, Kongens Ret til — ved Orbodemaal V III 1; E II 9; af Fredløse J II 22; ved Manddrab VæR 139; E III 46.
- Størrelsen af — Till B III; E III 46.
- Fredløshed* (se tillige Orbodemaal og fredløs Mand).
- Sager om — hører under Landstinget E II 50.
- ved Udeblivelse efter Stævning til Kongens Retterting Till B V.
- ved Udeblivelse fra Landstinget efter Stævning for Tyveri S 145; A 90; VyR 87e; for Manddrab S 121; A 57.
- ved Ikke-Opfyldelse af Dom til Bøde E II 51; af Bidragspligten ved Mandebod E III 30, 32.
- fredløs Mand* kan ikke nyde Tingfred E II 18.
- skal fly Kongens Rige Till A II.
- maa ikke modtages af Kloster J II 23.
- Straf for at huse — J II 26; for at have Samkvem med — A 45; E III 46.
- Fremarvinger* S 34; 36; A 14; jfr. V I 13; E I 9; J I 4.
- Frempantsætning* af Jord A 136.
- Frigiven* betaler og modtager kun halv Mandebod S 126; A 52.
- som ikke er taget i Æt, betaler Bæltebod, hvis han forbryder sig S 126; A 52.
- Ætlederen bøder og modtager 1/3 af Bøder, der vedkommer en —, som han har taget i Æt med sig S 127; A 52, 74.
- Frihedsberøvelse*, lovlig — over for vanvittig Slægtning E III 36.
- lovlig — over en Person for at hindre ham i at unddrage sig Rettergang V III 13.
- lovlig — over for Tyv S 138; A 85; VyR 87; J II 86, 94; forudsætter, at Tyven føres til Tinge J II 90.
- ulovlig — V III 10, 11, 12; E II 19.
- Færd og Følge ved ulovlig — V III 10; E II 19.
- ulovlig — over for Træl VyR 86k.

Frændestævne E III 26.

Fugle af blid Natur, Ansvar for — S 104; A 55.

Fugle, vilde, se Dyr, vilde.

fuld Plovs Jord J III 15, 18.

Fyrreremarks Sager (se tillige Hærværk).

— — Rejsning af Sag for Landstinget E II 50, 51.

— — Fortegnelse over — J III 22.

— — medfører tillige 40 Marks Bøde til Kongen E II 28; J III 22.

— — Kongens Ret til Bøde, hvis Sagsøgeren lader Sagen falde E III 68.

— — Bøde til Kongen af dem, som er i Færd og Følge E III 48.

fædrene Gods, Strid om, hvad der er —, og hvad der er mødrene Gods
J I 16.

fædrene Jord, Hvad man forstaar ved — V I 2.

Fælder se Snarer.

Fællesgods, Forfølgning af Sager om — J II 60.

Fællig (se tillige Formuefællesskab, Købejord, Udskiftning).

I. lovbestemt Fællig. Retshist. Indl. XXIV f.

A. Indførelse af nye Medlemmer i Fælliget.

Enke med Børn indgaar nyt Ægteskab S 6; Till B II 3; Till B IV 1. Enkemand med Børn indgaar nyt Ægteskab S. 6; Till B IV 1; A 4; V I 17, 22; E I 4;

Begge Ægtefæller har Børn af tidligere Ægteskaber Till B II 2; E I 4; J I 20.

Svigersøn eller -datter optages i — S 5; A 3; V I 34, 35; E I 10, 11; J I 13.

Slegfredbarn optages i — E I 19.

B. Udtrædelse af — (se tillige Udskiftning).

Strid om, hvorvidt en Person er i — V I 65; J I 15.

Et Barn dør i Fællig S 20; A 11; V I 20; E I 5; J I 9.

C. Den af — omfattede Formue.

Vinding og Tab i — S 16; A 9; E I 42; J I 12.

Provenuet af Salg af Særeje S 12; A 5; E I 36; J I 40.

Strid om, hvad der er Arvejord, og hvad der er Købejord S 26; A 13; E I 23; J I 16.

Arv, der tilfalder Svigerdatter og hendes Børn, indgaar ikke i — V I 37.

D. Stridigheder mellem Deltagerne i —.

Mellem Fader og Børn V I 4; E I 8; Bedstefader og Børnebørn V I 5; E I 9; Børn og deres Onkler eller Tanter V I 6, 9, 10, 11; Halvsøskende E I 24; J I 18; Fader og en Svigerdatter med Børn V I 38.

- II. Aftalt — (se tillige Brydefællig). Retshist. Incl. XXVII f.
- A. Med hvem — kan aftales
 Hustru S 6; A 4; E 4. Stifbørn S 6; Till B II 2; A 4; V I 17, 39; E I 4, 25; J I 20; Svigerbørn S 5; A 3; V I 11; E I 10, 11; J I 13.
- B. Strid om, hvorvidt der foreligger lovbestemt eller aftalt —
 V I 39; E I 25; om Delingsnormen ved aftalt — V I 42.
- III. Fortsat —.
- Myndig Broders Stilling V I 68; E I 44; J I 43.
 Ældste Broder indfører Hustru i — J I 19.
 Retsbrudsansvar E I 43.
 Vinding og Tab E I 42 jfr. 43.
- Fælligsbryde* (se tillige Brydefællig).
 — kan være Sandemand J II 1.
 — hans Adgang til at optræde paa Bondens Vegne i Retssager J II 66.
- Færd og Følge* (se tillige Frihedsberøvelse, Fyrremarks Sager, Hærværk, Ildspasættelse, Manddrab, Voldførsel, Voldtægt).
 — — ved Omhugning af Hegn, Markgårde eller Svinesti V III 8.
- Fæste* (se tillige Landbo; Leje).
 — til hvilket Tidspunkt Forholdet indgaas og ophører S 239; A 143.
 — indgaas ved Haandslag A 143 jfr. 145.
 — Fæsteren unnlader at tiltræde eller drager bort i Utide S 238; A 144.
 — Fæsterens Pligt til at betale Landgilde S 239; A 143.
 — Bonden vil ikke modtage Landgilden paa den fastsatte Dag S 241; A 150 (se tillige Fordringshavermora).
 — Fæsteren kan ikke udrede Landgilden til den fastsatte Dag S 240; A 147.
 — Fæsteren drager bort uden at erlægge Landgilde S 241; A 149.
 — Fæsterens Pligt til at forlade Jorden i tilsaaet Stand S 240; A 145.
 — Strid om, hvorvidt — er indgaaet S 238; A 144.
 — Aftale med to Mænd om — af samme Jord A 144.
 — Fæsteren maa ikke tage anden Mands Gods i Fællig S 240; A 146.
- Følge* (se tillige Færd og Følge).
 — Straf for — E II 3.
- Gaardgang*, Straf for — E II 3, 16, III 48.
Gaardsæde, hans Ansvar for Tyveri VyR 87c, h.
Gaardsædetoft J I 55.
Gaas, Drab af — S 175.
Gadestævne, Værneting i Smaasager E II 76.
 — Lysning af Hittegods paa — S 148; A 93.
 — Afhjemling af Jord paa — S 82; A 40.
- Gangarv*, Hvad — er S 34, 36; A 14; V I 13, 80; E I 16, 17; jfr. J I 5.

- Garant* ved visse Køb S 144; A 89; E III 23, 39, 40 jfr. 54; J II 92, 93.
- Gaver*, Fader kan ikke ved — forfordele sine Børn E I 32; J I 14.
- Hvorvidt Gaver af Jord betragtes som Købejord E I 24.
- Bedstefaders Adgang til at give Børnebørn — S 37; A 16; V I 8.
- Børnebørnenes Ret til at beholde —, som deres afdøde Forældre har faaet S 37, 54; A 16; V I 9, 10, 11; J I 14.
- Gavestud*, se Ombudsmand.
- Gejstlige* kan ikke modtage Løfte om Bøder eller give Lejde E II 11 (se tillige Klostermænd).
- Giftermaalsmand* raader for en Kvindes Giftermaal og rejser Sag om Lejermaal eller Legemskrænkelse imod hende S 219; A 129; E I 48.
- Gilde*, Nævn udtaget af — J II 113.
- Gornidingsværk* S 176; A 110; J III 53.
- Grevernes Ret* til at tage Mænd J III 8.
- Gris*, Drab af — S 175.
- Grænsning*, vejfarende Mands Ret til — E II 58; J III 47.
- ulovlig (se tillige Markskade).
- — paa Kongsbrydens eller Ærkebispens Brydes Mark S 173; A 109.
- Græspenge* E III 20.
- Grøft*, Ansvar for — E II 63.
- Guld* (og Sølv), som opgraves Till B I Till; E III 69; J II 112.
- hvorledes — arves S 30; A 6.
- Gæld*, Forfølgning af Sager om — S 233; A 137; J II 60.
- Beviset afhængigt af Kravets Størrelse S 120; Till B III; E III 34.
- Strid om, hvorvidt Forpligtelsen er bragt til Ophør S 232; A 136.
- Gældker* Till A I 9; Till C; SkK Till.
- Gærder*, hvilke — der skal sættes, og hvem Pligten hertil paahviler S 185, 188, 189; A 102, 103, 104; J III 57, 58, 60.
- Hvornaar — skal sættes S 188; A 102; E II 72; J III 59.
- Forsømmelse af Pligten til at sætte tilstrækkelige — E II 72, 73; J III 58.
- For tidlig Fjernelse af — S 187; A 105; E II 70; J III 59.
- Anbringelse af — paa anden Mands Jord E II 68, 69.
- Ansvar for Skade, der skyldes utilstrækkelige — E II 73; J III 58.
- ulovlig Fjernelse af anden Mands — S 186, 187; A 105; V III 8.
- Fjernelse af ulovlige — V III 9; E II 70; J I 55.
- Sager om — kan anlægges i Helg E II 49.
- Gærdestaver*, Ansvar for —, se Vaade, haandløs.
- Gæst*, Værtens Drab af — og —s Drab af Værten A 61.
- Haandran*, se Ran.
- Haandslag* (se tillige Edsaflæggelse; Fred).

- Løfte ved — sættes i Modsætning til formløst Løfte S 77; A 39.
- gør Aftale om Fæste uigenkaldelig A 143, 145.
- ved Sikkerhedsed E III 27.

halzsfæ, se Holdsgods.

Hasselstager, Sag om Fjernelse af ulovlige — fra Kornet kan anlægges i Helg E II 49.

Havne, se Leding.

Hedebrand, Forvoldelse af — J III 68.

Hegn, se Gærder.

Helg, Hvilke Tider der er — A 99, jfr. S 157; Till A III 1; E II 49; J II 82; SkK 9; SJK 12.

- Hvorledes — krænkes Till B I a; Till B I b 2; J II 81, 85; SkK 5; SJK 7.

- Træls Krænkelse af — SkK 10; SJK 15.

- Barns Krænkelse af — SkK 9; SJK 14; J II 48.

- Krænkelse af — ved Vaadesgerning J II 48; SkK 9; SJK 13.

- Anlæg af Sag om Krænkelse af — J II 79, 83; Forældelse af Adgangen til at rejse Sag J II 84; Absorption af tidligere Krænkelser J II 84.

- I hvilke Tilfælde der kan holdes Ting i — S 157; A 99. Cfr. dog Till. III 1; E II 49.

Herredsmænd, 12 bedste — sværger i Arvestridigheder mellem Halvsøskende E I 24, jfr. Bygdemænd.

Herredsskel, Strid om — J II 21.

Herredshus, se Ting.

Herredsting, se Ting.

Herremænd, (se tillige Leding, Kongens Mænd).

- Hvem der kan tage Mænd og inden for hvilke Omraader J III 8.

Hertug, J Fort.

- Hans Ret til at tage Mænd J III 8.

Hest, Vindikation af — E III 20-25.

- ulovlig Benyttelse af anden Mands — S 178; A 70; E II 77.

- Ansvar for Skade voldt af — S 102; A 56; E II 65.

Hesteleje, se Sandemænd; Styrismænd.

hetwarthe man A 63 jfr. S 112.

Hittegods, Hvorledes man skal forholde sig med — S 148; A 93; E III 54; J II 111.

Hjemkomstret, se jus postliminii.

Hjemmelspligt, ved Salg af Jord J I 41.

- ved Salg af tilskaaret Klæde, skæftet Økse og Sværd i Gehæng S 144; E III 40 (se tillige Garant).

Hjord, Hvad man forstaar ved — S 169; A 108; J III 49.

Hjort, se Dyr, af blid Natur.

Hjul, Ophængning paa — som Straf A 95.

Holdsgods, Ansvar for — S 237; A 142; J II 113.

Hor, Ægtemandens Ret til at dræbe Horkarlen S 215; A 126; V II 1; E II 1.

— Ægtemandens Ret til at dræbe Hustruen V II 1; E II 1; J III 37.

— Ægtemandens Ret til at forstøde Hustruen S 220; A 127; V II 1; E II 1.

— Ægtemandens Ret til Bøder af Horkarlen S 217; A 127; V II 3, 4; E II 2.

— Ægtemanden afgør, om der skal rejses Sag om — SkK 9; SJK 14.

— Hustruens Befrielsesbevis ved Anklage for — S 223; A 127; SkK 9; SJK 14.

— den dræbte Horkarl begravnes uden for Kirkegaarden S 215, 216; A 126; V II 1; J III 37. Det samme gælder Hustruen, hvis hun dræbes af Ægtemanden V II 1.

— Hustruens Ejendomsforbrydelse, se Ejendomsforbrydelse.

Horebarn arver ikke Fader, selv om det er tinglyst J I 25.

Horkone, Indgaaelse af Ægteskab med — J I 24.

Horn og Hov, Ansvar for, se Vaade, haandløs.

Hovedlemmer, se Legemsfor nærmelser A.

Hovedlod, Hvad man forstaaer ved — S 40; A 15; V I 51.

— halv, som Grænse for Døds-gavedispositioner S 38; A 15; V I 50; E I 32; J I 39, III 45; SkK 5; SJK 8.

— kan medtages i Kloster S 38; A 15; V I 48 (cfr. dog 49); E I 31; SkK 5; SJK 8.

— Fledføringen kan medtage sin — til Fledføreren S 41; A 17; VæR 84.

— Udskiftning af et Barn med dets —, se Udskiftning.

— som Grænse for Bødeansvar VyR 87; E I 45, III 46; J II 100.

— forbrødes ved Orbodemaal V III 1; ved forsætlig Brandstiftelse S 226; A 132; ved Stumandsgerning J III 67; ved Tyveri S 141; A 87; VyR 87; J II 89, 96, 99, 100, 107, 114.

— Sandemænds Forbrydelse af — J II 1, 6, 7.

Hudstrygning som Tyvsstraf S 151; A 95; VyR 87.

— som Trællestraf S 162; A 98.

— af Tjenestekarl, som møder for sin Herre i Leding J III 2.

Hund, Drab af Skødehund, Mynde eller Tæve S 190.

— Drab af —, som gør Skade S 190.

— Ansvar for at hidse — paa en Mand E II 67.

— Ansvar for Skade voldt af —, se Vaade, haandløs.

Hus, Hvad der forstaaes ved — ved Afgørelsen af, om der foreligger Hærværk J II 31.

— ulovlig Nedrivning af anden Mands — J II 37.

- ulovligt — maa ikke afbrændes V III 9; E II 30.
- Ansvar for Skade voldt af — se Vaade, haandløs.
- Husdyr**, Ansvar for Skade, voldt af —, se Vaade, haandløs.
- Drab af anden Mands — S 175, 177; A 110.
- Skade tilføjet anden Mands — A 70.
- Husfred** (se tillige Hærværk).
- Drab med Krænkelse af — S 87; Till A I 6; A 59; E II 3; J II 38.
- Hustru kan ikke i Mandens Levetid klage over hans Dispositioner over hendes Gods** S 8 jfr. 15; A 5.
- hendes Adgang til at raade over sit eget Gods S 46; A 18; J III 44.
- kan ikke gaa i Borgen for Penge J II 64.
- hendes Adgang til at give Sjølegave J I 39; III 45.
- hendes Raadighed over Fællesboet S 152; A 96; E III 35.
- hendes Ansvar for Tyveri S 141; A 87; VyR 87d; J II 100.
- Mandens Forstødelse af utro —, se Hor.
- Hvis Hustru dør efter Barnefødsel, skal Sandemænd ikke sværge J II 19.
- Hval** (se tillige Vrag).
- hvorledes der skal forholdes med en funden — S 164; Till B I Till; A 100; J III 62.
- Hæleri**, den, der gør sig skyldig i —, bør have Navn af Tyv VyR 87k.
- Hængning** som Straf, se Tyveri.
- Hærskjold**, Brandstiftelse, begaaet af den, der med — rider til anden Mands Ejendom, behandles som anden forsætlig Ildspaaættelse S 226.
- Hærværk**, Hvad man forstaar ved — S 88; Till A I 7; A 60; V III 4, 19; E II 16; J II 29, 30, 31; Retshist. Indl. XLVI f.
- Medvirken til — Till A I 6, 7; V III 4; E II 16, 24.
- begaaet ved Manddrab med Krænkelse af Hus- eller Agerfred S 87; Till A I 6; A 59; ved Overfald i Skib V III 17; E II 24; J II 31; ved Overfald i Bod E II 25; J II 31; ved forsætlig Tilføjeelse af Markskade J II 30, III 48; ved Indbrud i Hus J II 29, 38; ved Voldtægt i Hus eller paa Marken S 218; A 118.
- Tilføjeelse af flere Legemsfornærmelser ved — V IV 17.
- Anlæg af Sag om — J II 28; Brydes og Fæsters Adgang til at rejse Sag om — J II 32; Krav om Vidner ved — J II 33.
- Nævn som Bevis i Sag om — Till A III 4.
- Ejendomshævd**, i Forholdet mellem Kirke og Bonde J I 44.
- Høg**, Hvis man finder — i Almindingsskov S 201; i indhegnet Skov S 201; A 116.
- Ansvar for —, se Fugle af blid Natur.
- Igæld og Tvigæld** S 141, 144, 145; Till A III 1; A 87, 89, 90; VyR 87; J II 89, 103, 107,

Ildspaesættelse, forsættelig (jfr. Mordbrand) S 226; Till B I; A 61, 132; V III 5; E II 14, 22; J III 68.

— paa Indhegning V III 7; Svinesti; V III 7; E II 30; Gærde E II 30.

— Medvirken til — V III 6, 7; E II 14.

— uagtsom, se Vaade, haandløs.

Indbrud, se Hærværk.

Indelukke, maa ikke hugges i anden Mands Skov S 204; A 117.

Indsidder, hans Befrielsesbevis ved Brand hos Ejeren S 226.

— Tyverisag mod — J II 98, 102.

Innæ, svares af Hustoften S 75; A 35; VæR 203.

Innebonde J III 7.

Jernbyrd (se tillige Skudsjern; Trugsjern; Plovjern, glødende).

— Sagsøgtes nærmeste Slægtning bærer Jern S 146; A 91; V IV 27.

— Træl bærer Jern S 161; A 97.

— Fremgangsmaaden ved — S 154; A 99; Tidspunktet for — A 99; maa ikke finde Sted paa Helligdag S 157; A 99; Præstens Ret ved — S 156; A 99.

— ved Hærværk A 60; Till A I 7; S 88; V III 4; ved Voldtægt S 21; A 128; ved Krænkelse af Torvefreden V III 16; ved Frihedsberøvelse V III 10; ved Ildspaesættelse V III 5; ved Medvirken til Manddrab Till A I 5; ved Legemsfornærmelser S 86; Till A I 8; A 58, 65; V IV 23, 24, 26, 27, 31; SkK 7; ved Tyveri S 147; A 87, 92; A 147; Brydes — ved Sigtelse for Uredelighed S 230; A 135a; ved Sigtelse for Trolddom SkK 7; SJK 11; Horkarlens — V II 4; Hustrus — ved Sigtelse for Hor A 127; SkK 9; ved Ran V III 18, 19, 20; ved lønligt Drab af Husdyr, se Trugsjern; hvis anden Mands Husdyr omkommer ved at drives i Kær eller Dynd S 180; A 113.

— kunde i ældre Tid anvendes af Slegfredbørn til at udpege Faderen A 24.

— ved Indsigelse mod Stævning i 40 Marks Sag E II 50; for at opnaa Udsættelse af Saarsag E II 51.

— anvendes ikke i Ægteskabssager A 127; ved Jord- eller Skovran V III 22.

— erstattes med Nævn Till A III 1.

Jord.

A. almindelige Regler om —

— Misligholdelse af Aftale om Salg af — S 77; A 39; VæR 205; E III 3.

— Hvor — skal skødes S 52; A 18; J I 37.

— Modtagelse af Vederlag for — paa Tinge E III 2.

— Strid om, hvorvidt — er skødet til Pant eller Ejendom S 84; A 42; VæR 214.

- Fragaaelse af Salg og Skødning S 78, 79, 80; A 37; VæR 206, 207, 208, 209, 210.
  - Dobbeltsalg af — S 82; A 40; VæR 212.
  - Strid om, hvormeget — der er solgt J I 42.
  - Hjemmelspligt m. H. t. — S 78, 79, 80; A 37; VæR 207; J I 41.
  - Vanhjemmelsansvaret ved Salg af — S 81; A 39; VæR 207, 208, 209, 211; E III 3, 4; J I 41.
  - Bevisregler i Sager om — (se tillige Lavhævd) S 78, 79; A 37; VæR 206, 207, 208; J I 44.
  - forbrydes ikke ved Orbodemaal E II 3, 4, 5; Tyveri VyR 87i.
  - Hustrus Forbrydelse af — for Livstid ved Hor E II 1.
  - Strid mellem Kirke og Bonde om — J I 44.
  - givet til Kirken kan købes af alle J I 38.
  - B. Familieretlige Regler om —.
  - Arvejord holdes uden for Fælliget S 7; A 4; V I 1, 2, 14, 34, 47; E I 1, 29, 30 42; J I 6.
  - Salg af Arvejord til Mand uden for Slægten S 51; A 19; J I 34.
  - Mageskifte af — A 19.
  - Strid om, hvorvidt — er Arvejord eller Købejord S 26; A 13; E I 23; J I 16.
  - Hvorvidt Provenuet af Salg af Arvejord behandles som — S 12; A 5; J I 40.
  - Ægtemandens Raadighed over sin Agerjord S 11, 12; A 5; E I 36; III 9; J I 36, 40.
  - Ægtemandens Raadighed over Hustruens Arvejord S 8; A 5; E I 27; J I 35.
  - Ægtemandens Ansvar for ulovlige Dispositioner over Hustruens Arvejord: over for Hustruen S 8, 9, 10, 15; Till B II 1; A 5; E I 23, III 9; over for Hustruens Børn eller andre Arvinger S 12, 13, 14; Till B II 1; E I 23, III 9.
  - Enkes Bortsalg af sin — til Nytte for sig og sine Børn S 46; A 18; J I 29.
  - Faders Adgang til at afhænde Børns — S 45; A 18; J I 30; Stifaders Adgang E I 24; Bedstefaders eller Værges J I 30; Broders E I 44; J I 43.
  - Børns Adgang til at sælge deres — S 46, 48; A 18; E III 11; J I 36.
  - ulovligt Salg af Børns — S 47, 49, 50; Till B II 5; A 18.
- Jorden, Skatte i —, se Guld.*
- Jordfællesskab* (se tillige Afpløjning; Optagelse af Kvæg; Paabyggelse; Rebning; Gærder).
- Bortsalg af Agre S 75, 76; A 35; VæR 202, 203, 204 (sml. Stuf).
  - Anbringelse af Staver paa anden Mands Jord E II 68.

- Kvæg føres ind paa anden Mands Jord E II 58.
- Strid inden for et Bol S 73; A 34; VÆR 200; E II 54.
- Strid mellem forskellige Bol S 74; A 34; VÆR 201; J I 45.
- Strid om Ejendomsretten til Ager eller Toft E II 55.
- Strid om Ornum eller anden Jord S 72; A 33; VÆR 197, 198.
- Erstatning for Mangler ved Jordlod E II 56.
- Ingen kan tvinges til Mageskifte J I 54.
- Enhver har Ret til Forte og Udgang J I 51, 52.
- Regler om Forten J I 51, 56.
- Adgang til Græsning i Vangen E II 71, 72, 74; Præstens Adgang til Græsning E II 71.
- Ansvar for Kvæg i Vangen E II 73.
- Adgang til Fiskeri og Skovhugst E II 58.
- Skifte af Skov E II 56.
- Hvad 12 Ejere skal sværge om J I 52.
- Indhegning af Agerjord E II 57.
- Nedlæggelse af Landsby J I 51.
- Ny Bosættelse i Vangen J I 48, 51.
- Gærde mellem Byer E II 70.
- Flere Byer i Driftsfællesskab E II 74.

Jordran, se *Ran*.

jus postliminii A 84.

Jævnedesed, se *Lighedsed*.

Kirke, De verdslige Myndigheders Beskyttelse af den hellige — J Fort.

— Indvielse af — SkK 1; SJK 2.

— Afpløining af Jord og Afmejning af Eng tilhørende en — SkK 3; SJK 6.

Kirkebryder, Straf for — S 151; A 95.

Kirkefred, Drab med Krænkelser af — Till B I; E II 8; SkK 3; SJK 4.

— Saar med Krænkelser af — Till B I; SkK 8.

Kirkeran SkK 3; SJK 5.

Kirkestuf, holdes uden for Solskifte J I 55.

Kirkestævne som Værneting i Smaasager E II 76.

— Lysning af Hittegods paa — S 148; A 93.

— Lysning af Frigivelse af Træl paa — A 73; E III 16.

— Betydningen af Afhjemling af Jord paa — S 82; A 40.

— Lysning af Voldtægt foretaget af Kvinden paa — J II 17.

Kirkevej, se *Vej*.

Kirkevænger, Ed aflagt af — i Sager, der ellers kræver Kønsed J I 44.

Kirkelig Fred, se *Helg*.

Klerke kan gaa i Borgen for Penge J II 64.

Klostergang, Hvor meget man maa medtage af sin Ejendom ved —

S 38; A 15; V I 48; E I 31; SkK 5; SJK 8.

— syg Husbondes eller Hustrus — V I 49, 51.

— Søns — V I 69.

klostergivet Barn arver ikke sin Fader S 39; A 15.

Klostermand er som død for Verden S 15.

— kan ikke tage Arv A 15 jfr. S 38; V I 69; J I 25.

— kan ikke være Værge J I 31.

— kan ikke gaa i Borgen for Liv, Lemmer eller Penge J II 64.

Klostre maa ikke købe ledingspligtig Jord J III 9.

— maa ikke modtage fredløse J II 23.

Kollationspligt, se Skifte.

Kongefred, Krænkelse af — ved Drab S 90; A 61; ved Tilføjelse af Saar S 91; A 61.

Kongen (se tillige Ombudsmand).

— hans Opgave i Samfundet J Fort.

— hans Pligt til at hjælpe Enker, værgeløse, Børn, Pilgrimme, Ud-
lændinge og fattige J Fort. jfr. I 28.

— hans Ret til at tage Mænd J III 8; til at ride Markeskel J II 21;
til Stud E III 63; til Almindingsskov J I 53; til Forstrand J III 61;
til Vrag, se Vrag; til Danefæ E III 69; til Arv, hvor ingen Arving
melder sig J I 23; til fredløses Gods S 90; A 62; til Fredkøb V III 1;
E III 46; til Tegngæld E III 46; J II 13; til Blodvide E III 46;
J II 13; til at lægge Beslag paa visse Manddraberes Gods E II
22; Kongens Ret ved Vedstort og anden Skovhugst V III 23.

Kongens Brev om Tilladelse til at rejse Sag om Manddrab efter Udløbet
af den fastsatte Frist J II 10 jfr. 9.

Kongens Hovedvej, se Veje.

Kongens og Biskoppens Mænd har Ret til 3 Marks Bøder af deres under-
givne J II 76.

— — — deres Forpligtelser m. H. t. Leding J III 7.

Kongens Ret, Ombudsmandens Inddrivelse af — E III 64, 65, 66, 67,
68.

Kongens Retterting, Hvorledes der stævnes til — Till B V.

Kornpenge af den, hvis Kvæg har voldt Skade E III 41.

Korntyveri, Hvornaar man kan bindes for — VyR 87a.

Kostebodsed J III 42.

Kvinde, Indstævning af — for Kongens Retterting Till B V.

— hendes Stilling til Udredelse og Modtagelse af Mandebød J II 25.

— kan ikke gaa i Borgen for Liv og Lemmer J II 64.

— Krænkelse af ugift — S 219.

Kvæg, findes andetsteds end paa Ejerens Fælle E III 20.

— findes hjemme hos anden Mand E III 21, 22, 23, 24, 25.

— Drab af anden Mands — E III 41.

— Ansvar for Drab forvoldt af ens — E II 65; J II 34.

- Kvæg*, Ansvar for, at ens — stanger anden Mands — ihjel E II 65.
 — Ansvar for Skade forvoldt af ens — i Vangen E II 73.
- Kvægdrift*, Hvorledes — gennem Vangen skal ske E II 57.
- Kværsæde* J III 16, 17.
- Kys* som Bekræftelse af Sikkerhedsed E III 27.
- Købejord*, Behandlingen af — paa Skifte S 7, 25, 30 jfr. 22; A 1, 4, 6; E I 12; J I 6.
 — behandles som Arvejord, hvis Modtageren vilde være Giverens rette Arving E I 24.
 — erhvervet for Guld skiftes som Løsøre S 3; A 6.
- Kønsævn*, Hvad — er J I 1.
- Laan*, Sag om — J II 60.
 — Strid om der foreligger — eller Leje A 140.
 — lovfældt Mand maa ikke modtage Trækdyr til — J II 69.
 — (til Brug), Tilbageleveringspligten ved — S 234; A 138; E III 43; J II 113, III 54.
 — Ansvar for Skade tilføjet Trækdyr, modtaget til — E III 45.
- Landbo* (se tillige Fæste) er principielt pligtig at udrede Leding og Landeværn J III 8.
 — kan ikke være Sandemand J II 1; Nævning J II 50 jfr. dog E II 26, 42, 49.
 — kan møde som Tingmand E II 49.
 — kan ikke gaa i Borgen for sig selv i Tyverisag J II 102.
 — Hærværk kan begaas mod — J II 32.
 — hans Ansvar for Tyveri VyR 87c, h.
 — kan ikke laane anden Mands Jord E II 68; indgaa Fællig med anden Mand eller gøre sig til Bryde A 146 jfr. S 240.
- Landbotoft* J I 55.
- Landeværn* J III 9, 11.
- Landgilde*, se Fæste.
- Landsforræderi*, se Avindskjold.
- Landsting*, se Ting; Lovgivningsmagten.
- Leding*, (personlig) Hvem skal drage i — J III 1; Till C.
 — — Tjenestekarls eller Træls Deltagelse i — J III 2.
 — — Tilvejebringelse af Skib, Udrustning og Skjolde Till C; J III 5.
 — — Forsømmelse af Pligterne J III 6.
 — — Deltagernes Bevæbning J III 4.
 — — Drab eller Legemsfor nærmelse i — J III 22; Tyveri i — J II 114.
 — Ledingsafgift.
 — — svares af Hustofte S 75; A 35; VæR 203.
 — — Sats for Ledingsafgiften J III 12; Retshist. Indl. XII f.
 — af hvilken Afrøde Ledingsafgiften beregnes J III 16.

- hvor Ledingsafgiften skal erlægges J III 17.
- Ledingsafgift af Jord i flere Skipæn J III 16, 17; af Nyerhvervelser af Jord J III 18; af Jord i Forbindelse med Kværtsæde J III 16; af Søkende i Fællig J III 19; af Fællig iøvrigt J III 14.
- Herremænds Fritagelse for Ledingsafgift J III 15; Præsters J III 10.
- Forbud mod Klosters Erhvervelser af ledingspligtig Jord J III 9.
- Landboers Pligt til at udrede Ledingsafgift J III 11.

Legemsfor nærmelser.

A. Afhug (Udstikning).

»De tre Hovedlemmer«:

Næsen S 93; A 65; V IV 5; E II 33; J III 25.

Tungen S 93; A 65; V IV 9; E II 33; J III 25.

Det mandlige Lem S 93; A 65; V IV 15; E II 33; J III 25.

Begge Øjne S 93; A 65; V IV 2; E II 33; J III 25.

Et Øje S 93; A 65; V IV 2; E II 33; J III 25.

Begge Øren V IV 4.

Et Øre S 95; A 65; V IV 3; E II 35; J III 25.

Læbe V IV 7; E II 36.

Tænder V IV 8, 9; E II 37.

Arm V IV 11.

Begge Hænder S 93; A 65; V IV 14; E II 33; J III 25.

En Haand S 93, 95; A 65; V IV 11; E II 34; J III 25.

Tommelfingre og andre Fingre S 95; A 65; V IV 12; E II 34; J III 25.

Testikler S 93; A 65; V IV 15.

Begge Fødder S 93; A 65; (V IV 16); E II 33; J III 25.

En Fod S 93; A 65; V IV 16; E II 35; J III 25.

Storetaa og andre Tæer S 95; V IV 16; E II 35.

Berøvelse af Sanser eller Ubrugbargørelse af Lemmer:

Synsevnen V IV 2; E II 33; Synsevnen paa det ene Øje V IV 2; E II 33.

Høreevnen V IV 4; E II 35.

Taleevnen V IV 10.

Haand A 65; V IV 13; E II 34; Fod A 65; V IV 16; E II 35; andre Lemmer S 94; A 65; J III 26.

B. Saar.

Hulsaar S 96 jfr. 116; Till A I 8; A 65; V IV 19; E II 38, 42; J III 30.

Saar, hvoraf Ben udtages: S 117; A 65; V IV 25; E II 39.

Tvemundede Saar S 116; A 65; V IV 19; E II 38, 42.

Kødsaar S 96; Till A I 8; A 65; V IV 19; E II 38; J III 30.

Saar i Ansigtet V IV 6, 10; E II 36; i Hovedet V IV 18, 19; i Lemmerne V IV 13, 19.

- Saar tilføjet af Vaade S 108; A 67.
 Ved hvilke Saar der skal bødes til Kongen E III 49.
- C. Andre Legemsfornærmelser.
 Stanghug S 96; A 65, 66; V IV 26; E II 45; J III 32; Hvad der sidestilles med Stanghug V IV 33; E II 45.
 Slag med Sten eller Ben S 98; A 66; V IV 30, 33; E II 44, 45; J III 32.
 Næveslag S 98; A 66; V IV 31; J III 32.
 Hvis en Mand slaas til Jorden S 98; A 66; V IV 1, 31; J III 32.
 Trækken i Haaret S 98; A 66; V IV 31; J III 32.
 Afragning af Haaret V IV 1.
 Slag tilføjet paagrebet Mand V IV 33.
- D. Lyde.
 Paa Læbe E II 36; i Ansigtet V IV 3, 10; E II 36; J III 29; paa Øre E II 35; paa Haand E II 34; paa Fod V IV 16; E II 35; efter Stanghug E II 45.
 Vurdering af Lyde V IV 10; E II 37; J III 26, 27.
 Hvor baade Saar og Lyde er tilføjet, bødes for det, som medfører den største Bøde S 95; A 65; V IV 21.
 Hvor flere Lydesbøder er forskyldt, maa disse tilsammen ikke overstige Mandebøden A 68 jfr. dog E II 45.
- E. Sammenstød af Legemsfornærmelser.
 Afhug af flere Hovedlemmer E II 33; Afhug af flere Lemmer V IV 17, 23.
 Flere Saar S 96, 116; A 65, 68; V IV 20, 22, 23; E II 38, 42; J III 30.
 Flere Slag V IV 31, 34; E II 43; hvis der herunder indgaar Stanghug V IV 32; E II 43.
 Flere Lyder A 68, V IV 21, 23.
 Flere Legemsfornærmelser begaaet under Hærværk V IV 17.
- F. Medvirken.
 Legemsfornærmelse udført efter Ordre V IV 28; Ordren adlydes ikke V IV 29.
 Legemsfornærmelser tilføjet af flere V IV 34; E II 33, 42.
- G. Kvalificerede Former for Legemsfornærmelse.
 Saar tilføjet med Krænkelse af Kongefreden S 91; A 61; J III 22.
 — med Krænkelse af Tingfreden (Freden paa Vejen til Tinge) E II 4, 17, 22, 29; J III 22.
 — med Krænkelse af kirkelig Fred Till B I; E II 8; J II 85.
 — efter at Bøder er aftalt eller Løjde svoret V III 3; E II 12, 13.
 — mod Bonde i Leding, i Forsamling, i hans eget Hus eller bag hans Plov J III 22; mod Munk J II 85.

Saar tilføjet med Krænkelse af Torvefreden Till B I; V III 16;
E II 23; J III 22.

Saar og Slagsmaal i Landsbyen Till B I; i Lund Till B I.

H. Forskellige processuelle Regler.

Saarsager forfølges paa Herredstinget Till A III 2; E II 50.

Anvendelse af Jernbyrd S 89; Till A I 8; Till B I; V IV 23, 24;
af Sandemænd J II 14, 15; af Nævn Till A III 2; E II 40, 51; III
49; af Sognenævn Till B II Till 2.

Befrielsesbevis i Sager om Afhug E II 41; om Saar S 89; Till
A I 8; A III 2 Till B II Till 22; A 65; V IV 19, 24; E II 40; om
Lyde E II 40.

Bevis for, at et Saar er tilføjet, som ikke kan fremvises V IV 24.
Virksomheden af Udeblivelse i Sag om Slag V IV 27.

Hvornaar Bøder for Saar og Lemlæstelse skal erlægges J III 27.
Lighedsed ved Saar og Slag S 114; A 66.

Legemsstraf, se Hudstrygning.

Legitimation af Slegfredbarn, se Slegfredbarn.

Leje, Strid om der foreligger — eller Laan A 140.

— Haandslag ved Aftale om — udelukker ensidig Ophævelse af
Aftalen A 143.

— gaar for Eje J II 32.

— Lejerens Ansvar for det lejede S 235; A 139.

— lovfældt Mand maa ikke leje Trækdyr J II 69.

Lejermaal S 219; A 129; V III 15; J II 18.

— med anden Mands Tjenestekvinde S 224; A 130.

— med anden Mands Slegfreddatter S 221; A 129; E III 38; J II 20.

— hvem der rejser Sag i Anledning af — S 219 jfr A 129; E III 38.

— hvem Bøderne for — tilfalder S 220 E III 38; J II 18.

— Søn avlet i — er ikke berettiget til Lejermaalsbøder S 222; A 129;
E III 38.

— hvor Sandemændene har frifundet for Voldtægt, bliver der ikke
Tale om Bøder for — J II 17.

— hvis Kvinden dør som Følge af Barnefødsel S 218 Note.

Lergrav, Ansvar for, at en Mand omkommer i — S 101 jfr. J II 36.

Lighedsed ved Manddrab S 113; A 46; E III 27; ved Saar og Slag S 114;
A 66.

— gives ikke for en Mands Træl eller Husdyr S 115; A 51.

Ligrov, se Valrov.

lindabot, se Bæltebod.

Lod, den dødes S 21; Till B II 2; Till B IV 1; A 11; V I 53.

Lodkastning, Skifte ved — E I 49.

— Nyfordeling af Jord ved — S 65; A 20; VæR 190; E I 49.

— Nævninger udtagne ved — S 108.

- Lovarv* (i Betydningen Arv, som kan bede en anden Arv), se Arvebed.
 — (i Betydningen Arv, der ikke er mindre end en Mark Sølv) E III 33, 69.
- Lovbydelse* S 51; A 19; E III 2; J I 34.
 — kræves i Reglen ikke ved Mageskifte A 19; ikke fornøden ved Kirkes Salg af skænket Jord J I 38.
 — af Børns Jord E III 11.
 — af Mølle E III 5.
 — Betydningen af, at — er undladt S 51; A 19; J I 34.
- lovfældt Mand*, hans Inhabilitet i forskellige Henseender J II 67, 69.
 — — hvis — optages i Gaard eller Fællig J II 68; i Kloster J II 23.
 — — hans Ansvar for forvaret Gods J II 69.
- Lovgivningsmagten* tilkommer Kongen og Landstinget i Forening J Fort; jfr. dog E III 47.
- Lovhævd*, Hvad man forstaar ved — A 36.
 — hvornaar — er vundet S 78, 80; A 37; VæR 204; J I 41.
 — Betydningen af — S 78; A 49; E III 4; J I 41, 42; for Hjemmelsansvaret S 78; A 37; VæR 208; for Mængelsindsigelser ved Mageskifte E III 1; for Rebning S 76; A 35.
 — Køberens Bevis, naar — er vundet S 80; Till B IV 2; VæR 209, 210.
 — hvis Jord fravindes, efter at — er vundet S 78; A 37; VæR 208.
 — paa Gærder E II 70; paa Mølle J I 57 (gælder ikke i Forhold til Børn og ugifte Piger E III 6); paa Fiskevand E III 7; paa Torpbebyggelse J I 47 jfr. 51; paa Udgang J I 52.
 — kan ikke vindes paa Hustrus ulovligt bortsolgte Jord E III 9.
- Lovsaar* E II 42, 51.
- Lund* (Byen) Hvis en Mand fra — saarer en Mand fra Landet eller omvendt i — Till B I.
 — Slagsmaal i — Till B I.
- Lund*, se Skov, indhegnet.
- Lægelsen* S 105, 122; A 69, 72; VyR 86f; J III 32, 33.
- lærde Mænd*, hvem der er — J I 31.
 — — er ikke pligtige til at drage i Leding J III 1.
 — — kan ikke være Værger J I 31; kan ikke gaa i Borgen for Liv eller Lemmer J II 64.
 — deres Stilling til Udredelse og Modtagelse af Mandebod J II 25.
- Løb*, Ansvar for Død eller Skade paa Person forvoldt ved, at man løber imod ham E II 65.
- Løfte*, se Haandslag.
- Lørdag* som Landstingsdag J II 8.
- Madban* over for Tyv, som udebliver paa Tinge S 145; A 90.
- Mader*, Adgang til Fiskeri paa oversvømmede — S 213.
- Madsvend*, se Træls Deltagelse i Leding.

Mageskifte, Ved — kræves i Reglen ikke Lovbydelse A 19.

— Vanhjemmel ved — E II 4.

Mageskifte, Ingen kan tvinges til — J I 54.

— Fader kan mageskifte Datters Jord S 45; A 18.

— Strid efter — E III 1.

Majestætsforbrydelse Till A I 9.

malafides superveniens ved Indgaaelse af Ægteskab i god Tro med ufri E III 17.

Manddrab (se tillige Blodhævn, Mandebod, Tegngæld, Blodvide.)

A. ukvalificeret —

Drabsmanden vil gøre den dræbte ugild S 215, 216; Till B II Till 4 jfr. Till A III 3; A 126.

Drabsmanden erklæres fredløs, fordi han dræbte med Urette Till A III 3; fordi han undlader at tilbyde Bøder Till A II; A 45, 61; E III 30.

B. kvalificeret —

Mord S 151; A 93; Drab med Krænkelser af Kongefreden S 90; A 61; af kirkelig Fred Till B I; A 61; V III 1; E II 8; af Tingfred (Fred paa Vej til Tinge) Till B II; A 61; V III 1; E II 4, 29; af Torvefred V III 16; E II 22; Drab af Mand paa hans egen Grund eller i hans eget Hus S 87; Till A I 6; Till B I; A 59; V III 1; E II 3, 9, 25; Gæsts Drab af Værten eller Værtens Drab af Gæst A 61.

Drab efter bødede Bøder S 90; Till A I 9 jfr. Till A II og B I; A 61; V III 1; E II 5,6; J III 23; efter at Bøder er aftalt eller Lejde svoret V III 2; E II 10, 22; efter at Befrielsesbevis er præsteret E II 7; Drab af Mand, der ikke er sagsøgt paa Tinge Till B I.

C. Særlige Tilfælde af —

Ægtemandens Drab af Hustru og Horkarl, se Hor.

Træls Drab af fri Mand E II 32.

Den dræbte har tilføjet Drabsmanden Saar eller Slag S 109; A 48 jfr. E III 26.

D. Medvirken til —

Ansvar for Færd og Følge S 86; Till A I 4, 5; A 58; V III 1; E II 31, III 46, 47; Færd og Følge ved Drab med Krænkelser af Tingfred E II 4; af kirkelig Fred E II 8; af Hus- eller Agerfred S 87; Till A I 6; A 59; E II 3.

Medvirken ved Raad, se Raadssag.

Ansvar for Saar tilføjet en Mand, som dræbes af en anden S 86; Till A I 5; Till B II Till 1; A 58.

Husbondens eller dennes Søns Medvirken til Drab, begaaet af Træl A 49.

E. Processuelle Regler.

Hvad Drabsmanden skal gøre for at undgaa Hævn S 11; A 48; VæR 139.

Rejsning af Sag i Anledning af — Till A III 3; E II 50, 51; J II 8, 9; Tilladelse af Kongen til Rejsning af Sag efter Udløbet af den fastsatte Frist J II 10.

Hvis ingen tilstaar Drabet S 121; Till A III 3; A 57; SkK 7; SJK 11. Fri Mands Tilstaaelse udelukker, at Drabssag rejses mod andre S 118; A 49.

Tilsagn om Fred til Drabsmand, som har tilbudt Bøder A 48. Sager om — kan forfølges, selv naar det er Helgtid J II 6.

Sandemænd skal sværge i Sager om — bortset fra Drab i Horseng J III 37; hvilket Herreds Sandemænd der skal optræde J II 12; Fremgangsmaaden J II 12.

Sagsøgte i en Sag om — skal værge sig ved Nævn Till A III 3.

Mandebod.

A. Mod hvem Bødekrav rejses.

Drabsmanden Till A II; E III 30.

Hvis Drabsmanden erklæres fredløs Till A II; E II 9, III 30; J II 22.

Hvis Drabsmanden dør E III 31, 32.

Den dræbtes Eftergivelse af Bødeansvaret er uden Betydning E II 37.

Hvad Drabsmanden skal gøre, efter at der er aftalt — S 97; A 48.

B. Mandebodens Størrelse. Till B III; A 43; E II 37; J II 9, III 21.

Størrelsen af Overbøder Till B III; J III 21.

Betydningen af, at den dræbte har sat sig til Modværge S 109; A 48; E III 26, 27.

Sikkerhed for Betalingen af — S 118; A 49.

C. Slægtens Bidrag til — (Ættebod).

Slægten er kun bidragspligtig ved — S 85; Till A I 3; A 48; J II 27.

ved Bøder til Kongen S 85; Till A I 1; A 45.

Pligtens Gennemtvungelse S 85; Till A I 2; A 45; J II 27.

Fordelingen af Bidragspligten S 92; Till B II Till 3; A 45 jfr. 44; E II 38; III 26.

Afvigelser fra de almindelige Fordelingsregler:

Barn født efter Drabet S 92; A 45; E III 26; lærde Mænd J II 25; Kvinder J II 25; ejendomsløs Mand J II 24; den bidragspligtige er ogsaa beslægtet med den dræbte S 97; A 45.

Slægtskabsgrænsen ved Udredelsen af — J II 25.

Strid om Bidragspligt J II 24.

Ophævelse af Slægtens Bidragspligt Till A II; A 45.

D. Fordeling af —

Hvem der træffer Aftale paa den dræbtes Slægts Vegne E II 11.

Fordelingen Till A II; A 47; E II 38, III 26, 28, 29.

Afviselser fra de almindelige Fordelingsregler:

Barn født efter Drabet E III 29, 32; lærde Mænd J II 25; Kvinder J II 25; for frigivne S 126; A 52, 74; for Slegfredbarn S 61; A 24; VæR 186.

E. Tiden for Erlæggelsen af — Till A I 1; A 48; E II 37; J III 21.

Lighedsed S 113; A 46; E III 27.

Sikkerhedsed S 85; A 46; E III 27.

Strid om, hvorvidt hele — er erlagt S 120; Till B III; A 48.

Mandhelg, Fortabelse af — ved Undladelse af at bidrage til Mandebod E III 30; p. Gr. af Gæld E II 56; Undladelse af at staa til Rette i Sag om Lejermaal J II 18; ved Tyveri VyR 87e; Ran V III 21; Virkningen af Fortabelse af — VyR 87e; E II 51, 52; J III 28.

Mark, Forholdet mellem — Sølv og — Penge S 96, 98; A 65; K 39.

Markeskel, Strid om — S 72; A 33; VæR 196, 199; E II 68; J II 21.

Markskade, Forskellige Tilfælde af — S 186; A 105; ved Optagelse af Kvæg S 169; ved forsætlig at gaa ind i anden Mands Vang S 168; A 108; ved forsætlig Afgræsning J III 48; ved at en Hest river sig løs E II 71, 72; ved færre Kvæghoveder end 12 E II 74; J III 49; ved Opbrydning af Gærde S 186, 187; A 105; ved Afhøstning J III 47; ved Høslæt S 186.

— paa Kongens eller Ærkebispens Sæd S 172; A 109.

Hvornaar — er Hærværk J II 30.

— behandles som Ranssag J II 47.

Medgift J I 15.

Mellemvej, se Veje.

Mened, svoret af Sandemænd J II 7 jfr. 1; af Biskopsnævninger J II 78.

mindreaarige, se Umyndige.

Mord, se Manddrab.

Mordbrand, Hvad man forstaar ved — J III 66.

— Straffen for — E II 15; J III 66.

— Beviset ved — E II 15; J III 64.

Munke, graa og sorte J III 9.

— Legemskrænkelse mod — J II 85.

Mynde, Drab af — S 190.

Myndighed, se Umyndighed.

mødrene Gods, Fader maa ikke forholde udskiftet Søn dennes — A 10.

Mølle, Betingelserne for Opførelse af ny — E III 5; J I 57.

— hvornaar Stigbordet skal tages op S 214; A 125; E III 5.

— ulovlig Opstemning af Vand S 214; A 125; E III 6.

- Mølle*, Strid om Lovligheden af — E III 6.
 — skal lovbydes E III 5.
 — Lovhævd paa — E III 6.
 — Ildspaesættelse paa — E II 14.
 — Strid om øde — E III 8.
 — Strid om, hvorvidt en — er Sommer- eller Vintermølle E III 7.
- Mølle-dam*, Fiskeri i — S 211; A 122.
 — Strid om øde — E III 7.
 — Ansvar for — J II 36.
- Nam*, for Ikke-Opfyldelse af Dom E III 51.
 — i Henhold til Dom for Gældskrav S 233; A 137; J II 60; Dom for Ran J II 58;
 — for Forsømmelse af Hegnspligt S 188; A 108; for Bidrag til Mandebod E III 26; for Kongens Ret E III 65, 67.
 — maa ikke tages for Bidrag til Mandebod S 85; Till A I 2; A 45; maa kun tages een Gang i hver Sag J II 101.
 — den, der hemmeligt tager —, behandles som Tyv Till A I 2.
 — ulovligt, se Ran.
- Nedrivning*, Dom til — V III 9.
- Niddingsværk* (se tillige Gorniddingsværk) V III 2; E III 41.
- Nokkekoner* V I 55, 56, 59, 60; E I 26; jfr. S 22; A 4.
- noxæ datio* (ved Skade voldt af Træl) S 125; A 50, 71, 97.
- Nævn* indføres i Stedet for Jernbyrd Till A III 1.
- Nævninger* (se tillige Ransnævninger; Samfrænder; Skurdsmænd; Biskopsnævninger) Hvorledes — skal udtages E II 42, 51.
 — Hvor mange — der skal være S 147; A 92; Till A III 1; VyR 87a; E II 42.
 — hvis Ombudsmanden ikke vil udtage — J II 53.
 — Edsformularer for — E II 42; J II 50.
 — hvilket Herreds — der skal sværge E II 51; J II 59.
 — I hvilke Sager — skal sværge J II 39.
 — hvorledes — skal sværge J II 42.
 — hvornaar — skal sværge J II 52 jfr. 41.
 — Hindringer for at være — J II 56; Landboers Adgang til at være — E II 26, 42, 49.
 — 's Pligt til at sværge J II 41.
 — hvis nogen ikke vil være — J II 51.
 — en enkelt Nævnings Undladelse af at sværge bevirker, at sigtede anses for overbevist A 92.
 — mere end 3 —'s Udeblivelse medfører, at Beviset er bristet S 147; A 92.
 — Flertallets Ed er afgørende Till A III 1 jfr. J II 52.

Tilkaldelse af yderligere 3 Nævninger i Tilfælde af Stemmelighed
J II 52.

Fremgangsmaaden i Sager, hvor Nævninger skal sværge E II 26.
Nødder, Ret til Plukning af — i anden Mands Skov S 207; A 115.

Nødværge, Ret til — J III 22.

— Drab begaaet i — E III 26, 27 jfr. II 6; J II 12.

— over for en, der har modtaget Lejde E II 13.

Od og Æg, se Æg og Od.

Okse, Ansvar for —'s Drab af Mand A 56 jfr. S 102; E II 65.

Oldinge, Hvad 12 — skal sværge om E II 54.

Ombudsmand, Biskoppens, hans Paataleret SkK 11; SJK 15.

— Kongens betegnet som Bryde S 171, 173; E III 50, 57.

— — hans Inddrivelse af Studen E III 63; Ret til forladt Arv
E III 57; til at tage Vrag i Forvaring S 165, 166; A 101; E III 58;
ilanddrevet Tømmer E III 60; Hittegods E III 54; stjaalne Koster,
hvis Ejeren ikke melder sig VyR 87k.

— — skal tage Sandemænd i Ed J II 4; Nævninger J II 50; Biskops-
nævninger J II 77. Hans Undladelse af at udtage Nævninger eller
af at sagsøge den, der ikke vil være Nævning J II 53.

— — skal skaffe Skib til Leding Till C.

— — hans Paataleret i 40 Marks Sager E III 48; paa Enkers, værge-
løse Børns m. fl.s Vegne E III 53; i Tyverisager E III 52 jfr. 53;
i Saar- og Ranssager E III 49 jfr. 53.

— — hans Inddrivelse af Kongens Ret VyR 87; E II 52; III 51,
64, 65, 66, 67, 68.

— — skal hænge Tyven J II 87.

— — skal ikke dømme Tyven S 153; A 95; J II 86.

— — vil ikke tage imod Tyven af Bonden J II 88; vil ikke skære
Baandene af en Tyv S 163; A 95; slipper en bunden Tyv løs J
II 91.

— — maa ikke hindre skibbrudne i at søge Hjælp til Bjergning
S 165; maa ikke røve fra skibbrudne J III 63.

— — hans ulovlige Optagelse af Kvæg E III 56.

— — har ikke selv Ret til Danefæ E III 69.

— — hans Gavestud E III 63.

— — hans Overladelse af sit Embede til andre J II 55.

— — Tyveri fra — E III 53.

Optagelse af Kvæg, i hvilket Tidsrum — er tilladt A 113 jfr. S 179;
E II 74.

— — i egen Sæd A 107; E II 75; hvis det er mindre end en Hjord
S 169; A 108.

— — kan ikke foretages af den, som chikanøst har undladt at høste
E II 74.

- Optagelse af Kvæg, Svin i Skov* S 206; A 119.
 — — hvis Ejerne bor i en anden Landsby A 108.
 — — hvorledes Optageren skal forholde sig E III 55; hvis det drejer sig om Kvæg tilhørende Kongen eller Ærkebispens Bryde eller denne optager Bondens Kvæg S 171; A 109.
 — — Kvæget dræbes paa Grund af den Skade, det tilføjer S 175; A 110.
 — — det optagne Dyr omkommer eller beskadiges J III 52.
 — — Optageren vil ikke udlevere Dyret S 181; A 111.
 — — Dyrets Ejer nægter, at Dyret er optaget i anden Mands Ager A 108.
 — — Ejeren vil ikke indløse Kvæget S 170; A 112; hvis Dyret derefter omkommer eller beskadiges S 170.
 — — ulovlig Fratagelse af optaget Kvæg S 167; A 107; E II 75; J III 50.
 — — Pant for optaget Kvæg E II 75; J III 56; kan indløses naarsomhelst S 182; Forholdelse af Pantet E II 76.
 — — Pantsætteren vil ikke indløse Pantet S 183.
- Orbodemaal, Hvilke Sager der er* — S 87, 90, 218, 226; Till A I 9, III 3, B I; A 61, 59, 128; 132; V III 1; E II 9; J III 22.
 — hvornaar Afhug er — J II 15.
 — Kongens Ret til Fredkøb ved — V III 1.
 — Kongens Ret til den fredløses Ejendom bortset fra Jord S 90; Till A I 9; A 62.
 — maa kun sones med Bøder, naar Kongen samtykker deri E II 9.
- Ornum, Afmærkning af* — J I 46.
 — holdes uden for Solskifte J I 55.
 — Strid om — A 33; J I 46.
 — Drab af Kvæg i — J III 53.
- Overbøder ved Manddrab* Till B III; J III 21 jfr. II 25.
- Oversvømmelse, ulovlig ved Mølle* J I 57.
- Paabyggelse af Gade* S 67; A 26, 27; E II 53; VÆR 191; af Forte S 67; A 26, 27; VÆR 191; af Ager E II 57, 69; J II 37; Skovland E II 57.
- Paakørsel, Ansaret for Død eller Skade paa Person, forvoldt ved* — E II 64 jfr. 65.
- Pant (se tillige Frempantsætning af Jord; Optagelse af Kvæg).*
 — for Markskade S 168, 179; A 108; E II 75; for ulovlig Træhugst S 191; A 114; E II 78.
 — Hvad der er pantsat paa Tinge, skal løses paa Tinge J II 60.
 — Sag om — J II 60.
 — Strid om, hvorvidt Jord er skødet til — eller Eje S 84; A 42; VÆR 214.
 — Panthaverens Ansvar J II 113.

- Pantning* for Bøder for Misligholdelse af Gærdepligten E II 72, 73.
Plovjern, glødende, som Bevis ved Sigteelse for Manddrab S 121; A 57.
Pløjning, Sag om — kan anlægges i Fastehelgen E II 49.
 — af anden Mands Jord E II 68.
Præst, Valg af — SkK 2; SJK 3.
 — Forbud mod Afsættelse af — SkK 2; SJK 3.
 — Legemsfornærmelse mod — J II 85.
 — Løn til — for Medvirken ved Jernbyrd S 156; A 99.
 — hans Ret til at have sin Hest i Vangen E II 71.
 — kan ikke være Værge J I 31.
 — ugift —'s Fritagelse for Ledingsafgift J III 10.
Raadssag, ved Manddrab S 111 jfr. 118; A 63 jfr. 49; E II 31; ved Frihedsberøvelse eller Husfredskrænkelse S 112; A 63.
 — kan ikke rejses ved Tyveri S 112; A 63; ved Legemsfornærmelse, der ikke medfører Døden S 111; A 63.
Radbrækning som Straf ved Mordbrand A 95; E II 15; for Mord og Indbrud i Kirke S 151; A 95.
Ran, Forskellige Former for — :
 Agerran J II 71; Boran J II 44; Haandran S 167; V III 18, 20; E II 46; J II 43; Jordran (Markran) E II 69; J II 39, 45; ulovlig Træhugst J II 73; Markskade J II 47; Bondens Tilegnelse af Gods fra Bryden efter Ophøret af Brydeforholdet S 231; A 134; optaget Kvæg dør, efter at Optageren har nægtet at udlevere det S 181; A 111; hvis en Mand overfaldes af en anden paa Alfarvej og bliver nødt til at efterlade Ejendele J II 75; ulovligt Nam S 233; Till AI 2; A 45; Tilbageholdelse af Hesteleje J II 5.
 — i Forbindelse med Legemsfornærmelse E II 43.
 — foreligger ikke, naar man i sin egen Skov tager Træ, der ulovligt er fældet af en anden, i sin Besiddelse J II 73; naar en Mand, som man med Rette jager bort fra sin Grund, efterlader Ejendele J II 74.
 — Processuelle Regler:
 — ranet Gods taget uden for en Mands Gaard skal bringes hjem og Sag skal derefter anlægges S 138 Var.
 — Jernbyrd anvendes ikke ved Jordran eller Skovran V III 22.
 — Anvendelse af Nævn ved — E II 46, 47; J II 39, 43; hvilket Herreds Nævninger der skal sværge J II 59; Sagsøgeren ønsker ikke Nævninger J II 40; Hvornaar Nævningerne skal sværge J II 6.
 — Sager om — kan forfølges paa alle Tider af Aaret, naar der holdes Ting J II 6; kan ikke forfølges paa Landstinget, før Sagen er endelig forfulgt paa Herredstinget E II 50.
 — Brydes Adgang til at rejse Sag om — J II 66.
 — Forældelse af Adgangen til at rejse Sag om — J II 57.

- Ran*, Bøden for — J II 46.
 — Nam i Henhold til Dom for — J II 58.
- Ransagning* efter bortkommet Gods E III 19; J II 96; efter Træl S 134; A 79.
 — hos fraværende S 159; A 86; J II 110; paa Trods af den paagældendes Nægtelse af Tilladelse til — S 140, 141; A 86, 87; E III 19.
 — den ransagende finder sine Ejendele ved — J II 96, 97.
- Ranshævd* S 80, 82.
- Ransnævninger*, se *Ran*, Processuelle Regler.
- Ransvidner* V III 19, 21; E II 47.
- Rebning* S 67, 71, 73; A 26, 27, 34; VæR 191, 200, 201, 203, 204; E II 53, 54, 55, 56; J I 45, 46, 49, 50, 55.
 — af Tofter S 67; A 26, 27; VæR 191; af et Bol E II 54, 55 jfr. 56.
 — Behandling af Stuf ved Foretagelsen af — J I 49.
 — Tilsyn med — E II 56.
 — Gennemtvngelse af — S 67; A 26, 27; VæR 191; J I 50.
 — Hvorvidt Lavhævd udelukker — S 76; A 35.
- Repræsentation* i Retssager. I Almindelighed J II 65; paa Kongens Retterting Till B V; Værgen for en Enke aflægger Ed paa dennes Vegne S 2; A 1; ugift Kvindes Giftermaalsmands Adgang til at optræde paa hendes Vegne S 219; A 129.
 Brydens Adgang til at optræde paa Bondens Vegne J II 66; Jernbyrd baaret paa en andens Vegne S 146 jfr. 66; A 91 jfr. 25; Ranssag anlagt imod Værgen for den, som ikke er sin egen Værges J II 65.
 — Repræsentantens Pligter S 66; A 25; J III 42.
- Retsløshed*, Hvis indstævnte ikke vil staa til Rette S 73; E III 51.
- Retssager*, Hvilke — der kan rejses uden for Bygden SkK 11; SJK 15, 16, 17, 18.
- Retterting*, se Kongens Retterting.
- Revselsesret*, Husbondens — J II 81.
- Ridning*, ulovlig — paa anden Mands Hest S 178; A 70; E II 77 jfr. III 55; J III 54.
 — Ansvar for Død eller Skade paa Person, forvoldt ved at man rider imod ham E II 65.
- Ræv*, Ret til at grave en — ud, som man har drevet i Grav S 203; A 118.
- Rævegrav*, Ansvar for, at Mand omkommer i — S 101; A 118; for, at Husdyr omkommer i — S 203; A 118.
- Ræveunger*, Tilegnelse af — paa anden Mands Grund S 202; A 118.
- Rønningsfrist*, for fredløse E II 18; J II 22; for Brandstifter fældet ved Jernbyrd S 226; A 132; for Tyv fældet ved Jernbyrd A 87.
- Saaning* i anden Mands Jord J II 71.

Saar, se Legemsfornærmelser B.

Samfrænder, i Stridigheder mellem Søkende S 27; 28; A 13; E I 21; J I 16; sammenbragte Børn J I 18; Stiffader og Stifbørn V I, 70, 71; om en Persons Arveberettigelse V I 82; om, hvorvidt Udskiftning er sket E I 34; om Slægtskab som Ægteskabshindring SkK 6; SJK 9.

Samleje, se Lejermaal.

Sammenstød af strafbare Handlinger (se tillige Legemsfornærmelser E) A 68.

Sandemænd, Antal J II 1; Kvalifikationer J II 1; Indsættelse J II 4; Af-sættelse J II 1.

— i hvilke Sager — skal sværge I 44, J II 2, II 15 jfr. 14, III 37, derimod II 19.

— hvilke Sandemandssager der henhører under Landstinget og hvilke der henhører under Herredstinget J II 3; hvilket Herreds Sandemænd der skal sværge i Drabssag J II 11; om Sjølegave III 46.

— hvornaar — skal sværge J II 6.

— Hvorledes — skal sværge i Sager om Drab J II 12; om Afhug J II 14; om Voldtægt J II 16.

— hvorledes en Sag med — forfølges J II 6.

— I Tilfælde af Uenighed gælder Flertallets Mening J II 7.

— Hvis — udebliver J II 7; tager for meget i Hesteleje J II 5.

Selvdomme, Bondens Ret til — ved Horkarlens Tilbud af Bøder E II 2.

Selvtægt, Forbud mod ulovlig — V III 20; J II 72, 87.

— lovlig J II 73.

Sigtelsesed, Formular for — S 149 jfr. 121; A 92 jfr. 57.

Sikkerhedsed, ved Manddrab S 85; Till A II; A 46; E II 38, III 27.

— gives ikke ved Drab af Træl A 51; ved Saar eller Slag S 114.

sindssyg kan ikke være Værge J I 7.

Sjettingshavne J III 12, 13.

Sjølegave (se tillige Døds gave).

— Ægtefælles Adgang til at give — E I 32; J I 39, III 45.

— Hvilket Herreds Sandemænd der skal sværge om — J III 46.

Skattegaard Till B V.

Skib, Størrelsen af lovmæssigt — E III 18.

— Overfald paa Mand i hans — V III 17; J II 31.

skibbrudent Gods, se Vrag.

Skibsnavninger, Skibsbødenavninger, se Skurds mænd.

Skibsløje Till C.

Skifte, af Brydefællig S 229, 230, 231; A 135; J II 70.

— af Familiefællig:

A. Skiftetilfælde (se tillige Udskiftning):

Skilsmisse V I 44; J I 5, 24; Klostergang S 38; A 15; V I 44;

E I 31; syg Ægtemands eller Hustrus Klostergang V I 49; E I 31; Død (se tillige Arv); mellem Enke og Børn V I 55, 56; Strid mellem Søkende S 28; A 13; om Jord E I 22; mellem Halvsøkende S 27; A 13; mellem sammenbragte Børn J I 18.

B. Skiftenormen.

Bevisretten m. H. t. Skiftenormen V I 40, 41, 42; Arv, der er indkommet i Boet, udtages som Særeje, hvor der ikke foreligger Arvebed S 29; A 15; V I 15, 16, 30, 31; Arv efter Halvsøkende udtages forlods J I 11; udskiftede Børn arver ikke i den efter Udskiftningen erhvervede Formue V I 52; udskiftede Børns Kollationspligt S 19; A 11; J I 12, 15; Ægtemandens Adgang til Erstatning for bortsolgt Arvejord J I 40; senere Stridigheder mellem Børnene om den arvede Jord S 56; A 20.

C. Fremgangsmaade S 65; A 20; E I 49; Anmeldelse af Arve- og Gældskrav i Boet J I 23.

D. Ansvar for Arveladerens Gæld J I 26.

Skilsmisse (se tillige Skifte).

— i Anledning af Hustruens Hor S 223; A 127; V II 2.

— hvor fri Person i god Tro har indgaaet Ægteskab med ufri E III 17.

— Hustruens Erstatningskrav overfor Manden i Anledning af hans Bortsalg af hendes Jord S 9; A 5.

— Fordeling af Børnene ved — V I 44, 45; J I 24.

Skipen, se Leding.

Skov, Grænse mellem — og Mark J I 53.

— Plukning af Nødder i anden Mands — S 207; A 115; Fjernelse af Vindfælde S 210; A 117; Hugst (se Træhugst); Hugning af Indelukke S 204; A 117; Skade paa Skov ved Ridning, Kørsel o. l. S 207; ved at drive Svineflok derind S 206.

Skovran, se Ran.

Skovvej, se Veje.

Skovskifte skal ikke ske efter Solen E II 56.

Skriftemaal for lønlig Synd SkK 12; SJK 19.

Skriftlighed, ved Stævning til Kongens Retterting Till B V.

Skudsjern, ved Orbodemaal Till B I; Manddrab S 121; A 57; Tyveri S 145; A 90; Hor S 217, jfr. A 127.

— Fremgangsmaaden S 155; A 99.

Skurds mænd J III 5, 12.

Skyld, skadelidtes egen — ved Skade forvoldt af Gærdestaver E II 61.

Skæppemaal, Beskrivelse af — A 132.

Skødehund, Drab af — S 190.

Skøning, Formen for — A 38; for Enkes — V I 67.

— hvor — skal ske S 52; A 18; J I 37.

— hvornaar — maa foretages i Helg E II 49.

- Skødning*, Bevis for — S 78a, 80 jfr. 37; A 37 jfr. 16; VæR 206.
— hvorvidt — giver Erhververen Bevisretten S 78, 79; A 37; VæR 206.
— Tidspunktet for Foretagelsen af — er afgørende for, om en Ægtefælles Jord behandles som Arvejord E I 29.
— Strid om, hvorvidt — er sket til Pant eller Eje S 84; A 42.
- Slegfred*, hvornaar — behandles som Ægtehustru J I 27.
— dør som Følge af Barnefødsel J II 19.
- Slegfredbarn* kunde i ældre Tid udpege sin Fader ved Jernbyrd A 24.
— legitimeres ved Forældrenes efterfølgende Ægteskab Till B II 6; E I 50; J I 25; herimod S 60; A 24; VæR 185.
— Faders Anerkendelse af — S 59; jfr. 63, 64; A 24; E I 18; J I 21. Virkningen af Anerkendelse J I 22 (se tillige Arv IV).
— Modtagelsen af Bøder for utinglyst — J I 22; for tinglyst S 61; A 24; for frikøbt — med ufri Kvinde S 128; A 74; VæR 186; J I 22.
— Faders Gave til — S 59, 64; A 24; VæR 181, 183, 184.
— Udredelse af Bøder for — avlet med Tjenestekvinde S 62; A 24; VæR 187.
- Slegfredatter*, hvem der anlægger Sag i Anledning af Lejermaal med — S 221; A 129; J II 20.
- Slegfredsøn* maa ikke være Værge for Ægtebarn E I 47.
- Slægtninge*, Forbrydelser over for — SkK 7; SJK 10 (se tillige Revselsesret).
- Slægtskab*, som Ægteskabshindring SkK 6; SJK 9; som Inhabiletsgrund for den, der skal afgøre Sag om Manddrab E II 51; Saar E II 42; Tyveri E II 49.
— Nærheden af — maales efter Grader A 14.
— medfører ikke Pligt til at deltage i Udredelsen af andre Bøder end Mandebod S 85; Till A I 3; A 48; J II 27.
- Snarer*, Ansvar for — og Fælder S 205.
- Sognenævn* Till B II Till. 1, 2.
- Solskifte*, Fremgangsmaaden J I 55.
- Sommermølle* E III 7.
- Spotkone* J II 16.
- Spyd*, Udlaan af —, se Vaade, haandløs.
- Spydmand* kan ikke være Værge E I 48.
- Stening* som Straf for Kirkebryder, Stimand og Brandstifter A 95.
- Stifbørn*, (se tillige Fællig), Dispositioner over —'s Ejendom V I 68; E I 24.
- Stimandsgerning* A 95; J III 64, 67.
- Stod*, Definition af — S 169; A 108; J III 49.

- Stodheste*, Pligt til at vogte — og vilde Heste S 179; A 113; Ansvar for — J III 55.
— hvis man driver — i Kær eller Dynd, saa at en af dem omkommer S 180; A 113.
- Stud* (se tillige Kongen; Ombudsmand, Kongens).
— svares af Hustoften S 75; A 35; VæR 203.
- Stuf*, Behandlingen af — ved Rebning J I 49; ved Fastsættelse af Markeskel J II 21.
- Styrishavne*, dens Arvelighed J III 20.
- Styrismand* Till. C; J III, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 12, 20.
— hans Rettigheder J III 3; hans Udrustning J III 4; Tilvejebringelse af Skibet Till. C; J III 5.
- Stævning*, til Kongens Retterting Till. B V; til Landsting E II 50; til Herredsting E II 51.
— Undladelse af at efterkomme — S 14, 41; Till. B V; A 7, 83; VæR 213; E III 51.
- Stør*, se Vrag.
- Svig* i Søkendeskitte V I 79.
- Svin*, Optagelse af — i Skov S 206; A 119.
- Svinesti*, Omhugning af anden Mands — V III 8.
- Svingelæs*, se Træhugst.
- Svogerskab* som Ægteskabshindring SkK 6; SJK 9.
- syg*, Hvornaar Husbond siges at være — V I 49; Hustru V I 51.
- Særkøb*, se Stuf.
- Sølv* i Høje, se Guld.
- Taaber* kan ikke paa egen Haand modtage Løfte om Bøder eller give Lejde E II 11.
- Tegngæld*, Kongens Ret til — ved Manddrab J II 13.
- Testamente* J III 45 jfr. 37.
- Tiende*, Ikke-Erlæggelse af — SkK 12; SJK 20.
- Ting*, Hvilke Sager, der henhører under Landstinget E II 50; hvilke Sandemandssager J II 3; hvilke Sandemandssager der henhører under Herredstinget J II 3.
— hvornaar — skal holdes E II 48 jfr. 51; Torsdag som Herredstingdag E II 51; hveranden Lørdag som Landstingdag J II 8;
— i Helg E II 49.
hvormange Tingmænd der skal være til Stede E II 48, 49, jfr. J I 38.
- Stævning til Herredsting E II 51, 52.
Fremgangsmaaden ved Forfølgningen paa Landstinget af 40 Marks Sager og Sager, der angaar en Mands Fred E II 51.
Uenighed om Retssag paa Ting E III 5; ; E II 50.
- Tingfred*, Udstrækningen af — E II 17 (se tillige Tingvej).

- Tingfred*, Drab med Krænkelse af — V III 1; E II 4; Legemsfornærmelse V III 1; E II 17.
 — ikke — for fredløs Mand E II 18.
 — Edsbevis udelukket ved Krænkelse af — E II 17.
- Tinghøringer* E II 65.
- Tingstedet*, E II 48.
- Tingsvidne*, hvad — er J I 38; se dog ogsaa K 38.
 — over for — kan Bevis ikke føres J I 37.
- Tingvej*, Vejfred til Tinge V III 1; E II 29.
- Tjenestefolk*, Husbondens Revselsesret J II 81.
 — maa ikke afhænde af Bondens Bo uden hans Vilje S 152; A 96; J III 44.
- Tjenestekarl*, hans Adgang til at møde i Leding J III 3.
 — Husbonden ikke pligtig til at gaa i Borgen ved Tyveri begaaet af — J II 102.
- Toft*, svoren J I 51.
- Toftægærde*, Opbrydning af anden Mands — S 187; A 105.
- Tokkebod*, ved Hor S 217; A 127; ved forsætligt Drab af anden Mands Husdyr i hans Ager S 175; A 110 jfr. 70; ved Krænkelse af anden Mands Træl S 122; A 69; ved Drab af vilde Dyr i Baand S 103; A 55; til Konge eller Ærkebiskop ved Markskade S 172; A 109; til Konge og Ærkebiskop ved Brydes Ophævelse af Forholdet S 228; A 133, jfr. Retshist. Indl. L.
- Tokkejord* SkK 3; SJK 6.
- tolfmykning*, se Skæppemaal.
- Tolvtingshavne* J III 12.
- Torp*, Strid mellem — og Adelby J I 47 jfr. 51.
 — Nedlæggelse af — J I 47.
 — Strid om øde — E III 8.
- Torsdag* som Herredstingdag E II 51.
- Torvefred*, Drab med Krænkelse af — V III 16; E II 22; Legemsfornærmelse Till B I; V III 16; E II 23.
- Torvekøb* af stjaalne Koster J II 92.
- Tredingshavne* J III 12, 13, 19.
- Tredivtedagen* (efter Dødsfaldet) J I 3, 23, 26.
- Tremarksmænd*, Kun — kan være Nævninger J II 50; K 161, 170.
- Trolddom* J Till; SkK 7; SJK 11.
- Trugsjern*, Fremgangsmaaden ved — S 156; A 99.
 — ved Tyveri A 92; ved Drab af værdifulde Dyr S 177 jfr. A 110; forsætlig Ildspaesættelse S 226; A 132.
- Trygd*, se Sikkerhedsed.
- Træhugst*, i Almindelighed S 208; A 120; Kirkeskov SkK 4; SJK 7; anden Mands indhegnede Skov S 191; A 114; V III 23; E II 78;

- til Erstatning for itubrudt Vognaksel S 193; A 115; til Husdyr S 195; A 114; under Forsøg paa at faa bortfløjne Bier tilbage S 196; A 116; Gerningsmanden paagribes ved Stubben S 192; A 114; E II 78.
- Træhugst*, kvalificerede Tilfælde af —: Flaaning af Træer S 194; A 114; E III 42; Svingelæs E II 78; Svingelæs i Kirkeskov SkK 4; SJK 7; Vedstort S 191; jfr. A 114; V III 22, 23; E II 78; Vedstort i Kirkeskov SkK 4; SJK 7.
- Ansvar for, at en Mand omkommer ved — S 99; A 53; E II 62.
- Træl*, Strid om, hvorvidt en Person er fri eller — S 131, 132; A 77, 78, 80, 81; E III 18.
- A. Trældomsforholdets Stiftelse.
Ved Fødsel af ufri Moder S 62, 128; A 73, jfr. 24; VæR 187; VyR 86j; som Straf S 130, 151; A 76, 95; ved Krigsfangenskab S 129; A 75.
- B. Trællens Retsstilling
Sidestilles med Husdyr S 115; kan ikke tage Arv E III 29; J I 25; kan ikke være Værge J I 31; give Møde i Leding J III 2, undtagen som Madsvend E III 18; Herren raader over hans Gods S 135; A 83; Ejeren kan paagripe sin bortløbne — hvorsomhelst S 133; A 79; E III 18; Findeløn til den, som har paagrebet anden Mands bortløbne — S 133; A 82; VyR 861; Herren har Ret til at foretage Ransagning for at finde bortløben — S 134; A 79; Anvendelse af Hudstrygning som Straf over for — S 162; A 98; —'s Ægteskab VyR 86j; E III 17. Drab af anden Mands — S 122; A 51; VyR 86f; hvis det er en —, som er dømt til Trældom i Kongens Gaard S 130; A 76; af — i Krigsfangenskab S 129; A 75; Legemsfor nærmelse tilføjet anden Mands — S 122; A 69; VyR 86f; Frihedsberøvelse VyR 86k; Voldtægt VyR 86k; Lejermaal S 224; A 130; VyR 86i.
- C. Ansvar for —'s Handlinger
— handler efter Herrens Ordre V IV 29; VyR 86a; — medvirker til Herrens Retsbrud A 49; VyR 86d; Ansvar for —'s egne Handlinger: i Almindelighed J I 32; 40 Marks Sager S 125; A 50; VyR 86b; Manddrab S 119, 123; A 49, 50; E II 32; Legemsfor nærmelse S 124; A 71; VyR 86b, e; Tyveri S 162; A 98; VyR 86g; Tyveri af stort Omfang S 160; A 97; Drab af Husdyr S 160; Skade paa — eller Husdyr A 71; ulovlig Ridning af anden Mands Hest E II 77; Lejermaal med fri Kvinde VyR 86i; Krænkelse af Helg SkK 10; SJK 15.
Ansvar for bortløben — VyR 86c, h.
- D. Trældomsforholdets Ophør.

Frigivelse S 126; A 52, 73; paa Dødslejet E III 16; Lysning i Kirken af Frigivelsen E III 16; Herrens Raadighed over den frigivnes tidligere erhvervede Gods S 135; A 83; Løskøbelse af Slægtninge S 131; A 76; — løser sig selv til Frihed S 126; A 73; Hjemkomst fra Krigsfangenskab A 84.

Trællemærke, opskaarne Næsebor betegnet som — V IV 6.

trælsaaet J III 32.

Tvang S 98; A 66.

Tvegifte, Skifte i Anledning af — J I 24.

Tyendeløn J I 3.

Tyveri (se tillige Borgen; Ransagning; Vindikation)

A. Forhold, der behandles som — og særlige Arter af —. Fordølgelse af Koster, stjaalet af anden Mand VyR 87k; Borttagelse af Tømmer S 209; A 121; forsætlig Brandstiftelse S 226 jfr. A 132; Tilforhandling af Ting fra anden Mands Træl S 152; A 96; hemmelig Namtagelse for Bidrag til Mandebod Till A 2; — i Leding J III 14; — begaaet over for Ombudsmanden E III 53; — af Bier S 197; A 116; af Neg paa Marken S 184; A 106; VyR 87a; J III 47; — paa Grund af Sult VyR 87l; — begaaet af Landbo VyR 87c; J II 103.

B. Hvornaar man maa binde en Tyv S 136, 137, 138, 151, 184; A 85, 95, 106; VyR 87a; J II 94.

C. Straffen for Tyveri

Stort Tyveri.

Tyven paagribes med Kosterne S 151, 184; A 95; VyR 87f; E III 52; J II 87; Kosterne findes ved Ransagning S 141; A 87; VyR 87d; E III 52; J II 98, 99, 100; Domfældelsen sker paa andet Grundlag VyR 87e; J II 107.

Ringe Tyveri.

Tyven paagribes med Kosterne S 151; A 95; VyR 87d; E III 52; J II 89; Kosterne findes ved Ransagning S 141; A 87; VyR 87d; Domfældelsen sker paa andet Grundlag VyR 87b; J II 107.

Gentaget Tyveri Till A III 1; J II 89.

Kvalificeret Tyveri S 151; A 95.

Familiemedlemmernes Ansvar for — S 141; A 87; VyR 87d, f; E III 52; J II 98, 99.

D. Processuelle Regler

Anlæg af Sag paa Mistanke S 145; A 95; J II 106; paa hvilke Tider af Aaret Sager om — ikke kan forfølges Till. A III 1; E II 49; J II 6; om Betydningen af Helgtider S 157; A 99; Ombudsmandens Paataleret E III 52; Sagsøgte har Forfald S 146; A 91; J II 109; Bevis for Forfald S 147; A 91.

- Afgørelse ved Nævninger J II 39; jfr. S 147; A 92; Till A III 1; Ombudsmanden uden Andel i Afgørelsen S 153; A 95; men eksekverer Dødsstraf J II 87.
- Tyvsmærke* A 95; J II 89, 91.
- Tæve*, Drab af — S 190.
- Tøjring* af Dyr paa anden Mands Jord S 174; A 108; J III 51; i Vangen mod Grandernes Ønske E II 71.
- Tømmer*, Tilegnelse af anden Mands — S 209; A 121; E III 42.
- Udarvinger* S 21; Till. B IV 1; V I 53; E I 5; — arver ikke Børn i Fællig V I 3; Arv efter Helsøskende, der er optaget i Stuffaders Fællig V I 23.
- Udgærdsleding* Till. C.
- Udeblivelse*, se Stævning.
- Udjævning*, Søskenes Ret til — S 55, 56; A 20; V I 73, 74; E I 21; J I 16; forbigaet Arvings Ret til — E I 33.
- Udleveringskrav* (se tillige Vindikation).
— Beviset ved — E III 34.
- Udligning*, se Udjævning.
- Udmark*, Strid om — E III 8.
- Udskiftning*, (se tillige Arv, Fællig, Skifte).
— paa Barns Begæring S 17; A 10; V I 1, 21; E I 7;
— paa Grund af Barnets Retsbrud eller Uforstand E I 45 jfr. I 43.
— af Barnebarn V I 7.
— udskiftet Barn faar ikke Andel i senere erhvervet Købejord V I 52; E I 13.
— Faderens Adgang til at føre Bevis for — S 18; A 10.
— af Faderens Arvejord mellem Børnene i hans levende Live E I 7.
— af Børnenes Mødrenearv V I 18; J I 7.
— Enkes — af Børn V I 55.
— af Fællig mellem Søkende paa Grund af Retsbrud E I 43.
— Strid om, hvorvidt — er sket paa rette Maade V I 5, 6, 61, 62, 63, 64, 75; E I 20, 34.
— ophæver Faderens Ansvar for Barnets Retsbrud S 17; A 10; E I 45; jfr. I 43.
- Ufredsmand*, hvorvidt — kan bjerge sit skibbrudne Gods S 165.
- ugild*, se Manddrab.
- Ulv*, se Dyr, vilde.
- Umyndighed* (se tillige Værgemaal).
— varer indtil vedkommende er 15 (14) Vintre S 57; A 21; E III 35; J I 7.
— ugift Pige er umyndig uanset Alder S 46; A 18; jfr. dog E III 35.
— voksen Søn i Faders Fællig kan ikke gaa i Borgen J II 64.

- Dreng under 18 Aar maa ikke afhænde sin Jord J I 36; ugift Pige maa aldrig sælge sin Jord undtagen til Livets Ophold J I 36.
- Pige, som er fyldt 18 Aar kan kræve, at hendes Broder eller anden Værgе bortgifter hende J I 8.
- hvorvidt mindreaarige ifalder Bødeansvar over for Kongen, Biskoppen og private A 21; J II 49; SkK 9; SJK 14; hvornaar de forbryder deres Hovedlod ved Tyveri J II 96.
- Umyndiggørelse af Frænde, der har mistet sin Forstand E III 36.
- umyndiggjorte kan ikke afhænde Ejendom eller ifalde Ansvar for Aftale om Køb E III 36.
- Uraadighed* (se tillige lovfældt Mand).
- Fratagelse af Hustruens Raadighed over Boet S 152; A 96; jfr. ogsaa E III 35.
- uskiftet* Bo (se tillige Fællig III).
- frugtsommelig Enkes Ret til at sidde i — S 1; A 1; E I 2; J I 3.
- Underdegn*, kan ikke være Værgе J I 31.
- Vaaben*, Ansvar for uforsigtigt anbragte — E III 14; Ejerens Ansvar for udlaante eller overladte — S 107; A 66; E III 13, 14; J III 35; for ulovligt borttagne — S 106; E III 13; J III 36.
- Vaabentag* S 145; A 90.
- Vaade* (se tillige Vaaben).
- A. Haandgerning S 108; A 53, 67; E III 15; J III 36, 52.
- B. haandløs Vaade; i Almindelighed S 102 jfr. A 56; E II 61; Skade voldt af Husdyr S 102, 105; A 56, 72; J II 34, III 33; af Hjord, Stod eller Svineflok S 168; A 108; af Hund S 190; E II 66; af Snarer og Fælder S 205; ved Nedstyrtning af Hus E II 60, 36; Nedstyrtning fra Hus J II 36; af Ild S 225; A 131; af Gærdestaver E II 61; J III 52.
- Blodsudgydelse ved — medfører kun Bøde til den forurettede E III 15; J II 48.
- Sager om — forfølges med Nævninger J II 39.
- Valrov* S 110; A 48; E II 31; J III 24.
- Vand*, Forbud mod Afledning af — fra det oprindelige Løb J I 57.
- Vangrov*, Sag om — kan anlægges i Helg E II 49.
- Vanhjæmmel*, Ved hvilke Køb der udkræves Garant S 144; A 89; E III 40; J II 93.
- Ansvar for — ved Salg af Jord S 81; A 39; VæR 211; E III 4; J I 41; Mageskifte E III 1; ved Salg af Kvæg E III 39.
- wathwasar*, se Legemsfornærmelser B. Kødssaar.
- Vedstort*, se Træhugst.
- Veje*, Kongens Hovedvej J I 52.
- hvormange — der skal føre til en By J I 56; Ødelæggelse eller Spærring S 70; A 31; VæR 195; af Hovedvej J I 56; af Veje i

- Byen S 68; A 28; VæR 192; E III 12; af Vej til Købstad, Strand eller Skov S 69; A 29; VæR 193.
- Strid om Kirkevej S 70; A 30; VæR 194; om Mellemvej E III 12.
- Skovveje E III 12.
- Vildsvin*, se Dyr, vilde.
- Vindfælde*, Fjernelse af — i anden Mands Skov S 220; A 117.
- Vindikation* (se tillige Tyveri, Ransagning).
- af Jord S 75 f.; 83; A 41; VæR 202; af Hest eller Okse S 142, 150; A 88, 89; E III 20, 21, 22, 23, 24, 25; J II 95, 96, 100, 105.
- Vintermølle* E III 5, 7.
- Vogn*, Ansvar for —, som vælter E II 64.
- Vognaksel*, Hugst af Træ i anden Mands Skov til Erstatning for itu-brudt — S 193; A 115.
- Voldførsel* A 61; V III 11; E II 21; i Forbindelse med Frihedsberøvelse V III 12.
- Færd og Følge ved — V III 11.
- Voldtægt* S 218; Till B I; A 128; V III 14; E II 20; J II 16; Rets-hist. Indl. XLVII f.; af ufri Kvinde VyR 86k.
- Betydningen af Kvindens Udsagn J II 17.
- Sager om — afgøres af Sandemænd J II 3, 16.
- Frifindelse for — udelukker ogsaa Bøder for Lejermaal J II 17.
- Hvis en Kvinde dør som Følge af Barnefødsel efter — S 218 Noten.
- voldtaget Kvinde mister ikke Raadigheden over sit Gods J I 33.
- Færd og Følge ved — E II 20..
- Vrag*, Hvad der er — J II 62; hvilke Fisk der er — S 164; A 100; E III 62; J III 62; hvornaar skibbrudnes Gods behandles som Vrag S 165; A 101; E III 61; J III 63; Gods, der forsætligt er kastet over Bord E III 60; Vrag, der driver rundt i en Fjord E III 59; Ejerens Ret til sit Vragods S 166; A 101; E III 58.
- Kongens Ret til — Till B I Till; J III 61; Ombudsmandens Ret til at tage — i sin Besiddelse E III 58; Krænkelse af Ombudsmandens Ret E III 61.
- Vurdering*, Gods modtaget efter —, se Holdsgods.
- Værgemaal* (se tillige Repræsentation i Retssager).
- Hvem der er Værge for en umyndig efter Faderens Død S 57; A 21; V I 5; E I 47; J I 28; ugift Datter er undergivet Faderens Værgemaal J I 7; Enkes Valg af Værge V I 67; Værge udnævnt af Kongen J I 28.
- Betingelser for at være Værge: 15 Aar gammel S 57; ikke paa Grund af Ælde ude af Stand til at være sin egen Værge J I 7; skal kunne stille Sikkerhed for det modtagne Gods J I 30 jfr.

E I 48. Udelukkelsesgrunde: vedkommende er Bryde, Træl eller Fledføring J I 31; Spydmand E I 48; forøder sit eget Gods E I 48; J I 7; til Stiffaders — kræves Slægtningenes Samtykke J I 30. Værgens Stilling til Børnegodset A 23; E I 46, 48, III 10, 11; J I 28; hans Optræden i Retssager J II 65; hans Hæftelse for Retsbrud, begaaet af en umyndiggjort E III 36; Udredelse af Bøder af den mindreaariges Gods A 21; Ansvar over for Børnene for ulovlige Dispositioner E III 10.

Værgemaal, Vederlag for — J I 30.

Æg og Od, Ansvar for — E II 3, 31; J III 52.

Ægtefæller, Skødning mellem — J III 43, 44.

Ægteskab, Slægtskab og Svogerskab som Hindringer for — SkK 6; SJK 9.

— Guldfastning som Betingelse for gyldigt — S 60; A 24; Samtykke til — fra Kvindens nærmeste Slægtninge S 219; A 129; E I 48; J I 33; hvis Samtykket nægtes Kvinde over 18 Aar J I 8; Samtykke fra Kvinden selv J I 33.

— stiftet ved 3 Aars Samliv J I 27.

— Sager om — hører under gejstlig Jurisdiktion A 127.

Ærefornærmelser, Beskyldning for at være Tyv S 158; A 94; J II 108.

Ætledning S 126; A 52, 73; Strid om, hvorvidt — er sket S 127; A 52;

Betydningen af — for Bødeansvar S 126, 127; A 52, 54, 74.

Ættebod, forekommer kun ved Manddrab J II 27.

Øre Jord S 76; Retshist. Inkl. XIII.

Ørn, se Dyr, vilde.

Ørtug Havre eller Malt Till C. Vistnok 12 Skæpper.